

Αριθ. ευ. 139/46

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ

ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ
Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Ι. Α. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΓΗΣΙΑΛΟΥ 23Α

1935

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΣΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛ ΙΜΒΡΙΟΥ
ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΥ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ ΑΝΘ' ΩΝ ΠΕΡ ΕΥ ΕΠΑΘΟΝ

ΕΥΓΝΩΜΟΝΟΣ
Ο ΙΩΑΝΝΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΡΙ ΜΙΚΡΟΜΑΝΗΣ.

Ἡ Μεσσηνία εἶναι χώρα περικαλλῆς καὶ δικαίως ἐν χρόνοις ἀρχαίοις ἀπεκλήθη «Μακαρία» (1). Καὶ ἦν ἀξία ὄντως τῆς τοιαύτης κλήσεως· διὸ καὶ προσεκρίθη πολλῶν ἄλλων, καὶ ἔσχε τὴν εὐτυχίαν νὰ διαθρέψῃ ὡς βρέφος τὸν παντοδύναμον Δία (ἐπὶ τῆς Ἰθώμης) καὶ νὰ παρουσιάσῃ τῶν ἡρώων τὴν δυνάδα, τὸν Ἀριστόδημον καὶ Ἀριστομένην καὶ ἐν χρόνοις νεωτέροις τὸν Παπαφλέσσαν, τὸν ἀριστεὰ τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τοῦ 1821. Τούτου ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος ὑπενθυμίζει ἡμῖν τὸν ἐν Θερμοπύλαις Λεωνίδα. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα τὸν αὐτὸν παραλληλισμὸν νὰ ἐπεκτείνωμεν καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας τῶν γραμμιάτων. Ἐν τῇ ἡρωοτόκῳ ἐν γένει Πελοποννήσῳ διαπρέπει μᾶλλον ὁ Ἄρης. Ὁ γλυκὺς Ἐρμῆς παραχωρεῖ πάντοτε ἐνταῦθα εἰς τὸν πολεμοχαρῆ θεὸν τὴν θέσιν. Αἱ εἰρηνόφιλοι Μοῦσαι φυγαδεύονται περὶτρομοὶ ὑπὸ τῆς κλαγγῆς τῶν ὄπλων καὶ ἀποτροπιάζονται πρὸ τοῦ ἐκχνομένου ἐν ταῖς μάχαις αἵματος. Μόλις κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν συναντῶμεν ὡς συγγραφέα ἐν Μεσσηνίᾳ τὸν ρηξικέλευθον **Εὐήμερον**, προκαλέσαντα τὴν μῆνιν τῶν εὐσεβῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ διὰ τῆς Ἱερᾶς ἀναγραφῆς ἔργου ἀθεϊστικοῦ. (2) Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους οὐδὲ κἂν ἐπλησίασαν αἱ Μοῦσαι ἔνεκα τῆς εὐφορίας καὶ τῆς εὐμαρίας τὴν περιμάχητον χώραν· ὡς κομῆται μόνον ἀναφαίνονται τινες φυγάδες τοῦ Βυζαντίου Πελοποννήσιοι ἐν τῇ Δύσει ὡς καλλιγράφοι ἐκ τῆς ἀντιγραφῆς χειρογράφων ἀποζῶντες καὶ ἐπαιτοῦντες τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Δὲν γνωρίζω, ἐὰν μετὰ τὸν Ναυπλιέα **Μαλαξὸν**, τὸν γνωστὸν κανονολόγον, ὑμνογράφον καὶ περιφανῆ τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἐκδότην, ὑπάρχῃ ἰκανώτερος ἀνὴρ, ὅστις

(1) Κατὰ τὸν Πausanίαν (31. 1) ὁ Ζεὺς κλαπεῖς ὑπὸ τῶν Κουρήτων παρεδίθη εἰς τὰς νύμφας Ἰθώμην καὶ Νέδαν, αἵτινες ἔλουσαν αὐτὸν ἐκ τῆς Κλεψύδρας πηγῆς· ὁ δὲ Στράβων 8, 4.6 γράφει «ρυεῖς (ὁ Πάμισος) δαψιλῆς τῷ ὕδατι διὰ τοῦ Μεσσηνιακοῦ πεδίου καὶ τῆς Μακαρίας καλουμένης» ἤτοι ἐν τῇ κάτω πεδιάδι, ἣτις καὶ Ἰγαμῖτις ἀρχαιότατα, Μακαρία δὲ βραδύτερον ἐκαλεῖτο. Οἱ γεωλόγοι παρετήρησαν προσχώσεις τοῦ Παμίσου καὶ οἱ τὰ ἔλη ἦσαν θάλασσαι καὶ λιμνοθάλασσαι τεναγώζεις ἔπειτα, εἰς ἀπεχερωθήσαν. Ἡ παλαιὰ Θουρία, ἡ Ὀμηρικὴ Ἄνθεια, ἔκειτο ἐπὶ τοῦ πλησίον τῆς νέας βουνοῦ, ὅπερ νῦν λέγεται Παλαιόκαστρον. (Παπανδρῶου, Ἡ Μεσσηνία πρὸ Χριστοῦ, ἐν Πύργῳ 1895, σ. 39).

(2) Τὸ σύγγραμμα ἐλέγετο καὶ Ἱερὸς λόγος καὶ περιεῖχεν ἑρμηνεϊὰν περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως, ὡς ἐξ ἀνθρώπων θεοποιηθέντων (βλ. ἔκδοσιν Namethy Βουδαπέστη 1889).

νά δύναται νά ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν ἔνδοξον χώραν ἐν τοῖς γράμμασιν. Ἄλλ' ἔχομεν καὶ τὸν ἀριστερίζοντα Πλήθωνα (1).

Τοῦτου ἕνεκα πάνυ εὐπρόσδεκτος δύναται νά θεωρηθῆ ἡ πᾶσα προσφορὰ ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου πρὸς κατάστροφωσιν τελειότεραν τῆς περὶ τῶν λογίων τῆς Πελοποννήσου ἱστορίας.

Ὁ ἐνταῦθα βιογραφούμενος Κύριλλος βεβαίως δὲν εἶναι τελείως ἄγνωστος, διότι ἐγένετο ὑποκείμενον συζητήσεως συγχυσθεὶς ὑπὸ τοῦ Σάθα πρὸς τὸν Πατρεά Κύριλλον (βλ. σ. 27—29) (2)· ἀλλ' ὡς παρεστάθη ὑπὸ τοῦ τελευταίου σκιαγραφήσαντος αὐτὸν Ἄλεξ. Λαυριώτου ἡδίκηθη μεγάλως. Οὗτος δηλ. ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Κύριλλος ὁ Λαυριώτης δὲν δύναται νά λογισθῆ ἡ κάτοχος μεγάλης παιδείας οὔτε συγγραφεὺς ἐξόχων ἔργων. ὁ δὲ Μ. Γεδεὼν κρίνει αὐτὸν ἐκ τῶν γραφομένων αὐτοῦ μετρίας μαθήσεως κάτοχον» (3). Βεβαίως δὲν τάσσομεν καὶ ἡμεῖς αὐτὸν μεταξὺ τῶν πρώτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι εἰς τὴν ξυνωρίδα τῶν δευτέρων, ὧν ἡγεῖται ὁ ἁγιορείτης Νικόδημος, ὅστις κλεῖζεται οὐχὶ ἐπὶ τῆ τῶν ἔργων πρωτοτυπία, ἀλλ' ἐπὶ τῆ παραγωγικότητι καὶ πολυγραφίᾳ, καὶ ὁ ἐμβριθῆς Θεοδώρητος, δύναται κάλλιστα ν' ἀκολουθήσῃ, ὡς χρονογράφος μάλιστα ὑπερβάλλει τούτους ἐν μέρει διὰ τὰς πολυμερεῖς γνώσεις.

Ἐπίσης ὁ αὐτὸς σημειοῦται (αὐτ. σ. 116) ὅτι ὁ Κύριλλος ἐλθὼν εἰς Λαύραν «ἐκάθη ὑπὸ τοῦ Νεοκαισαρείας Γερασίμου, διδασκόμενος παρ' αὐτοῦ τὰ τῆς μοναδικῆς πολιτείας». Δὲν μοὶ φαίνεται τὸ τοιοῦτον πιθανόν, διότι πανταχοῦ οὗτος μετὰ σεβασμοῦ μνημονεύει τοῦ θείου αὐτοῦ προηγουμένου Σάθα, ὅστις μάλιστα

(1) Οὗτος ἦν Σπαρτιάτης καὶ ἐγκύβητος τὰ μάλιστα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων ἀπετόλμησε νά προτείνῃ τὴν ἀνασύστασιν ἐπὶ νέων βάσεων τῆς ἀρχαίας θρησκείας συγγράψας τοὺς «Νόμους» καὶ τὴν «Διαγραφὴν ἀπάσης τῆς Πελοποννήσου παραλίου τε καὶ μεσογείου» (ἐξεδόθη ἐν Ἀντιουερπίᾳ 1575).

(2) Κἀγὼ παραχθεὶς ἐκ τοῦ Σάθα, ὃν ὡς νεώτερον τοῦ Ζαβίρα ὑπέλαβον εἰδημονέστερον, κατ' ἀρχὰς συνεφώνησα αὐτῷ (βλ. Θεόκλητος ὁ Πολιεῖδης (ὁ λεγόμενος Ἀγαθόγγελος) κτλ. Ἀθῆναι 1935, σ. 230 σημ.). Παρεπίσθην καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Σταμ. Λογοθέτης, ὁ πρόκριτος τῆς Ἑλλην. ἐπαναστάσεως Σίμιος, διατρίψας ἐν Λαύρᾳ τῆ τοῦ Ἄθωνος ὡς ἐξόριστος ἐκόμισεν ἐκεῖθεν τοῦ Κυρίλλου τὴν ἐρμηγείαν τῆς Ἀποκαλύψεως (βλ. Γούδα, Πιστάλλ. βίοι τόμ. Ζ' σ. 403—9). ἀλλ' ἢ ὑπόθεσις αὕτη μετὰ τὰς ἀνακρινώσεις τοῦ σεβ. μητροπολίτου, Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων κ. Ἰεζεκιήλ: Κύριλλος ὁ Λαυριώτης τῆς Ἀθωνιάδος μεγίστης Λαύρας—Κύριλλος ὁ Λαυριώτης τῆς Πελοποννησιακῆς Ἀγίας Λαύρας (Ν. Ἡμέρα Τεργέστης 1907, σσ. 1695, 1699 καὶ Ἐκκλ. Φάρον Α' τόμ. 1907, σ. 341—7) καὶ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κων. Δυοβουνιώτου, αἴρεται πλέον καθ' ὁλοκληρίαν, ὡς τρανώτερον ἀποδεικνύω κατωτέρω.

(3) Βιογραφία Κυρίλλου Λαυριώτου ἐν Ἐκκλ. Ἀληθ. ἔτος Δ', περίοδος Β'. 1836, σ. 114—121.

λιστα καὶ πρωτοστατεῖ εἰς τὴν προαγωγὴν αὐτοῦ εἰς ἐκκλησιάρχην καὶ ἡγούμενον (1), ἅπαξ δ' ἐν τῷ κώδικι τῷ μεγάλῳ ἀναφέρει καὶ τὸν Νεοκαισαρείας ὡς ἀμερῶσαντα ἐν τῇ Λαύρᾳ τὰ ἀρχιερατικὰ ἄμφια, οὐδὲν ὁμῶς λέγει περὶ τοῦ ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ γέροντας αὐτοῦ. Ἄλλως οὐδ' εἴθισται ἐν ταῖς Μοναῖς νὰ κείρῳσιν οἱ ἀρχιερεῖς μοναχοὺς, ἐκτὸς ἐὰν καὶ οὗτος καρῆ, ὅτε ὁμῶς ἐκπίπτει τῆς ἀρχιερωσύνης. ἀλλ' ὁ Νεοκαισαρείας ἦν παλαιότερος.

Ὁ Κύριλλος κατήγετο ἐκ Μικρομάνης τῶν Καλαμῶν (βλ. σ. 5) καὶ ὑπογράφεται Πελοποννήσιος, ἀλλὰ καὶ Κορωναῖος ἢ Κορωνιὸς καὶ ἅπαξ Ἀρχαλαῶς ὡς μαθητῆς ἐν Σίφνῳ (βλ. σ. 6). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπίθετον, μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ μετῴκησεν ἐκ Κορώνης, τὸ δὲ Ἀρχαλαῶς εἶναι τὸ πράγματι οἰκογενειακὸν αὐτοῦ. Κορωναίους ἔχομεν πλείστους μετοίκους ἰδίως εἰς τὴν Μάνην (2). Τοῦτο συνέβαινεν ὁσάκις τὸ ὀχυρώτατον ἐν Πελοποννήσῳ φρούριον τῆς Κορώνης ἐκυριεύετο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, διεσκορπίζοντο δηλ. οἱ κάτοικοι εἰς διάφορα μέρη μάλιστα, ὅτ' ἐγκατέλιπον οἱ Ἐνετοὶ εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Κορώνην, κατέφυγον οἱ κάτοικοι εἰς Οἶτυλον.

Ἄλλ' ἡ Μικρομάνη πόθεν καὶ πότε συνέστη; Αὕτη ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐλέγετο Κιουτσουκ Μάνη, καὶ οὕτως ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου. Τὸ «Μικρὰ» εἶναι χαρακτηριστικὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Μεγάλην Μάνην καὶ la Grande Manque, ὅπως ἐκαλεῖτο τὸ κάστρον τῆς Μάνης, τὸ κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου, καὶ ἐν γένει ἡ παλαιὰ Μάνη (3). Ἄλλ' ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ Ἐνετοκρατίας φέρεται καὶ Μικρὰ ἢ Νέα Μάνη, ἧς ἀκριβῶς δὲν ἔχει καθορισθῆ ἡ θέσις (4). Τὸ ὄνομα τῆς Μάνης βαθμηδὸν ἐπεξετάθη πρὸς Β μέχρι Καλαμῶν. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως πολὺ τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἦν

(1) Βλ. κατωτ. σ. 12 καὶ 20. Παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου μανθάνομεν ὅτι ἦν καὶ γραμματεὺς τῆς Μονῆς (αὐτ. σ. 116) καὶ ὅτι τῷ 1776 ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν περὶ τῶν κολιβιάδων συγκροτηθεῖσαν σύνοδον (αὐτ. σ. 119). Πράγματι τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀθαν. Πάριος εἰς τὴν ἀνέκδοτον «Δηλώσαν» αὐτοῦ, ἐνθα τὰ περὶ τῆς ἐριδος ταύτης διεξοδικῶς πραγματεῖται.

(2) Ἴσως καὶ ἐκ Μάνης ἐπαλινόστησαν εἰς Μικρομάνην οἱ πρόπαροι τοῦ Κυρίλλου, ὅπως ἡ ἀρχαία οἰκογένεια τῶν Κωνσταντιναίων ἐκ Λαγκαδάς εἰς Μεσσηνίαν, συστάσασα τὸ χωρίον Κωνσταντιναίους (βλ. Π. Κανελλίδην ἐν Ἑβδομάδι. ἔτος Α'. 1887. ἀρ. 33).

(3) Ramsay Traquair, Medieval fortresses (Annual of British School at Athens, τόμ. XIII, 1905—7, σ. 268. βλ. Π. Φουζίκη. Παρατηρήσεις εἰς τὰ τοπωνύμια τῶν Χρονικῶν τοῦ Μορέως, Μάνη—Κάστρα—Ὄνομα, ἐν Ἀθηνῶν τόμ. Μ' Ἀθῆναι 1928, σ. 35 John Schmitt καὶ The Chronicle of Morea, London 1904 Π. στήλ. 4330, Π. Ρ. στήλ. 4375, 4425 καὶ 4462 κ. ἀ.

(4) Βλ. Ἀπ. Λαγκαλάκη. Ἡ Μάνη. Ἀθῆναι 1923, σ. 52.

σχεδόν ανεξάρτητον ἀπὸ τῶν Τούρκων, κατοικοῦμενον ὑπὸ Μανιατῶν, ἔνθα καὶ τὸ Μανιατοπάζαρον. Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο, ἔνθα ἀνεδείκνυον τοὺς προεστοὺς οἱ Μπενάκαι καὶ Ζαναῖοι, κατέφευγον καὶ οἱ ἐκ τῆς ἄλλης πόλεως χριστιανοὶ ἐν ἀνάγκῃ (1).

Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται διὰ τὰς φυσικὰς καλλονας καὶ δὴ διὰ τὸ εὐφορον τῆς γῆς ἐπωφθαλμίων τὴν Μεσσηνίαν, οὕτω καὶ οἱ Μανιάται ἀποδυσπετοῦντες ἐκ τῆς βραχῶδους καὶ τραχείας χώρας αὐτῶν ἐστρέφοντο πρὸς τὴν μεσσηνιακὴν πεδιάδα. Ὅτε ὁ μέγας Κιουπρουλῆς ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν κατακτητῶν τῆς Πελοποννήσου Ἑνετῶν προσεκάλεσε βοηθοὺς καὶ τοὺς Μανιάτας. Οὗτοι παρέσχον αὐτῷ τὴν συνδρομὴν, ἀντὶ μεγάλων προνομίων καὶ παραχωρήσεων, ὧν ἀπῆλانون μέχρι τοῦ 1770, ὑποσχεθέντες νὰ πληρώσωσι τῷ Σουλτάνῳ 4000 γρόσ. ἄπερ οὐδέποτε ὅμως ἔδωκαν. Τότε φαίνεται, ὅτι μετόκησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν καὶ συνέστησαν παρὰ τὴν νέαν Μεσσηνίαν ἢ τὸ Νησίον τὴν Μικρομάνην (2), ἔνθ' ἀκριβῶς ὁ Ἴμπραήμ εἶχε στρατοπεδεύσει καὶ διεβίβαζεν εἰς τὰς Καλάμας πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως τὰ τελεσίγραφα περὶ παραδόσεως (3). Πράγματι συναντῶμεν ἐν τῷ τμήματι τούτῳ ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἔτι χρόνων καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας προνομιοῦχα χωρία ἢτοι κεφαλοχώρια (μητροκομίαι ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον). Τοιαῦτα κατ' ἀρχὰς ἦσαν τὸ Καλάμιον (ὁ νῦν πλησίον τῶν Καλαμῶν Κάλαμος), ὁ Ἀντικάλαμος (Ἀΐζαγα), τὸ Καμάρι, τὸ Κατσίκοβον καὶ ἡ Μικρομάνη, καὶ κατεῖχοντο ὑπὸ Ἀγᾶ καλουμένου σούμπαση ἢτοι ἐπιτηρητοῦ. Οὗτος κατόκει εἰς πύργον, οὗτινος ὑπάρχουσιν εἰς εἰρία $\frac{1}{4}$ μακρὰν τοῦ Καλάμου. Οἱ δὲ κάτοικοι μέχρις ἐσχάτων διεμνημόνευον ὀνόματα τοιούτων ἀγάδων, Σαντικ ἐφένδη καὶ Ρουστέμ ἐφένδη (4). Μετὰ ταῦτα ἡ ἔδρα τοῦ ἀγᾶ μετετέθη εἰς τὸ Κουρτζαοῦσι ἢτοι τὴν νῦν Θου-

(1) Ἀθαν. Πετρίδου, Ἀρχαιολογικὴ καὶ ἱστορικὴ ἔρευνα περὶ Φερῶν καὶ Καλαμῶν, Καλάμαι 1875, σ. 30.

(2) Καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18 αἰῶνος ἔχομεν ἐποίκησιν Μανιατῶν εἰς Μεσσηνίαν. Ἐπὶ Ὀθωνος τῷ 1831, ἐνῶ οἱ Κορωναῖοι συνεζήτησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ φρούριον, ὃπερ ἦν πλέον κατεστραμμένον, καὶ νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν παρακειμένην πεδιάδα, ὁ Πιεράκος Μαυρομιχάλης ἔσπευσε καὶ κατέλαβε τὸ Πεταλίδιον, ἔνθα ἐγκατέθηκε Μανιάτας, οἵτινες σῶζοντο ἐκεῖ μέχρι σήμερον ἀμετάβλητοι. Τότε καὶ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης οἰκογενειακῶς ἐγκατεστάθη εἰς Καλάμας. Περὶ ἄλλων μεταναστεύσεων τῶν Μανιατῶν εἰς τὴν ξένην βλ. «Ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομὸν αἰῶνα εἰς τὴν Τοσγάνην ἐξοικισμὸς τῶν Μανιατῶν» (ἐξ Οἰτύλου καὶ ἄλλων μερῶν τῷ 1663) ὑπὸ Σπ. Λάμπρου ἐν Ν. Ἑλληνομνήμονι τόμ. Β', σ. 396—437, ἐπίσης τότε ἄλλοι κατέφυγον εἰς Κορσικὴν αὐτ. Η', σ. 379—461,

(3) Πρβλ. Μεσσηνιακὰ Δημ. Δουκάκη, σ. 252

(4) Ἀθαν. Πετρίδου ἐνθ' ἄνωτ. σ. 30.

ρίαν, κατὰ τὸ χειρόγραφον τοῦ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μεσσηνίᾳ Δημ. Παπατσώνη (1). Οὗτος ἐν ἀρχῇ ἐπιτίθεται σφόδρα κατὰ τῶν συνεργῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὁρλώρ (καὶ εἰς τοῦτο συμφωνεῖ μετὰ τοῦ ἡμετέρου Κυρίλλου) εἶτα ἀναφέρει ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων εἶχον καταφύγει εἰς τὴν Μικρομάνην ὡς εἰς ἄσυλον (2). Ὁ δὲ λόγος εἶναι καταφανής· διότι τὰ λοιπὰ χωρία ἦσαν τσιφλίκια καὶ ἦσαν ὑποκείμενα εἰς τὰ νεύματα τοῦ Ὁσμαναγᾶ Μαριμαρᾶ. Οὗτος ἦν συνενοικιαστὴς τοῦ Παπατσώνη τῶν ἐξῆς χωρίων τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ λεγομένης Ἐπαρχίας τῶν Ἐμπλιακίων (ἢ ὀρθότερον Ἰμπλιακίων) καὶ πληρέστερον Ἐμπλιακίων καὶ Μικρομάνης: Κατσαροῦ Σολάκου, Τζαφέραγα (3), Ζευγολατιό, Μοῦστα, Μαγουλᾶ, Κούρταλα, Ντουσίλα καὶ Διαβολίτσι. Βοεβόδας τῷ 1821 ἦν ὁ Μουσταφᾶς Ριζιώτης (4) ἐδρεύων ἐν Καλάμαις καὶ φρονευσθεὶς ἐν Τριπόλει (5). Ἐν ἐγγράφῳ, ὅπερ κατέχει ὁ κ. Ἰ. Βλαχογιάννης, τῷ 1821 καὶ ὑπογράφονται: «οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐπαρχίας Ἐμπλιακίων καὶ οἱ δημογέροντες τῆς κωμοπόλεως Κουρτζαοῦσι», ἀναφέρονται καὶ τὰ χωρία: Βεήζαγα (γρ. Βεΐζαγα) Βρωμιόβρουση, Κουτήφαρη, Ξεροκάπι, Κλίμα, Σιάμου, Δυρράχι, Μαρμαρία καὶ Ραψομιάτι, Ναζίρι, Ἀλουποχώρι, Γαδουροχώρι καὶ Κάτω Γαδουροχώρι, Λυκοτράφον, Σκάλα, Ράδου καὶ Πολίτσι (6). Τὰ χωρία ταῦτα εἶχον πρωτεύουσιν τὸ Κουρτζαοῦσι, ὡς λέγει ὁ Παπατσώνης ἐν σ. 42: «Ὁ δὲ Ὁσμάναγας συνενοικιαστὴς μετὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν (7) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Ἐμπλιακίων

(1) Τοῦτο ὑπάρχει εἰς χεῖρας τοῦ νῦν διευθυντοῦ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν φίλου κ. Τάκη Παπατσώνη, ἀντιγραφὸν δὲ εὑρίσκεται καὶ ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ κράτους παρὰ τῷ κ. Ἰ. Βλαχογιάννη, ὅστις καὶ εἰρηρεσιστῆθι νὰ μοὶ παραχωρήσῃ αὐτὸ πρὸς μελέτην· διὸ καὶ ἐκφράζω αὐτῷ τὰς εὐχαριστίας μου.

(2) Σελ. 22 τοῦ πρωτοτύπου χειρογράφου.

(3) Πρβλ. καὶ τὰ χωρία Τζαφερεμίν (ἀγα), Ἀσλαναγᾶ, Βεΐζαγα, ἀτινα τοιαύτην προέλευσιν ἔχουσιν.

(4) Ρίζα (Rēzi Ἀλβανιστὶ) εἶναι ἄθροισμα 9 χωρίων τῆς ἐπαρχίας Ἀργυροκάστρου παρὰ τὰς ὑπαιτίας τοῦ Δαγκλῆ, ἐν Λυγκουρίᾳ ἢ Λουντσοῦρίᾳ.

(5) Τάκης Κανδηλῶρος Ἐγκυκλ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη τομ. Ε'. σ. 522.

(6) Τὰ χωρία Ράδου, Πολίτζι, Τζαφέραγα καὶ Μαγουλᾶ ἐν τῷ αὐτῷ ἐγγράφῳ λέγονται Κεχαγιλίγια.

(7) Τοῦ Παναγιώτου Παπατσώνη, ὅστις ἦν ἀρχηγὸς τῶν Μεσσηνίων εἰς τὰ Ὁρλωφικά. Ὁ κατ' ἔτος Βοεβόδας πρὸ τοῦ 1821, ἵνα εἰσπράξῃ τοὺς φόρους κατέφυγεν εἰς τοὺς ἀρχηγούς, ὡς ἦν ὁ Παπατσώνης, καὶ συνεβάλλετο μετ' αὐτῶν. Ἄλλ' αὕτη ἡ κατάστασις φαίνεται ὅτι ἴσχυε πρὸ τῶν Ὁρλωφικῶν, ὅτε, μετὰ τὴν οἰκτρὰν ἀποτυχίαν, ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἕλληνες μετὰ τῶν διασωθέντων Ρώσων κατέφυγον εἰς Καλάμας 27 Ἰουλ. 1770 (Γρηγοριάδου, Ἱστορ. Ἀλήθ. 69).

ἔμεινε προστατεύοντας μαζ... νὰ ὑπάγῃ εἰς Κουρτσαούσην εἰς τὸ κονάκι του· δηλ. παρηγγέλθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ φύγῃ ἐκ Μικρομάνης, ἔνθα εἶχε καταφύγει, ἵνα σωθῆ καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Δὲν ἐννοῶ, διατι ὁ Κανδηλῶρος ἐπιγράφει τὸ ἄρθρον αὐτοῦ ἐν τῷ Ἐγκυκλ. Λεξικῷ Ἑμπλιακίων καὶ Μικρομάνης ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ ἐμφαντικώτερον; ἀφοῦ καὶ ἡ Μικρομάνη περιλαμβάνετο μεταξύ τῶν Ἑμπλιακίων. Οὗτος γράφει καὶ ταῦτα ὅτι, Τοῦρκοι (ἐν τοῖς εἰρημένοις χωρίοις) δὲν κατῴκουν, ὅπερ εἶναι ἀληθές, καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι ἦσαν 2250, παρέχουσαι 350 ὀπλοφόρους ὑπὸ ὀπλαρχηγῶν τὸν Ἀναγνώστην Παπασταθόπουλον καὶ Θεοδ. Πουλόπουλον καὶ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τοῦ Δημητρίου καὶ Παναγιώτου Παπατσώνη». Ταῦτα ὅμως δὲν εἶναι καθ' ὅλα ἀκριβῆ, ὡς ὀψόμεθα. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι πάντα τὰ εἰρημένα χωρία, ἅτινα πρωταγωνιστοῦσι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἀναφέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑμπλιάκια (1) καὶ εἶχον πάντοτε ἴδιον ἀρχηγόν. Καὶ συμπίπτει μάλιστα ἐνταῦθα νὰ διαδραματισθῶσι σπουδαῖα γεγονότα· π. γ. Τῷ 1805 ὁ Ὀσμὴν ἀγᾶς ὡς Μωραβαλῆς (διοικητὴς Πελοποννήσου) ἀπεφάσισε τὴν ἐξόντωσιν τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν — Ὁ δὲ πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ ἐνεργεῖα τῶν τε πρεσβῶν καὶ ἀρχιερέων ἀπέλυσε καὶ ἐπιτίμιον — τότε 170 ἀρχηγοὶ μετὰ 1200 ἀνδρῶν ὠχυρώθησαν εἰς τὰ Φουρτζαλοκάμαρα τῆς Μεσσηνίας (πλησίον τῆς Μικρομάνης εἰς τὰ ὑψόμενα). Ἐκεῖ ἐπολιόρκησαν αὐτοὺς 11000 Τοῦρκοι, καὶ ἐπὶ ἐπὶ τετραήμερον (18—21 Φεβρ.) ἀντέστησαν ἡρωϊκῶς. ἀλλ' ἐκλιπόντων τῶν ἐφοδίων ἐξώρμησαν ὡς λέοντες ξιφῆρεις καὶ διασπύσαντες τὴν παρτάξιν καὶ ἔπεσον μὲν καὶ ἐτραυματίσθησαν οἱ ἡμίσεις περίπου τῶν ἀρχηγῶν καὶ 400 ὀπλίται, ἐκ δὲ τῶν Τοῦρκων 2400, ἀλλ' οἱ λοιποὶ διεσώθησαν καταφυγόντες εἰς Λακωνίαν καὶ Τριφυλίαν (2). Τῷ 1827 κατὰ διαταγὴν τοῦ γεν. ἀρχηγοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐστρατοπέδευσαν 7100 εἰς Φουρτζαλοκάμαρα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δ. Παπατσώνη (κυρίως προσεπάθουν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἰς Τρι-

(1) Ἑμπλιάκια (πληθ. τοῦ μουλκι) λ. Τουρκικὴ σημ. κτήμα, κατὰ πλήρη ἐξουσίαν δικαίωμα. ἀλλ' ἐν Μεσσηνίᾳ ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ Μακεδονίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀρίστων γαιῶν εἶχεν ὁ Σουλτάνος, σιγηθίστηρον δὲ ἡ Σουλτάνα, ἡ βασιλομήτωρ, καὶ ἦσαν τότε οἱ κάτοικοι ὡς ἐπίμορτοι πλέον (κολίγοι). Τὰ τοιαῦτα τσιφλίκια διὰ πλειστηριασμοῦ παρεχωροῦντο εἰς Ὀθωμανοὺς ἰδιώτας. Ἄλλ' εἶχον ἄρκετὰ προνόμια καὶ δὴ καὶ τὴν ἀναφορὰν πρὸς τὴν βασιλομήτορα, δσάκις ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν κρατικῶν ὀργάνων.

(2) Ἄθαν. Γρηγοριάδου, Ἱστορικαὶ ἀλήθειαι... ἀπὸ τοῦ ἔτους 1479—1834 περὶ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, Ἀθήναι, 1934, σ. 46—48.

πολιν εφοδιοπομπήν τοῦ Ἰμβραήμ) καὶ ἐνεδρεύσαντες τὴν 21 Ἰουνίου εἰς τὰ στενὰ τῶν μεσσ. Δερβενίων προσέβαλον τὸν ἐχθρὸν εἰς πολύωρον μάχην (σ. 220—221). Ἐκεῖ συνεκεντρώθησαν οἱ ἐπαναστάται καὶ κατὰ τὴν ἐμφύλιον ῥῆξιν τοῦ 1834.

Ἐξ Ἰμπλακίων ἦσαν οἱ γενναῖοι καὶ «ἥρωϊκοί, τὴν ἀνδρείαν καὶ ἐμπειροπόλεμοι» κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀρχηγοί, ὁ Ἀντώνιος Δημόπουλος, ὁ Παναγιώτης καὶ Γεώργιος Κεφάλας, ὁ Μῆτρος καὶ Ἀγγελῆς Πετρούβας (1) καὶ ὁ ἐξ Ἀνδρούσης Λαμπύρης Μαργέλος (2). Κατὰ τὴν ἐν Μανιακίῳ περιλάλητον εἰς ἡρωϊσμὸν μάχην (20 Μαΐου 1825), ὁ ἀπαράμιλλος ἐκεῖνος ἦρως, ὁ Παπαφλέσσας, μεταξὺ τῶν ἀριστέων εἶχε καὶ τὸν Π. Κεφάλαν, ὅστις καὶ ἔπεσε μαχόμενος μετὰ 200 Ἰμπλακιωτῶν, ἀφοῦ ἀπεδεκάτισε τὰς φάλαγγας τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων (3). Εἰς Δράμπαλα τῆς Πολιανῆς (5—6 Ἰουνίου 1825) μετέσχε τῆς μάχης μετὰ 800 Ἰμπλακιωτῶν ὁ Γ. Κεφάλας ὑπὸ τὸν Δημ. Παπατσώνην (4) καὶ ἐπολέμησε γενναίως (5). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περιφημὸν τῆς Τριπόλεως μάχην (8 Ἰαν. 1826) παρευρέθη ὁ Γ. Κεφάλας μετὰ 300 γενναίων ἀνδρῶν. ὡς καὶ ὁ Μητροπετρούβας μετὰ 500 καὶ οὗτος Μεσσηνίων (6). Δικαῖος καὶ Κεφάλας ἐπολέμησαν ἐπίσης κατὰ τὴν ἐν Κυπαρισσίᾳ μάχην.⁷⁾

Εἰς πάσας τὰς μάχας ταύτας, ἅς προχείρως ἐσταχυολογήσαμεν, διέπρεψαν οἱ γενναῖοι τῆς Μικρομάνης καὶ τῶν πέριξ Μεσσηνιοὶ ὡς καὶ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐν γένει, καταλιπόντες ἀείμνηστον ὄνομα.

Τὴν 23 Μαρτ. εἰς τὴν ἐν Καλάμεις συνέλευσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη 2000 ἐνόπλων Μανιατῶν μεταξὺ ἦν καὶ ὁ Κεφάλας φανερὸς ἐπαναστάτης. Οὗτοι πρῶτοι ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἔπειτα ἠκολούθησεν εἰς τὴν Ἀγ. Λαύραν.⁸⁾

Ὁ Μητροπετρούβας ἅμα τῇ ἐκρούξει τῆς ἐπανάστασεως ἐθανάτωσεν ἀμέσως τοὺς πέριξ εἰς τὰ χωρία Μπουγα καὶ Μῆλα εὐρεθέντας κεχαγιαδες Τούρκους (αὐτ. σ. 33).

Λόγιοι. Θεοφάνης Ὀελεβούλκος Νοταράς, ὃν ὁ Δουκάκης ὀνομάζει Κορωναῖον, τάσσων ἐν τοῖς τοποτηρηταῖς

(1) Ὁ πρῶτος λέγεται καὶ Μητροπετρούβας, ἀριστος σχολευτής.

(2) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 23, 35, 37.

(3) Αὐτ. σ. 170.

(4) Οἱ Παπατσωναῖοι κατήγοτρο ἐκ Τριφυλίας.

(5) Αὐτ. σ. 187. Πρὸβλ. καὶ σ. 201. ὡς καὶ τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Ἰσαρι μάχην (1825).

(6) Αὐτ. σ. 207, 211 καὶ 212. 7) Αὐτ. σ. 21.

8) Φ.λ.μ. Δοκίμιον ἱστορ. περὶ τῆς ἑλλ. Ἐπανάτ. τόμ. Γ'. 1867, σ. 25.

τῆς Κορώνης ἐπὶ πατριάρχου Διονυσίου Β' (1543—51), ἐγεννήθη ἐν Βερροία τῆς Μακεδονίας, ὅπου ὁ πατὴρ εἶχε καταφύγει, ἀρχομένου τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Μετὰ τοῦ πατρὸς ἐμόνασε μετονομασθεὶς ἀπὸ Θωμᾶ Θεοφάνης εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων, ἐν ἣ καὶ ἐτελειοποιήθη εἰς πᾶσαν μάθησιν, ἥτις εἶχε πλουσίαν βιβλιοθήκην καὶ πολλοὺς λογίους. Ἐντεῦθεν μετακληθεὶς εἰς Κ)πολιν διέπρεψεν ὡς σχολάρχης τῆς πατρ. ἀκαδημίας ἐπὶ Διονυσίου Β' καὶ Ἱερεμίου Β' ἀναδείξας πολλοὺς μαθητάς, ἐν οἷς καὶ Θεοδόσιον τὸν Ζυγομαλᾶν (τούτων ἐκτενὴς κατάλογος παρὰ Δωροθέῳ Μονεμβασίας(1) βλ. καὶ εἰς ἐπιστολὰς πρὸς αὐτὸν τοῦ Δαμασκηνοῦ Στουδίτου, οἷας τιμῆς ἤξιοῦτο παρὰ τοῖς συγγρόνοις ὁ ἀνὴρ) (2). Ὡς μέγας ῥήτωρ τῆς Μεγ. ἐκκλησίας ἐκήρυτεν εἰς τὸν ἐν Γαλατᾶ ναὸν τῆς Χρυσοπηγῆς καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τὴν τῶν Ἰβήρων μονὴν τῷ 1550 βαρυνθεὶς τὰ σκάνδαλα εἰς τὴν διαμάχην περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐνταῦθα ἀφῆκε καὶ τὴν ἑαυτοῦ βιβλιοθήκην³⁾.

Εἰς τὴν αὐτὴν Μονὴν διέπρεψεν ἐπὶ ἀγιότητι καὶ ὁ Μικρομαναῖος ὁ σίτος Ἱεροθέος γεννηθεὶς τὸ 1686. Οὗτος ἐν Καλάμαις ἐξέμαθεν ἱκανῶς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν, καὶ ἐνῶ οἱ γονεῖς παρεκίνοῦν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Εὐρώπην πρὸς ἀνωτέρας σπουδὰς αὐτὸς ἀπῆλθεν εἰς Ἀθῶνα καὶ κατώκησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν ἅγιον Ἀρτέμιον τῆς Λαύρας, εἶτα ἐκάρη μοναχὸς εἰς τὴν τῶν Ἰβήρων. Ἐκεῖθεν ἀπάρας εἰς Βλαχίαν διήκουσε Μάρκου τοῦ Κυπρίου χειροτονηθεὶς ἐκεῖ καὶ διάκονος· ἐτελειοποιήθη δὲ εἰς τὴν πατρ. ἀκαδημίαν παρὰ τῷ Ἀργεῖῳ Γιακουμῇ καὶ εἶτα εἰς Βενετίαν, μεθ' ὃ ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ καὶ ἐχειροτονήθη τῷ 1716 ἱερεὺς, καὶ ἔκτοτε ἐπεδόθη εἰς αὐστηρὰν ἄσκησιν καὶ μελέτην τῶν Ἀγ. Γραφῶν. Μείζονος δ' ἐρώμενος ἡσυχίας ἀπεχώρησεν εἰς τὸ ἐρημονήσιον Γιούρα, ἐνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1745, ἀφοῦ ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ ἐν Σκοπέλῳ γράμματα⁴⁾. Τοῦ Ἱεροθέου ἡ ἀγιότης κακῶς ἠμφισβητήθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ κ. Σωφρ. Εὐστρατιάδου «ὡς ὀφειλομένη εἰς ἰδιωτικὴν ὀλως πρωτοβουλίαν»! τοῦ Νικοδήμου Ἀγιορείτου «νοσοῦντος ἀφάνταστον ἀκρισίαν»⁵⁾. Ἐν Ἀθῶν διατηρεῖται ἀμείωτος ὁ σεβασμὸς.

Ἐγγραφὸν Ἀθήνησι κατὰ Φεβρ. τοῦ σωτηρίου ἔτους 1936

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ

(1) Σύνομις ἱστοριῶν (ἐκδ. 1806) σ. 44—α

(2) Ἐκκλησι. Ἀλήθ. ἔτ. Γ' 1883, σ. 87—91.

(3) Μ. Γεδεών. Χρονικά τῆς πατρισο. Ἀκαδημίας (Κ)πολῆς 1883) σ. 45—50. ὅθεν σταχυολογῶ τὰς γραμμάς ταύτας.

(4) Βλ. Ζαβίρον Ν. Ἑλλὰς σ. 373 Σάθαν Ν. Φιλολ. σ. 601 καὶ τὸν βίον παρὰ Δουλάκη ἐν Συναξισμῇ Σεπτεμβρίου σ. 155—163.

(5) Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς Α', Paris 1922, σ. 298 ἔ. καὶ 303. Τὰ λοιπὰ περὶ τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ παιδείας βλέπε εἰς τὰς ἐν τέλει συμπληρώσεις 177—178.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ

Κύριλλος ὁ τῆς Ἀθωνικῆς Λαύρας προηγούμενος κατήγετο ἐκ Μικρομάνης τῆς Μεσσηνίας, κωμοπόλεως κειμένης μεταξὺ Καλαμῶν καὶ Νησίου ¹⁾). Κατὰ κόσμον ἐλέγετο *Κωνσταντίνος Κορωνάτος*—καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Κορωναίων σώζεται μέχρι σήμερον ἐν Μικρομάνῃ—Τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦτο εὐρίσκεται εἰς πολλοὺς κώδικας ἀνήκοντας αὐτῷ καὶ ἀποκειμένους ἤδη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς Λαύρας. Ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς σημειωμάτων, ἰδιοχείρων αὐτοῦ, μαθητόμενα καὶ περὶ τῶν πρώτων τοῦ Κωνσταντίνου σπουδῶν, καὶ ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐλέγετο *Ἰωάννης*. Οὕτω περὶ τὸ 25 ἔτος τῆς ἡλικίας εὐρίσκομεν αὐτὸν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Σίφνου.

Κῶδ. Μ 26, φ. 137α : *Κτήμα Κωνσταντίνου ἢ τῆς τύχης* (ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ).

Ἀκολουθεῖ εἶτα ἰδιόχειρον σημείωμα αὐτοῦ περὶ τινος θαύματος συμβάντος ἐν Ἐφέσῳ εἰς τινα χριστιανὸν ἀναξίως κοινωνοῦντα τῶν ἀχράντων μυστηρίων : « Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψνγ' συνέβη παράδοξόν τι καὶ θαυμαστόν... Ἐξεδόθη δὲ τὸ θαῦμα τοῦτο εἰς παράδειγμα καὶ ὠφέλειαν πολλῶν παρὰ τινος *Ἀποστόλη* τῆς αὐτῆς πόλεως πολίτου, ἐν ἣ τοῖτο συμβέβηκε χαριζομένου τῷ *λογιωτάτῳ κυρίῳ Κωνσταντίνῳ*, πολλὰ μὲν εἰς τοῦτο <ν> αἰτήσαντι καὶ κινήσαντι τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν Σίφνῳ » (φ. 139). Ὁ κῶδιξ εἶναι μαθητικός, διότι περιέχει τὴν γνωστὴν τοῦ *Ἀντωνίου Βυζαντίου* Χρηστοθήθειαν, *Πλουτάρχου* περὶ παιδων ἀγωγῆς καὶ ἄλλα, τὰ πάντα δὲ μετὰ τῆς συνήθους τότε ψευχαγωγίας (ἀλλ' ἐγράφη τῷ 1700 «εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Σίφνου» φ. 60α).

Κῶδ. Α 31. Περιέχει τὸν βίον τοῦ *Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ* (πολυθρύλητος), καὶ πρὸς τούτοις ἐν τοῖς ἐν ἀρχῇ ἑκτὸς ἀριθμοῦ φύλλοις

1) Κῶδ. Λαυρ. Ω 111, φ. 218β, ἐνθα σημειοῦται ὁ ἴδιος τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα Κιουτσούκ Μάνην Τουρκιστί, ἔπειτα δὲ ἐξελληνισθεῖσαν.

τὰ ἐξῆς: «Καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ διδασκαλία, ἡ πρὸς τοὺς θέλοντας θεαρέστως ζῆν κτλ.» (ἐκ τοῦ Πατερικοῦ ἐπὶ τῇ βίβσει τοῦ Πάτερ ἡμῶν) «Ἐρμηνεῖα τοῦ Πάτερ ἡμῶν Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας». Περὶ τούτου ὁμοίως ὡς ἀπάντησις καὶ ἐν τῷ τέλει, ἔνθα καὶ ἄλλα τινά.

Ἐνταῦθα ἔχομεν τὰ ἐξῆς σημειώματα, σ. τοε':

«**αψνβ', μαρτίου ιε' γέγονε κτέαρ Κωνσταντίνου Κορωνιοῦ**». Καὶ σ. ιπε':¹⁾

«**Κατὰ τὸ ἄλφα ψί τε καὶ βίτα (=1752) γέγονε κτέαρ Κωνσταντίνου ἀρκαλᾶ (;, ὅπερ ἀπεσβέσθη) τοῦ Πελοποννησίου. Ἐγγράφη τὸ παρὸν ἐν μηνὶ μαρτίῳ ις'**». Ἐν τέλει δέ:

«**Τέλος αψνβ'. Ἀπριλίου στ' ἔγραψεν ὁ τῶν μαθητιῶντων ἐλάχιστος Κωνσταντίνος ὁ πελοποννήσιος ὄντας εἰς τὸ σχολοζον τῆς Σίφνου**»...

«**Ἀντεγγράφη τὸ παρὸν εἰς χρόνους τοὺς χιλίους ἑπτακοσίους εἰς τὸν πενήντα δύο, καὶ μῆνα Ἀπρίλλιον εἰς τὰς δέκα καὶ ὀκτώ μὲ κόπον καὶ σπουδὴν ἐμοῦ Κωνσταντίνου**».

Ἐν ἀρχῇ διὰ μονοκονδυλιᾶς: **Κτήμα Κυρίλλου**.

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον ὅτι περὶ τὸ 1750 ὁ Κύριλλος μετέβη εἰς Σίφνον πρὸς ἀκρόασιν ἀνωτέρων μαθημάτων, ἔνθα ἔγραψε καὶ τὸν κώδικα Κ 56 περιέχοντα τὴν Κύρου παιδείαν, προσθεῖς καὶ τινὰς σημειώσεις ἐπὶ τῆς ψαζ. Ἡ νῆσος αὕτη τότε κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν Γάλλων περιηγητῶν Gouffier καὶ Tournefort παρουσίαζε κοινωनीαν λίαν ἀνεπτυγμένην²⁾. Ἀπὸ τοῦ 1687 ἐλειτούργει σχολή, Ἁγιος Τάφης ἐπιλεγόμενη, ὡς στεγαζομένη ἐν τῷ μετοχίῳ αὐτοῦ, καὶ ἠκμαζεν αὕτη κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Ἐδίδασκεν ἐν αὐτῇ καὶ **Δανιὴλ ὁ Κεραμεύς** καὶ ἐξῆλθον ἐπίσημοι ἄνδρες, ἀρχιερεῖς καὶ πατριάρχαι, ὡς καὶ ὁ **Μαυρογένης** ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, **Γρηγόριος** ἱερομόναχος, ὁ ἐν Δάκκᾳ τῶν Ἰνδιῶν διδάξας, καὶ **Νεόφυτος ὁ Βάμβας**³⁾.

1) Ὅλα τὰ σημειώματα ταῦτα φέρουσιν αὐτὸν μαθητευόμενον ἐν Σίφνῳ περὶ τὸ 1752. Δὲν φαίνεται ὡς ἐκ τούτου ἀληθές ὅτι ἐγεννήθη τῷ 1740 (κατὰ Ἁλ. ε. Λαυριώτην ἐν Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ, Τόμ. Δ', Περίοδ. Β', 1886, σ. 115). ἀλλ' οὐδ' ὡς γράφει ὁ κ. Μ. Γεδεών περὶ τὸ 1735—40, (Ἐκκλ. Ἀληθ. Β' 1882, σ. 601, βλ. κατωτ.)

2) Ἱστορία τῆς νήσου Σίφνου ὑπὸ Κ α ρ ὀ λ ο υ Γ κ ι ῶ ν , Σῦρος 1876, σ. 152—3.

3) Μ. Παράνικα, Σχεδιάσμα κτλ. σ. 172.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κύριλλος χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν μετέβη εἰς Πάτμον, ἣς ἡ σχολὴ ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου **Μακαρίου τοῦ Πατμίου** τῷ 1713, διηυθύνετο ἤδη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ **Γερασίμου τοῦ Βυζαντινοῦ**, εἶτα ὑπὸ **Βασιλείου** μοναχοῦ, τοῦ **Κουταληνοῦ**, μέχρι τοῦ 1769¹⁾. Ἐν κώδικι Λαύρας K 97, ἰδιοχείρῳ τοῦ Κυρίλλου, ²⁾ ἐν φ. 466^a σημειοῦται:

«*Κατὰ τὸ ἄλφα ψι, νι τε καὶ ἔψ.λον (=1755) ἔλαβε πέρας ἡ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου καλλίστη πληθὺς κατὰ μῆνα Ποσειδιᾶνα ἐν Πάτμῳ, ἐν αἷς (sic) ἐνιαυτοὺς ὄλους διε-
τρίψαμεν δύο, παρὰ μῆνας τέσσαρας. Κιῆμα Κωνσταντίνου ἡ τῆς τύχης*».

Καὶ ἐν φ. 175β: «*Ἐτελειώθη τὸ παρὸν χρόνος εἰς χιλίους, εἰς τοὺς πενήντα τε πέντες (sic) μὲ τοὺς ἑπτακοσίους ἐν Πάτμῳ*».

Καὶ τελευταῖον συναντιῶμεν τὸν Κύριλλον ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ τῆς Σμύρνης, ὅτε τὸ περικλεῆς τοῦτο φυτώριον τῶν γραμμάτων εἶχε γείνει (ἀπὸ τοῦ 1743) ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς Κοινότητος, ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τῆς Βρειτ. κυβερνήσεως. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἱσχυλάρχει ἐνταῦθα **Ἰερόθεος ὁ Δενδρινός**, ὃν διεδέξατο ὁ μαθητὴς αὐτοῦ **Χρῦσανθος ὁ Καραβίας**, μέχρι τοῦ 1812³⁾. Τὸ ἔτος τῆς ἐνταῦθα φοιτήσεως τοῦ Κυρίλλου παρέχει ἡμῖν ὁ ἀνωτ. κώδιξ ἐν τῷ πρώτῳ παραφύλλῳ: «*1760 aprilii 23 Smirni ἐμπῆκα μέσα εἰς τὸ σχολεῖον, ἡμέρα Κυριακῆ*». Τὸ αὐτὸ ἔτος εὐρίσκομεν καὶ ἐν κώδ. K 34, ὅστις περιέχει ἐπιτομὴν Λογικῆς τοῦ **Δαμασκηνοῦ**, Ἑρμηνείαν τῶν Ἀναβαθμῶν κτλ. καὶ ἀνήκει εἰς τὴν μαθητικὴν τοῦ Κυρίλλου περίοδον.

φ. 24β. «*Ἐν ἔτει αψξ' ἐν Σμύρνη εἰς τὴν γῆν Φεβρουαρίου ἐγράφη παρ' ἐμοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἀνά χειρας βιβλον Κωνσταντίνου Κορωνάου*».

Κατὰ ταῦτα μέχρι τοῦ 1760 ὁ Κύριλλος ἦν μαθητευόμενος ἐπι-
ὄθεν σφάλλεται ὁ **Ἄλ. Λαυριώτης** (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 115) καὶ ὁ **Γεδειὼν** γράφει: «*Κατὰ τὸ 1759 ὁ Κωνσταντῖνος συμπλέων μετὰ τινος ἱερομονάχου **Γερασίμου** Κρητὸς ἐπέιοθη ὑπ' αὐτοῦ γὰ ὑποδιθῆ τὸ μοιαχι-*

1) Μ. Η. Μαλανδράκη, Ἡ Πιτριάς σχολή, Ἀθῆναι 1911, σ. 11—14.

2) Ὁ Κώδιξ περιέχει τὴν γνωστὴν τοῦ Νικ. Καβάσιλα ἑρμηνείαν τῆς θείας λειτουργίας, λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κ. ἄ. μετὰ ψυχαγωγίας.

3) Μ. Παράνικα, Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς Σμύρνης, Ἀθῆναι 1885, σ. 84.

κὸν ὄϊσον καὶ κατετάχθη εἰς τὴν ἀδελφότητα τῶν μοναχῶν τῆς Λαύρας ἐν Ἁγίῳ Ὁρει». ¹⁾ Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι τῷ 1759 ἀφίκετο εἰς Λαύραν καὶ διέτριψεν μῆνας τινάς, ὡς οὗτος σημειοῦται ἐν κώδ. Ω 111, φ. 192α: «*Ταύτην ἄπασαν τὴν ἀκολουθίαν (τῆς ἁγ. Εἰρήνης) ἐσύνθεσα ξιῶν κοσμικὸς Κωνσταντῖνος, διὰ τὴν ἡμετέραν ἐδῶ (ἐν Λαύρᾳ), καὶ εἰς τοῦτο μὲ παρεκίνησεν ὁ κύριος Γεννάδιος ἱερομόναχος Κρητικὸς 1759 καὶ ἔγραψε τὴν ἀκροστιχίδα (εἰς τὰ ἑσπερινὰ) ἔχουσαν τὸ ὄνομά μου*».

Τότε φαίνεται διήκουσε τοῦ *Εὐγ. Βουλγάρεως* ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Σχολῇ διότι εὐρίσκεται ὑπογεγραμμένος μεταξὺ τῶν 35 μαθητῶν τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπέβαλον πρὸς τὸν πατριάρχην *Κυρίλλον Ε'*, ἐν ἣ μετὰ λυγμῶν διεκτραγωδοῦσι τὴν ἐπὶ τῇ στερήσει τοῦ κλεινοῦ διδασκάλου συμφορὰν, καὶ δέονται αὐτοῦ, ἵν' ἐπαυγάγη αὐτόν. ὑπογράφεται δὲ *Κωνσταντῖνος Πελοποννήσιος* ²⁾). Μὴ εἰσακουσθείσης τῆς τοιαύτης δεήσεως αὐτῶν ὁ Κωνσταντῖνος ἀνεχώρησε διὰ Σμύρνην.

Πότε ἐκοινοβίασεν ἐν τῇ Μονῇ καὶ πότε ἐχώρη δὲν γνωρίζομεν. Εἶναι βέβαιον μόνον, ὅτι παιδιόθεν ἐσχετίζετο πρὸς τοὺς Λαυριώτας, ἅτε κεκτημένους ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, τῇ Μικρομάνῃ, μετόχιον ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Τῶν σχέσεων τούτων τεκμήριον ἔχομεν κώδικα «Γεροντικὸν» ὑπ' ἀρ. 7 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μακ. *Σπ. Λάμπρου*. Ἐν φ. 3α σημειοῦται ὁ ἴδιος:

«*Τὸ παρὸν μοι ἐχάρισεν ἰδιοχείρως ὁ ἅγιος προηγούμενος καὶ πνευματικὸς πατήρ κύριος Διονύσιος ἐν ἔτει ἀψλθ', νοεμβρίου α' Κωνσταντῖνος*». καὶ κατωτέρω: «*Τανῦν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις κτήμα ἐμοῦ Κυρίλλου ἱερομονάχου μετονομασθέντος Λαυριώτου*». καὶ αὐθις: «*Ἐν δὲ ἔτει ἀψοῆ ἐδωρησάμην τοῦτο χάριν τῷ ἐν ἱερομονάχοις πατρὶ καὶ Κυρίλλῳ Μιτυληναίῳ, ὥστε τοῦ λοιποῦ κτήμα ἐκείνου εἶναι καὶ οὐχὶ ἐμοῦ*» ³⁾).

Ἐκ τῶν σημειωμάτων τούτων προωθεῖται καὶ τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίλλου πολὺ πέραν τοῦ ὁρίου 1735—1740, εἰς ὃ ἔταξαν αὐτὴν οἱ ἀποπειραθέντες νὰ βιογραφήσωσιν αὐτὸν *Μ. Γεδεῶν* καὶ *Ἀλεξ. Λαυριώτης*, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν χειρογράφων τῆδε κἀκεῖσε διεσκορπισμένα βοηθήματα. Καὶ ἐὰν τῷ 1739

1) Παρὰ Legrand, Bibliotheque grecque vulgaire, Paris 1881, LXXVII τοῦ II τόμου.

2) Βλ. Σύμμικτα Ἀλνιᾶνος, Τόμ. Α', Ἀθῆναι 1838.

3) Νέος Ἑλληνομν. τόμ. ΙΖ', Ἀθῆναι 1923, σ. 286.

δέχεται ὡς δῶρον β.βλίον «Γερροντικόν», ἥτοι περιέχον διηγήματα καὶ λόγους ψυχοφελεῖς τῶν ἀρχαίων ἀσκητῶν, βεβαίως δὲν θὰ ἦτο μικρότερος τότε τῶν 15 ἐτῶν. Κατὰ ταῦτα ἀσφαλῶς ἐγεννήθη περὶ τὸ 1725. ἐσπούδασεν ἐπομένως εἰς μεγάλην ἡλικίαν, καὶ ἐντεῦθεν αἱ περὶ τὰ γραμματικὰ καὶ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐλλείψεις αὐτοῦ ¹⁾).

Ἐν Λαύρᾳ ἐκοινοβίασε πλέον μετὰ τὸ 1760, προσληφθεὶς ὡς ὑποτακτικὸς ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ προηγουμένου **Σάβα** τοῦ Πελοποννησίου, ὅστις ἦν τῶν μέγα ἰσχυόντων τότε ἐν τῇ Μονῇ. Πότε ἐκάφη καὶ πότε ἐχειροτονήθη δὲν μοι εἶναι γνωστόν. Ὡς προϊστάμενος ὁ Κύριλλος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, διέπρωπε καὶ ἀνέδειξεν ὑποτακτικὰς, ὧν αὐτῶν ἀναφέρονται ὁ **Παρθένιος** καὶ **Νίκανδρος**, ὅστις καὶ ὑποδιδάσκαλος ἐν Λήμνῳ ἐχημάτισε (βλ. κατ.)

Εἰς τὰς πολλαπλᾶς τότε ἐξωτερικὰς ὑπηρεσίας τῆς Μονῆς, ὁ Κύριλλος ὡς λόγιος ἀνὴρ, ἐχρησιμοποιήθη ἀμέσως. Τοιαῦται ὑπηρεσίαι συνήθως τότε ἦσαν ἢ εἰς τὰ μετόχια ἀποστολῆ, καὶ ἢ χάριν ἐλεῶν ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Ῥωσίαν²⁾. Ὁ **Ἀλέξανδρος** ἀναφέρει τοιαύτην ἀποστολὴν τοῦ Κυρίλλου εἰς Βλαχίαν, χωρὶς τὰ ὄρια οὔτε τὸν χρόνον οὔτε τὴν διάρκειαν. Τότε εὖτος προσελήφθη καὶ ὡς διδάσκαλος εἰς τὴν περιώνυμον τοῦ Ἰασίου Ἀκαδημίαν, τὴν αὐθεντικὴν. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μονῆς ὑπάρχουσι πολλοὶ ἰδιόχειροι διδασκαλικοὶ τοῦ Κυρίλλου κώδικες, γραφέντες τε καὶ χρησιμοποιηθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἰασίῳ. Ὁ κῶδ. Κ 97 εἶναι τοιοῦτος. Τούτου τὸ μὲν πρῶτον μέρος ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου ὡς μαθητοῦ ἐν Πάτρῳ, ὡς εἶδομεν τῷ 1755, τὸ δὲ τελευταῖον τετράδιον (468α—482α) ἐν Ἰασίῳ τῷ 1767, Ἰουνίου β' (σ. 482α). περιέχον ἐρμηνεῖαν τοῦ Παραινεικοῦ τοῦ Μεγ. Βασιλείου. Ὁ κῶδ. Η 34 περιέχει ἐπιτομὴν τῆς Λογικῆς Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κτλ. Ἐν τῷ τέλει τούτου (φ. 68α—82β) αὐθις προσετέθη τετράδιον, περιέχον τὰ παραινεικὰ κεφάλαια **Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο** πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ **Λέοντα**. Ταῦτα δ' ἐδίδασκεν ὁ Κύριλλος ἐν Ἰασίῳ, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐν τέλει σημεῖωμα αὐτοῦ (φ. 82α):

1) Πρβλ. ἐν κῶδ. Ω 29, φ. 37α: δόθι ἀντὶ δός. πίννας δις (ἀλλαχοῦ πίνας). Ἐν γένει χωλαίνει περὶ τὴν ἔγκλεισιν καὶ ἐνιαχοῦ περὶ τὴν ὀρθογραφίαν. πλάττει λέξεις κακοσυνθέτους· π. χ. ἐν τῇ Περιγραφῇ τῆς Ῥωσσίας ἐχει φερόχθυς ποταμοῦς (ἀντὶ ἰχθυοφόρος), δωδεκίκουμπη ἐκκλησία, ἥτοι μὲ δῶδεκο κουμπέδες κττ.

2) Ὡς γνωστόν οἱ ἀποστελλόμενοι ἐκόμιζον μεθ' ἑαυτῶν ἅγια λείψανα καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, τελοῦντες ἁγιασμὸς καὶ εὐχέλαια εἰς τοὺς οἴκους τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν κττ.

«*Ἐν τῇ τῆς Δακίας περιωνύμῳ νέᾳ τε καὶ αὐθεντικῇ Ἀκαδημία ταῦτα τὰ χρυσᾶ κεφάλαια ἐγράφη ἐν ἔτει αψξδ' (1769), Ἰαννουαρίου κς' διὰ χειρὸς ἐμοῦ Κυρίλλου Ιερομονάχου*». εἶτα «*ἄπερ ἠρξάμην παραδοῦναι φευρναρίου ιθ' καὶ ἐτελείωσα*».

Ὁ κῶδ. I 36 περιέχει θεματογραφίαν¹⁾, γραμματικά καὶ ἄλλα. Ἐν φ. 106β: «*αψξξ' Αὐγουστου θ' διὰ χειρὸς Κυρίλλου Ιερομονάχου Λαυριώτου*».

Ὁ κῶδ. Ω 26 περιέχον ἐν σ. 317—332 Περιγραφὴν διὰ στίχων τῆς Ῥωσσίας ἐγράφη «*αψξή' κατὰ μῆνα Μάρτιον ἐν τῷ Γιάσιῳ Μολδαβίης*».

Ὡστε ὁ Κύριλλος κατὰ τὰ ἔτη 1767—1769 ἐδίδασκεν ἐν Ἰασίῳ τὰ γραμματικά καὶ ἱστορικά: ὄθεν καὶ ἐν κώδικι 75, σ. 149 τοῦ Τυλικαρείου τῆς Λαύρας ὑπογράφεται «*Ἰεροδιδάσκαλος*».

Ἄλλος κῶδιξ ἀνήκων εἰς τὸ Κύριλλον εἶναι ὁ I 93. Οὗτος περιέχει ἔργα τοῦ Ψελλοῦ, τοὺς ἱαμβικοὺς τῶν μεγάλων ἑορτῶν κανόνας, Φωίου καὶ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἐπιστολάς, ἑορηνεῖαν τοῦ περὶ λάλου γυναικὸς λόγου τοῦ Λιβανίου καὶ τὰ γραμματικά τοῦ εἰρημένου Ἀλεξάνδρου. Τὰ δύο τελευταῖα χειρὶ τοῦ Κυρίλλου. ἐν φ. 133 ἡ χρονολογία ἀπεσβεσμένη (1751 ἢ μᾶλλον 1757). Ἐν ἀρχῇ: *Κτήμα τοῦ νῦν Κυρίλλου Ιερομονάχου Λαυριώτου. . .* Ὅθεν τὸ τελευταῖον μέρος ἀσφαλῶς ἐγράφη ἐν Ἰασίῳ.

Οἱ Ἁγιορεῖται λόγιοι ἐν Βλαχία δι' ὑπηρεσίας τῶν Μονῶν εὐρισκόμενοι συνήθως καὶ ἐδίδασκον. Οὕτω εὐρίσκομεν καὶ τὸν *Ἰωσήφ Ιερου. Βατοπεδινὸν τὸν Πελοποννήσιον*, εἰς δύο ἐγκωμιαστικοὺς λόγους προσφωνηθέντας τῷ Ἀλεξ. Κων. Μαυροκορδάτῳ, ὑπογραφόμενον «*διδάσκαλος τῆς ἐν Ἰασίῳ σχολῆς*»²⁾.

1) «Εἰσαγωγικά θέματα εἰς τὴν γραμματικὴν Κωνσταντίνου Λασκάρεως». Ἄπερ συνετάχθησαν παρὰ τοῦ ἀρίστου ἐν διδασκάλου κυρίου Ἀντωνίου, κεφαλαίων (ἢ κεφάλαιον) α' εἰς τὸ πρῶτον εἶδος (ὁ συνάδελφος κ. Σπυρίδων ἀνέγνω καὶ ἐξέδωτο ἐν τῷ Κατολόγῳ σ. 180 «Ἀντωνίου Κεφαλαίων»!). Ὁ Ἀντώνιος οὗτος φρονῶ ὅτι εἶναι ὁ Βύζαντιος, ὁ τῆς Χρηστοθείας συγγραφεύς, ὁ κατωτ. ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι (φ. 136β) ὑπογραφόμενος: «Ὁ λογοθέτης τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλος τῆς κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν πατριαρχικῆς σχολῆς». Οὗτος ἔσχετίζετο μεγάλως πρὸς τοὺς τῆς Μολδοβλαχίας ἡγεμόνας. ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐπιγράμματα αὐτοῦ, τὰ προτασσόμενα εἰς τὴν Δογματικὴν πανοπλίαν Εὐθυμίου τοῦ Ζυγαβηνοῦ.

2) Παρὰ L e g r. Bibliographie gr. vulgaire. VII. σ. 416—452.

Σημειωτέον δ' ὅτι ὅτε *Κυρίλλος* καὶ ὁ *Ἰωσήφ* δὲν ἀναγράφονται ὑπὸ τοῦ Ν. Διοσίου ἐν *Studi greco romani*, Bucuresti. 1901, II ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν τῆς Ἀκαδημείας διδασκάλων. Τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐξήσκει ὁ Κύριλλος μέχρι τέλους τῆς ζωῆς, καλούμενος ὑπὸ τῶν πλησιοχώρων ἐπαρχιῶν βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ὑποτακτικοῦ αὐτοῦ Νικιάνδρου. Τῷ 1806, ὡς ὁψόμεθα, ἦν «παιδαγωγός» εἰς Λῆμμον, ἀλλὰ σὺν τῷ διδασκαλικῷ μετήρχετο καὶ τὸ καθῆκον τοῦ πνευματικῶν καὶ οὕτω κατ' ἄμφω ὠφέλει μικροὺς τε καὶ μεγάλους.

Ὁ Ἄλεξ. Λαυριώτης ἐξοίρει τὸν ὑπὲρ τῆς Μονῆς στεναζούσης ὑπὸ βιουρτάτων χρεῶν ζῆλον καὶ τὴν αὐταπίρνησιν τοῦ Κυρίλλου ἀναλαμβάνοντος κοπιώδεις πορείας εἰς Βλαχίαν¹⁾. Ἡ Μονὴ ἦν κατάχρεως καὶ τελευτῶντος τοῦ III αἰῶνος, διὸ καὶ ἀποφασίσασα νὰ ἀποστείλῃ ἕτερον συνάδελφον, ὅπως συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίλλου, ἀπέλυσε τὸ ἐξῆς συστατικὸν γράμμα, χειρὶ αὐτοῦ γραφὲν καὶ ἐν τῷ ἰδιοχείρῳ κώδικι περιληφθὲν²⁾:

1792 Δεκ. ια' πρὸς τὸν τῆς Βλαχίας Μιχαὴλ Βόδαν.

Μετὰ τὰς προσηκούσας ἡμῖν πρὸς τὴν αὐτῆς ὑψηλότητα δουλικὰς προσκυνήσεις καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐπίκειται, αἰσίας χεῖρας πρὸς τὸν ἅγιον θεὸν ἐκτελεῖν ὑπὲρ τῆς πολυετοῦς υἰείας εὐθροσύνης τε καὶ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς θρόνου πολυχρονίου διαμονῆς, τῆς εὐνομιότητος αὐτῆς καταστάσεως τῶν ὑπ' αὐτῇ ἐμπιστευθέντων χριστιανῶν λαῶν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔραν χαρὰν καὶ καύχημα, καὶ ἐπομένως, ἐκδηλώσαι, ὅτι τὴν πρὸς ἡμᾶς τοὺς εὐτελεῖς ἀποσταλείσαν αὐτῆς ἐπιστολὴν ἀσμένως λαβόντες ἐγνωμεν τὴν ἦν ἐξ ἀγαστιῆς αὐτῆς προαιρέσεως πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς μονὴν σὴζει ἀθθεντικὴν ὑπεράσπισιν, καὶ ἐκ παντὸς τρόπου βούλεται τὸν ἀνακουφισμὸν τοῦ ἀνυποίσιου αὐτῆς χρέους, καὶ διὰ τοῦτο προσκαλεῖ τὴν θαυματόβρυτον ἄγαν κάραν, ἣν περὶ δὴ τῷ εὐμενεστάτῳ αὐτῆς ὕφει θαρροῦντες καὶ εὐέλπιδες ὄντες μεγίστου ἔλεους ἀθθεντικοῦ, ἐξαποσιέλλομεν μὲ τὸν παρόντα συνάδελφον ἡμῶν προηγούμενον κτὴρ **Ἰγιάιου** δορυφορήσαντες αὐτὴν τῷ νικοποιῶ καὶ παιτίμῳ τροπαίῳ, τῷ ζωοποιῶ στανρῶ. καὶ λοιπὸν εἶησαν ταῦτα κομιδῇ ἀμαλθείας κέρας τῇ γιλοχρίστῳ αὐτῆς ὑψηλότητι καὶ πάτη τῇ ὑπ' αὐτῆς εὐλογημένη τζάρα³⁾. Ὅτι δὲ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐμενεείας, δεξιότητος, τιμῆς τε καὶ ὑλα-

1) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 117.

2) Θεματογραφία I 33 φ. 170β—171α.

3) Τζάρα, τὸ Κράτος.

βείας προσδεχθείσαν παντί ποι δῆλον· καὶ γὰρ ἡ κυριακὴ ἀπόφασις βεβαιοῖ κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. ἡμεῖς δὲ οἱ εὐτελεῖς δοῦλοι αὐτῆς μετὰ συντετριμμένης ψυχῆς καὶ θερμῶν δακρῦων ἰκετεύοντες ἄξιόυμεν τὴν πλουσιόδωρον αὐτῆς ὑψηλότητα, πρέσβεις πρὸς ταῦτα ἐμβάλλοντες τὴν θανμαιόβρυτον ταύτην ἁγίαν κίρα, ὅπως ἔρμαιον ταύτην λαβόντες (φ. 171a) ἐπωφελῶς τε καὶ θεαρέστως ἀνακουφίσετε ταύτην τὴν Λαύρα, τοῦ καταπιέζοντος ὄγγου τοῦ ἀνυποίστου χρέους. Ἔτι δὲ καὶ συγγνώμην παρέξοιτε τῆς οὐ καταβολῆς τῶν τόκων τῶν δανείων, οἷς ὀφειλέται ἑαμέν· ἐπειδὴ οὐδὲν ἄλλο τι, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν ἀπορίαν ἐφάνημεν ἀχάριστοι τῇ τοσαύτῃ αὐτῆς καλοκαγαθίᾳ. ναί, φιλευλαβεσάτε ἀθθένια, ναί κύδιστε καὶ πανεκλαμψρότατε κοίρανε, ναί γένοιο ἀνακουφισμός, γένοιο λιμὴν ἄκλυστος, γένοιτο νέος κτίτωρ ταύτης τῆς οἰκτρῶς κυμαινομένης καὶ ἀπορουμένης Λαύρας, ἦγε μόνω τῷ σῶ ἔλλει ἐλπίζει, οὐ ἐπιγραφομένη καὶ εἰς τὴν μεγάλῳδωρον δεξιάν τοῦ ἕψους της τὰς ἐλπίδας σαλεύει.

Ἄτερον τοιοῦτον γράμμα ἐν εἶδει ἐγκυκλίου πρὸς διάφορα ἐπίσημα ἐν Βλαχίᾳ πρόσωπα ὑπάρχει ἐν ἐτέρῳ τοῦ Κυρίλλου κώδικι Ω 29 ἐν ἀρχῇ.

Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς μονῆς Λαύρας προσέφερον ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς διαφόρους ἀποστολὰς καὶ ἔξαρχίας εἰς τὰ μετόχια αὐτῆς καὶ πρὸς συλλογὴν ἐράνων.

Ἐν τῷ μεγάλῳ τοῦ ἀρχείου κώδικι ὑπάρχουσι τινες πράξεις ὑπὲρ αὐτοῦ ἀναγεγραμμένοι, ἐξ ὧν χρονολογικῶς ἀναφέρω τὰς ἑξῆς:

φ. 109a, ἀψξζ', Νοεμβρίου 22 σκενοφύλαξ Ἄνθιμος.

0700 γρόσια ἔδωσεν ὁ παπᾶ Κύριλλος λογιώτατος καὶ προσεφέρθη (= προήχθη) ἐκκλησιάρχης. τούτω ἔγνην διὰ χατήρι μερικόν, ἐπειδὴ δὲν ἦταν εἰλόγον (τὸ τελευταῖον σχόλιον δηλοῖ, ὅτι οἱ λογιώτατοι ἐν Λαύρα προήγοντο κατ' ἐξαιεσιν, ὕπερ ἡ πρεσβυγενῆς αὐτῆς Μονῆς δέον νὰ τηρῇ ἀπαρεγκλίτως).

φ. 110a, αψς', μαρτίου ᾱ, Σάββας.

0380 μετρητά, καὶ μερέτι (sic) τοῦ Ἱεροθέου 100 καὶ 100 τὰ ἔξωδα, ἔκαμε παράδοσιν Κύριλλος ὁ λογιώτατος ἀπὸ τοῦ Μωρέως ἐλθὼν καὶ ἐπροσφέρθη ἠγούμενος. Σάββας προηγούμενος καὶ ἐπίτροπος Λαύρας (ὁ γέροντας τοῦ Κυρίλλου¹).

1) Τὰ χρήματα ταῦτα ἔλαβεν ἐκ κληρονομίας ὁ Κύριλλος μεταβὸς εἰς Μικρομάνην (βλ. κατ.).

φ. 119α ,αφοζ' . . .

Τὸ αὐτὸ ἔτος ἦλθε καὶ ὁ σοφολογιώτατος κὺρ Κύριλλος προηγούμενος μας, ὁποῦ εἶτον εἰς τὸ Τζηλίτικη (τῆς ἀνατ. Θράκης) ταξίδι, καὶ μᾶς ἔφερε παράδωσι γρόσια 1000 μετριά, ἀπὸ τὰ ὅποια τοῦ ἔδωσεν ἡ συνοδία του, ὁ μὲν παπὰ κὺρ Ἀνθιμος γρόσια 150, ὁ δὲ γέρων Ἰγνάτιος 50 καὶ ἔστω εἰς ἐνδειξιν τῶν μεταγενεστέρων.

φ. 127α. Εἰς τοὺς ,αψ85 (sic), σκευοφυλακοῦντος τοῦ προηγούμενου κὺρ Εὐθυμίου, ὁ λογιώτατος Κύριλλος ἔφερον ἀπὸ Ἐπιβάταις γρόσ. 250 μετριά, 300 μᾶς ὁμολογίας, 150 γροσ. εἰς ἱερὰ ἄμφια καὶ ζώην μαρροριταρένιαν.

φ. 111α. 1795 τῷ αὐτῷ ἔτι ἦλθεν ὁ πανοσιολογιώτατος¹⁾ προηγούμενος Κύριλλος ἀπὸ τὴν Σκῦρον ὁμοῦ μὲ τὸν γέρο Λαβιδὸ μὲ τὴν ἁγίαν κάραν τοῦ Μιχαὴλ Συνάδων καὶ μᾶς ἔφερον εἰς μετριὰ γρόσια τριάκοσια.

φ. 146β. 1802. Μᾶς ἔστηλεν ὁ προηγούμενος Μακάριος ὁ Κρηῆς προσκνητῆς ἀπὸ τὸ μέγα Τούρναβον μὲ τὸν καλογερον τοῦ Κυρίλλου Παρθένιον καὶ ἔκαμαν παράδωσιν γρόσια 527 καὶ μισόν. Μὲ τὸ ἴδιον καλογέρι τοῦ Κυρίλλου μᾶς ἔστειλε προσκνητῆς ὁ Κύριλλος καὶ ἐπαρέδωσαν μετριὰ γρ. 30 καὶ 4 ὀκάδες ἰσίμι διὰ γρόσ. 200 καὶ ἔγιναν ὄλα 230 παράδωσις Κυρίλλου.

φ. 161α. 1806. 450 γρόσια εἰς τρεῖς ὁμολογίας παρὰ τοῦ διδασκάλου καὶ προηγούμενου Κυρίλλου ἐλθόντος ἀπὸ Αἴμνον, ὁποῦ ἦτον ἐκεῖσε παιδαγωγός, 150 εἰς ὁμολογίαν παρὰ τοῦ ὑποτακτικοῦ αὐτοῦ γέροντος κὺρ Νικάνδρου, ὃν καὶ αὐτὸς εἰς Αἴμνον ὑποδιδάσκαλος.

φ. 166α. 1810 Ὁ ἐν ἱεροδιακόνοις εὐλαβέστατος Θεοδόσιος ἐλθὼν ἀπὸ Μπροῦσαν, ὁποῦ ἦτον παιδαγωγός, ἐπρόσφερε γρόσια 500, ὅστις ἔχει τάξιν γέροντος. τῆ ἰβ' νοεμβρίου²⁾).

Ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τούτων δῆλον γίνεται, ὅτι ὁ Κύριλλος ὑπῆρξε κατὰ πάντα ἄξιος τῶν ἐπιδαψιλευθειῶν αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἱεραῆς αὐτοῦ

1) Βλέπετε, οἱ ἐν Ἀθῶ πατέρες, πῶς οἱ πατέρες ἡμῶν χάριν τῆς ἱστορίας διέκρινον τοὺς λογίους διὰ τοῦ λογιώτατος, σοφολογιώτατος καὶ πανοσιολογιώτατος. καὶ οὕτως εὐκολύνεται σήμερον ὁ ἱστορικός. ἀλλοίμονον διὰ τὴν μέλλοντα νὰ γράψῃ τὰ καθ' ἡμᾶς, ὅτε ἡ πανοσιότης καὶ λογιότης κατέκλυσε τὸ πᾶν καὶ ὁ ὑπερθεϊκὸς βαθμὸς εἰσῆλθε καὶ εἰς τοὺς ἀμπελουργούς!

2) Ἴδου ὅποιας ὑπηρεσίας προσέφερον εἰς τὸ Γένος οἱ Ἅγιορεῖται. Ἀξιόπινος δὲ ὁ ὑπὲρ τῆς Μετανασίας αὐτῶν ζῆλος τῶν λογίων τούτων, ὅτινες τοὺς ἰδρῶτα; τοῦ διπλαγκτικῶ αὐτῶν ἐπαγγέλματος ἀπεταμίεον εἰς τὴν Μονήν.

Μετανοίας τίτλων και ἀξιωμάτων. Ἀλλὰ τὰ ἀξιώματα ταῦτα σχεδὸν ἡγορίζοντο, ὅπως συμβαίνει μέχρι και νῦν. Ὁ Κύριλλος διὰ τὴν ἐκκλησιαρχίαν ἐπλήρωσε γρόσια 700, και ἄλλα τόσα σχεδὸν διὰ τὴν ἡγουμενίαν, ἅπερ ἔλαβεν μεταβὰς εἰς Μικρομάνην ἐκ κληρονομίας ¹⁾. Τὸ τοῦ ἡγουμένου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐν Λαύρα, ἰδιορρυθμῶ οὔση, ἀξίωμα, ἦν εἰκονικόν, και ὁ ἐκάστοτε καθηγούμενος διετήρει τὸν τίτλον τοῦτο ὑπογράφων ἀπλῶς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα χωρὶς νὰ ἄρχῃ, μέχρι τῆς ἀναδείξεως ἄλλου, ὅτε ἐτάσσετο εἰς τὴν τοξ.ν τῶν προηγουμένων ²⁾. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο διετήρησεν ὁ Κύριλλος τοῦλάχιστον δύο ἔτη· διότι τὸ 1778 ἐθέσπισε τὴν ἐξῆς φήμην λεγομένην κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων εἰς τὰς Ὁρας.

Ἡ φήμη τοῦ καθηγουμένου.

Σῶσαι Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν Ἰορδάνῃ ὑπὸ Ἰωάννου βαπτισθεὶς, τὸν πανοσιώτατον και αἰδουσιμώτατον Ἅγιον καθηγούμενον τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας και βασιλικῆς μονῆς μεγίστης Λαύρας και πατέρα ἡμῶν κύριον κύρ (δεῖνα). Κύριε φύλαττε αὐτὸν σὺν πάσῃ τῇ ἐν Χριστῶ ἡμῶν ἀδελφότητι εἰς πολλὰ ἔτη Ἀμήν.

Ταύτην τὴν φήμην ἅς λέγῃ ὁ κατὰ καιρὸν ὠρολογομάστωρ (=τυπικάρης), και οὐχὶ ἄλλῃν, ἐπειδὴ εἶναι καλὴ και ἀρκετὴ. Καθηγούμενος Κύριλλος, ἀφορ' Ἰαννουάριος ³⁾.

1) Τὰ 700 γρόσια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι 70 χρυσαὶ λίραι Τουρκίας, ἤτοι περὶ τὰς 30,000 σημεριναὶ δραχμαὶ (βλ. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Ἱστορία τοῦ Ἀσκητισμοῦ. τόμ. Α' Θεσσαλονίκη 1929, σ. 158 περὶ τῆς ἀξίας τοῦ γροσίου). Σήμερον ἐν Λαύρα οἱ τε προηγούμενοι και γέροντες καταβάλλουσι 10000 δρ. εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Μονῆς και 5000 εἰς φιλοδωρήματα τῶν ἀδελφῶν.

2) Βλ. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου Μοναχολογία, περὶ τοῦ ἐν Ἄθῳ κοινοβίου σ. 113 (Ἀπόσπ. ἐκ τῶν Ἐναισίμων τοῦ Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου, Ἀθῆναι 1931). Καὶ σήμερον ἀνακηρύσσεται ἡγούμενος διὰ μίαν μόνην ἡμέραν! καθ' ἣν ἴσταται ἐπὶ τοῦ ἀρχιερ. θρόνου φέρων ἀρχιερ. μανδύαν και ῥάβδον, ἀπαγγέλλων ἐν τῇ λειτουργίᾳ τὸ Πιστεύω και διανέμων τὸ ἀντιδωρον· ἔπειτα οὔτε ὑπογράφεται οὔτε ἡγούμενος καλεῖται, ἀλλὰ προηγούμενος.

3) Κατάλογ. τῶν κωδίκων τῆς Λαύρας, (ἐν τῷ Μηναιῶ Ἰανουάριος τοῦ Τυπικαρείου) σ. 337. Ἰδιοτροπία (ἀπὸ τῶν μαθητικῶν ἤδη αὐτοῦ χρόνων) δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ ἐξὶς νὰ σημειῶται τὰς ἡμερομηνίας και αὐτὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Κύριλλος διὰ Λατ. στοιχείων ἐν κώδ. Ω 111, φ. 218α), διότι δὲν νομίζω ὅτι πέραν τῶν στοιχείων νὰ ἐγνώριζε Λατινικά. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ και διὰ τὰ Τουρκικά. Τὰ ἀριθμητικά συνήθως και δὴ εἰς ἡμερομηνίας σημειοῦται διὰ

Ἐφεξῆς καὶ ὁ ἡμέτερος Κύριλλος ὑπογράφεται *προηγούμενος τῆς Λαύρας*, καὶ ὡς τοιοῦτος εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Λέγεται δὲ Λαυριώτης πλέον καὶ οὐχὶ Πελοποννήσιος, κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν Ἄθῳ, τὸ τῆς Μονῆς ὄνομα νὰ ὑπερνικᾷ τὸ τῆς πατρίδος.

Μετὰ τὸ εἰς Ῥωσίαν ταξίδιον, σπουδαιότερα ἀποστολὴ τοῦ Κυρίλλου ἦν ἡ εἰς Ἰταλίαν γενομένη τῷ 1779 κατὰ Μάρτιον. Αὕτη εἶναι ἀξιοσημείωτος κατὰ τοῦτο, διότι παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Κύριλλον, διαμένων εἰς Βενετιάν ἐκτὸς τῶν τῆς Μονῆς ὑποθέσεων γὰ ἀσχοληθῆ καὶ εἰς διαφόρους μελέτας καὶ νὰ πορισθῆ καὶ διάφορα βιβλία χρήσιμα αὐτῷ, τῶν ὑποθέσεων τῆς Μονῆς συνδεουσῶν αὐτῶν μετὰ τῶν ἐκεῖ τυπογράφων. Λιὰ τοῦτο φρονῶ, ὅτι δέον γὰ γένηται λόγος ἰδιαιτέρως περὶ τούτου.

Εἰς πολλοὺς ὄντως κώδικας σημειοῦται ὁ Κύριλλος εὐρισκόμενος ἐν Βενετία καὶ Τεργέστη καὶ ὅτι ἐκεῖ διεξῆλθε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ σύγγραμμα. Ὁ λόγος τῆς ἐνταῦθα αὐτοῦ ἀποδημίας εἶναι ὁ ἑξῆς. Ὁ ἐκ Καστορίας ἐμπορευόμενος ἐκεῖ *Δημήτριος Κυριτζης*¹⁾ εἶχεν ἀπὸ τοῦ 1689 ἀφιερῶσει εἰς τὴν μονὴν τὸ ποσὸν τῶν 6700 δουκᾶτων, ἅπερ τῷ 1700 θανάτῳ τούτου ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Γεωργάκης* κατέθεσεν ἐπ' ὀνόματι τῆς μονῆς Λαύρας ἐντόκως εἰς τὸν ἐκεῖ ἄρχοντα *Ἰωάννην Κωνσταντινον* μέσον τοῦ *Νικ. Κοιταρίνη*.²⁾ Ἐκτοτε διὰ τοὺς τόκους ἡ μονὴ εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸν ἐκεῖ ἑξ' Ἰωαννίνων *Νικόλαον Καραγιάννην*³⁾ ὅστις ὡς ἐπίτροπος διεβίβαζεν εἰς τὴν μονὴν μέχρι τοῦ 1746 τακτικῶς, ἔπειτα καὶ οἱ ἄλλοι τὸ διάφορον μέχρι τοῦ 1767⁴⁾. Μετὰ ταῦτα ὁμοῦ δὲν ἐστέλλοντο ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀδελφοὶ καὶ ὑστεροῦντο καὶ εἰ τόκοι, καὶ ἡ Μονὴ ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ εἰς Βενετιάν τὸν Κύριλλον, ὅστις ἐπανελθὼν καταχωρίζει ἰδιοχείρως ἐν τῷ Κώδικι (φ. 18α) τὴν ἑξῆς πρᾶξιν:

τουρκικῶν ψηφίων. ἅπερ ἦσαν τότε συνηθῆ εἰς τὴν καταστιχογραφίαν (βλ. Ω 29, φ. 5—7 καὶ 43 β' ἐν φ. 432 τοὺς μῆνας γράφει συριαστί). Ἐν Κ 97, φ. 59 γράφει: "Ἄν μπαῖσλασάσα, γκιουζελίκ. ἂν δὲ μπαῖσλαμῶσα; ὅθεν γιαγνίσι φαίνεται ἡ πίστις ἡμῶν εἶναι.

1) Βλ. Ἐκκλ. Ἀλήθ. Κ' (Κων/πολις 1900) σ. 125; Δημ. Κυριτζης Καστοριεὺς εὐεργέτης τῆς Λαύρας καὶ Ἰ. Κοινότητος, ὑπὸ Μ. Γεδιῶν.

2) Βλέπ. τὰ συμφωνητικὰ καὶ τὸ γραμματίον ἐν τῷ οὐτῷ κώδικι φ. 7α—β.

3) Περὶ τοῦ οἴκου Καραγιανναίων ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ἰταλίᾳ βλ. Π. Κωντογιάννην ἐν τῷ Τεσσαρακονταετηρίδι τοῦ Κόντου, Ἀθήναι 1909, σ. 188—190.

4) Ω; ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐστέλλοντο καὶ ἀδελφοὶ τῆς Μονῆς διὰ τὴν εἰσπραξίν τῶν τόκων (βλ. αὐτ. φ. 9—10). τὰς ἀναγραφὰς μέχρι τοῦ 1753.

Διὰ τὰ τῆς Βενετίας.

αφροῦ ἐν μαρτίῳ γενομένης κοινῆς ἡμῶν συνόδου ἐστείλαμεν εἰς Βενετίαν τὸν λογιώτατον προηγουμένον Κύριλλον γὰ ἰδῆν, γὰ μάθη καὶ γὰ περιλάβῃ τὰ ὅσα λαμβάνομεν ἀπὸ τὴν τζέκαν τὸ κατ' ἔτος. Ἐλθὼν οὖν οὗτος ἐν τῇ Βενετία δὲν εὔρεν ἐκεῖ τὸν ἐπίτροπον Στέφ. Καραγιάννην, ἐφαλλήρισεν ὅπερ τὰς τετρακκοσίας χιλιάδας δουκάτα, ἐξ ὧν ἦτον καὶ ἐδικὰ μας χίλια ἐπιακόσια. πρὸς τούτοις ἐψεύσθη κακῶς ὁ μάταιος ὅτι τάχα ἠγόρασε καὶ τὸ κεφάλαιον ἀπὸ τὴν τζέκαν τὰ 6700 δουκάτα ὅθεν ἔκαμεν (ἐνν. ὁ Κύριλλος) ἐκεῖ χρόνον ἕνα καὶ ἐβεβαίωσεν αὐτὰ τὰ 6700, ὅτι ψευδῶς ἐφλυάθηεν ὁ Καραγιάννης, ἐπειδὴ εἶναι τῆς καθ' ἡμᾶς ταύτης Λαύρας, καὶ ἦτον καὶ εἶναι καὶ ἔσται ταῦτα, μετὰ τὴν ἐπιτροπικὴν ὁποῦ τοῦ ἐστείλαμεν ἀτ' ἐδῶ. Λοιπὸν ἔστω εἰς μνήμην τῶν μεταγενεστέρων, ὅτι τὰ τῆς τζέκας εἶναι καβιδάλε¹⁾ δουκάτα ἀσημένια 6700, καὶ λαμβάνομεν 134 δουκάτα, ἅπερ γίνονται τζικίνια ἦτοι φλωρία βενετικὴ σαράντα ὀκτώ. Ἐπειδὴ λαμβάνομεν λάσα ἦγον διάφορα δύο τὰ ἕκατὸν τὸν χρόνον, καὶ λαμβάνονται δις τοῦ ἔτους τῇ α' Ἰαννουαρίου καὶ τῇ α' Ἰουλίου καὶ γίνονται ἔξοδα εἰς τὴν περιλαβὴν ἐν τζικίνια καὶ μισὸν ἦτοι λίρες τοῦ τύπου τριάντα καὶ τὰς δύο φορὰς. καὶ ἕκατέστησεν ἐπίτροπον τὸν αἰδρ Σπυρίδωνα Τζιγκριλλάραν Σμυρναῖον, ἄνδρα τίμιον καὶ προκομμένον καὶ κάλλιστον. Μᾶς ἔφερεν ἀπ' ἐκεῖ καὶ τινὰ βιβλία ἦτοι ἐν εὐαγγέλιον, 5 φυλλάδες τῆς λειτουργίας δεμέναις, μίαν ὀκτώηχον καὶ πρὸς τούτοις προσκυνητάρια 500 καὶ μπυλλίγια 1200. τὰ δὲ λάσα μέλλουν γὰ ἀρχίσωμεν γὰ λαμβάνομεν ἀπὸ τοῦ μέλλοντος χρόνου ἀφπα'.

Κῶδ. Κυρίλλου ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς Μονῆς ἀποκείμενος, σ. 161.

Εἰς μίαν παλαιὰν πορθησίαν ἠῆρα καὶ τάδε: ἀχ'ηῆ'. Ταῦτα τὰ ὀνόματα εἶναι τοῦ Δημητρίου Κυρίτζη, ὁποῦ ἀφίρωσε τὰ ἄσπρα εἰς τὴν Βενετίαν: Δημητρίου, Γεωργίου, Θωμᾶ καὶ Ἀναστασίου ἀφιβ'. ὁμοίως καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα πάλιν τοῦ αὐτοῦ εἶσιν: Κυρίτζου, Ἀλεξάνδρου, Γρίνη, Στατήρας, Μιχαήλ.

Λοιπὸν αὐτὸς ὁ Δημήτριος Κυρίτζη ἦτο ἀπὸ τὴν Καστορίαν, καὶ ἦλθεν ἐδῶ προσκυνητῆς ἀχ'ηῆ' (1698) καὶ πολλὰ κατὰ πολλὰ τοῦ ἄρσεσεν ἢ ἡμετέρα σκήτη τῆς ἁγίας Ἄννης καὶ ἐσυμφώνησε μετὰ τοὺς τότε

1) Ἄνω: κεφάλαια.

2) Βλ. ἐν Ἀναγοφαῖς ἐγγράφων Λαύρας σ. 126—7 ἐν Byz-Neugr. Jahrbücher τόμ. Ζ' Ἀθῆναι 1930, ἐσφαλμένην ἀντιγραφὴν.

πατέρας τῆς σκῆτης, διὰ τὸν κάθε χρόνον γὰ τοῦ κάμνον ἄκτῳ ἀγρο-
πνίας, ἄκτῳ μνημόσυνα μεγάλα, ἄκτῳ τραπέζας κοινὰς καὶ ἄκτῳ τεσσα-
ρακονταλείτουργα· γὰ τὰ κάμνον αὐτὰ, ἕως στέκεται ἡ σκῆτη. καὶ διὰ
πληρωμὴν ἐπῆγεν εἰς τὴν Βενετίαν καὶ ἐβαλλεν ἕξ χιλιάδας καὶ ἑπτακό-
σια δουκάτα (ἕνδεκα δουκάτα κάμνον τέσσαρα φλωρία Βενετικά), ὅπου
γὰ πέρρη ἢ ἁγία Ἄννα τέσσαρα εἰς τὰ ἑκατόν. Καὶ ἐπειδὴ τότε οἱ ἄσκη-
ται δὲν εὐγεναν ἔξω γὰ περιπατοῦν εἰς τὸν κόσμον, διὰ τοῦτο ἄφισε καὶ
ἔκαμε τὴν Λαύραν ἐπίτροπον γὰ πέρρη αὐτὰ τὰ διάφορα, γὰ πέρρη ἢ
Λαύρα ἕνα διὰ τὸν κόπον καὶ γὰ δίνῃ εἰς τὴν ἁγίαν Ἄνναν τὰ τρία.
ὅμως ἐπειδὴ ἐδυστύχησεν ἡ Βενετία, ἐψεύσθη, καὶ τὰ ἔκαμεν ὄχι τέσ-
σαρα γὰ δίδῃ εἰς τὰ ἑκατόν, ἀλλὰ τρία μόνον· ἔπειτα τὰ ἔκαμεν δύο εἰς
τὰ ἑκατόν· ἔπειτα ἕνα καὶ μισόν. Καὶ εἰς τὰ 1780 μὲ ἔστειλαν ἐμένα τὸν
εὐτελεῖ Κύριλλον εἰς τὴν Βενετίαν γὰ ἐρωτήσω τὸν σιὸρ Στέφανον Κα-
ραγιάννην, γαιὶ δεκατρεῖς χρόνους δὲν μᾶς ἔστειλε τίποτε. ἐκίνησα λοι-
πὸν ἀπ' ἐδῶ 15 Ἀπριλίου καὶ μόλις ἐπῆγα ἐκεῖ 18 Ὀκτωβρίου, καὶ δὲν
ἦῤα τὸν σιὸρ Στέφανον αὐτόν, ἐπειδὴ ἐφαλλήρισε 1885 πουργεῖα, καὶ
ἔφυγε καὶ ἐπῆγεν εἰς τοὺς Σβίτζερους. Λοιπὸν μὲ πολλὰ μέσα καὶ μὲ
πολλοὺς τρόπους καὶ μὲ πολλοὺς κόπους τὰ ἔστερέωσα πάλιν, ὅτι εἶναι
τῆς ἁγίας Ἄννης καὶ τῆς ἁγίας Λαύρας (ἐπειδὴ καὶ προτοῦ φύγῃ αὐτὸς
ὁ Στέφανος ἐφλυόριζεν, ὅτι τὰ ἠγόρασεν ἀπὸ τὴν Λαύραν αὐτὰ καὶ δὲν
ἔχει ἡ Λαύρα γὰ κάμη ἀπ' αὐτὰ πλέον). καὶ εἶτῃ ἐγὼ τὰ ἔστερέωσα,
ὅτι γὰ εἶναι τῆς Λαύρας ὡς καὶ πρῶτον, καὶ ἔβαλα ἔπειτα ἐπίτροπον
εἰς αὐτὰ τὸν σιὸρ Σπυρίδωνα Τζιγκριλλάραν Σμυρναῖον, ὅστις ἀπὸ τότε
ἕως τώρα ἔστειλε δις καὶ τρίς εἰς τὸν κύρ Ἡσαῖαν προηγούμενον εἰς
τὴν Σιδύρην. καὶ εἶναι ἡ περιλαβὴ τους τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον πε-
νήντα τέσσαρα φλωρία βενετικά. ὅμως ἐξοδιάζονται ἐκεῖ τὸ ἕνα καὶ
μισὸ φλωρὶ εἰς τὴν περιλαβὴν—εἶτῃ εἶναι ἡ συνήθεια—. Τότε ὁ σιὸρ
Σπυρίδων ἔλαβεν ἑνὸς χρόνον τὰ 54 φλωρία καὶ τὰ ἐξοδίασεν εἰς τὰς
κρίσεις, καὶ ἐγὼ δὲν ἔλαβα οὔτε ὀβολόν. καθὼς ἔγραψεν ὁ ἴδιος δις
καὶ τρίς.

Ταῦτα ἔτισωσαν πρὸς εἶδησιν τῶν μεταγενεστέρων.

Κόπια εὐγαλμένη ἀπὸ τὸ Κουαδέργο τοῦ δευόζιτου ἀπὸ
τὰ 3 τὰ 100 εἰς τὴν τζέκαν εἰς φύλλα 15740.
Εἰς δόξαν Θεοῦ 1698. ¹⁾

1) Τὸ γράμμα τοῦτο ὡς καὶ τὸ ἀκόλουθον προέρχονται ἐκ τοῦ Λαυριωτικοῦ
ἀρχείου, ἐνθα ὑπάρχει πλήρης ὁ φάκελλος τῆς ὑποθέσεως ταύτης.

Μοναστήριον ὀνομαζόμενον ὁ εὐαγγελισμὸς, Ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου εἰς τὴν λαύραν τοῦ βουνοῦ Ἀθωνος ἔχει νὰ λάβῃ 20 Ἰουλίου διὰ τοῦ Γ. Νικολὸν Κονταρήνην τοῦ ποτὲ Γ. Ἀλεξάνδρου δουκάτα ἕξχι χιλιάδας ἑπτακόσια κονδτζιονάδα διὰ τὴν διαθήκην τοῦ ποτὲ Δημήτρη Κυρίτζη, καὶ τὰ διαφόρετα ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἡμέραν νὰ δίδονται τοῦ κατὰ καιρὸν ἡγουμένου τοῦ ἄνωθεν μοναστηρίου, μὲ εὐκολίαν εἰς τὸν κὺρ Νικολὸν Καραϊωάννην νὰ ἡμπορῇ νὰ σκουδάρῃ τὰ ῥηθέντα διαφόρετα ὡς νὰ ἔλθῃ παρορησιασμένη, ἢ προκούρα, ὅπου θέλει γένει ἀπὸ τὸν ἄνωθεν ἡγούμενον διὰ ἄλλα τόσα. 6700 δ.—

δουκάτα ἕξχι χιλιάδα; καὶ ἑπτακόσια δ.

Γιάκομος Φούζης Κουαδερνιέρης

Ὅσοιῶτατε, αἰδαισιμότατε, καὶ λογιώτατε ἅγιο καθηγούμενε τῆς ἁγίας, καὶ σεβασμίας μονῆς Λαύρας κύριε κύριε Τιμόθεε, τὴν ὁσιότητά σας εὐλαβῶς προσκυνῶ.

Τίμιόν σας διὰ μέσον τοῦ κὺρ πάνου θεοδοσίου ἔλαβον γεγραμμένον εἰς τὴν ἀπ' τοῦ ἀπερασμένου νοεμβρίου, καὶ εὐχαρίστησα τῷ κυρίῳ μαθῶντας τὴν ὑγίαν σας. εἶδα ὅπου ἐκίμετε διὰ ἐπίτροπόν σας τὸν ἄνωθεν κὺρ πάνον θεοδόσιον, καὶ τοῦ αὐτοῦ μὲ προστάζετε νὰ στείλω τὰ ὅσα ἐσκουδαρήθησαν ἀπὸ τὴν τζέκαν διὰ τὸ μοναστήριον ἀπὸ τὸ λάσον τοῦ μακαρίτου κυρίτζη, καὶ ἰδοὺ ὅπου ἀπὸ ὄρδινίαν τοῦ ἐμέτρησα ἐδῶ τοῦ κὺρ λάμπρου μαρούτζη τζεκήνια ἑκατὸν ὀγδοῖντα τρία ἡμυσι, καὶ λίτρες βενέικαις δύο, καὶ σολδία δεκαῆξι, καθὼς φαίνεται καὶ εἰς τὸν λογαριασμὸν, ὅπου περιέχεται. καὶ αὐτὸς ἔχει νὰ σᾶς τὰ στείλῃ αὐτοῦ, ἢ νὰ κάμῃ νὰ τὰ λάβετε εἰς τὴν θεσσαλονίκην, καθὼς γράφω καὶ τοῦ ἴδιου. εἰς τὸν αὐτὸν λογαριασμὸν θέλετε εἰδεῖ ἕως πότε ἐσκουδαρήθησαν, καὶ πῶς τὰ ἄνωθεν τζεκήνια εἶναι διὰ ἐξόφλησιν ἀπὸ τὰ ὅσα ἔλαβα ἀπὸ τὴν τζέκαν ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου εἶχα μετρήσῃ τοῦ μοναχοῦ κὺρ μελετίου σας. καὶ εἰς τὸ ἐρχόμενον, ὅταν εἶναι ὅπου πληρῶνουν, δὲν θέλω λείπει νὰ στείλω νὰ τὰ σκουδάρουν. εἶχα λάβῃ προτῆτερα ἄλλον γράμμα ἀπὸ τὸν πρώην καθηγούμενον κύριον Ἀνθιμον μὲ τὸν ἐρχομὸν ἐδῶ τοῦ μοναχοῦ κὺρ Νείλου, εἰς τὸ ὅποιον μοῦ ὠρδινίαζε νὰ μετρήσω τοῦ αὐτοῦ τὰ σολδία, ἀλλὰ φθάνοντας εἰς καιρὸν, ὅπου ἀκόμη δὲν τὰ εἶχα μετρήσῃ, τὸ ἄνωθεν τίμιόν σας, ἀκολούθησα τὴν παροῦσαν ὄρδινίαν σας, ὡσὰν ὅπου εἶναι καλητέρα κυβέρνησις διὰ νὰ μὴν τρέξουν τὰ σολδία τὸν τῆς θαλάσσης κίνδυνον, καὶ ὁ ῥηθεῖς

κύριος Νεῖλος θέλει επιστρέψει εἰς τὰ αὐτόθι, μὴν ἠμπορῶντας νὰ εὐγάλωμεν τίποτες διὰ τὴν ζημίαν τοῦ καραβίου σας μ' ὅλον ὁποῦ ἐμεταχειριοθήκαμεν κάθε ἐπιμέλειαν. ταῦτα μὲν κατὰ τὸ παρόν, καὶ εὐλαβοπρουκυνῶντας τοὺς πατέρας μένω.

1719 Ἰαννουαρίου 11 εἰς βενετίαν.

Δὲν ἠξεύρω, ἂν ἄλλην φορὰν ἐδειήθην νὰ μνημονεύονται τὰ διόματα τοῦ μακαρίτου πατρὸς μου καὶ μητρὸς λεωταρη καὶ μπενέτας καὶ πάνου, καθὼς καὶ εἶμαι βέβαιος νὰ γίνεται εἰς τὴν πρόθεσιν. Τώρα ἰδὼν (ἴσ. ἰδοί) ποῦ παραδίδω τοῦ κύριου λάμπρου ἄλλα τζεκίγια εἴκοσι ἀπὸ ἐδικά μου, διὰ τὰ ὁποῖα δέομαι τὰ κάμης τοὺς ἁγίους ἀσκητίας, ὁποῦ εἶναι ἀπὸ κάτω [ἀπὸ] τὸ ἅγιον μοναστήριον νὰ κάμουν δεήσεις διὰ λόγον μου, καὶ λαμβάνοντας τὸ ποθοῦμενον τοὺς τάζω νὰ στέλλω κάθε χρόνον τὴν αὐτὴν πληρωμὴν καὶ μένω τῆς ὑμετέρας πανοσιότητος ἀναξίος (;) μετὰ ταπεινώσεως καὶ εὐλαβείας οἷς ἀσπάζομαι,

Νικόλαος Κονταρήνης

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δέον νὰ ἐξαρθῇ ὡς ἀξία παντὸς ἐπαίνου ἢ εὐλάβεια τοῦ ὁμογενοῦς Καστοριέως ὑπὲρ τῶν ἱερῶν σκηνωμάτων, καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Κυρίλλου, ὅπως εἰς τὸ διηνηκὲς ἐξασφάλισι τὴν ἱερὰν ταύτην περιουσίαν. Ἡ παράθεσις καὶ τινων ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς ὑποθέσεως ταύτης λόγον ἔχει, ἵνα καταδείξῃ καὶ τὴν κατάστασιν τῆς τότε γραφομένης ἑλληνικῆς γλώσσης, ἣτις κατανιᾷ ἀκατανόητος ἐν πολλοῖς ἔνεκα τῶν πολλῶν ξενισμῶν. Ἐκ τῶν σημειωμάτων τῶν κωδίκων ἐξάγεται ὅτι ὁ Κύριλλος, ἵνα εὖρη πλοῖον διὰ τὴν Βενετίαν μετέβη εἰς Σμύρνην τῷ 1779 κατὰ Μάρτιον (Ω 56, σ. 348), τὸν Μάϊον δὲ τοῦ ἐπομένου ἔτους ἔφθασεν ἐκεῖ. ἐν τῷ μεταξὺ παρέμενεν ἐν τῷ ἐκεῖ μετοχίῳ τῆς Μονῆς. Καὶ τότε (Μάϊον 1779) ἐποίησε διάφορα ἐπιγράμματα εἰς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Θεολόγου «εἰς τὸ καινὸν ἐν τῇ Σμύρνη μετόχιον ἡμῶν», εἰς τὴν γαλαρίαν, καὶ ἐξυμνεῖ τὸν ἀνακαινιστὴν προηγούμενον **Ἡσαΐαν**, ὃν ἀνέφερεν ἀνωτέρω ὡς μεταβιβάζοντα τὰ ἐκ Βενετίας χρήματα. (Βλ. κατωτ. τὰ ἐπιγράμματα ἐν κεφ. 5'). Τὸν Ἰαννουαρίου τοῦ 1780 εὐρίσκομεν αὐτὸν ἐν Τεργέστη (Ω 56 σ. 150), καὶ μετὰ δύο ἔτη τῷ 1781 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν¹⁾. Καὶ ἐν Βενετίᾳ

1) Ταῦτα ὅμως ἀντιφάσκουσι ὡς πρὸς ἡμερομηνίας πρὸς τὰ ἐν τῷ Κώδικι τοῦ ἀρχείου ὑπὸ τοῦ ἰδίου καταχωρηθέντα, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω.

καὶ ἐν Τεργέστη διεξήλθε πολλὰ βιβλία. καὶ ἐκτὸς τῶν διὰ τὴν Μονὴν ἀνωτέρω μνημονευθέντων βιβλίων, ἠγόρασε καὶ διὰ τὴν τῆς ἁγίας Ἑκκλησίας Σκήτην τὰ 12 Μηναιὰ τῆς ἐν Βενετία ἐκδόσεως τοῦ Ἁλεξ. Καγκελλαρίου. Ἐπεστάτησε δὲ ἐνταῦθα καὶ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν δύο βιβλιαρίων, τοῦ Προσκυνηταρίου Λαύρας, συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ γέροντος αὐτοῦ, οὗ ὁ πλήρης τίτλος ἔχει :

Προσκυνητάριον τῆς βασιλικῆς καὶ σεβασμίας μονῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ, συντεθέν μὲν παρὰ τοῦ πανοσιολογιωτάτου γεροπροηγουμένου καὶ σκευοφύλακος τῆς αὐτῆς μονῆς κυρίου Σάββα, τύποις δὲ νῦν ἐκδοθὲν ἐπιμελείᾳ σπουδῆ καὶ δαπάνῃ τοῦ πανοσιολογιωτάτου ἀνεπιού αὐτοῦ προηγουμένου Κυρίλλου, ἀπὸ τῆς Ἑνετίῃσιν 1780 παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, con licenza de' Superiori, 16ον, σ. 84.

Προὔταξε δὲ ὁ Κύριλλος τὸν ἐξῆς λίαν ἐμπεριστατωμένον πρόλογον, ἐξ οὗ μανθάνομεν, ἥτις αὐτὸς ἐδαπάνησε διὰ τὴν ἐκτύπωσιν.

Τοῖς φιλαναγνώσταις τὴν τῶν καταθυμίων ἐπίτευξιν:

Περὶ τὸν νομίζω βέβαια τὸ νὰ διηγῶμαι μακρὰ προοίμια, καὶ μεγάλους ἐπαίνους εἰς τὸ παρὸν προσκυνητάριον, διὰ τὸ ἐλκύνω τάχα τοὺς ἀναγινώσκοντας εἰς ἀνάγνωσιν τούτου, στοχαζόμενος πῶς ἐκεῖνοι ὁποῦ ἠξιώθησαν τὴν προσκλήσασθαι τῆς Πανσέπτου Μονῆς ταύτης θέλουν τὸ ἀναγνώσει μετ' ἐπιμελείας, ἐνθυμίζοντες εἰς τὸν ἐδικόν των νοῦν ἐκεῖνα ὁποῦ εἶδον, οἱ δὲ ἀκούσαντες ἀπὸ τοῦ ἰδόντας μὲ περισσοτέραν προθυμίαν, διὰ τὸ βεβαιωθῶσιν ἐκεῖνα ὁποῦ ἤκουσαν. Ἐπειδὴ ὅσοι, εἴτε κατὰ τύχην ἔγιναν προσκυνῆται τῆς Βασιλικῆς ταύτης ἁγίας Μονῆς, εὖρον ταύτην τῇ πείρᾳ ἀνωτέραν τῆς φήμης, καὶ διὰ τῆς θείας πολλῶν κρείττονα τῆς ἀκοῆς.— Ἄλλ' ἐπειδὴ ὀλίγοι εἶναι οἱ προσκυνῆται, πάμπολλοι δὲ οἱ μὴ ἰδόντες, πολλοὶ δὲ καὶ οἱ μὴ ἀκούσαντες, τοῦτο στοχαζόμενος ὁ παναιδεσιμώτατος γεροπροηγουμένος Κύριος Σάββας, ὁ ἐμὸς σεβασμιώτατος θεῖος, συνέταξε τὸ παρὸν, καὶ τύποις ἐκδοῦναι ἐμελέτησε. τὸ ὁποῖον καθὼς τὸ ἔλαβα χωρὶς νὰ στοχασθῶ πόσος εἶναι ὁ κόπος, πόσον εἶναι χρεῖα ἐξόδων, καὶ διατριβῆς καιροῦ, ἀπεφάσισα νὰ τὸ ἐκδώσω εἰς τύπον μὲ ἴδια μου ἐξοδα, διὰ τε τὴν πρὸς ἑμᾶς ἐνθερμον ἀγάπην, ὁποῦ τρέφω, καὶ τὸ μέγα καὶ ἀπαραίτητον χρέος, ὁποῦ ἔχω πρὸς τὸν σεβασμιώτατον ἐμὸν θεῖον. Δεχθῆτε οὖν παρακαλῶ, τὸ παρὸν εὐ-

μενῶς, μὴ τοσοῦτον εἰς τὸ δῶρημα ἐπιβλέψαντες, ὅσον εἰς τὴν τοῦ δωροῦντος πρὸς ὑμῶς διακαῆ προθυμίαν.

Τῆς ὑμετέρας εὐκρινουῶς διαθέσεως
ὁ ταύτης τῆς Μεγίστης καὶ ἁγίας
Λαύρας εὐτελεῆς
Ἰεροηγούμενος Κύριλλος ¹).

Τὸ δεύτερον βιβλιάριον εἶναι ἡ

Ἰαματικὴ χάρις, ἣτοι βιβλιαρίδιον περιέχον 24 Οἴκους κατ' ἀλφάβητον καὶ μίαν εὐχὴν ἱκετηρίαν λεγομένην ἔμπροσθεν τῆς θείας εἰκόνοσ τῆς μεγαλομάρτυρος ἁγίας Βαρβάρας, ἀρίστως συντεθέντα παρὰ τοῦ Ἱερολογιωτάτου κυρίου Ῥαφαὴλ τοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ σκήτῃ Καυσοκαλύβῃ ἀσκουμένου, τῇ ὑπὸ τὴν μεγίστην καὶ ἁγίαν Λαύραν, ἐπιμελεία καὶ διορθώσῃ προηγουμένου Κυρίλου Λαυριώτου. (κτλ. ὡς ἄνω) 1780, 16ον, σ. 20 μετὰ προλόγου τοῦ τυπογράφου Νικ. Γλυκέος). Ὁ Κύριλλος ἠσθάνετο ἰδιαιτέραν πρὸς τὴν ἁγίαν Βαρβάραν εὐλάβειαν ὡς πολιοῦχον τῆς γενετείρας αὐτοῦ, διὸ καὶ κανόνα ἐμελοποίησε πρὸς δόξαν αὐτῆς (βλ. κατωτ.).

Τὸν Κύριλλον, ὅπως πάντας τοὺς ἀληθινοὺς μοναχοὺς, διακρίνει ἀκραιφνῆς τῆς πίστεως τῆς ὀρθοδόξου ζῆλος καὶ ἀκαταμάχητος πρὸς τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς ἔρως. Ὡς φιλαναγνώστης εἰς ἄκρον, ὅπου ἦτο, διαρκῶς ἐμελέτα καὶ διήρχετο τόμους ὀλοκλήρους—ἴσως οὐδεὶς ἀνέγνω ἐν τῇ Λαυρ. βιβλιοθήκῃ τόσα βιβλία, ὅσα ὁ Κύριλλος—ἀλλὰ δὲν ἐμελέτα ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξήλεγχε τὰ τρωτὰ μηδεμίαν ἀφήνων πρὸς τοῦτο εὐκαιρίαν. Τοῦ γεγονότος τούτου τὰς ἀποδείξεις βλέπει τις διερχόμενος τοὺς τόμους τῆς ἐν λόγῳ βιβλιοθήκης. Αἱ δὲ κρίσεις αὐτοῦ, εἰ μὴ συσκοτίζει αὐτὰς ὁ ἀλόγιστος φανατισμὸς, εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρθαὶ καὶ διαυγεῖς, καὶ πολλάκις ἀνώτεροι ἀληθῶς τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων. Εἰς τὰ καθ' ἕκαστον κεφάλαια ἔγκατεσπεύραμεν τοιαῦτα ἐκ τῶν κωδίκων

1) Πρῶτος ἐξέδοτο τὸ προσκυνητάριον τῆς Λαύρας ὁ Μοκάριος Τριγώνης Κρήτης, προηγούμενος Λαυριώτης ἐν Βενετίᾳ τῷ 1772, οὐ μόνον εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ τὸν ὄγκον (σελ. 72), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν φράσιν ὅμοιον. Ἐν τισι μόνον ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον ἐκθειάζει τὰ κατὰ τὴν Λαύραν ὁ Σάβας. Νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐντὸς δετίας ἐξηντήθη ἡ α' ἔκδοσις τοῦ Τριγώνη; δὲν τὸ πιστεύω. Ἡ μὴ μνημόνευσις τούτου μὲ πείθει ὅτι ἀντιζηλία τις ὤθησε τοὺς Πελοποννησίους εἰς τὴν ἔκδοσιν νέου προσκυνηταρίου, καὶ ἡ αἰωνία πρὸς τοὺς Κρήτας ἀντιπάθεια, ἣτις δυστυχῶς ἐμφωλεύει καὶ εἰς τὰ ἱερὰ σκηνώματα, ὁ τοπικισμὸς!

καὶ ἐντύπων βιβλίων σημειώματα, παρατιθέμεθα δὲ καὶ ἐνταῦθα τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα :

Ἐν κώδικι Κ 197 περιέχονται ὁμιλίας εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπιγραφόμεναι εἰς «τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν *Γερμανὸν* πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως» Ὁ κώδιξ εἶναι ὀγκώδης ἐκ φύλλων 434 εἰς 4ον, καὶ περιέχει μόνον τὰς ὁμιλίας ταύτας εἰς τὸν Ματθαῖον, Λουκᾶν καὶ εἰς τὰς κινήτας ἑορτάς, ἐγρίφη δὲ ὑπὸ *Πορφυρίου* μοναχοῦ τῷ 1624. Τὸν κώδικα διεξεληθὼν, ὡς φαίνεται, ὁ Κύριλλος ἔγραψε ἐπὶ τοῦ ἑσωτερικοῦ τοιχώματος τοῦ πρώτου ἐξωφύλλου τὰ ἐξῆς :

«Οὐδαμῶς, μὴ γένοιτο οὗτοι οἱ λόγοι γὰ εἶναι ἐκείνου τοῦ σοφωτάτου ἁγίου Γερμανοῦ, ἐπειδὴ οὗτοι εἰσιν ἄτεχοι καὶ ἀηδεῖς καὶ οὐδὲν ἔχοντες ἀξιον. ἔτι δὲ ἀνορθόγραφοι καὶ ἀπαρίβαλτοι καὶ κακορίζηκοι κλ.

Ἐυτελής Κύριλλος ἀψπθ', ἀγούστου α'».

Ἡ κρίσις αὕτη τοῦ Κυρίλλου φαίνεται ὀρθοτάτη. Ὁ *Σπ. Λαγοπάτης* ἐν ἀρίστη μονογραφίᾳ περὶ τοῦ Γερμανοῦ Β', ¹⁾ ἀναγράψας ἐπακριβῶς ἀμφοτέρων τοῦ Β' καὶ Α'. τὰ συγγράμματα, ὡς πολλοῦ ἐν τούτῳ ὑπάρχοντος σάλου, ἀποδιδομένων τῶν μὲν εἰς τὸν Α' Γερμανόν, τῶν δὲ εἰς τὸν Β', καὶ τἀνάπαλιν, ἐν τῷ Γ' κεφαλαίῳ (σ. 147—170) διαλαμβάνει καὶ διὰ τὰ «ἀμφισβητούμενα ἢ ἐσφαλμένως ἀποδοθέντα τῷ Γερμανῷ Β' συγγράμματα». οὐδ' ἐν αὐτοῖς ἀναφέρονται ὁμιλίας, ἐπιμένως ἀποδεικνύεται ἀναντιρρήτως, ὅτι ὄντως αὐταὶ εἰσιν ὑποβολιμαῖαι.

Εἰς τὰ μετὰ τὸν *Θεοφάνη* (ἔκδ. Παρισ. 1685) ὁ Κύριλλος, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα βιβλία, ἔχει πολλὰς σημειώσεις, καὶ ἐν σ. 489, ἐνθ' ὁ λόγος περὶ τῆς ἀναρρήσεως εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον τοῦ βασιλοπαιδοῦ *Θεοφυλάκτου*, ὑποσημειοῦται ταῦτα :

«Οἱ θεοκατάρτοι, δὲν ἔβλεπον τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Τούρκους καίοντας καὶ ἀφανίζοντας, μόνον ταῦτα ἤξευρον, ταῦτα ἔβλεπον, γὰ βασιλεύουν ταῖς ποτιάναις τους, τὰ τέκνα τους, γὰ κάμουν πατριάρχην δεκατεσσάρων χρόνων, πούστικον παιδί. ὦ ἀνάθεμα τὴν γνώμην σας, ὦ τὴν κατάραν τοῦ θεοῦ γὰ ἔχης, κατηραμένε, θεοκατάρτε Ῥωμανέ, πῶς οὐχὶ βασιλείαν, ἀλλὰ πολυκέφαλον ὕδραν ἀπεκατέστησας τὴν αὐτοκρατορίαν, διάβολε ; πῶς ἔκαμες παίγιον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ,

¹⁾ Γερμανός ὁ Β' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νικαίας (1222-1240), βίος συγγράμματα καὶ διδασκαλία αὐτοῦ, ἀνέκδοτοι ὁμιλίας καὶ ἐπιστολαὶ τὸ πρῶτον ἐκδιδόμεναι, ἐν Τριπόλει 1914, 8ον. σ. 15', 368.

καὶ ἔβαλες ἓνα πούσικον νὰ μιάνη τὴν ὑπερτάτην ποιμαντορίαν ; ὧ ἐχάθησαν οἱ κεραυνοὶ διὰ σέ. οὐαί, οὐαί».

Ἐν κώδ. Λ 82, περιέχοντι τὸν βίον **Γρηγορίου Παλαμᾶ**, ποιεῖται διαφόρους παρατηρήσεις καὶ ἐν τέλει.

«Ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς ἱερὸς Φιλόθεος εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἀναφέρει ἐδῶ διὰ κάποιον Ἰωάννην Πατριάρχην ἢ μᾶλλον εἰπεῖν **διαβολομαντιᾶρχην** Ἰαννῆν, ἴσθι δι βασιλεύοντος Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου συνήκμαζε τότε ὁ περιφανὴς Ἰωάννης Καντακουζηνὸς τὰ πάντα θεοφιλῶς καὶ καλῶς ἰσχύων. Τότε τελευτήσαντος τοῦ βαρβάρου Πατριάρχου Ἡσαίου ἔφερεν ὁ Καντακουζηνὸς ἐκ τῶν Ἄφρων (κατζιβελωχωῖρι ἦν) τὸν παπᾶ Ἰωάννην, ὑπόληψιν σοφίας καὶ ὑπόκρισιν ἀρετῆς ἔχοντα, καὶ τὸν ἔκαμε Πατριάρχην, ὁ ὁποῖος οὕτως πολλὰ καὶ κακὰ ἐπροξένησεν εἰς τὰ βασίλεια καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μάλιστα εἰς τὸν εὐεργέτην τοῦ Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνόν, ὅπου ὁ διάβολος φρίττει. βέβαια ὁμοῦ μὲ τὸν Ἀπόκωνχον Ἀλέξιον, αὐτὸς ὁ διαβολόπαπας ἐφυλάκωσε καὶ τὸν ἅγιον Γρηγόριον καὶ ἄλλους πολλούς, ἔτι δὲ καὶ τὴν **Εἰρήνην**, τὴν σύζυγον τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ὅρα ταῦτα εἰς τοὺς τρεῖς τόμους ἱστορικοὺς αὐτοῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ φρίξεις βέβαια τὴν κακίαν αὐτοῦ τοῦ διαβόλου Ἰαννῆ. ἀνάθεμά τον, τρεῖς χιλιάκις καὶ μυριάκις ἀνάθεμά τον! ναί, αὐτὸς ὁ θεοκατάρτος ἐσυμφώνησε τότε μὲ ἐκείνους τοὺς αἰρετικοὺς Φράγκους, Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνον, τὸν κίνδυνον, καὶ ἐτάραξε τὴν οἰκουμένην ὁ διάβολος αὐτός».

Ἐκ τοῦ ἐν ἀρχῇ **Χρονικοῦ τοῦ Δούκα** (Parisii 1649).

«Οὗτος ὁ μαρὸς συγγραφεὺς οὐ μόνον ἀγροῖκος ἦν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ἄκρον παπολάτρης καὶ δεινὸς χριστιανομάχος». καὶ παραπέμπει εἰς σ. 119, (γρ. 120), ἐνθα ὁ χρονογράφος λέγει περὶ τῶν ὑπογραψάντων τὴν ἐν Φλωρεντία ἔνωσιν, ὅτι μεταμεληθέντες ἐφώνηζον : «**Ἄζυμιται γεγόναμεν, πεπρόκαμεν τὴν πίστιν ἡμῶν, ἀντηλλάξαμεν τῇ ἀσεβείᾳ τὴν εὐσέβειαν, ταῦτα καὶ ἄλλα αἰσχρότερα καὶ ὄρευπασμένα λόγια...**» καὶ σημειοῦται ὁ Κύριλλος ἐπὶ τῆς ψαξ (σ. 121) :

«Ὡ λατινόφρων, ἄθλιε. εἰ οἶδες τὸν μέγαν Βασίλειον ἔτι περιόντα καὶ γράφοντα κατὰ Λατίνων οὐκ ἂν ἐλοιρώδεις βλασφημῶν. καὶ εἰ βούλει μέτιθι τὴν προφητικὴν αὐτοῦ ἐπιστολὴν καὶ σιγήσει τῆς ἀθυροστομίας. λέγει δὲ ῥητῶς οὕτως : εἰ ἐπιμείνη ἡμῖν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ποία ἡμῖν βοήθεια ἐκ τῆς δυτικῆς ὀφρῦος ; καὶ ἄλλα πλεῖστα καθ' ἑμῶν». Καὶ κατωτέρω : «**Ἴδε τὸν τρισάθλιον, τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ καὶ τὸ δι' υἱοῦ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἐι δείκνυται**».

Ίδία διακρίνεται ὁ ἡμέτερος Κύριλλος ὡς τοῦ παπισμοῦ ἀδυσώπητος κριτῆς, εἴτε ἐκ φύσεως ὡς Πελοποννήσιος, εἴτε καὶ ἐκ παραδόσεως ὡς Λαυριώτης (καὶ ὁ ἐνταῦθα ἐγκαταβιώσας πρῶτην *Ἀρτις καὶ Ναυπακίου Νεόφυτος* ἔγραψε κατὰ τοῦ Πάπα τὸν κώδ. I 54 καὶ ὁ τὰ Σύμμικτα, τόμον ὀλοκληρον εἰς στίχους κατὰ τῶν καινοτομιῶν αὐτοῦ συνθεμένος (Βιέννη 1809), Λαυριώτης φαίνεται ὢν).

Τοῦ κατὰ παπισμοῦ ἀγῶνος κυρίως ἐνήρξατο ἐν Λαύρα *Εὐθύμιος* ὁ προηγούμενος αὐτῆς, ὁ *Μακεδῶν*, συρράψας ἐν στίχοις 17040 ὀλοκληρον τόμον (Ω 52, 8ον, σ. 737 καὶ Ω 103) φέροντα τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν :

«Βιβλιάριον καλούμενον στηλίτευσις τοῦ ἀντιθέου Πάπα.

νεωστὶ συντεθειμένον διὰ στίχων ἀπλῶν παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις ἐλαχίστου Εὐθυμίου Μακεδόνοιο τοῦ Τραπεζουντίου, τὸ ὁποῖον διαλαμβάνει περὶ τῶν ἐνστάσεων καὶ φρονημάτων τοῦ Πάπα, ὁποῦ προτείνει ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων ἀνατολικῶν, καὶ περὶ τοῦ κακῶς καὶ παρανόμως ἐπινοουμένου αὐτοῦ πρωτείου, καὶ περὶ τῶν καινοτομιῶν καὶ βλασφημιῶν αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν δυσσεβῶν δογμάτων αὐτοῦ, ἀποδεικνύων δι' αὐτῶν καὶ καυχώμενος περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐστὶν ἄκρος ἀρχιερεὺς καὶ μόνος ἐπίτροπος καὶ βικάριος τοῦ Χριστοῦ καὶ μόνος διάδοχος τῶν ἀποστόλων καὶ μάλιστα τοῦ Πέτρου, ἀνώτερος τῶν οἰκουμεικῶν συνόδων καὶ ἀναμάρτητος, καθολικὴ ἄκρα κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ θεμέλιον καὶ νυμφίος αὐτῆς καὶ νομοθέτης, πατὴρ καὶ διδάσκαλος καὶ ποιμὴν πάντων τῶν πατριαρχῶν καὶ ἄκρος μονάρχης καὶ Χριστὸς ἄλλος ἐπὶ γῆς καὶ θεὸς πάντων ἀνθρώπων, καὶ ἀπάντησις πρὸς τὰς ἐνστάσεις αὐτοῦ, καὶ ἀναίρεσις τοῦ πρωτείου αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν κακῶς ἐπινοουμένων αὐτῷ διὰ τὴν ἄκραν φιλαρχίαν καὶ υπερηφάνειαν αὐτοῦ, παριστάνον καὶ ἀποδεικνύον αὐτὸν διὰ τοῦ εὐαγγελίου καὶ διὰ τῶν ἱερῶν γραφῶν, καὶ διὰ τῶν θεοπνευστικῶν διδασκάλων ψεύστην, πλάνον καὶ ἀπατεῶνα καὶ ἀποστάτην τοῦ θεοῦ καὶ ἄλλον διάβολον ἀνθρωπόμορφον καὶ ἀντίθεον καὶ καθολικὸν ἀντίχριστον».

Τὸν συγγραφέα τοῦ πονήματος τούτου *Εὐθύμιον* ἐξύμνησεν ὁ Κύριλλος ὡδε :

*Τραπεζοῦς ἢ περίπυστος οὐ τίκτει, εἰ δὲ τέξει
μέγα τι τίκτει βέβαια, καὶ μάρτυρες τοῦ λόγου
ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ᾧ ἐγκαυχᾶται Λαύρα,
καὶ ἡμεῖς δὲ ἐλπίζομεν μετὰ θεὸν εἰς τοῦτον.*

καὶ σεβαστὸς διδάσκαλος, ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος,
μέγας τις ἐχρημίτισε καὶ μάρτυρες αἱ βίβλοι,
ὡς ἐμεγαλοποίησεν εἰς πάντα τὰ χρειώδη.
καὶ νῦν δὲ ὁ προηγούμενος, ὁ σεβάσμιος Λαύρας,
μέγας τῷ ὄντι πέφηγε κατ' ἄσεβῶν Λατίνων
σφενδονιστῆς Εὐθύμιος εἰς ἄκρον τῶν Λατίνων
ἐξορκωτῆς κατήγορος κατὰ τοῦ πάπα, εὖγε,
ὄντως θεόθεν ἐμπνευσθεὶς καὶ γέγονε καὶ εἶπεν,
συνέγραψεν, ἐσύνθεσε ταύτην τὴν σοφὴν βίβλον.

1798 Ἀπριλλίου 22, Κυρίλλω.

Σημ. Κακῶς ὁ συντάκτης τοῦ εὐρετηρίου τοῦ Καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Λαύρας παραπέμπει ἐν λ. Κύριλλος Πελοπονησίος εἰς τὸν κώδικα Λ 197,25 διὰ τὸ ἐπίγραμμα αὐτοῦ τοῦτο. αὐτὸ εὐρίσκεται ἐν Ω 52, ἐν ἀρχῇ,

Ὁ κώδιξ εἶναι καλλιγραφημένον ἀντίγραφον τοῦ Ω 103 (ὅστις εἶναι τὸ πρωτότυπον γραφεὶς χειρὶ *Εὐθυμίου*). Ἐν τέλει ὁ ἀντιγραφεὺς, λόγιος Φιλιππουπολίτης, κατεχώρισε τὸδε τὸ ἐπίγραμμα.

*Βίβλοι τὴν ζαθέην παππῶν ὀλέτειραν ἔδοσαν
Χριστοδούλου γράψεν θύταο δεξιτερῆ.
κοῦρος δ' ἱρέος εἰμὶ Γεωργίου, ὅς ῥα Φιλίππου
ὑψίβατον καίει, παισὶν ἅμ' οἴσι πόλιν.*

Μετὰ τὸν *Εὐθύμιον* κατὰ τοῦ Παπισμοῦ ἐξετύπωσε μέγα βιβλίον ἕτερος Λαυριώτης προηγούμενος ὁ διδάσκαλος *Θεοδώρητος* ὁ ἐξ Ἰωαννίνων: *Ἐρμηνεία εἰς τὴν ἱερὰν ἀποκάλυψιν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, πονηθεῖσα παρὰ τινος εὐσεβοῦς δδγηθέντος εἰς τὴν ἔρευναν αὐτὴν ἀπορρητοτέρα δυνάμει*, Λειψία 1800, εἰς φύλλον, σ. ιη', 412.

Ἐνταῦθα καὶ οὗτος ψάλλει εἰς τὸν Πάπαν τὸν ἀναβαλλόμενον συσσωρεύσας καὶ πάντα ὅσα εἶχον κατ' αὐτοῦ γραφῆ. ὀνομάζει δὲ καὶ τὸν Μωάμεθ ἀντίχριστον, καὶ διὰ πολλῶν προσπαθεῖ νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην διὸ καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ κατεκρίθη. Ἄλλὰ πρὸ αὐτοῦ καὶ ὁ *Ἀτσιασίσιος ὁ Γόρδιος* εἶχεν ὑποστηρίξει τὸ τοιοῦτον ¹⁾).

1) Βλ. *Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου*, Θεόκλητος ὁ Πολυείδης (ὁ λεγόμενος Ἀγαθάγγελος) καὶ τὸ Λεύκωμα αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ (1791—3) ἀνεκδότου κώδικος, ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Γερμανῶν, Ἀθήναι 1935, σ. 170.

Ἄλλ' ὁ Κύριλλος ὑπερθεματίζει τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ εἰς φανατισμὸν καὶ γλώσσης ἀπρέπειαν. Ὡς προοίμιον τῆς τοιαύτης ἀντιπαπικῆς ἀδολεσχίας προβάλλει τὸ γνωστὸν ἀνέκδοτον τοῦ *Μελετίου Συρίγου*.

*Πάπας τις ἐγκνυμονήσας
τίκτειν ἔμελλεν ὡς θῆλυ,
τοῦνομα δὲ Ἰωάννα.
Ἰωάννης μετεκληθῆ
καὶ γυνή σαφῶς γνωσθεῖσα
τὸ παπίδιον θηλάζει. 1)*

Ὅλον τὸν βόρβορον τῆς γλώσσης συμφορεῖ κατὰ τοῦ Παπασμοῦ ὁ Λαυριώτης προηγούμενος εἰς τὰ σχόλια, δι' ὧν διήνθισε τὰς φῶας τῆς τετρατόμου Ἐκκλ. ἱστορίας τοῦ *Μελετίου Ἀθηνῶν*, καὶ καθ' οὗ ἐπιτίθεται πολλάκις ὡς μετριοπαθοῦς. Ἀφοῦ ὁ αἰδέσιμος ἀνὴρ ἐξήντησε τὸν θησαυρὸν τῆς λογίας ἑλλ. γλώσσης ἐτρέπη καὶ πρὸς τὴν κακόηχον ἀγοραίαν, καὶ μεταχειρίζεται χυδαίας λέξεις καὶ φράσεις, αἵτινες προκαλοῦσιν ἀληθῶς μετὰ τοῦ γέλωτος καὶ τὴν ἐρυθρότητα τοῦ προσώπου²⁾.

Ἄλλοτε μὲν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων «διότι ἀπ' ἀρχῆς ἔδωκαν πολὺν ἀέρα εἰς τὸν Πάπαν διὰ τὰ γείνη εἰς αὐτοὺς *τοποῦζι*» (= ῥάβδος βαρεῖα)³⁾ ὡς καὶ κατὰ τῶν βασιλέων (ἰδίᾳ τοῦ *Ἰωάννου Παλαιολόγου*), οἵτινες «ὡς μωροὶ προστρέχουσιν εἰς τοὺς γαῖδουρογ . . . διαβολοπαπάδες»⁴⁾. καὶ ἄλλοτε ἐν τοῖς κατὰ τοῦ Πάπα ἄρθροις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου διαδηλοῖ τὴν ἑαυτοῦ εὐχαρίστησιν ἀναγράφων *13 φορὰς τὸ εὖγε!* Ἐπιλαμβάνεται δὲ πάσης εὐκαιρίας, ἵνα ἐκθειάσῃ τοὺς παπομάχους⁵⁾ π. χ. ἐν κώδ. Λ 197 ἀντι-

1) Λ 31. σ. υκα'. βλ. καὶ Κατολ. χειρογρ. Λαύρας σ. 267. Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ἐχρησίμευσε τῷ Ἐμ μ. Ρ οἱ δ ἡ ὡς βάσις διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Παπίσσης Ἰωάννας.

2) Βλ. τόμ. Β' 313 κ. ἐ. Ἐν τόμ. Γ'. 30 σχολιάζων τὰ ὑπὸ τοῦ Παπισμοῦ ὡς πρὸς πρὸς τὴν μετουσίωσιν τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου ἐν τῇ θεῖᾳ εὐχαριστίᾳ εἰσάγει ἐντὸς τοῦ κειμένου ἀκατανόμαστα κατὰ τῶν παπιστῶν ἐπίθετα. Ῥητέον δὲ καὶ τοῦτο ὅτι ἐν γένει, δύνатаί τις εἰπεῖν, ἠχοίμασεν ὁ Κύριλλος νέαν ἔκδοσιν τῆς τοῦ Μελετίου ἱστορίας διὰ τῶν πολλῶν προσθηκῶν ἐν τῇ ὡα καὶ ἐντὸς τοῦ κειμένου, ἀπαλείψας διὰ λευκῆς ὕλης τὴν τοῦ συγγραφέως γραφήν!!! (Ὁ μέλων ἔκδοτης ταύτης θὰ ζητήσῃ βεβαίως καὶ τὸ ἡμέτερον ἀντίτυπον).

3) Τόμ. Β', σ. 300.

4) Τόμ. Β' 397.

γράφας τὸν βίον *Μελετίου τοῦ Ὁμολογητοῦ*, ἐν φ, 174α ἀναφωνεῖ: «*Ἐὖγε, κατὰ ἀλήθειαν, εὔγε, ᾧ συγγραφεῦ ἀτικώτατε καὶ ὡς λίαν ἠθύτατε, διὰ τῆς μελιρρύτου σου καλλιπερία τοὺς μὲν παλαιοὺς ἐμιμήσω τοὺς δὲ νέους ἐφίμωσα.*».

Φιλόμουσος καὶ φιλόκαλος ὢν ὁ Κύριλλος ἐφρόντισε περὶ τοῦ πλουτισμοῦ καὶ τῆς καλῆς διατηρήσεως τῆς κοινῆς βιβλιοθήκης, καὶ πολλοὺς τῶν κωδίκων ἰδίαις ἐστάχωνε καὶ ἠγόραζε δαπάναις (βλ. Κ 73 Ἑορμηεῖα τῶν κανόνων ἐν τέλει: «*Ἐσταχώθη τὸ παρὸν διὰ συνδρομῆς ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Κυρίλλου ἐν ἔτει αψ'γ' ἐν Ὀκτωβρίῳ*». Κ 35 Τριφίδιον καὶ Πεντηκοστάριον ἐν ἀρχῇ: «*Ἠγόρασα τοῦτο ἐν 1ῃ Καλλιπόλει γρόσια δώδεκα ἐν ἔτει αψο'. Εὐτελεῖς προηγούμενος Δαύρας Κύριλλος.*» Εἰς τοῦ *Κωνσταντίνου Γορδάτου* τὸ περὶ σφαιρῶν χρήσεως καὶ *Πρόκλου* περὶ σφαίρας, ἐκδοθέν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1730, σημειοῦται ἐν ἀρχῇ: «*Ἠγόρασα ἐν ταῖς Καραῖς παραδῶν 50 ἐν ἔτει αψξε' Κύριλλος ἱερομόναχος Λαυριώτης.*»

Πολλοὺς κώδικας τῆς βιβλιοθήκης ἔχει γράψει ἰδίᾳ αὐτοῦ χειρὶ καὶ ἄλλους παλαιωθέντας ἀνεκαίνισεν καὶ δὴ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου, τοῦ κτίτορος τῆς Μονῆς. Τούτων εἰς εὐρίσκεται ἰὺν ἐν 1ῃ Νέα Σκήτη, ἐν τῇ καλύβῃ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ὑπ' ἀρ. 5, ἧς πρὸ 80ετίας περίπου γέροντας ἦν *Κύριλλος Μουτᾶφης Λαυριώτης*:

«*Ἡ ἱερὰ Παρρησία τῆς καθ' ἡμᾶς ταύτης βασιλικῆς μεγίστης Δαύρας*» ἐν τέλει: «*Ταύτην τὴν ἱερὰν Παρρησίαν τὴν μετεγράψαμεν ἐν ἔτει αψπα' ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ, ἐπειδὴ ἡ πρώτη Παρρησία ἐρρυπώθη, κοὶ μετεγράφη διὰ προσταγῆς τοῦ παναιδεσιμωτάτου ἁγίου ἐπιτρόπων κυρίου Γρηγορίου Θεσσαλονικέως καὶ κυρίου Ἰγνατίου τοῦ Κίτου διὰ χειρὸς εὐτελοῦς προηγουμένου Κυρίλλου*».

Ἡ ἐν κώδ. Θ 125 ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Βλασίου εἶναι χειρὶ τοῦ Κυρίλλου γεγραμμένη.

Κατὰ τὸ συνταράξαν τότε τὸ Ἅγιον Ὄρος ζήτημα τῶν κολλυβάδων ὁ Κύριλλος ἀναφέρεται ἐν κώδικι 4, σ. 208 τῆς Σκήτης τῆς Ἁγίας Ἄννης συντασσόμενος τῇ μερίδι τῶν λογίων *Νικοδήμου, Νεοφύτου Κανσοκαλυβίτου καὶ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου*, ὑποστηριζόντων ὅτι μόνον ἐν Σαββάτῳ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν Κυριακῇ δεῖ γενέσθαι τὰ μνημόσυνα.

Ὁ πρῶτος βιογράφησας τὸν ἡμέτερον Κύριλλον κ. *Μ. Γεδεών* ὁρμώμενος ἐκ τοῦ *Σάθα* (διότι ὁ *Ζιβίρας* διακρίνει δύο Κυρίλλους) ἀπεφάνθη ὅτι εἷς καὶ μόνος ὑπάρχει Κύριλλος. Ἀλλ' ὁ *Ἀθαν. Πετρίδης* ἐναργῶς ἀπέδειξεν ὅτι *ὑπῆρξαν δύο Κύριλλοι Λαυριῶται ἐκ*

Πελοποννήσου δρμώνενοι, ὁ μὲν ἐκ τῆς Λαύρας τῶν Καλαβρυτίων, ὁ δὲ ἐκ τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἄθωνος, ὁ ἡμέτερος δηλονότι.¹⁾ Κατόπιν διεσαφήνισε τοῦτο κάλλιον ὁ νῦν σεβ. **Ἰεζεκιήλ** Βελανιδιώτης μητροπολίτης Καρδίτσας καὶ Φαναριοφαρσάλων²⁾. Ἄλλ' (ὁυτος συγγέει τὸν ἡμέτερον πρὸς τὸν **Ἀγραφιώτην Κύριλλον**, διδάσκαλον ἐν τῇ Ἄθωνιάδι σχολῇ τῷ 1769, δυσπιστῶν πρὸς τὸν **Ἀλέξανδρον**, μὴ προσενηκόντα μαρτυρίαν τιὰ περὶ τῆς ἐκ Μεσσηνίας καταγωγῆς αὐτοῦ. Ὅμοίως ἐταλαντεύετο καὶ ὁ κ. **Γεδεῶν** (παρὰ Legrand, ἐνθ' ἀνωτ. σ. LXXX), καὶ εἰς τὴν δευτερολογίαν αὐτοῦ καὶ οὗτος οὐδὲν νεώτερον παρουσιάζει³⁾. Πράγματι εἶναι λίαν δύσκολος ἢ ἀπ' ἀλλήλων τῶν δύο τούτων Λαυριωτῶν Πελοποννησίων ἢ διάκρισις· διότι οὐ μόνον τὰ ὀνόματα καὶ ἡ καταγωγή αὐτῶν συμπίπτει, ἀλλὰ καὶ τὰ περιστατικά τοῦ βίου ἐν τοῖς πλείστοις. Ὁ **Ζυβίρας** γράφει περὶ τοῦ ἐνός: «Κύριλλος ἱερομόναχος Πετραῖος Πελοποννήσιος, τὰ νῦν ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Βλαχίας διάγων κτλ.»⁴⁾ Κύριλλος ἱερομόναχος Πελοποννήσιος ὁ προηγουμένος χρηματίσας τῆς ἱερᾶς Λαύρας τοῦ ὀσίου Ἀθανασίου, ἤκμαζε περὶ τὸ 1770 κτλ.⁵⁾ Ἀπεναντίας ὁ **Σάθας** συνέπτυξε τὸν πρῶτον πρὸς τὸν δεύτερον⁶⁾. Κατὰ τὸν **Πετριδὴν** ὁ Πατρεὺς «ἦν σοφὸς ἀνὴρ καὶ διδάσκαλος ἐν Βουκουρεστίῳ» (αὐτ. σ. 257) διδάξας ἐκεῖ τῷ 1810 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1827 κατὰ τὸν **Δημητρακόπουλον**⁷⁾. Τὸ τοιοῦτον φαίνεται

1) Ἀθήναιον, τόμ. ΣΤ', Ἀθήναι 1877, σ. 253—8 δευτερολογήσας κατωτέρω ἀπήντησε πρὸς τὸν Σοφοκλῆ Οἰκονόμου.

2) Νέα Ἡμέρα Τεργέστης, 1907, ἀρ. 1695, 1699 καὶ Ἐκκλησ. Φάρον Ἀλεξανδρείας τόμ. Α', 1908, σ. 341-7.

3) Ἐκκλ. Ἀλήθ. τόμ. Β', Κων/πολις 1882, σ. 601—7.

4) Νέα Ἑλλάς σ. 400. Τὸ Πετραῖος ἀναγνωστέον Πατραῖος. Ὁ Γεδεῶν (παρὰ Legrand ἐνθ' ἀνωτ. σ. XXXIX καὶ ἐν τῷ Β'. τόμ. τῆς Ἐκκλ. Ἀληθ.) τὸν κώδικα τῆς Λαύρας, τὸν περιέχοντα τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Νεοφύτου Μ 100, ἀποδίδωσιν εἰς τὸν ἡμετ. Κύριλλον, τοῦθ' ὅπερ παραλαμβάνει καὶ ὁ ἀπὸ πολλοῦ ἐκδιδύς αὐτὸν ἐν τῇ Ν. Σιών, τόμ. ΚΖ'. 1932, σ. 535, ὅστις οὐδέποτε εἶδε τὸν κώδικα, ἀλλὰ δημοσιεύει τὰς ἐπιστολάς ἐξ ἀντιγραφῆς τοῦ συναδέλφου Σπ. Λαυριώτου χωρὶς νὰ σημειοῦται καὶ τὰς σελίδας. Ἄλλ' ἐν τῷ κώδικι δὲν ὑπάρχει τὸ ὄνομα τοῦ συμπληρωτοῦ Κυρίλλου Πετραῖος, ὡς ἔγραψεν ὁ Γεδεῶν, ἀλλ' ἄλλα ἀντιᾶλλον. Πλὴν τούτου ὁ συμπληρῆς τοῦ κώδικος συνέπηξεν αὐτὸν τῷ 1740, ὥστε εἰς αὐδέτερον τῶν ἐν λόγῳ δύο Κυρίλλων ἀντιστοιχεῖ οὗτος, καὶ ἂν ὄντως ὑπῆρχεν.

5) Ν. Ἑλλάς σ. 401.

6) Νεοελλ. Φιλολ. σ. 607.

7) Προσθήκῃ εἰς τὴν Νεοελλ. Φιλολ. τοῦ Σάθα, σ. 108· ἡδη ἀπεδείχθη

ἀληθεύων, διότι ὁ *Λάμπρος Φωτιάδης* εἰς στίχους, οὓς ἀφιερῶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου ἐρμηνείαν τῆς Ἐποκαλύψεως, λέγει, «ὅς καὶ μαθητῶν τῷ χορῷ στοιχοῦμενος».

Δυστυχῶς δὲν ἐγράφη εἰσέτι ἡ βιογραφία τοῦ λογίου τούτου Πατρὸς κληρικοῦ. Ὁ φίλος καθηγητὴς κ. *Κων. Δυοβουνιώτης* ἐν τῇ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν γενομένην τῷ 1931 ἀνακοίωσιν περὶ τοῦ 8 τόμ. (σ. 8500) ἀνεκδότου εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν ἐρμηνείας (Πρακτ. τόμ. 6, σ. 36 ἔ.) ἐλάχιστα περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ἐσημειώσατο¹⁾, καὶ τὸ μόνον νέον ἐνταῦθα εἶναι ὅτι ἐγεννήθη ἐν Πάτραις ἐκ τοῦ Δημητρίου καὶ τῆς Τρισεύγενης, καὶ ὅτι γενόμενος μοναχὸς τῆς Ἁγίας Λαύρας ἀπῆλθε τῷ 1780 εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βλαχίαν. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ ὁ Κύριλλος ἐρμηνείαν διεκτραγωδεῖ διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων τὰ δεινὰ τῆς τῷ 1770 ἐπιδρομῆς τῶν Ἀλβανῶν εἰς Πελοπόννησον, ὡς καὶ τὴν κατὰ τὸ 1779 τραγικὴν αὐτῷ καταστροφὴν. «*Ἐν τῷ αὐτῷ θεοσώστῳ ἔχει ὁ ὑπὸ τῶν ἀθέων Ἀλβανιτῶν ἐμτροσημὸς πάσης τῆς Πελοποννήσου, ἡ τομὴ καὶ ἡ ἀπώλεια τῶν ἀμπελώνων τῶν ἐλαιῶνων, ἡ ἀρπαγὴ τῶν ποιμνίων, τῶν ἀγελῶν ἐν βουσίῳ, ἐν ἵπποις, ὁ θάνατος τῶν φιλιτάτων*» (κεφ. γμα'). Ἐλθόντες οἱ βδελυροὶ Ἀγαρηνοὶ τῷ ΑΨΞΘ' εἰς τὴν ἐμὴν ἐνεγκαμένην Πελοπόννησον, οὕτως ἐγύμνωσαν ἐν δέκα τελείοις ἐνιαυτοῖς τοὺς ὑπὸ χεῖρα πιστοῦς, ὥστε οὐκ εἶσασαν αὐτοὺς οὕτε στρωμνὴν οὕτε προσκεφάλαιον πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ κεκοπιακότος αὐτῶν σώματος, οὐδ' ἱμάτιον δεύτερον, μόνην τὴν ψυχὴν αὐτῶν μὴ δυνηθέντες λαβεῖν» (κέφ. ρστ')²⁾. Ἀπήχησιν τῶν δεινοπαθημάτων τούτων εὐρίσκομεν καὶ ἐν ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ ἀπολυθείσῃ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς Βλαχίαις χριστιανοῦς τῷ 1814.

«*Τὸ ἐδικόν μου μοναστήρι, τὸ ὁποῖον με ἀνέθρεψε καὶ ἱερομόναχον με ἔκαμε, καὶ ἀπὸ τὴν σκλαβείαν τῶν ἀθέων Ἀρβανιτῶν με ἠλευθέρωσε με δόσιν πολλῶν γροσίων, ὀνομάζεται ἁγία λαύρα, εἶναι μέσα εἰς τὸν Μωρέα, εἰς κατηλίκιον ὀνομαζόμενον Καλάβρυτα, τὰ ὅποια τὰ ποιμαίνει λογικῶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Τζεργνίζης. εἶναι κτισμένον αὐτὸ τὸ μοναστήρι με ἄσπρα μπογδανικά, τοῦ Βασιλείου καὶ Στεφάνου Βοεβόδα, καὶ Ἰωάννου Βοεβόδα, καὶ Αἰκατερίνης Δόμνης, καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχόντων ἐκ*

ὅτι ὁ Κύριλλος ὁ Πατρὺς τῷ 1828 ἔζη, ὅτε ἐποιήσατο τὴν τελευταίαν τῆς Ἐρμηνείας ἀναθεώρησιν [Ἐκκλ. Φᾶρος σ. 443].

1) βλ. τοῦ ἀποσπ. σ. 15—16.

2) Αὐτ. σ. 16—17.

Βλαχίας. ἀφ' οὗ ἐκτίσθη ἕως τῶρα εἶναι ἀπερασμένοι χρόνοι ἑκατὸν τριάκοντα ἔννεα. ἔχει καλογήρους μέσα καὶ ἔξω ἕως πενήντα, ἡ μνήμη τῆς ἑορτῆς ἢ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου. δίδει πολὺ ψωμί καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς τοὺς Χριστιανούς ὁποῦ ἀπεριούν, καὶ ἡμέραν μετ' ἡμέραν δὲν λείπουν ἑξήντα Χριστιανοί, ὁποῦ νὰ φάγουν ψωμί, καὶ συγχωροῦν ἐκείνους ὁποῦ ἔβαναν τὰ ψυχικά καὶ ὁποῦ βάνουν: Αὐτὰ τὰ ὁμολογῶ ἔμπροσθεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ὄλους εὐδὺς ἁγίους Ἄγγέλους.

1814 Ἰουνίου 23 Βουκουρέστι.

Κύριλλος Ἀρχιμανδρίτης καὶ πνευματικὸς ἐκ τῆς Λαύρας τοῦ Μωρέως»¹⁾.

Ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν ὀρθὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πατρώου Κυρίλλου²⁾, καὶ οὕτω διακρίνεται καθαρῶς τοῦ ἡμετέρου, ὅστις οὐδέποτε γράφεται ἀρχιμανδρίτης, ἀλλὰ προηγούμενος Λαυριώτης. Ταῦτα λέγομεν, ἵνα μήποτε γένηται αὐτῶν σύγχυσις, διότι ὄντως κατὰ πάντα σχεδὸν εἰσιν ὁμότροποι. Ὁ καθηγητὴς κ. **N. Βέης** ἐν ταῖς εἰς Πελοπόννησον παλαιογραφικαῖς αὐτοῦ ἐρευναῖς, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἁγίας Λαύρας, εὑρε πολλοὺς κώδικας φέροντας τὸ ὄνομα αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ κατήρτισε καὶ ἔτακτοποίησεν αὐτήν³⁾. Κατὰ δὲ τὸν πρ. γυμνασιάρχην κ. **Γ. Παπανδρέου** «καὶ ἐπηύξησεν οὗτος τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὸν κώδικα αὐτοῦ ἑκαθαρογράφησε (ὅπερ ἔπραξε καὶ ὁ ἡμέτερος Κύριλλος ὡς ὀφόμεθα) καὶ ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου συνέταξε (ὁμοίως κάκεινος πολλὰς μάλιστα) γεγραμμένην ἐν τῷ ἱεροῦ κώδικι»⁴⁾. Οὗτός τε καὶ ὁ τὸ Κιτιορικὸν τῆς ἁγίας Λαύρας συγγραμμάτων **Δαμ. Ἀποστολίδης** (σ. 67) γράφουσι, ὅτι ὁ Κύριλλος τῷ 1796 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Κερκίνης ἢ Ἀνδρούσης· ἀλλ' ὁ σεβ. Ἡλείας **Ἀντωνίος** διαψεύδει τὸν **Ἀποστολίδην** ὡς μετὰ γράψαντα ἀνακριβειῶν⁵⁾.

Ταῦτα ἐκθέμενος περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Λαυριώτου προηγουμένου, προβαίνω ἤδη εἰς τὴν ἐρευναν καὶ ἐξέτασιν τοῦ συγγρα-

1) Studii si documente cu privire la Istoria Românilor XI Cercetari si tegete de N. Jorga, Bucuresti 1906, σ. 113.

2) Βλ. καὶ παρὰ Λυοβουνιώτῃ ἐνθ' ἄνωτ. σ. 5: Ὁ ἐλάχιστος ἐν ἀρχιμανδρίταις... Κύριλλος Πατρεύς Πελοποννήσιος ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ μονῆς τῆς ἁγίας Λαύρας.

3) Παναθήναια Ε', τευχ. 104, σ. 239.

4) Καλαβρυτινὴ Ἐπετηρίς, Ἀθῆναι 1906, σ. 110. Ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ κώδ. 1316, ἐν φ. 16 σημειοῦται: «Καὶ τότε κτῆμα ἐμοῦ Κυρίλλου ἱερομονάχου τοῦ ἐκ τῆς Λαύρας τῆς ἐν Πελοποννήσῳ».

5) Ἐν Θεολογίᾳ ἐτ. ΙΑ', Ἀθῆναι 1933, σ. 253—5.

φικου αυτού έργου. Ούτος παρ' ὄλην τὴν περιορισμένην μάθησιν, δι' ἰδίας μελέτης κατώρθωσε ν' ἀποβῆ γονιμώτατος συγγραφεὺς καὶ **ἀποτελεῖ τὸν ἀκραιφνέστερον τύπον τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν λογίων Ἀγιορειτῶν**, οἵτινες τὰ ὀλίγα γοίμματα ἐπιμελῶς καλλιεργήσαντες, καὶ ἐν ταῖς πλουσίαις βιβλιοθήκαις ἀνευδότης ἐκμελετῶντες, κατήρτισαν ἑαυτοὺς εἰς τελειότητα καὶ παρήγαγον ἔργα ἀξιοθαύμαστα. Καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἀπόψεως ὁ Tournefort καὶ ἄλλοι ξένοι περιηγηταὶ μέχρι τοῦ Raffeneil, εἶχον δίκαιον νὰ γράψωσιν, ὅτι **τὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθω ἦσαν τὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀνατολῆς**. Ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Σάθα βιογραφουμένων 600 περίπου λογίων τοῦ Γένους ὀλίγοι εἶναι, ὅσοι δὲν ἐφοίτησαν εἰς τὰ οὕτως ἰσχυρὰ χαρακτηριζόμενα μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἡ ἐπίσκεψις αὐτῶν καὶ ἡ ἐπὶ τινα χρόνον διατριβὴ καὶ ἐνασχόλησις ἐν ταῖς κατηρτισμέναις βιβλιοθήκαις ἐθεωρεῖτο τὸ ἀπαραίτητον ἐφόδιον τοῦ καλῶς μεμόρφωμένου Ἑλληνοῦ καὶ δὴ τῶν κληρικῶν. Τὸ Ἅγιον Ὁρος τότε, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἦν ἡ Εὐρώπη τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τὸ κοινὸν ἐντευκτήριον τῶν καταδυναστευομένων καὶ δίψαν πνευματικὴν αἰσθανομένων Ἑλλήνων, ἐκλεκτὸν καὶ περισπούδαστον τῶν Μουσῶν τέμενος καὶ ἀκρόπολις τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Κύριλλος δὲν εἶναι πρωτότυπός τις καὶ μέγας συγγραφεὺς, ἀλλ' ἐκεῖνος οἶον ἠδύνατο νὰ μορφώσῃ ἡ μοναστηριακὴ τοῦ Ἄθω Σχολή—δὲν ἐννοῶ τὴν περίκλυτον Ἀθωνιάδα, διότι ἐνταῦθα μικρὸν ἐφοίτησεν—εἶχεν ἀποκτήσει ἐν τῇ Μονῇ Λαύρα τὰ ἐφόδια, ἅπερ ἠδύνατο πᾶς μοναχὸς νὰ ἔχῃ κεκτημένος ἔξωθεν μικρὰν ἐγκυκλιώδη μόρφωσιν. Αὕτη ἦν κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἡ κοινὴ οὕτως εἶπεῖν μόρφωσις ἐν ταῖς Μοναῖς τοῦ Ἄθω. Καὶ ἡ ἔρευνα τῶν β.βιβλιοθηκῶν θὰ παρουσιάσῃ πολλοὺς Κυρίλλους, κοσμοῦντας τὴν περίοδον ταύτην τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ'.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κυρίλλου, ἅπερ ἀπόκεινται ἐν τῇ Λαυριωτικῇ βιβλιοθήκῃ πάντα σχεδὸν ἀνέκδοτα, θὰ ἀποπειραθῶμεν νὰ καθορίσωμεν τὴν φιλολογικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν. Ὁ **κύριος τοῦ Κυρίλλου χαρακτηρ εἶναι ὁ τοῦ χρονογράφου**, καὶ εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων, οἵτινες ἐπεχείρησαν νὰ ἐξιστορήσωσι τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν ¹⁾. Ὁ κ. Μ. Γεδεῶν ἐκδιδούς τὸ **Πατριαρχικὸν Χρονικὸν τοῦ Κυρίλλου** οὕτως ἀποφαίνεται: «Τὸν δίκαιον ἀποδιδόντες ἔπαινον προϊόντες ἐν ταῖς ἐπὶ τῆς μετὰ

1) Βλ. κατωτ. Κεφ. Β'. Ὁ Κύριλλος ὡς χρονογράφος (ἀνάλυσις τοῦ Χρονικοῦ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς).

τὴν ἄλωσιν ἐθνικῆς ἱστορίας μελέταις ἡμῶν, ὡς καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ χρονογράφου, εὐτυχεῖς ὅτι ἐκ λήθης ἐσώσαμεν ἐν ὄνομα φιλοπόνου λόγιου, καὶ εὐτυχέστεροι, ἐὰν δυνηθῶμεν νὰ κατασιήσαμεν τὸ ἔργον αὐτοῦ κοινὸν ἀνάγνωσμα παντί»¹⁾). Μετὰ δὲ πενταετίαν ὁ αὐτὸς ἱστοριοδίφης παρασκευάσας χάριν τοῦ *Αἰμιλλίου* Legrand σύντομον βιογραφίαν τοῦ Κυρίλλου ἐπιπροστίθησι τάδε: «*Βέβαιον ὑπάρχει διὰ τὸν Κύριλλος ἐστὶν ἄξιος μυρίων ἐπαίνων, καθὼς περιώσας ἐν ταῖς αὐτοῦ χρονογραφίαις πλείστας εἰδήσεις εἴτε περὶ τῶν συγχρόνων αὐτῷ γεγονότων καὶ προσώπων, εἴτε περὶ τῶν παρελθόντων. Ὁ Κύριλλος ἐστὶν εἷς τῶν πολυτίμων χρονογράφων τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ἡ ἐκδοσις τῶν δύο χρονογραφιῶν αὐτοῦ ὑπάρχει πόθος κοινὸς ἐκείνων, ὅσοι θέλουσι νὰ μάθωσι τί ἐπραξεν ὁ μετὰ τὴν ἄλωσιν Ἑλληνισμός»²⁾).*

Ἡμεῖς δὲ δὲν διστάζομεν ν' ἀποφανθῶμεν, ὅτι τῶν τὰ τοιαῦτα σύντομα μετὰ τὴν ἄλωσιν χρονικὰ ἀναγραψαμένων ὁ Κύριλλος ὑπάρχει ὁ κράτιστος· διότι οὐ μόνον προσεπάθησε νὰ ἐξακριβώσῃ ὅσα γράφει, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ἐν ὀλίγοις τὰ σπουδαιότερα γεγονότα—ὅπερ ἀποτελεῖ ἀληθῶς τὸ μεγαλύτερον προσὸν τοῦ ἱστορικοῦ.—Τὸ μόνον μειονέκτημα τῆς χρονογραφίας αὐτοῦ εἶναι ἡ μανία τῆς ἀηδοῦς στιχοπλοκίας, ἣτις θυσιάζει πολλὰ τὴν ἔννοιαν χάριν τοῦ στίχου. Αὕτη ὅμως ἦν ἐλάττωμα κοινὸν τῆς περιόδου ταύτης, ἢ μᾶλλον τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὅτε οὐ μόνον αἱ ἐρωτικαὶ μυθιστορία ἐκτυλίσσονται εἰς στίχους πολιτικούς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἀπὸ τοῦ Θρήνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ *Γεωργιῶ* καὶ τοῦ δεινοῦ πολέμου τῆς Κρήτης τοῦ *Μπουνιαλῆ* καὶ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως μέχρι τῆς τοῦ *Ἰωάννου Μάνθου* Συμφορᾶς καὶ αἰχμαλωσίας ὡς Μωρέως κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἀλβανῶν. Πλεῖστα δὲ τοιαῦτα στιχογραφήματα εἶχον ἐκδοθῆ περὶ τῶν πολεμικῶν πράξεων τῶν ἡγεμόνων ἤστ Βλαχίας καὶ Μολδαβίας.

Συγγενὴς πρὸς τὴν χρονογραφίαν εἶναι καὶ ἡ εἰς *Ῥωσσίαν Μικρὰ περιγραφή* τοῦ Κυρίλλου. Τὴν περιήγησιν τὸ πρῶτον ἐπεχείρησε τῷ 1766 καὶ ἐπανέλαβεν ἔπειτα τῷ 1768 μετὰ τῆς μοναστηριακῆς ἐξαρχίας χάριν ἐλεῶν. Ἡ περιγραφή δὲν εἶναι ἀναξία λόγου· διὸ καὶ ἐξ

1) Ἀθήναιον τόμ. στ' 1877, σ. 14--15. Περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης βλ. τὸ Β' κεφάλαιον.

2) Bibliotheque grecque vulgaire II, σ. LXXX.

ἄλλου κώδικος ἐδημοσιεύθη ἐλλιπῆς ὑπὸ τοῦ Legrand ¹⁾. Τὸ πόνημα τοῦτο τοῦ Κυρίλλου εἶναι ἔμμετρον ἀποτελούμενον ἐκ στίχων δωδεκασυλλάβων 766, καὶ ἐνθυμίζει τὴν *Οἰκουμένης Περιήγησιν τοῦ Διονυσίου*, ἢ μᾶλλον τὰ μετὰ ταῦτα πολυπληθῆ ἔμμετρα τῶν ἁγίων Τόπων προσκνητάρια. Τὰυτα ἐμιμήθη καὶ ὁ εὐλοβῆς μητροπολίτης *Νικαίας Πορφύριος* εἰς τὴν Περιοδειάν ἀνὰ τὰς Μονὰς τοῦ Ἁθῶ, καὶ δὴ ὁ *Καيسάριος Δαπόντες* εἰς τὰς εἰς Βλαχίαν περιοδείας μετὰ τοῦ τιμίου Σταυροῦ. Πολλοί, πλεῖστοι Ἁγιορεῖται, περιεφέροντο κατὰ τὰ δύσκληρα ἔτη ἐκεῖνα εἰς Ῥωσσίαν χάριν ἐλεῶν, ἀλλὰ μόνον ὁ Κύριλλος—ἴσως καὶ εὐάριθμοί τινες ἄλλοι εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρὸς μετρούμενοι—διεννοήθη νὰ καταλίπη τὴν μνήμην τῆς περιηγήσεως αὐτοῦ, καὶ νὰ παρουσιάσῃ τοῖς συγχρόνοις ὥραϊαν Περιγραφὴν τῶν μᾶλλον ἀξιοθεάτων τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας. Εἰς ταύτην αἱ μεγαλοπρεπεῖς μοναὶ καὶ οἱ περικαλλέστατοι ναοὶ προυκάλουν σύντονον τὴν περιεργίαν τοῦ περιηγητοῦ. μετὰ ταῦτα ἔρχονται τὰ περίκοσμα ἀνάκτορα καὶ οἱ βασιλικοὶ κῆποι, τὰ εὐαγῆ ἰδρύματα καὶ αἱ Ἀκαδημείαι, τὰ ἐργοστάσια καὶ αἱ θαυμάσιαι γέφυραι κτ. δι' ὧν ὁ μέγας Πέτρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐξωραΐσαν τὴν χώραν καὶ κατέστησαν αὐτὴν ἐφάμιλλον τῶν εὐρωπαϊκῶν.

Ἄλλὰ τὸ ὄξύνουν τοῦ Κυρίλλου βλέμμα, περιηγουμένου πόλεις καὶ χώρας ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας μέχρι τῆς Ἰταλίας, καὶ ἀπὸ τῆς Σμύρνης μέχρι τῆς Τρανσυλβανίας, δὲν περιωρίζετο εἰς τὰ ἀνωτέρω, ἀλλ' ἐξήταζε καὶ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν λαῶν, τὰς ἐνδυμασίας καὶ τὰ ἔργα καὶ δὴ τὰ προῖόντα τῆς γῆς, τὴν τε βιοτεχνίαν καὶ βιομηχανίαν, ὡς ὁ ἄριστος τῶν νεωτέρων περιηγητῶν. Καὶ προῖδὸν τῆς τοιαύτης αὐτοῦ περιεργίας ἔχομεν τὸν « *Ἐντεχνον κανόνα καὶ εὐάρμοστον τῶν ὄσα δοκοῦσιν ἄριστα ἔν τε πάσῃ βασιλείᾳ καὶ ἐτέροις ἄλλοις τῆς γῆς τόποις κτλ* » ²⁾. Οὕτω οἰοεὶ παίζων καὶ ψιλλῶν «ὁ ἀρματηλάτης νοῦς» τοῦ Κυρίλλου πετᾷ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ περιγράφει καὶ ἐξαίρει τὰ ἀξιόλογα καὶ χρήσιμα ἐν ἐκάστη αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦ μνημονικοῦ τούτου τρόπου, ὡς ἄριστος παιδαγωγός, ἐντυπώνει καὶ εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστου τὰ μνήμης ἄξια καὶ περιζήτητα καὶ ὥραϊα πράγματα³⁾.

1) Βλ. κατὰτ. Κεφ. Γ'. Ὁ Κύριλλος ὡς περιηγητὴς καὶ γεωγράφος, ἀνάλυσιν τῆς Περιγραφῆς, καὶ ἄλλους περὶ τῆς Ῥωσσίας ἐν γένει συγγράψαντας Ἁγιορεῖτας.

2) Τὸν κανόνα τοῦτον δημοσιεύομεν ὁλόκληρον ἐν τέλει τοῦ Γ' κεφαλαίου. Εἰς τὴν τοιαύτην περιεργίαν ὀφείλονται καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἰχθύων (ἀρχαίων καὶ νέων) ἐν κώδ. Ω 29, φ. 39α.

Ἄλλ' ὁ Κύριλλος, καίτοι ἔχει χαρακτηῖρα μᾶλλον φιλολογικὸν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, δὲν ἐλησμόνησε καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ιδιότητα. Ὡς πάντες οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς ἐνησχολήθη καὶ οὗτος περὶ τὴν ἐκκλῆσιν ποίησιν καὶ συνέταξε πλήρεις μὲν ἀκολουθίας εἰς Μάρκον Ἐφέσου, ἁγίαν Εἰρήνην καὶ ἅγιον Δημήτριον (μετὰ 2 εἰς αὐτοὺς κανόνων), συμπληρώσεις δὲ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου, ἁγίου Βλασίου καὶ ἁγίου Σιυλιανοῦ. Καὶ κανόνας εἰς τοὺς ἐξῆς ἁγίους: Δημήτριον, Γρηγόριον Νεοκαισαρείας, ἁγ. Πίντα, Κωνσταντῖνον καὶ Ἐλένην, Ἀρτέμιον, Ἀρχαγγέλους καὶ Σίμωνα. Ἰδιαιτέρως δὲ μετὰ περισσῆς εὐχαριστήσεως χάριν τῶν συγχωριανῶν αὐτοῦ, ὡς ρητῶς γράφει, ἐποιήσατο τὸν κανόνα εἰς τὴν ἁγίαν Βιρβάραν, πολιοῦχον τῆς Μικρομάνης καὶ εἰς τὴν ἁγ. Παρασκευήν, ἁγίους Βασίλειον, Εὐστράτιον καὶ Ἀλέξανδρον (τὸν ἐν Πύδνῃ), μεγαλυνάρια εἰς τὰς ἐν Λαύρᾳ τεθησαυρισμένας ἁγίας αὐτῶν κάρας, αἵτινες προσεκαλοῦντο εἰς δεινάς περιστάσεις ὑπὸ τῶν χριστιανῶν καὶ ἐτέλουν θαύματα¹⁾. Μιμούμενος τὸν *Πτωχοπρόδρομον*, τὸν *Προδρομὸν Νεόφυτον*, τὸν *Φιλήν* κ. ἄ. ἐπλεξεν εἰς τοὺς τρεῖς ἱεραρχας ὁμοῦ τε καὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἕνα ἕκαστον ἐγκώμια ἕμμετρα. Ἀφοῦ πάντες οἱ λόγιοι τοῦ τότε κειροῦ συνέταττον ἱεροῦς ὕμνους συμπεραίνει πᾶς τις περὶ τῆς ποιητικῆς αὐτῶν ἁξίας — ἀπομίμησις δουλικῆ καὶ πολλῆς πιστῆ ἀντιγραφῆ προγενεστέρων προτύπων μετ' ἐλαχίστων μεταβολῶν). Ἄλλ' ὁ Κύριλλος, ὡς εὐάριθμοι σύγχρονοι αὐτοῦ, ἠσχολήθη μετρίως ἐπιτυχῶς καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπιγραμματικὴν καὶ ἔχομεν αὐτοῦ εἰς διάφορα πρόσωπα καὶ εὐαγῆ καθιδρύματα ποικίλα ἤρωελεγεῖα καὶ ἄλλα ἐπιγράμματα.

Πρὸς τῇ ἱερᾷ ὕμνωδίᾳ ὁ Κύριλλος ἐδωροφόρησεν ἡμῖν καὶ τὰς ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ εἰς τὸ ἀπλοῦν μεταφράσεις τῶν βίων καὶ ἐγκωμίων τῶν ἐξῆς ἁγίων:

- 1) Εὐδοκίμου. 2) Ἰσαακίου, Φαύστου καὶ Δαλμάτου. 3) Δομετίου.
- 4) Στεφάνου πάπα Ῥώμης. 5) Λαυρεντίου. 6) Φωτίου καὶ Ἀνικήτου.
- 7) Ἀνδρέου τοῦ στρατηλάτου. 8) Ἀγαθονίκου. 7) Ἀδριανοῦ καὶ Να-

1) Βλ. κεφ. Δ'. Ὁ Κύριλλος ὡς ἐκκλησιαστικὸς ποιητῆς καὶ ἐπιγραμματοποιὸς καὶ κεφ. ΣΤ' ἐν τῷ Κήτῳ Χαρίτων, διάφορα ἐπιγράμματα. Πρὸς τούτοις συνέταξε καὶ τὰ Θεοτόκια εἰς τὸν κανόνα τοῦ ἁγ. Εὐθυμίου [Κωδ. Β Μεθοδίου, φ. 49] ὡς καὶ τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τῆς ἐπιλεγομένης Λαγυδιανῆς (φ. 317).

2) Περὶ τῶν ἱερῶν Ὑμνωδῶν βλ. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, Τὰ σωζόμενα φιλολογικά σ. 524.

ταλίας. 10—12) Προδρομού (εὔρεσις κεφαλῆς, δεξιᾶς καὶ σύλληψις. 13) Χρυσοστόμου. 14) Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. 15) Ἀθανασίου Ἀθωνίτου (ἐγκώμιον). 16) Προκλου Πατριάρχου Κων/πόλεως. 17) Μηνοδώρας, Μητροδώρας καὶ Νυμφοδώρας. 18) Χαρίτωνος τοῦ ὁμολογητοῦ. 19) Τῆς σταυροπροσκυνησεως τοῦ Χρυσοστόμου. 20) Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐν Πύδνῃ. 21) Τῆς ὑψώσεως τοῦ σταυροῦ Χρυσοστόμου. 22) Γρηγορίου Παλαμᾶ. 23) Κηρύκου καὶ Ἰουλίτης. 24) Πολυεύκτου ¹⁾).

Ἄλλὰ καὶ τὰ τοῦ Τριφδίου καὶ Πεντηκοσταρίου Συναξάρια, τὰ ἀρχικῶς ὑπὸ **Νικηφόρου Ἐπυθοπούλου** συναρμολογηθέντα, ἐπέταμε καὶ ἐκάλλυνε, καὶ τὴν βιογραφίαν τῶν ἐν Αὐτοῖς κοιμηθέντων πατριαρχῶν **Διονυσίου** καὶ **Ἀνθίμου** ἐξεπόνησε, κατέστρωσέ τε καὶ ἄλλα διαφορὰ ἐν τῷ μεγάλῳ κώδικι τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς ὑπομνήματα.

Ὁ «Κῆπος χαρίτων» τοῦ Κυρίλλου.

Ἐν τῷ κώδικι τούτῳ ὡς τις ἐκλεκτικὸς φιλόσοφος ὁ Κύριλλος ἀπεθησαύρισε πάντα τὰ ἐκλεκτὰ καὶ ἀξιόλογα προϊόντα τῶν μελετῶν αὐτοῦ, ἐρανισάμενος ταῦτα ὡς φιλόκαλος μέλλισσα ἐκ τῶν διαφορῶν σοφῶν συγγραμμάτων, τῶντε ἔσω καὶ τῶν θύραθεν ²⁾. Ὀλίγα εἶναι τὰ αὐτοτελῆ καὶ συστηματικὰ ἐνταῦθα κεφάλαια, τὸ πᾶν εἶναι ἀποσπάσματα διεσπαρμένα τῆδε κάκεισε ἀτάκτως, πρὸ πάντων ἱστορικὰ καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ καὶ δὴ καὶ πολλὰ περίεργα, τὰ λεγόμενα «**παράδοξα**». Προέρχονται δὲ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων καὶ ἐν μέρει καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων, ὡς καὶ ἐκ τῶν διασημῶν τῆς Ἐκκλησίας πατέρων. Ἡ ἀκριβὴς ἐπισημείωσις τῶν ἐκδόσεων καὶ τῶν σελίδων ὑποδηλοῖ ὅτι μᾶλλον πρὸς ἰδίαν χρῆσιν συνέλεγε τὸ ὕλικόν ὁ Κύριλλος· καὶ ὡς ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸν κώδικα τούτον ὡς **πηγὴν τοῦ Χρονικοῦ αὐτοῦ**. Διανθίζει αὐτὸν καὶ διὰ τινων ἰδίων αὐτοῦ πονημάτων καὶ δὴ καὶ ἐπιγραμμάτων. Ἐκεῖνο, ὅπερ μειοῖ τὴν ἀξίαν τῆς Ἀνθολογίας ταύτης εἶναι ἡ ἔλλειψις συστήματος. Συνήθως ὁ συλλέκτης ἐσημειοῦτο ἐν συνεχείᾳ πάντα τὰ χρήσιμα ἐκ τοῦ ἐκάστοτε μετὰ χειρὸς β.βλίου, ἀλλ' ἀλλαχοῦ εἶναι ἀνάμεικτα ταῦτα ἐκ διαφορῶν συγγραφέων φύρδην μίγδην. Ἡθελήσαμεν νὰ ὀνομάσωμεν πλὴν τῶν ἱστορικῶν τὰ κεφαλαιωδέστερα τῶν τοιούτων ἀποσπασμάτων καὶ εἶναι ταῦτα :

1) Βλ. Κεφ. Ε'. Ὁ Κύριλλος ὡς μεταφραστὴς καὶ βιογράφος.

2) Βλ. Κεφ. ΣΤ'. Ὁ Κύριλλος ὡς ἐρανιστὴς καὶ παραδοξογράφος, ἀνάλυσιν τοῦ κώδικος καὶ τὰ σπουδαιότερα τοῦ περιεχομένου.

Α'. Ἑρμηνευτικά εἰς τὰ δύσκολα τῆς ἁγίας Γραφῆς χωρία, τὰ «ἀπορούμενα» **Β'. Περιεργα**, καὶ πολυζήτητα ἐκ τε τῆς Γραφῆς καὶ τῶν θύραθεν σοφῶν. **Γ'. Παράδοξα**, κατ' ἀποιμίησιν τῶν τῆς ἀρχαιότητος παραδοξογράφων. Διὰ τοῦ κώδικος τούτου ὁ Κύριλλος παρέσχεν ἡμῶν τὸ μέτρον τῆς φιλομαθείας καὶ τῆς ἐκλεκτικότητος αὐτοῦ, καὶ ἐὰν ἐκ τῶν γραφομένων καὶ τῶν διαφόρων σπουδασμάτων ἐξάγομεν θετικὰ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου συμπεράσματα, ἀσφαλῶς καὶ ὁ ἡμέτερος ἐρριτιστῆς, ἐνηδόμενος τοῖς τοιούτοις σοφοῖς καὶ ἐκλεκτοῖς συγγραφεῦσι δεόν νὰ καταταχθῆ μετὰ τῶν διανοουμένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς ἐξοχα πάντων ταῖς Μούσαις φιλούμενος ἀνὴρ.

Ὁ Κύριλλος ὡς ἀρχιεπίσκοπος.

Ἄλλ' ὁ Κύριλλος ἔχει πρὸς τοῖς ἀνωτέρω καὶ μίαν ἄλλην εἰδικότητα, ἣν τέως οὐδεὶς, ἐφ' ὅσον ἐγὼ οἶδα, τῶν Ἁγιορειτῶν ἐκέκτητο, εἶναι ὁ **πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ἄθω**.¹⁾ ἦτοι πρῶτος αὐτὸς ἐξήγαγεν ἐκ τῶν κρηπτῶν καὶ τῶν ἀδύτων τῆς Λαύρας τὰς **σακκοθλας** ἐκείνας, ἐνθα στοιβαδὸν καὶ φύρδην μίγδην ἔκειντο τὰ ἐπίσημα τῆς Μονῆς ἔγγραφα, χρυσόβουλλα αὐτοκρατορικά, σιγίλλια πατριαρχικά, φερμάνια Σουλτανικά κττ. πρῶτος ἀνέγνω αὐτὰ καὶ ἐφήρμοσεν ἐπ' αὐτῶν κριτικὴν, ἔπειτα ἀντέγραψε τὰ σπουδαιότερα αὐτῶν καὶ χρησιμώτερα, περιέγραψε δὲ τὰ λοιπὰ μετὰ πάσης ἀκριβείας, καὶ ἀπετέλεσε τὸν **Α** Κώδικα τοῦ ἀρχείου τῆς Λαύρας, ὃν ὀνομάζω **κώδικα τοῦ Κυρίλλου** ἢ Κυριλλικόν, κοσμήσας αὐτὸν ἐν τέλει καὶ διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν, λίαν περιέργων καὶ δυσξυμβλήτων ὑπογραφῶν καὶ κανικλωμάτων. Ἴνα δεόντως ἐκτιμῆσῃ τις τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Κυρίλλου, ὅπερ παρουσιάζει αὐτὸν καὶ ὡς τὸν ἐξαρχὸν βυζαντιολόγον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἅς λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι μετὰ τὸν διάδοχον καὶ μαθητὴν οὕτως εἰπεῖν, αὐτοῦ ἐν τούτῳ, τὸν διδάσκαλον **Θεοδώρητον** προηγούμενον Λαυριώτην,²⁾ οὐδεὶς μετέπειτα καὶ μέχρι

1) Περὶ τούτου βλ. τὰ ἁγιορειτικά ἀρχαῖα καὶ ὁ κατάλογος τοῦ Πορφυρίου Οὐσπένσκη ὑπὸ **Ε** θ λ ο γ ί ο υ Κ ο υ ρ ί λ α Λ α υ ρ ι ώ τ ο υ (ἐν Ἑπετηρίδι τῆς Ἑταιρ. τῶν Βυζ. σπουδῶν. τόμ. Ζ', Ἀθήναι 1930, σ. 182). Ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Κύριλλος ἀπεπεράτωσε τὸ ἔργον τῆς περιγραφῆς τοῦ ἀρχείου τῷ 1764, εἰκάζομεν, ὅτι μόλις ἦλθεν εἰς τὴν Μονὴν ἐπεδόθη εἰς τοιαύτας ἐργασίας, οἷους δὲ κόπους κατέβλεπεν ὁ αἰμίμητος ἀνὴρ διὰ τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν τῶν χρονοσοβούλων κττ. βλ. κατωτέρω τὸ σημεῖωμα αὐτοῦ.

2) Οὕτως συνέπηξε τὸν **Β** κώδικα τοῦ ἀρχείου τῆς Λαύρας τῷ 1803 ὑπὸ τὸν τίτλον: **Καταγραφὴ γενικὴ πάντων τῶν ἐν τῇ μεγίστῃ**

σήμερον ἐμιμήθη αὐτόν, καὶ οὐ μόνον μένει ἀκατάτακτον καὶ ἄνω κάτω τὸ Λαυρ. ἀρχεῖον, ἀνατραπείσης τῆς κατατάξεως ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῶν τοιούτων ἐγγράφων ἀπωλέσθησαν δυστυχῶς! Πόσα ἐξηφάνισεν ὁ χρόνος ἐκ τοῦ πλουσιωτάτου ὄντως ἀρχείου τούτου οὐδεὶς γνωρίζει. Ἡ τακτοποίησις αὐτοῦ θὰ ἀποδείξῃ τὸ τοιοῦτον τῇ βοήθειᾳ τοῦ Κυριλλικοῦ κώδικος προκειμένου περὶ τῶν ἐπισήμων ἐγγραφῶν. Ἄλλ' ἐν Λαύρᾳ τὸ πλεῖστον τοῦ ἱερείου τούτου ἀποτελεῖται ἐκ παντοειδῶν ἄλλων ἐγγράφων ἀγιορειτικῶν τε καὶ τοῦ συνόλου τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, μεθ' ὧν διετέλει οὕσα ἢ Μονῇ εἰς διαφόρους σχέσεις. Ἐπειτα εἶναι τὰ **Μεσοχιακὰ** γράμματα, πολὺτιμα διὰ τὴν τοπογραφίαν, τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν τῶν πέριξ τοῦ Ἄθω ἐπαρχιῶν. Τύτων ἀπάντων οὐδεὶς κατάλογος ὑπάρχει σήμερον, οὐδεμία κατάταξις, ἀλλ' ὅσα δὲν κατέστρεψεν ὁ πανδαμάτωρ χρόνος καὶ ὁ βανδαλισμὸς τῶν ἀνθρώπων εὐρίσκονται τῇ δε κακεῖσε παρερριμμένα εἰς σακκούλας, εἰς λησμονημένα ἐρμάρια καὶ εἰς κιβώτια. Μέχρι πρὸ τριετίας τὰ πλεῖστα ἦσαν χύδην ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ παλαιοῦ σκευοφυλακίου ἐγκαταλελειμμένα, ἄθυρμα γαλῶν τε καὶ μυῶν, ἀπεσχυβαλισμένα ὡς ἄχρηστον ὕλικόν¹⁾. Διὰ τοῦτο εὐλογοῦμεν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίλλου καὶ θαυμάζομεν τὸν ἄνδρα, διότι οὐ μόνον ἐπειόησεν, ἀλλὰ καὶ ἔφερεν εἰς πέρας τὸ ἔργον τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἀρχείου τῆς Μονῆς. Καὶ οὕτως ἔχομεν τὰ πλεῖστα τῶν ἐπιστήμων ἐγγράφων, ἔχομεν ἐπὶ τέλους τὰ ἀντίγραφα

Λ α Ὑ ρ α σ ω ζ ο μ ῆ ν ω ν χ ρ υ σ ο β ο ὕ λ λ ω ν, τ ῶ ν τ ε π ρ ο α ν τ ι γ ρ α φ ῆ ν τ ω ν ἐ ν τ ῷ χ α ρ τ ῖ ν ῳ κ ῶ δ ι κ ι πα ρ ἄ τ ο ῦ ἑ λ λ ο γ ῖ μ ο υ ἐ ν ἱ ε ρ ο μ ο ν ἄ χ ο ι ς κ υ ρ ῖ ο υ Κ υ ρ ῖ λ λ ο υ Λ α υ ρ ι ῶ τ ο υ τ ο ῦ ἐ κ Π ε λ ο π ο ν ν ῆ σ ο υ καὶ ἐ π ι σ τ α μ ῆ ν ω ς ἀ ν τ ι β λ η θ ῆ ν τ ω ν καὶ ἀ ν τ ι γ ρ α φ ῆ ν τ ω ν πα ρ' ἐ μ ο ῦ, καὶ τ ῶ ν μ ῆ ἀ ν τ ι γ ρ α φ ῆ ν τ ω ν μ ῆ χ ρ ι τ ο ῦ δ ε, ο ὔ τ ε πα ρ' ἐ μ ο ῦ ο ὔ τ ε πα ρ ἄ τ ο ῦ δ ι α λ η φ θ ῆ ν τ ο ς, ἐ τ ε λ ε ι ῶ θ η θ ῆ τ ῷ 1803» (φ. 864α.) Κατὰ ταῦτα ὁ τίτλος φέρεται περίπου ἐν τῷ μέσῳ, ἐν ᾧ δηλ. ἀρχεται ὁ Θεοδώρητος ἀντιγράφων τοῦ Κώδικα τοῦ Κυρίλλου προτάξας πολλὰ ἄλλα καὶ σπουδαῖα ἀντίγραφα. Ὁ κ Σ ω φ ρ ὄ ν ι ο ς Ε ὑ σ τ ρ α τ ι ᾶ δ η ς λ ε π τ ο μ ε ρ ῆ τ ο ῦ Β Κ ῶ δ ι κ ο ς π ε ρ ι γ ρ α φ ῆ ν ἐ δ ῆ ρ ο σ ῖ ε υ σ ε ν ἐ ν τ ο ῖ ς «Ἑλληνικοῖς», Ἔτος Β', Ἀθῆναι 1929, σ. 338—334 ἀντιγράφας καὶ πολλὰ τῶν ἐκεῖ ἀντιγράφων (ἐνῶ εἶδει νὰ ζητήσῃ τὰ πρωτότυπα). Δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν συγγραφέα. Κακῶς δ' ἐνταῦθα (σ. 334—8) προὔταξε ὡς Κώδικα Α, νεώτατόν τινα καταρτισθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τῷ 1837 (σύγχρονα ἐγγράφα).

1) Τῷ 1932 ἠθέλησεν ὁ ὑποφαινόμενος νὰ συνεχίσῃ τὰς παραδόσεις τοῦ Κυρίλλου καὶ Θεοδώρητου, καὶ περισυλλέξας τὸν χύδην τούτον ἀρχεῖον ἐπὶ τῆς παμμέγιστης κιβώτιας ἠτοιμαζόμενον ἀποκαθάρων αὐτὸν ἐκ τῆς ἐπικαθημένης δυσώδους ρυπαρότητος νὰ τακτοποιήσῃ καὶ καταγράψῃ

αὐτῶν, ἢ καὶ αὐτὴν τὴν περιγραφὴν—εἰς πολλὰ ἔτη καὶ τοῦτο—ἄλλως τίς οἶδε ποῖα ἢ τύχη αὐτῶν. Βεβαίως τοιαῦτα ἔγγραφα, ὡς τίτλοι ἰδιοκτησίας, τυγχάνουσι παρὰ τῶν μοναχῶν μείζονος μερίμνης καὶ προφυλάξεως, ἀλλ' ἔχομεν παραδείγματα, ὅτι καὶ τούτων καὶ δὴ καὶ χρυσοβούλλα πολλὰ ἐχάθησαν. καὶ ἀναφέρει ὁ Κύριλλος μόνον ἀντίγραφα αὐτῶν· οὕτω π. χ. ἐχάθη καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν Λαύρα, εἰ μὴ ἐν ἀντιγράφῳ, τὸ πολύτιμον κτιτορικὸν τοῦ αὐτοκράτορος *Νικηφόρου τοῦ Φωκά* χρυσοβούλλον. Ἀλλὰ διατὶ νὰ μεταφέρωμαι εἰς χρόνους ἀπομακρυσμένους! Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν τῷ 1916 ὁ τότε ἀρχιγραμματεὺς τῆς Λαύρας *Κορνήλιος* εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Θεσσαλονίκην παρὰ τῆς Μονῆς, ἵνα παρουσιάσῃ εἰς τὸ δικαστήριον τοὺς ἐπισήμους τίτλους μετοχίου τινός. Τί δὲ συνέβη; ἐπιστρέφων ἐλησμόνησεν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον τὸν φάκελλον! Εὐτυχῶς ὁ πλοίαρχος ἦν ἀνὴρ θεοφοβούμενος καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὴν Μονὴν (ἄλλα τραγικώτερα παραδείγματα ἀναφέρω εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν πραγματείαν μου).

Ἡ *Κυριλλικὸς Κώδιξ Α* εἶναι σχήματος μεγάλου (0,45×0,29) ἐκ σελίδων 166, ἐπὶ στερεοῦ χάρτου γεγραμμένος καὶ ἰσχυρῶς διὰ βυρσίνης ἐσταχωμένος. Ἡ τοῦ ἀρχείου περιγραφὴ περιέχεται ἐν ταῖς 102 πρώταις σελίσιν· ἔπειτα ἔχει καὶ ἄλλας διαφόρους εἰδήσεις καὶ χρονολογήματα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς ἀναφερόμενα. ὑπάρχουσι δὲ καὶ τινὰ ἄγραφα φύλλα. Ὁ κώδιξ ἀνήκει εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Μονῆς καὶ διατηρεῖται ἄριστα. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως φέρεται ἐν σ. 101: «*Πρὸς εἶδῃσιν τῶν μεταγενεστέρων ταῦτα ἐνιαῦθα ἐσημείωσα ἐγὼ ὁ εὐτελής προηγουμένος Κύριλλος*», καὶ δὴ καὶ ἐν τέλει τῆς περιγραφῆς τῶν χρυσοβούλλων, ἣν ἐτελείωσε τῷ 1764 (σ. 75).

Ἀλλὰ τὸ ὄλον τοῦ κώδικος παρατείνεται μέχρι τέλος τοῦ 17ῆ αἰῶνος. Ἐν σελ. 166 ὑπάρχει χρονολόγημα περὶ ἐλλείψεως τοῦ σίτου ἐν τῇ Λαύρα, γραφὲν τῷ 1793, — καὶ εἶναι τὸ τελευταῖον σημεῖωμα—. Πάντως μέχρι τοῦ 1803, ὅτε ὁ *Θεοδώρητος* συνέπηξε τὸν Β κώδικα, ἦν οὗτος ἀπρητισμένος· διότι πῶς ἄλλως ἦτο δυνατόν οὗτος ν' ἀντι-

ἀλλ' ἀνεχαιτίοθην ὑπὸ τῆς τῶν προϊσταμένων Σύνάξεως, ἐνθα ἡ ἀντιζηλία τοῦ τότε πρωτονοταρίου καὶ ἡ ἀμάθεια τῶν φωνασκούντων κατίσχυσε τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος τῆς Μονῆς. Καὶ τότε μὴ ἔχων ἕτερον ὄπλον ἔρρηξα μεθ' ἱερῶς ἀγανακτήσεως φωνῆν διαμαρτυρίας διὰ τῆς πραγματείας μου δημοσιευομένης ἐν τῷ ΙΑ' τόμῳ τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἐταιρ. Βυζ. σπουδῶν (σ. 30—385) «Τὰ κειμηλαρχεῖα καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθῶν Μονῆς Μεγίστης Ααύρας ἐν κινδύνῳ».

γράφη αὐτόν, ὡς εἶδομεν¹⁾).

Μέρος Α' Χρυσόβουλλα καὶ προστάγματα (σ. 1—86).

Ὁ Κύριλλος ἐσκόπει ἐν τῷ κώδικι τούτῳ ν' ἀντιγράψῃ ὅλα τὰ ἔγγραφα καὶ ἀντιγράφῃ ἐν ἀρχῇ 26 Χρυσόβουλλα τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων: Νικηφόρου Φωκᾶ (964), Κωνσταντίνου καὶ Βασιλείου Πορφυρογεννητῶν (978), Κωνσταντίνου Μονομάχου (1052), Ἰσαακίου Κομνηνοῦ (1060), Ῥωμανοῦ Ἀργυροπούλου (1057), Μιχαὴλ Δούκα 4 (1074, 1081, 1084, 1089), Ἀλεξίου Κομνηνοῦ 3 (1102, 1104, 1109), Μιχαὴλ Παλαιολόγου 3 (ἐν ἄ. χρ. 1259, 1263), Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου (γέροντός τε καὶ νέου) 6 (1329, 1330, 1332, 1346 καὶ ἄ. χρ.), Ἰωάννου Παλαιολόγου 5 (1342, 1345, 1345, 1362, 1404). Πλήν τούτων ἀντέγραψε καὶ 5 προστάγματα, 2 ἐπ' ὀνόματι τοῦ δεσπότη Δημ. Παλαιολόγου (1429, 1448) καὶ τρία ἀνόνημα, ὡς καὶ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως Στεφάνου Δουσάν (1347). Ἄλλ' ἔπειτα βαρυνθεὶς ἤρχισε νὰ κάμῃ ἐκτενῆ μόνον περίληψιν τῶν χρυσοβούλλων α) τῶν Σέρ-

1) Καὶ τοῦτον τὸν κώδικα σχεδὸν ὀλόκληρον ἐδημοσίευσεν ὁ συνάδελφος κ. Σπυρίδων Λαυριώτης ἐν Byzantinisch—Neugriechische Jahrbücher, τόμ. Ζ', Ἀθῆναι 1930, σ. 388—428. Ἄλλ' ἀντέγραψεν οὐχὶ πιστῶς. ὅπου δ' ὁ Κύριλλος ἔχει: «Χρυσόβουλλον ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου» μετέγραψεν εἰς χρυσόβουλλον μόνον, ἐξ οὗ θὰ ἐπίστευέ τις, ὅτι ἀπάντων τούτων σώζονται τὰ πρωτότυπα ἐν Λαύρα. ἀλλαγῆ δὲ ἀνευ λόγου παραχαράττει τὸ περιεχόμενον τοῦ χρυσοβούλλου δι' ἰδίων προσθηκῶν, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον Μονομάχον ἀνέγνω Κωνσταντῖνον μοναχόν!!! συγκατέμειξε δὲ τὰ διάφορα μέρη καὶ παρέλιπε τὰς περιλήψεις καὶ ἄλλα ὡς καὶ τὰς πανομοιότυπους αὐτοκρατορικὰς ὑπογραφὰς, ἅς οὔτε κἀν ἀναφέρῃ τὸ σύνολον. Ἀπὸ σ. 469 ἐ. παρῆλαβέ τινα καὶ ἐκ τοῦ Β κώδικος. Δὲν κατώρθωσεν ὅμως οὔτε τὸν συγγραφέα ν' ἀνακαλύψῃ (οὔτε τοῦ ἑτέρου), οὔτε τὸ ἔτος νὰ προσδιορίσῃ, ἀλλ' ἀσυνάρτητά τινα γράφει ἐν ἀρχῇ σ. 388 τὰ ἐξῆς: «Ὁ ἀρχαιότερος τῶν κωδίκων τούτων, τὸν ὁποῖον ἐνταῦθα διακρίνω διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 1 (εἶναι ὁ Α) καταρτίσθη τῷ 1804 (γ), οὐχὶ δὲ κατὰ πολὺ νεώτερος τούτου εἶναι ὁ ἕτερος τῶν κωδίκων (δηλ. ὁ Β, ὁ τοῦ Θεοδωρήτου), τὸν ὁποῖον ἐνταῦθα διακρίνω διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 2». Ἄλλὰ πῶς εἶναι νεώτερος τοῦ 1804, ἀφοῦ ἐγράφη τῷ 1803, ὡς εἶδομεν; (βλ. Σωφρ. Εὐστρατ. ἀδην ἐν Ἑλληνικοῖς Β', σ. 334, ὅστις ἐν προοιμίῳ ἀναφέρει τὸ 1803, ἀλλ' ἐν σ. 365 φ. 31 παρέλιπε τὸ ἐν τέλει τοῦ τίτλου: «ἐτελειώθη δὲ τῷ 1803»). Ἄνω δὲ ποταμῶν εἶναι τὰ ἐπόμενα: «Οἱ καταρτίσαντες ἀμφοτέρους τοὺς κώδικας τούτους 1 καὶ 2 ἐχρησιμοποίησαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ τὸν κώδικα ἐκεῖνον τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἄθω, τὸν ὁποῖον εἶχε καταρτίσει ὁ... προηγούμενος αὐτῆς Κύριλλος ὁ Πελοποννήσιος». Ἄλλ' ἐβλόγημένε, ὃν ἀντιγράψαις, αὐτὸς εἶναι ὁ κώδιξ τοῦ Κυρίλλου.

βων βασιλέων, τοῦ Δουσάν (1357), ἐτέρου Στεφάνου 5 (1405, 1407, 1415, 1427), Στεφάνου Κνέζη (1495), τοῦ Γκιούγκκη (sic. 1452), βασιλείσης Εὐγενίας μοναχῆς (1398). β') τῶν Ῥώσων βασιλέων Ἰωάννου καὶ Πέτρου τοῦ μεγάλου Ἀλεξέβιτς (1695) καὶ γ') τῶν ἡγεμόνων τῆς Μπογδανίας ἢ Μολδαβίας Πέτρου (1529), Κωνσταντίνου Ἰωάννου καὶ Γρηγ. Γκίκα (1747), καὶ τῶν τῆς Οὐγκροβλαχίας Ἰωάννου Βλαντίκα (1619), Κων. Μπασαράβα (1768), Ματθαίου Γκίκα (1763), Ἀλεξάνδρον 2 (1593, 1596), Κων. Ῥακοβίτζα (1756), Μαρίας Λόμνας (1592), Ἰωάννου Στούρτζα Χατμάνου (1532). Τῶν ξένων τούτων χρυσοβούλλων ἦτοι 1 ὠσσικοῦ, 9 σερβικῶν καὶ 11 βλαχικῶν προσεπάθησεν ὁ Κύριλλος, ἵνα παραδώσῃ ἡμῖν λεπτομερῆ περίληψιν καὶ ἀκριβεστάτην. ὁ δὲ λόγος ποῦ δὲν παρέλαβε τὰ πρωτότυπα εἶναι προφανής, διότι ταῦτα ἦσαν γεγραμμένα, τὰ πλεῖστα τοῦλάχιστον, οὐχὶ ἑλληνιστί.

Εἶναι δὲ τὰ ἀνωτέρω χρυσοβούλλα ὡς δωρεαὶ τῶν εὐσεβειστάτων βασιλέων τίτλοι ἰδιοκτησίας, καὶ διαφόρων προνομίων τῆς Μονῆς. Οἱ ἡγεμόνες τῶν παριστριῶν χωρῶν ἀφιέρουν μὲν καὶ κτήματα, ἰδίως οἱ Σέρβοι ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ κυρίως παρῆχον τὸ σιτηρέσιον καὶ χρηματικά ποσὰ κατ' ἔτος εἰσπραττόμενα δι' ἐξάρχων παρὰ τῆς μονῆς. Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι τὸ σπουδαιότερον τοῦ κώδικος καὶ καταλαμβάνει τὰ $\frac{2}{3}$ αὐτοῦ (σ. 1—102). ¹⁾ ἰδίᾳ τὸ ἀπὸ σ. 61—67, ὅπερ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς παράρτημα κριτικὸν καὶ παλαιογραφικόν. Ὁ Κύριλλος μετὰ τὰ κείμενα τῶν χρυσοβούλλων ἐπανέρχεται καὶ πάλιν εἰς αὐτὰ καὶ ἐξετάζει ἀπὸ τε τῆς ἀπόψεως τῆς γνησιότητος καὶ τῆς διπλωματικῆς καὶ καταχωρίζει τὸ τέλος ἥτοι τὴν μηνολογίαν (πανομοιοτύπως τὸ σύμ-

1) Περί τῆς ἀξίας τοῦ Λαυριωτικοῦ ἀρχείου ἔγραψεν ἡ κόμησσα Germaine Rouilland ἐν Byzantion, ἔτος II 1927, σ. 253—274, ἐν ᾧ καὶ πανομοιότυπον τῆς δυσῆμβλήτου ὑπογραφῆς ἢ μᾶλλον ἐπιγραφῆς τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ. Αὐτῇ ἐν ἀρχῇ διηγείται ὅτι τὸ ἀρχεῖον τῆς Λαύρας φωτογραφηθὲν ὑπὸ τοῦ Millet τῷ 1915 παρεδόθη εἰς τὸν ἐν Στραμβούργῳ καθηγητὴν Παύλον Collomp καὶ εἰς αὐτὴν πρὸς δημοσίευσιν. Ἐνταῦθα δὲ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὰ περὶ τῆς Λήμων χρυσοβούλλα ἐξάγει τὴν διπλωματικὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ σταχυολογεῖ ὄρους τινὰς καὶ λέξεις ἀξιοσημειώτους καὶ ἐπιλέγει: Ainsi ces aetes de Lavra contribuent à montrer comment s' est conservé et modifié à Byzance un usage qui paraît dériver directement de l' emploi des anciens protocoles du VIe siècle, au point de vue paleographique et à ce point de vue seulement σ. 262, (πρβλ. καὶ τὸ συμπέρασμα σ. 263—4 καὶ Τόμ. VIII, 1933, σ. 107—125).

πλεγμα) και την περίπλοκον υπογραφήν του αυτοκράτορος απομιμηθείς αυτήν πιστότατα δια κινναβάρεως ως ἄριστος ζωγράφος, και δικαίως ὁ ἴδιος γράφει: «*και εὐν θέλης να ιδῆς και τὰς υπογραφὰς τῶν βασιλέων δρα εἰς τὰ Θ1, επειδὴ ὄσον ἐδύνουμουν ἐμιμήθηκα αὐτὰς τὰς υπογραφὰς, και λοιπὸν εἶνα και τὸ αὐτὸ εἶναι ἢ ἐκεῖνα τὰ ἴδια να βλέπης, ἢ αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐγὼ ἔγραψα*». και πρὸς τούτοις παραλαμβάνει τὸ κανίκλωμα και διάφορα τῆς κατοχυρώσεως τῆς γνησιότητος και τῆς καταστρώσεως αὐτῶν ὑστερόγραφα τῶν βασ. σεκρέτων και νοταρίων. Οὕτω συμπληροῦται τελείως ἡ περιγραφή και ἡ εἰκὼν τοῦ χρυσοβούλλου. Εἶναι δὲ αἱ ἀπεικονισμέναι ἐνιαῦθα μεγαλοπρεπεῖς βασιλικαὶ υπογραφαὶ και τὰ δια μονοκονδυλιάς παριστάμενα πολυέλικτα και δυστέκμαρτα και γριφώδη κανικλώματα περὶ τὰ 30 τὸν ἀριθμὸν, ἄσπερ πλὴν 1 ἢ 2 ἀνέγνω και ἐπεβεβαιώσατο ὁ ἡμέτερος ἀρχαιοδίφης.¹⁾ Πρὸς τούτοις, ἵνα μηδὲν παραλείψῃ, ἐξήτασε και τὰ προσηροτημένα εἰς τὰ χρυσόβουλλα δια τῆς λεγομένης μήρινθος νομίσματα, και ὅπου ἀφηρέθησαν καυτηριάζει τὴν πράξιν. εἰς τὸ τοῦ *Ἰω. Παλαιολόγου* (σ. 67) σημειοῦται: «ἔχει δὲ και τὸ χρυσοῦν και θαυμάζω πῶς τὸ ἀφῆσαν οἱ πρὸ ἡμῶν ἀγιώτατοι πατέρες». Ἦν δὲ λίαν περὶ τὰ τοιαῦτα ζηλωτῆς ὁ ἀνὴρ και φλόγαλος «τέλειος νοικοκύρης», διότι ἐφρόντιζε ν' ἀποκαταστήσῃ ὅπου ἔλειπον. «ἔχει δὲ και φλωρὶ χρυσοῦν, γράφει εἰς ἕτερον τοῦ *Ἰω. Παλαιολόγου*, καλὸν μετὰ μαβίου μεταξίου. εὐθρῶν δὲ ἐγὼ ἄλλα δύο φλωρία τοῦ αὐτοῦ βασιλέως και ἐν τούντζι τὰ ἔβαλλα μέσα εἰς αὐτὸν τὸν χρυσόβουλλον».²⁾

¹⁾ Ἴδου δὲ και δείγματά τινα τῆς κριτικῆς τοῦ ἡμετέρου Κυρίλλου,

1) Περὶ τοῦ ἐνὸς σημειοῦται: Τὸ δ' ὄνομα, τὸ δι' ἐρυθρῶν γραμμαμάτων τῆς βασιλικῆς χειρὸς, ἦν περιπλεγμένον, ὥστε οὐκ ἐνὶ ἐνοῆσαι τί, οὔτε γράψαι, οὔτε μὴν ἐρμηνεῦσαι, ὅλον ἐν ὄν μυριοτετειλυγμένον και μετὰ σοφίας περιπλεγμένον· κάτωθεν δὲ τούτου ἕτερος βασιλεὺς δι' ἐρυθρῶν και αὐτὸς γραμματῶν ὑπέγραψεν οὕτως: Μιχαήλ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς, αυτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ νέος» (σ. 10). Τοῦτο τὸ χρυσόβουλλον ἀντιγράψας ἐν σ. 10 ἀπέδωκεν εἰς Ῥωμανὸν τὸν Ἀργυρόπουλον. Ἔνεκα τούτου ἔχουσι πολλὴν σπουδαιότητα δια τὴν διπλωματικὴν Βυζ. ἐπιστήμην τὰ τοιαῦτα χρυσόβουλλα, και δια τοῦτο ὁ Fr. Dölger ἐν *Facsimiles byz. Kaiserurkunden—67 Abbildungen auf 25 Lichtdrucktafeln...* München 1931 ἐντεῦθεν ἐφωτογράφησε πολλὰ αὐτῶν και δὴ τὰ σπουδαιότερα.

²⁾ τοῦντζι νομίζω εἶναι τὸ χαλκοῦν νόμισμα (πρβλ. σ. 61, 67).

ἦν πρῶτος ἐφήρμοσεν ἐπὶ τῶν χρυσοβούλλων τούτων, ἅπερ προδίδουσι καὶ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ γνώσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου, καὶ παρουσιάζουσιν ἐπισημότερα τὸν *Χρονογράφον*, ὡς ἀπεκαλέσαμεν τὸν Κύριλλον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ βιβλίου.

Πανομοιότυπα ἀπογράφων ὑπογραφῶν βασιλέων καὶ παλαιογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ σχόλια τοῦ Κυρίλλου ¹⁾.

Σημ. Τὰ μὲν πανομοιότυπα θὰ ἐκτυπωθῶσι λίαν προσεχῶς. ἐνταῦθα καταχωρίζονται αὐτολεξεῖ, ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ Κώδικι, τὸ τέλος τοῦ χρυσοβούλλου ἢ μηνολογία, ἢ βασιλικὴ ὑπογραφή κ.τ.τ. καὶ τὰ σχόλια καὶ αἱ περιλήψεις τοῦ Κυρίλλου ἄνευ τινὸς ἡμετέρας προσθήκης, πλὴν ἐλαχίστων περικλειομένων ἐντὸς παρενθέσεως.

σ. 61 Τοῦτο φαίνεται μοι ὅτι εἶναι Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα βασιλέως ἀρ. ἰα'. ²⁾

Ἐν ἔτει τῷ ἑξακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ ἐνάτῳ κατὰ τὸν μάρτυρον μῆνα τῆς δευτέρας ἰνδικτιῶνος. Τοῦτο πρότερον ἔστι τοῦ κάτωθεν ἔτη 21 (ἦτοι ἡ διαφορὰ ἢ μεταξὺ τῶν δύο βασιλέων Κωνσταντίνου Δούκα καὶ Νικηφόρου Βοτανειάτου).

Νικηφόρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ ἀυτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Βοτανειάτης.

Εἰς τὰ ὀπισθεν δὲ τὸ χρυσόβουλλον εἶχε καὶ ταῦτα οὕτως (ἦτοι τὸ κανίκλωμα εἰς τὴν συγκόλλησιν τῶν τεμαχίων τῆς μεμβράνης) ³⁾

Περὶ τινῶν ἀμφιβλλομένων τοπίων μεταξὺ Θεοδώρου τινὸς ἀιχ-

1) Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Κώδικος, ὅπερ περιεγράψαμε λεπτομερῶς ἀνωτέρω, ὁ Κύριλλος κατεχώρισε 26 χρυσόβουλλα. Ἐνταῦθα ἐπανέρχεται εἰς αὐτά, μᾶλλον διὰ τὴν ζωγραφίση πανομοιότυπως τὰς περιπλόκους ὑπογραφὰς καὶ μεταγράφας αὐτὰς ποιεῖται τὴν κριτικὴν διατι οὕτως ἀνέγνω καὶ οὐχὶ ἄλλως καὶ χαρακτηρίζει τὸ εἶδος τῆς γραφῆς, ἔχει καὶ μερικὴν περίληψιν τοῦ ἐγγράφου πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς τῆς ἐξακριβώσεως.

2) Οἱ διὰ τῶν στοιχείων τοῦ ἀλφαβήτου σημειούμενοι ἐνταῦθα ἐν τῷ κώδικι ἀριθμοὶ εἶναι οἱ τῶν ἐγγράφων τοῦ Λαυριωτικοῦ ἀρχείου κατὰ τὴν κατάταξιν τοῦ Κυρίλλου, καὶ περὶ ὧν οὐδεὶς λόγος γίνεται ἐν τῇ Byz. Neugr. Jahrbücher ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Σ π υ ρ ἰ δ ω ν ο ς.

3) Πᾶσαι αἱ σπουδαῖαι αὐταὶ παρατηρήσεις λείπ. Σ. ἔγραψε δὲ οὗτος τινα μόνον καὶ ταῦτα παραπεποιημένα, ὡς π.χ. «ἅπερ καὶ προτίθησι τῇ Λαύρα διὰ τοῦς (sic) περὶ τὴν Θεσσαλονίκην» ταῦτα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κειμένῳ.

μαλώτου και τῆς Λαύρας. και ἡ μὲν ἀνωτέρω ὑπογραφή *Μιχαήλ τοῦ Παραπινάκη* ἦν (εἶτα ἔγραψεν ἐπὶ τῆς ἀνω ἔσωτ. φῶς): «*Κωνσταντίνου Δούκα*. . . ἡ δὲ κατωτέρω *Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου* εἶναι».

σ. 61 Τοῦ ,5χ δεκάτου ἔτους (1102) κατὰ τὸν ἀπρίλλιον τῆς παρούσης δεκάτης ἰνδικτιῶνος. ἀρ. ιβ'.

Αὕτη ἡ ὑπογραφή βέβαια ὑπάρχει τοῦ βασιλέως τοῦ *Μιχαήλ Δούκα τοῦ Παραπινάκη*¹⁾.

Περὶ τῶν *ἐξκουσείων*²⁾ πλοίων τῆς Λαύρας· ἔτι και πάντη ἐλευθέρην ποιεῖ ταύτην πάντων τῶν ἐπηρεϊῶν, τόσον ὅμως εἶναι τεχνικὸν τὸ γράψιμον τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου και ὠραιότατον, ὁποῦ ἀδύνατον κρεῖττον γενέσθαι. και τὰ μὲν γράμματα μέγιστα ἔχει, τὰς δὲ λέξεις συνεσταλμένας. φλωρὶ ἔχει και εἶναι *τύντζι* μικρὸν. Εὐρέθη ἓνα ἴσον τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου και εἶναι βεβαιωμένον μὲ παλαιὸν και κάλλιστον γράψιμον οὕτω λέγον: † τὸ παρὸν ἴσον ὁμοιον ὄν κατὰ πάντα τῷ πρωτοτύπῳ χάριν ἀσφαλείας και βεβαιώσεως ἐσημειωσάμην οἰκειοχείρως ἐγὼ

† *ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλίππων και ὑπέρτιμος Καλλίνικος.*

σ. 62. Κατὰ μῆνα ἀπρίλλιον τῆς ἕκτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχλιοστοῦ ἑπτακισιοστοῦ πρώτου ἔτους, ἐν ᾧ κλ. ἀρ. ιγ'.

Μιχαήλ ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς και αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων Δούκας, Ἄγγελος, Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.

Ὁ παρὸν χρυσόβουλλος διαλαμβάνει περὶ τινων χωρίων Σελιάδας³⁾, Μετάλλην και τὸ ἦμισυ τῆς Γραδίτσας⁴⁾, αὐτὸς δὲ ὁ θεῖος βασιλεὺς φίνεται να εἶναι ὁ μετὰ τὸν *Θεόδωρον Βατάτζην*⁵⁾ βασιλεύσας, ὅστις και τὴν πόλιν ἠλευθέρωσε τῶν ἀθέων Λατίνων (ὄρα δὲ *Νικήταν τὸν Χωνειάτην* εἰς φύλλα 368,⁶⁾ πῶς οἱ Λατῖνοι εἰσὶν ἄθφοι,

1) Τοῦτο εἶχε γράψει και ἀνωτέρω ἐπὶ τοῦ κειμένου, ἀλλ' ἔπειτα ἀποσβέσας ἔγραψεν ἀνωθεν Ἄ λ ε ξ ί ο υ τοῦ Κο μ ν η ν ο ῦ. τὸ πρῶτον τὸ πιθανώτερον.

2) ἐξουσεῖον Σ. ἐκ τοῦ Αατ. excuso ἐσηματίσθη ρ. ἐξκουσεῦω και ἐξκουσεῦομαι και παράγει ἐξκουσεῖα ἢ ἐξκουσεῖα και σημαίνει ἀπαλλαγὴν παντὸς φόρου ἢ τοι τὴν ἀτέλειαν. Ἡ ἀντιβολὴ γίνεται πρὸς τὴν μνημονευθεῖσαν ἐν Byz. Neugr. Jahrbücher, τόμ. Ζ' δημοσίευσιν τοῦ συναδέλφου γέροντος Σ π υ ρ ί δ ω ν ο ς [Σ.] τοῦ περιεχομένου τοῦ Κυριλλικοῦ κώδικος, ἐξ ἧς πείθεται πᾶς τις, διατὶ οὐχὶ εὐμενῶς ἐχαρακτηρίσαμεν αὐτὴν ἀνωτέρω.

3) Σελιάδας Σ.

4) Γραδίτσας.

5) Βατάσην Σ.

6) Ὁ Κύριλλος εἶχεν ὑπ' ὄψει τὴν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς ἐκδοσιν τῶν Παρισίων.

ἐπειδὴ καὶ τὰ αὐτοῖς πεπραγμένα φρίκης καὶ τρόμου μετὰ ὑπάρχουσιν).

σ. 62. Τοῦ παρόντος ἡμῶν εὐτεβοῦς χρυσοβούλλου σιγιλλίου γεγενημένου κατὰ τὸν ἰανουάριον μῆνα τῆς δεκάτης ἰνδικτιῶιος ἐν ἔτει τῷ ἑξακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ πέμπτῳ ἐν ᾧ κ.τ.λ. ἀρ. ιζ'.

Δοκεῖ ὁ παρὼν χρυσοβούλλος τοῦ *Ἰσαακίου Κομνηνοῦ* εἶναι ¹⁾ καὶ προστάζει ὅτι νὰ δίδεται τῇ ἀγίᾳ ἡμῶν μονῇ ἐκ τοῦ ἀγίου βασιλικοῦ ταμείου λίτραι τρεῖς ὄγια (sic) καὶ ἄλλα πλεῖστα, τὸν μῆνα δὲ λατινιστὶ ἔχει ὡς φαίνεται ²⁾. (Ὑπογράφεται καὶ ὑπὸ τοῦ *Μιχαήλ* τοῦ νέου): *† Μιχαήλ ἐν Χριστιῷ τῷ Θεῷ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ὁ νέος.*

Πολλὰ ἐπιτήδειος ἦν τὴν χεῖρα ὁ γραφεὺς καὶ προκομηνέστατος (sic) καὶ ἔνια τῶν στοιχείων ἀσυνήθως πεποίηκε. Οὗτος δὲ ὁ *Μιχαήλ ὁ Καλαφάτης* ἐστίν, ὁ βασιλεύσας μῆνας μόνους ἐπὶ μετὰ τὸν πρὸ αὐτοῦ ὁμώνυμον *Μιχαήλ Παφλαγῶνα*.

σ. 64—65. Τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ, ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἔτους, ἐν ᾧ κ.τ.λ. ἀρ. ιζ'.

Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ὁ Παλαιολόγος.

Ὁ παρὼν θεῖος χρυσοβούλλος διαλαμβάνει ὅτι δίδει ἄδειαν τοῦ συμπεθέρου τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου *Ἀστρά* κτίσαι πύργον ἐν τῷ *Φακῷ* (τόπος δὲ ἐστίν ὁ *Φακός* ἐν τῇ νήσῳ *Λήμνω*) καὶ ἀφιερῶσαι τοῦτον εἰς ὅποιον μοναστήριον βούλεται, ὃν περ καὶ ἀφιέρωσεν ἐν τῇ ἀγίᾳ ἡμῶν *Λαύρα*, καθὼς καὶ τὸ ἀφιερωτικὸν γράμμα αὐτοῦ τοῦ *γέρο-Ἀστρά* φαίνεται ³⁾.

Τοῦτο καὶ τὸ ἄντικρυς, λάθος ἔγινε καὶ ἐγράφθηκε δὶς, ἐπειδὴ εἶναι ἓνα τὸ αὐτό⁴⁾.

1) Τοῦ παρόντος — ἐν ᾧ κ... λείπ. Σ. καὶ μόνον ἔχει τὸν μῆνα «λατινιστὶ Janhuarius»! ἐνῷ κατ' ἀλήθειαν διὰ λατινοειδῶν γραμμάτων εἶναι γεγραμμένος. Ἀμέσως εἶτα γράφει ὁ Κῆρυλλος: «Οὗτος ὁ χρυσοβούλλος ὅπως καὶ ὁ κ' γ' κατ' ὅλα πάντα κ' ἄλλιστοι εἶσι, καὶ ἐνὸς βασιλέως εἶσι τοῦ ἐθλογημένου Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροπούλου» ἄτερ καὶ διέγραψεν ὅπως καὶ κατωτέρω τὸ αὐτὸ ὄνομα. Ὁ Σ. ἔχει: Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροπούλου, ἢ τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ οὐδὲν ἕτερον.

2) καὶ προστάζει—φαίνεται λείπ. Σ.

3) Τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ—φαίνεται, ἦτοι ὀλόκληρον λείπ. Σ.

4) Μετὰ τοῦτο, ὑπάρχει ἄρθρον περὶ χρυσοβούλλου Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου πρὸς Ἰωάννην τὸν Ταρχανιώτην, ὅπερ βλ. ἀνωτ. ἀρ. 31.

σ. 65. Ἡ αὐτὴ ὑπογραφή μετὰ τῆς μηνολογίας καὶ τὰ ἐξῆς:

Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης φαίνεται εἶναι ὁ μετὰ τὸν *Κατακουζηνὸν* Ἰωάννην βασιλεύσας, ὁ πατὴρ *Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου* ἐξέδωκε δὲ τόνδε τὸν χρυσόβουλλον τῷ συμπεθερῷ αὐτοῦ *γέρο-Ἀστρά*, μεγάλῳ στρατοπεδάρχῃ, ἵνα τὸν τόπον τοῦ Φικοῦ (τόπος δ' αὐτὸς ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ) ἐξουσιάζῃ ὡς βούλεται αὐτὸς ὁ Ἀστράς, καὶ ἔχη ἄδειαν κτίσαι πύργον καὶ ἀφιερῶσαι εἰς ὁποῖαν μονὴν βούλεται, ὅπερ καὶ πεποίηκεν αὐτὸς ὁ Ἀστράς ἀφιερῶσας τοῦτον τὸν τόπον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν Λαύραν, ὡς καὶ τὰ ἀφιερωτικὰ γράμματα αὐτοῦ δηλοποιοῦσι ¹⁾. Τὸ δὲ χρυσοῦν νόμισμα ἀφηρημένον ἦν.

σ. 65. Τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶνος ἐν ἔτει τῷ ,σφηβϞ, ἐν ᾧ κ.τ.λ. ἀρ. ιη'. (καὶ αὐθις) ,σφπβ' τῶρα εἶναι καὶ τοῦ *Παραπινάκη*.

Ἐν τῷ ἄνω μέρει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου μέγала τινα καὶ ἀσαφῆ γράμματα ἔνεστι. ἔτι δὲ καὶ ἕτερος στίχος, μικρὰ μὲν ἀλλ' ὡς δοκοῦσι ἑτερογλωσσα.²⁾ διαλαμβάνει δὲ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος, ὅτι οἱ Λαυριῶται καὶ τὰ ἅπαντα κτήματα τὰ ἐν τῇ Κασάνδρῳ ἀπείρακτα γὰ εἶναι καὶ ἀσύδοτα καὶ ἐλεύθεροι αὐτοὶ τε καὶ κεῖνα πάσης ἀγγαρίας.

Μιχαὴλ Δούκας ἦν οὗτος ὁ καὶ *Παραπινάκης* λεγόμενος.³⁾

κάτωθεν δὲ τούτου ὑπέγραψε καὶ ὁ μέγας Ἀλέξιος Κομνηνὸς οὕτως:

Ἀλέξιος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός.

Τὸ χρυσοῦν δὲ νόμισμα ἀφηρημένον ἦν.

σ. 66. Ἐν ἔτει τῷ ἐξακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἐξηκοστῷ, ἐν ᾧ κτλ. (ἄνωθεν) τῶρα εἶναι *Μιχαὴλ τὸν Παφλαγῶνα*].

Ἄτορῳ τίνος ἄρα αὐτὴ ἡ ὑπογραφή ὑπάρχει· καὶ γὰρ οἱ χρόνοι δηλοῦσι τούτῳ τῷ καιρῷ τὸν *Μονομάχον* ⁴⁾ εἶναι. αὐτὸς δὲ κατωτέρω, ὡς φαίνεται ὑπέγραψεν. δοκεῖ δέ μοι εἶναι ἐκ τῆς *χρονομετρίας Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροπούλου* (καὶ κατωτέρω):

Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροπούλου εἶναι βέβαια αὐτὴ ἡ ὑπογραφή,

1) Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης—δηλοποιοῦσι λείπ. Σ.

2) Εἶναι καὶ αὕτη ἡ δευτέρα ὑπογραφή ἣν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναγνῶ ὁ Κύριλλος.

3) Τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶνος—ὁ καὶ Παραπινάκης λεγόμενος, ὁλόκληρον λείπ. Σ.

4) Τὸν μοναχὸν Σ. ὁ διορθ. τῶν δοκιμίων ἔγραψεν ἐν ἀγκύλαις [γρ. τὸν Μονομάχον]. ἡ δὲ λέξις ἐστὶν λίαν εὐδιάκριτος.

μᾶλλον δὲ *Μιχαήλ* τοῦ *Παφλαγῶνος* ¹⁾. (εἶται ἔπεται καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ *Κων. Μονομάχου*) :

Κωνσταντῖνος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων ὁ Μονομάχος.

Δηλοῖ δὲ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος ²⁾, ὅτι εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην Λαύραν κάμνει ἐπίτροπον ὁ βασιλεὺς τὸν πραιπόσιτον (ὁ δεῖνα) τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος ³⁾ εἰς ἀσφάλειαν αὐτῆς. ἔτι δὲ καὶ νὰ μὴ δίδῃ τελείως κανένα δόσιμον πώποτε. τὸν δὲ χρυσὸν ἀφηρημένον εἶχον πρόπαλαι. εὐρῶν δὲ ἐγὼ ἀλλαχοῦ ἐν *τουίντζι* ⁴⁾, τὸ ἔβαλα μέσα εἰς τοῦτο τὸ χρυσόβουλλον.

Τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ, ἑπτακοσιοστοῦ, ἑξηκοστοῦ ἑβδόμου ἔτους, ἐν τῷ καί... ἀρ. κ'.

Μιχαήλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δοῦκας, Ἄγγελος, Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.

Οὗτος ὁ θεῖος βασιλεὺς χαρίζει εἰς ταύτην τὴν ἁγίαν Λαύραν ἐν χωρίον Τοξόμπους λεγόμενον, εἶτα ἀπαριθμεῖ καὶ τινα κτήματα ταύτης καὶ ἐντέλλεται, ἵνα κατέχη ταῦτα βεβαίως. εἶτα λέγει ὅτι αὐτὸς νὰ εἶναι τῆς Λαύρας καὶ ἡ Λαύρα οὐχὶ ἄλλου τινός, εἰμὴ μόνον τῆς βασιλείας του. τὸ δὲ φλωρὶ εὐρίσκεται δεμένον μὲ σίγμα ψιλόν. Οὗτος ὁ *Μιχαήλ* ἐκάθηρε τὴν πόλιν ἐκ τῶν μεκιασμένων Λατίνων· καὶ γὰρ οὗτος ὁ *Μιχαήλ* ἐστὶν ὁ διώξας τοὺς Λατίνους καὶ ἐπαναλαβὼν τὴν πόλιν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ αἰξδ'.

σ. 67. Τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ, ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ πρώτου κα'. ἔτους. *Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος* ⁵⁾.

1) Μὴ θαυμαζέτω ὁ ἀναγνώστης διὰ τὴν παλιμβουλίαν ταύτην τοῦ Κυρίλου· διότι τὰ σημειώματα εἶναι γεγραμμένα οὐχὶ ταυτοχρόνως, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους καιροὺς, καθ' οὓς ἦτο δυνατόν ἐξ ἄλλων δεδομένων νὰ ἐπανορθώσῃται οὗτος τὰς πρὶν γνώμας αὐτοῦ. Τοῦτο μαρτυρεῖ προσπάθειαν εὐγενῆ πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας.

2) αὐτὸς δὲ κατωτέρω—ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λείπ. Σ.

3) μαγίστρον Ἰωάννην καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Σ. Ταῦτα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ σημειώματι.

4) τουίντζι. τί σημαίνει ἡ λέξις οὐκ οἶδα. μήπως νόμισμα τῆς Νουμαδικῆς· τουνίτζα; Τ ο ὑ ν τ ζ α ἦν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παραποτάμου τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἔνθα ὁ σουλτάνος Βαγιαζίτ ἐκτίσε τῷ 1483 παλάτιον καὶ λουτρὸν (Υψηλάντης, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, Κ)πολις 1870, σ. 24).

5) Τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ—Παλαιολόγος λείπ. Σ.

Βαβαί τῶν ἐγκωμίων *) καὶ ἐπαίνων, ὅπου κάμνει ἐνὸς πνευματικοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὁ βασικὸς ἐν τούτῳ τῷ χρυσοβούλλῳ, εἶτα ἀπαριθμεῖ ὅσα κτήμα ἀφιέρωσε ἐκεῖνος ὁ πνευματικὸς πρὸς ταύτην τὴν ἁγίαν μονήν, εὐρισκόμενα εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ὅπερ καὶ βεβαιοῖ ἐν τούτῳ τῷ χρυσοβούλλῳ· πολυλογίαν μέντοι οὐκ ὀλίγην, εἰ καὶ εὐρίσκεις ¹⁾ ἐν τούτῳ, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄξια θεωρήσεις ²⁾ ἐγράφη δὲ καὶ τόδε τῇ τοῦ κυρίου βοηθείᾳ. ἔχει δὲ καὶ τὸ χρυσοῦν· καὶ θαυμάζω πῶς τὸ ἄφησαν οἱ πρὸ ἡμῶν ἁγιώτατοι πατέρες ³⁾.

σ. 67. Τῆς δωδεκάτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοσιοστοῦ ἐβδόμου ἔτους, ἐν ᾗ καὶ... ἀρ. κβ'.

† *Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων, ὁ Παλαιολόγος.* ⁴⁾

Μὲ αὐτὸν τὸν σεπτὸν χρυσοβούλλον ἐντέλλεται αὐτὸς ὁ τρισόβλιος μέγας καὶ θεῖος βασιλεὺς, ὅτι ἅπαντα τὰ κτήματα, ὅπου καὶ ἄν εἶναι, μετόχια καὶ χωρία, νὰ εἶναι τῆς Λαύρας κτήματα ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα, ⁵⁾ τὰ ὅποια καὶ ὀνομαστί καταλέγει. πολλὰ χρησιμεῖ αὐτὸς ὁ χρυσοβούλλος, ὅστις καὶ εἶναι χριστιανικὸς *βακουφλαμᾶς* ⁶⁾. ἔθεωρήθη δὲ συνοδικῶς ἐν ταῖς Καραῖς ⁷⁾ ἐν ἔτει αἰψέ' καὶ μεγάλως ὠφέλησεν. ἔχει καὶ τὸν χρυσοῦν φλωρίνον.

σ. 68. Εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου σιγιλλίου γεγενημένου κατὰ τὸν τρίτον μῆνα τῆς δωδεκάτης ἰνδικτιῶνος, ἐν ἔτει τῷ ἑξακισχιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἐξηκοστῷ ὀγδόῳ, ἐν ᾧ καὶ τὸ...⁸⁾ ἀρ. κγ'.

Τὴν μὲν πρῶτην ὑπογραφὴν ἀγνοῶ τίνος ὑπάρχει, οἱ δὲ χρόνοι *Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνὸν* δηλοῦσι. ⁹⁾ ὁμοιάζει δὲ μὲ τὸν ἀρ. ιδ'. ¹⁰⁾

*) ἐγκωμίων Σ.

1) πολυλογία... εἰ καὶ εὐρίσκεται Σ.

2) θεωρεῖ τις.

3) Οἱ πρὸ ἡμῶν ἁγιώτατοι πατέρες λείπ. Σ.

4) δωδεκάτης—ὁ Παλαιολόγος λείπ. Σ.

5) ἀναπόσπαστα Σ.

6) βακουφλαμᾶς=κτηματολόγιον τῶν μονῶν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Τουρκ. κυβερνήσεως τὸ πάλαι πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ ἐπίσημον κατακέρωσιν τῶν μειοχίων αὐτῶν.

7) Καραῖς Σ. Καραῖς εἶναι ὁ συνήθης δημώδης τύπος (ἀντὶ Καραεῖ) καὶ νῦν ἐτι χρονολογούμενος ἀπὸ τῶν πρώτων Τυπικῶν τοῦ Ὁρους.

8) εὐσεβοῦς—ἐν ᾗ καὶ τὸ λείπ. Σ.

9) οἱ δὲ χρόνοι Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ δηλοῦσι Σ.

10) μὲ τὸν ὑπ' ἀριθ. 5 Σ. ὁ ἀριθμὸς τοῦ κειμένου ιδ' εἶναι τὸ «νούμερον» τῆς κατατάξεως τοῦ ἀρχείου ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου, ὅπερ ὁ Σ. παραλείπει παντα-

Δοκεῖ δέ μοι καὶ οἱ δύο οὗτοι χρυσόβουλλοι ὁ ιδ' καὶ ὁ κγ' ¹⁾ τοῦ εὐλογημένου Ἰσαακίου εἶναι.

Αὕτη ἡ ὑπογραφή ἢ τοῦ *Μιχαὴλ τοῦ γέροντος*, τοῦ ἀπὸ στρατιωτικοῦ, ὑπάρχει, ἢ τοῦ *Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ*—βέβαια ἐνὸς τῶν δύο ὑπάρχει καὶ οὐδενὸς ἑτέρου καὶ ἄλλου—*Τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ* εἶναι.

²⁾ Ἡ ἴσως εἶναι τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἔχει δὲ καὶ τίτλον μέγαν καὶ θαυμαστὸν, ὅμως εἶναι λειωμένα (γρ. λυωμένα) τὰ γράμματα. (εἶτα ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα):

† *Κωνσταντῖνος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Δούκας.* ³⁾

Πολλὰ κατὰ πολλὰ ἄριστος ἦν ὁ γραμματικὸς καὶ τὸ χέρι καὶ μάλιστα τὴν τέχνην. ⁴⁾ Προστάζει δὲ τὸ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ μετόχιον τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Λαύρας νὰ εἶναι ἀπειρακτον ἀπὸ παντὸς προσώπου, ὁμοίως καὶ τὰ ἑκατὸν ὀσπήτια αὐτοῦ τοῦ μετοχίου νὰ εἶναι ἐλεύθερα πάντη, καθὼς λέγουν καὶ τὰ δύο χρυσόβουλλα, *Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου*, ἀπερ καὶ βεβαιοῖ τὴν ἐπιστασίαν δὲ τῆς Λαύρας διορίζεται νὰ τὴν ἐξῆ ὁ ἄρχων ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου· τὸ δὲ φλωρίον ἀφηρημένον ἦν, ἀλλ' ἔστι τοῦντζι. ἔνθα δὲ ἔχω διὰ κινναβάρεως εἰς τὸ χρυσόβουλλον (καὶ παραπέμπει ἄνω) ἀντι διὰ λόγου (sic), ἔχει ἕτερα τινὰ γράμματα (δηλ. σιγίλλιον) ὥσπερ τὰ ἀνωτέρω. ⁴⁾

σ. 69 καὶ τὸ παρὸν χρυσόβουλλονσιγίλλιον τῆς βασιλείας μου ἐχορηγήθη καὶ ἐπεβραβεύθη τῷ διαληφθέντι τιμιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κυρῷ *Ἀθανασίῳ* εἰς ἀσφάλειαν. ἀρ. κζ'.

Ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ, ἰνδικτιῶνος ιε'.

Ταῦτα μόνον καὶ οὕτως ἀπαράλλακτα· τίς δὲ ἔστιν οὗτος, ἀπὸ τὸ φλωρί ἐνόησα, ὅπου γράφει: *Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς*

χοῦ. βλ. ὅτι εἰς τὸ ιδ'—ὁ τῆς ἀνωτ. ἀριθμήσεως ἡμῶν ὁ Σ. μετὰ τοῦτο ἔχε «κατὰ τὴν περιπλοκὴν» ὃ οὐκ ἔστι τοῦ κειμένου.

1) ὁ δ' καὶ 17 Σ. οὔτινες τῆς καθ' ἡμᾶς ἀριθμήσεως εἶναι ἀριθμοὶ καὶ οὐχὶ τοῦ Κυρίλλου.

2) αὕτη ἡ ὑπογραφή—ὁ Δούκας λείπ. Σ.

3) σὴν τέχνην Σ.

4) ἔνθα δὲ ἔχω—τὰ ἀνωτέρω λείπ. Σ. καὶ παραπέμπει ὁ Κύριλλος εἰς τὸ σύμπλεγμα τοῦ λόγος.

*δεσπότης ὁ Κομνηνός*¹⁾, καὶ προστάττει ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Καλαμάρας εἶναι ἓν μοναστήριον τῆς Θεοτόκου ἐπωνομαζόμενον²⁾, Λινοβροχεῖον, αὐτὸ καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ Παλαιοκάστρου Βρυῶν, ἢ λεγομένη³⁾, Καμαρίου καὶ ὁ Διαβολόκαμπος καὶ τὸ Ὀξυνον, αὐτὰ νὰ εἶναι κτήματα ἱερομονάχῳ τινὶ κύρ *Ἀθανασίῳ* καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ νὰ εἶναι τῆς ἁγίας ἡμῶν ταύτης Λαύρας. ἔχει καὶ φλωρὶ καλόν.

σ. 70. Καὶ ὁ παρῶν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τῆς νῦν τρεχούσης τετάρτης καὶ δεκάτης Ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξῆκισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμ. ἀρ. κζ'.

† *Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος.*⁴⁾

Μακρότατος ὁ παρῶν χρυσόβουλλος, ἐν ᾧ διορίζεται, ὅτι τὴν γῆν τὴν οὖσαν ἐν τῷ χωρίῳ Κρεβατῶν καὶ δύο ζευγολάτας αὐτοῦ νὰ εἶναι ἀναφαίρετα κτήματα τοῦ οἰκείου τῆς βασιλείας του, *Ἀνδρέου τοῦ Παλαιολόγου*, καὶ νὰ ἔχη ἄδειαν αὐτὸς ὁ Ἀνδρέας νὰ τὴν κάμη, ὡς βούλεται. Αὐτὸς τὰ ἀφίερωσεν εἰς τὴν ἡμετέραν ἁγίαν Λαύραν, ὡς φαίνεται ἐν τῷ ἀφιερωτικῷ αὐτοῦ γράμμα[τι], ὅπερ γράφομεν σὺν Θεῷ μετέπειτα· φλωρὶ οὐκ ἔχει.⁵⁾

σ. 71. Καὶ ὁ παρῶν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τῆς νῦν τρεχούσης δωδεκάτης Ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ἑβδόμου ἔτους, ᾧ καὶ τό...ἀριθ. κθ'.

† *Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος.*⁶⁾

Διὰ τὴν Ζωοδόχον πηγὴν διαλαμβάνει, ὅτι νὰ εἶναι ἀναφαίρετος τοῦ παναγιωτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου [*Φιλοθέου* τοῦ Λαυριώτου], μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν νὰ εἶναι τῆς Λαύρας. Φλωρὶ οὐκ ἔχει, οὔτε τόπος ὁράται ἂν εἶχε. ἐπειδὴ τὸ ἐπῆραν κόψαντες τὴν μεμβράνην, ἐγὼ ὅμως εὐρὼν ἐν φλωρὶ καλόν τοῦ *Ἀνδρονίκου* ἄλλου, τὸ ἔβαλα μέσα εἰς τοῦτο τὸ χρυσοβούλλιον.⁷⁾

1) καὶ τὸ παρὸν—ὁ Κομνηνός λείπ. Σ.

2) ἐπωνομαζόμενον Σ.

3) καὶ λεγομένου Σ.

4) καὶ ὁ παρῶν—Παλαιολόγος λείπ. Σ.

5) ὅπερ—οὐκ ἔχει λείπ. Σ.

6) καὶ ὁ παρῶν—Παλαιολόγος λείπ. Σ.

7) χρυσόβουλλον Σ.

σ. 72. Κατὰ μῆνα Ιανουάριον ἰνδικτιῶνος τοῦ ϚϞϚ ἔτους (6956). ἀρ. λβ'.

† Δημήτριος δεσπότης ὁ Παλαιολόγος.

Αὐτὸς ὁ ὄρισμός διαλαμβάνει ὅτι τὸ νησάκι, τὸ Σεργίτσι, νὰ εἶναι τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Λαύρας ὡς καὶ πρῶτον. αὐτὸς δὲ ὁ Δημήτριος εἶναι ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, τελευταίου βασιλέως Ῥωμαίων, καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐνοεῖται ¹⁾).

σ. 72. Κατὰ μῆνα δεκεμβριον τῆς ἡ' ἰνδικτιῶνος του ϚϞ τριακοστοῦ ὀγδόου ἔτους. ἀρ. λγ'.

† Δημήτριος Παλαιολόγος ὁ δεσπότης. ²⁾).

Διαλαμβάνει ὁ παρὼν ὄρισμός ὅτι τὸ Γομάτου, τὸ Κοντέως καὶ πάντες οἱ πάροικοι τῆς θείας Λαύρας νὰ εἶναι ἀπείρακτα καὶ παντελῶς ἀζήμια ³⁾).

σ. 72. Διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου γεγενημένου κατὰ τὸν ἰούνιον μῆνα τῆς δωδεκάτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ϚϞη' ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσ. κτλ. ἀριθ. λδ'.⁴⁾

Διὰ τινες τόπους Ἀνδρονίκου, Καταφλώρον ⁵⁾ καὶ τῆς μεγάλης Λαύρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (ἔτσι τὴν ὀνομάζει). Εἶναι ὁ παρὼν θεῖος χρυσοβούλλος ⁶⁾ Μιχαὴλ Δοῦκα ἁγίου βασιλέως. ἀπορῶ δὲ διὰ τί ἔχει μολύβδινον φλωρὶ ἔχον Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν, ἐπειδὴ καὶ ἡ μονοκονδυλία ⁷⁾ αὐτῆ ⁸⁾ καὶ τὸ ἔτος τὸν Μιχαὴλ δηλοῦσι. ἀρχὴν ὅμως δὲν ἔχει ὁ παρὼν χρυσοβούλλος, ἐπειδὴ ἐξεκώλλησαν ⁹⁾ τὰ ἀλλεπάλληλα

1) ἐνοεῖται Σ. οὗτος τὸ Σεργίτσι καθορίζει διὰ τῆς προσθήκης Γομάτι, Κοντέως. ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα χωρὶα τῆς Λήμνου τὸ μὲν εἶναι ὄρεινόν, τὸ δὲ πλησίον τοῦ γνωστοῦ λιμένος Μούδρου, ὅπου καὶ εἶναι τὸ νησίδιον (βλ. Γ. Π α ν τ ε λ ἰ δ ο υ, Ἰστορ. τῆς νήσου Λήμνου κτλ. Ἀλεξάνδρεια 1876, σ. 41—42).

2) κατὰ μῆνα—δεσπότης λείπ. Σ.

3) καὶ ἐδόθη εἰς Μαλαχίαν ἡγούμενον Λαύρας Σ. τοῦτο ἐλήφθη ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ μὴ ὑπάρχον ἐνταῦθα ἐν τῇ περιλήψει.

4) διὰ τοῦ παρόντος—ἡμέτερος εὐσ. λείπ. Σ.

5) Ἀνδρονίκου Καταφλώρου Σ. κακῶς ἐξηνέχθη οὕτω. εἶναι δύο κτηματῖαι, ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Καταφλώρον (γεν. τοῦ Καταφλώρον, ὡς ὁ Κατακαλών γεν. τοῦ Κατακαλών, ἄκλιτον), οἵτινες γειτνιαζόντες ἐρίζουσι πρὸς τὴν Λαύραν.

6) χρυσοβούλλος Σ.

7) μονοκονδυλία Σ.

8) τοῦ χρυσοβούλλου Σ.

9) ἐξεκώλλησαν Σ.

κεκολλημένα ¹⁾ χαρτιά, ²⁾ ἄπερ μετὰ πολλοῦ κόπου ἐσύναξα καὶ συνέροψα. λείπει ὅμως τὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ χρυσοβούλλου πρῶτον χαρτί.

(ἄνωθεν): „σφοη΄ τώρα εἶναι *Μιχαήλ Δοῦκα τοῦ Παραπ[ινάκη]*“³⁾ (χειρὶ τοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ νεωτέρω).

σ. 73. Τῶν ἐν τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ γεγραμμένων τῆς βασιλείας μου γεγενημένων κατὰ τὸν ἰούλιον μῆνα τῆς δωδεκάτης ἰνδικτιῶνος τοῦ „σχιβ΄ ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον κτλ. ἀρ. λε΄.“⁴⁾

Καὶ τοῦτο τὸ χρυσοβούλλον ἀρχὴν δὲν ἔχει. μάλιστα δὲ πολλὰ χαλασμένον ἀπὸ τὴν κόλλαν, ὅπου ἐκόλλησαν ἔξω ἄλλο χαρτί [εἶναι] ⁵⁾, καὶ διὰ κτήμητα διαλαμβάνει τῆς ἀγίας ἡμῶν μονῆς. τίς δ΄ ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς δὲν ἠξεύρω μόνον ἐκ τῶν χρόνων συμπεραίνω, ὅτι *Μιχαήλ Δοῦκας ὁ Παραπινάκης* ὑπάρχει. ⁶⁾ ὅμως οὔτε ἄλλο τι ἔχει οὔτε φλωρὶ νὰ γνωρίσῃ τινὰς ⁷⁾ ποῖος εἶναι.

σ. 73 Ὁ δὲ παρῶν χρυσοβούλλος λόγος τῆς τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου μονῆς ἔξει τὸ ἀρραγὲς καὶ βέβαιον ἐσαεὶ γεγενημένους κατὰ τὸν μῆνα τῆς δευτέρας ἰνδικτιῶνος ἐν ἔτει τῷ ἑξακισχιλιοστῷ, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον κτλ. ἀριθ. λς΄.⁸⁾

Καὶ ὁ παρῶν ἀναρχος ⁹⁾ χρυσοβούλλος τὰ ὅμοια μὲ τὰ ἀνωτέρω. λέγει, καὶ φαίνεται ὅτι καὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως εἶναι. ὅμως μετὰ πέντε χρόνους ἀπὸ τὸν ἄλλον χρυσοβούλλον εἶναι ὁ παρῶν γεγραμμένος. κάτωθεν δὲ αὐτοῦ εἶναι καὶ ὁ μέγας Ἀλέξιος ὑπογεγραμμένος οὔτως ἀπαραλλάκτως. ¹⁰⁾ τὸ δὲ φλωρὶ εἶναι ἀσαφές, ἐπειδὴ εἶναι τριμμένον.

† Ἀλέξιος ἐν Χριστῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός.

σ. 74. Τούτου γὰρ χάριν ἐγένετο αὐτοῖς καὶ τὸ παρὸν τῆς βασι-

1) κεκολλημένα Σ.

2) χαρτιά Σ.

3) „σφοη΄—Παραπινάκη λείπ. Σ.

4) τῶν ἐν τῷ παρόντι—ἡμέτερον λείπ. Σ.

5) ἀπὸ τὴν κόλλαν ὅπου ἐκόλλησαν Σ.

6) τίς δ΄ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς . . . ὑπάρχει Μιχαήλ Δοῦκα τοῦ Παραπινάκη (ἀκατανόητον) Σ. ὁ Κύριλλος πρὶν εἶχε γράψαι: τῶν Κομνηνῶν τις ὑπάρχει, ὅπερ διέγραψεν ἔπειτα.

7) τίς Σ. εἰς τοῦτο καὶ εἰς δύο—τρία ἄλλα ἔχει ἀναγράψαι καὶ τὴν ἀρχὴν ὁ Σ.

8) ὁ δὲ παρῶν—ἡμέτερον λείπ. Σ.

9) ἄνευ ἀρχῆς Σ. ὁ μακ. Σ π. Λ ἄ μ π ρ ο ς εἰς τοῦτο εἶχε καθιερώσει τὸ ἀκέφαλος, ἀλλὰ προτιμητέον τὸ ἄ ν α ρ χ ο ς .

10) οὔτως ἀπαραλλάκτως λείπ. Σ.

λείας μου πρόσταγμα ἀπολυθὲν τῇ τετάρτῃ ἰνδικτιῶνος ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ <ἰνδικτιῶνος ζ'>. ἀρ. λζ'.¹⁾

Ταῦτα μόνον καὶ οὐχὶ ἕτερα. οὔτε ἔτος, οὔτε φλωρί ἔχει διὰ τὴν ἐννοήσῃ τινὰς²⁾ ποῖος βασιλεὺς ὑπάρχει, διαλαμβάνει δὲ τὸ παρὸν πρόσταγμα, ὅτι τὸ τῆς Αἴνου μονήδριον τῆς Θεοτόκου³⁾ τὴν εἶναι τῆς ἁγίας Λαύρας μετόχι ἀσύδοτον παντελῶς, ὁμοίως καὶ ὅπου περ ἂν ἔχει ἡ Λαύρα χωράφια καὶ μετόχια τὴν εἶναι ἐλευθέρα πάσης δόσεως πάντοτε.

σ. 74. Ὡς ἀσφαλοῦς τυγχάνοντος τοῦ παρόντος εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου σιγιλλίου γεγενημένου κατὰ τὸν ἰούνιον μῆνα τῆς δευτέρας ἰνδικτιῶνος, ἐν ἔτει τῷ ςφπζ', ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον κτλ. ἀρ. λη'.

Ὁ παρὸν ἀναρχος θεῖος χρυσοβούλλος.⁴⁾ Διαλαμβάνει, ὅτι τοὺς ῥ'. παροίκους, οὓς ἔχει ἡ ἁγία ἡμῶν Λαύρα, οὐδεὶς τὴν τοὺς ἐνοχλῆ. ἔτι καὶ αὐτὸς χαρίζει ἄλλους τόσους παροίκους τὴν εἶναι καὶ αὐτοὶ ὁμοίως ἀσύδοτοι. ἔτι δὲ καὶ τὸ νησί, τὸ *Νέαι* λεγόμενον, τὴν εἶναι τῆς ἁγίας Λαύρας καὶ ἀσύδοτον. Ὁμοιάζει οὗτος ὁ χρυσοβούλλος μὲ τὸν ια'⁵⁾, καὶ ὡς νομίζω εἶναι *Μιχαήλ* ἐκείνου τοῦ εὐλογημένου *Παραπινάκη*. ἔχει φλωρί τούντζι, ὅμως τὰ γράμματά του δὲν διαβάζονται, ἐπειδὴ εἶναι τετριμμένα. Τὸ παρὸν χρυσοβούλλον δὲν τὸ μετέγραψα, ἐπειδὴ ὕστερα εὐρέθη ἡ καὶ ἀπὸ ἀμέλειαν.

σ. 77. Πᾶσαν τὴν περίληψιν τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου αὐτῆς γε[γο]νότος κατὰ μῆνα ἰούνιον τῆς ἐνισταμένης δωδεκάτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἔκτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον κτλ. ἀρ. θ. μ'.

† *Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δοῦκας, Ἄγγελος, Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.* *)

Κατὰ τὴν τέχνην⁷⁾ τῆς συνθέσεως τῶν νοημάτων πολὺ ὑπέρκειται οὕτως ὁ χρυσοβούλλος⁸⁾ τῶν ἄλλων πάντων καὶ διαλαμβάνει περὶ τῶν

1) τούτου γὰρ χάριν—καὶ οὐχὶ ἕτερα λείπ. Σ.

2) τις Σ.

3) τῆς Θεοτόκου λείπ. Σ.

4) Ἐντὶ τούτων ὁ Σ. ἔχει· καὶ ὁ παρὸν δὲν ἔχει ἀρχήν.

5) μὲ τὸν ι' Σ.

6) Ἀνδρόνικος—Παλαιολόγος λείπ. Σ.

7) ὅπερ διὰ τὴν τέχνην Σ.

8) οὕτως ὁ χρυσοβούλλος λείπ. Σ.

κτημάτων τῆς μονῆς. ἔχει καὶ φλωρὶ πολλὰ ὠραιότατον μετὰ χρυσοῦ δέματος.

σ. 75. Ταῦτα τὰ σεπτὰ καὶ θεῖα χρυσόβουλλα τῶν ἀοιδῶν¹⁾ βασιλέων εὐρεθέντα μόλις καὶ ταῦτα μόνα ὄντα, πολλῶ τῶ ἰδρωτί²⁾ περιρρεόμενος καὶ περισφιγγόμενος, τοῦτο μὲν ἀσυνήθη γράμματα ἔχοντα, τοῦτο δὲ καὶ ἄγαν σεσαθρωμένα πέλοντα, μετέγραψα φυλάξας ὡς οἶόν τε (ἀκατακρίτω συνειδῶτι φημί, καὶ τῶν λεγομένων μάρτυς ὁ ἀλάθαστος³⁾ ὀφθαλμὸς τοῦ κυρίου) ἐν ἀπασὶ τὴν ἀλήθειαν, εἶ δὲ καὶ τῶ βουλομένῳ ἰδεῖν τινα χρυσόβουλλον⁴⁾ ἔξεστι μόνα τὰ διὰ μέλανος μὲν ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς (:†: ὄρα ἄνω)⁵⁾ διὰ κινναβάρεως δὲ ἐν ὄλοις τοῖς καθόλου ἴσοις στοιχεῖα εὐρεῖν εἶθ' οὕτως εὐρεῖν τὰ αὐτὰ στοιχεῖα ὄντα ἀπ' ἔξω τῶν χρυσοβούλλων· σύγγνωτέ μοι οὖν, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ὅτι οὐχ' ὡς⁶⁾ διαφόρου τινὸς καὶ κέρδους ἕνεκα, ἀλλ' ὡς μνήμης μόνης ταῦτα μετέγραψα. ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ αψξδ'.

Κυρίλλος ἱερομόναχος Πελοποννήσιος ὁ καὶ Λαυριώτης.

σ. 77. Ἄπαντα ταῦτα, χρυσόβουλλά⁷⁾ τε βασιλέων. καὶ δεσποτῶν ὀρισμοὶ εἰσὶν λ',⁸⁾ ἐὰν δὲ κάμη χρεῖα ποτέ, νὰ γυρεύσῃ τις τῶν μεγάλων νὰ ἰδῆ διὰ περιέργειαν χρυσόβουλλα, πρέπει τότε τὰ καλλήτερα⁹⁾ νὰ δεικνύωμεν. καὶ εἶναι ταῦτα:

κγ', μ', κβ', ιη', ιδ', ια', κθ', ιβ', † κε', κη',¹⁰⁾

σ. 76. Ὅποιος εἶναι γνωστικὸς καὶ περιέργος, ἄς ἰδῆ καὶ καλῶς ἄς περιεργασθῆ εἰς διάφορα χρονικὰ τῆς Βυζαντίδος, ὅτι τὸ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτος διάφορον εἶναι. ἄλλοι μὲν θέλουν καὶ βάνουν πολλά,

1) ἀοιδίμων Σ.

2) ἰδρωτί Σ.

3) ἀλάνθανστος Σ.

4) χρυσόβουλλα Σ.

5) (:†: ὄρα ἄνω) λείπ. Σ.

6) οὐχὶ ὡς Σ.

7) τὰ χρυσόβουλλα Σ.

8) λδ'. Σ.

9) καλλύτερα Σ.

10) ἀντὶ τούτων ὁ Σ. ἔχει: 17, 34, 16, 10, 5, 2, 3, 19, 22, 23. Ἡ διατήρησις τῶν ἀριθμῶν τοῦ Κυρίλλου δι' ἑλλ. στοιχείων ἀναγεγραμμένων καὶ παχείᾳ γραφῇ ἐπὶ τῶν χρυσοβούλλων σημειουμένων εἶναι ἀναγκαία καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους καὶ διότι καὶ ὁ Θεοδώρητος καὶ πάντες οἱ ἀρχαιότεροι τούτους ἔχουσιν ὑπ' ὄψιν.

ἄλλοι δὲ ὀλίγα, καὶ διὰ τοῦτο δὲν συμφωνεῖ τὸ ἔτος καὶ εἰς ἄλλα πολλά, μάλιστα εἰς τὰ χρυσόβουλλα, ἐπειδὴ κάθε βασιλικὸς γραμματικὸς εἶχε τὴν γνώμην του, καὶ καθὼς ἔμαθεν ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν του.

(Σημείωμα ἐν ἀρχῇ):

Ὅρα τὴν διαθήκην τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου εἰς φύλλ. 61.

Εἰς ποῖον τάχα ἔτος ἄρχισε τὴν οἰκοδομὴν ὁ ἅγιος; ἦν μὲν ἑηκοστόν ἔνατον πρὸς τῷ ἑξακισχιλιοστῷ τε τετρακοσιοστῷ, ἦν δὲ καὶ ἰνδικτιῶνος δ' ἀπὸ κτίσεως κόσμου 6469, ἀπὸ Χριστοῦ δὲ 961, καὶ ἀπὸ τότε ἔτος ἑφέτος 1788 εἶναι χρόνοι περασμένοι 827. καὶ τόσων χρόνων εἶναι ἡ Λαύρα μας.

(Φύλλα ἄγραφα: τὸ ἐν ἀρχῇ ἐκτὸς ἀριθμοῦ, εἶτα σελ. 2, 50—61, 78—84, 87—93, 104—155, 157—160. ὁ χάριτης παχὺς, στάχσις βυρσόνη μετ' ἐκτυπωμάτων.

Μέρος Β'. Ἀγιορειτικὰ γράμματα (σ. 95—97).

Ἐνταῦθα ὑπὸ τὸν τίτλον «Καλογερικὰ γράμματα χρήσιμα» περιέγραψεν ὁ Κύριλλος τὰ ὑπ' ἀριθ. ν'—ο'. ἦτοι 20 διάφορα τῆς Συνάξεως τῶν Καρεῶν καὶ διαφόρων Μονῶν ἔγγραφα περὶ διαφόρων δικαιωμάτων καὶ κτημάτων τῆς Λαύρας ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Ἐν αὐτοῖς καὶ τινα χρυσόβουλλα, ὧς καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν παραχώρησιν τῆς διαλελυμένης τῶν Ἀμαλαγιῶν μοιῆς εἰς τὴν Λαύραν μετὰ συντόμον περιλήψεως, τῆς χρονολογίας καὶ τῶν ὑπογραφῶν.

Μέρος Γ'. Πατριαρχικὰ σιγίλλια (σ. 97—101).

Καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν τοιούτων ἔγγράφων ὑπερεξέχει ἡ γεγραμμένη Λαύρα. Ὁ Κύριλλος περιγράφει ἐν ὄλῳ 31 (ἀαιθ. π'—ρια'). ἀπὸ Φιλοθέου πατριάρχου καὶ ἐξῆς, τὰ πλεῖω εἶναι τοῦ ἀοιδίμου *Κυριλλου* τοῦ *Δουκάρεως*, ὅστις μεγάλως εὐλαβεῖτο τὴν Λαύραν. Δύο, τὸ τοῦ Ἀθανασίου πατριάρχου (1448) διὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον τῆς Σκύρου καὶ τὸ τοῦ Ἰωακείμ πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν 1508, εἶναι δλόκληρα. Ταῦτα ὡς ἀνέκδοτα δημοσιεύομεν ἐνταῦθα ἐκ σελ. 100—101 τοῦ κώδικος.

«*Διὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον τῆς Σκύρου*» (μετόχιον Λαύρας)
Ἀθανάσιος ἑλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἐπειδὴ ὁ ἱερότατος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ἑπέρτιμος καὶ

ἔξαρχος πάσης Θεσσαλίας, ἀγαπητὸς κατὰ κύριον ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸς ἰκεσίαν πρὸς τὴν ἡμετέραν μετριότητα ἐποιήσατο ὑποτεθῆναι ὡς μετόχιον τὴν κατὰ τὴν νῆσον Σκῆρον διακειμένην σεβασμίαν πατριαρχικὴν μονὴν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου περιβοήτου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τῆ κατὰ τὸ ἁγιώνυμον Ὅρος τοῦ Ἄθω περιωνύμφ Λαύρα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἡ μετριότης ἡμῶν ἅμα μὲν μὴ ἔχουσα τὴν τούτου δέησιν παριδεῖν, ἅμα δὲ καὶ περὶ τῶν τῆς Λαύρας μοναχῶν σπουδαίων καὶ θεοφιλῶν ¹⁾ ἀπιδούσα, καὶ ὡς οὐ μόνον ἡ καταπιστευομένη τούτοις μονή, εἰς ὕπερ ἑῶν ὁρᾶται, συντηρηθῆσθαι ²⁾ ἔχουσα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ πολὺ ³⁾ βελτιώσεως προκόψει τῆ ἐπιμελείᾳ τούτων καὶ ἐπὶ τῆ τῶν καλῶν ἔργων ⁴⁾ συντονωτάτῃ σπουδῇ, εὐδοκεῖ τούτῳ καὶ διακελεύεται ἐν ἁγίῳ πνεύματι διὰ τοῦ παρόντος σιγιλλιῶδους αὐτῆς γραμματος, τὸ ἀπὸ τοῦδε ἠνωμένην εἶναι τὴν δηλωθεῖσαν σεβισμίαν μονὴν τοῦ ἐν μάρτυσι περιβοήτου καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου καὶς ὡς μετόχιον ὑποτεθειμένην τῆ περιωνύμφ Λαύρα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, καθὼς καὶ τὰ ἀνέκαθεν μετόχια ὑποτεταγμένα ταύτῃ, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ ἐνταῦθα μοναχοὶ ὀφείλουσιν ἐπιλαβέσθαι τῆς ῥηθείσης τοῦ ἁγ. Γεωργίου μονῆς καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν πάντων κτημάτων ἐπιμελεῖσθαι· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν σιγιλλιῶδες γράμμα τῆς ἡμῶν μετριότητος γεγονὸς ἐπεδόθη τῇ διαληφθείσῃ ⁵⁾ περιωνύμφ Λαύρα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου εἰς ἀσφάλειαν αὐμζ' (1448) Ἰνδικτιῶνος θης. ἀρ. ρια'.

*Ἰωακεῖμ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
ρέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.*

Ἐφρώτατε μητροπολίτα Ἀθηνῶν, ὑπέριτε καὶ ἔξαρχε πάσης Ἑλλάδος καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων, ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ἀγαπητὴ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργέ, χάρις εἴη σοὶ καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Ἡ κατὰ τὸ ἁγιώνυμον ὄρος ἱερὰ καὶ μεγάλη Λαύρα ἔχει μετόχιον ἐν τῇ νήσῳ Σκύρω, ὅπερ μετόχιον ἔχει βουνὶ εἰς τὸ ἄκρον, ἐν ᾧ πρόβια καὶ γίδια νέμονται ἄγρια. ἔστι δὲ τοῦτο τῆς ἱερᾶς Λαύρας ἀπὸ τε βασιλικὸν καὶ κτιτορικόν. καὶ ποτε ὄχλουμένου περὶ τούτου τοῦ ἐπισκόπου Σκύρου μετὰ τῶν μοναχῶν συνεβίβασεν ὁ μητρο-

1) θεοφιλής.

2) συντηρητηθήσεται.

3) τῷ πολλῷ.

4) ἐπὶ τὰ καλά ἔργα.

5) διαληφθήσῃ.

πολίτης Θεσσαλονίκης τηνικαῦτα ἐκεῖσε πατριαρχικός ἔξαρχος ἀπελθὼν, ἵνα τὸ ὄρος ἀναφαιρέτως ἔχωσιν οἱ μοναχοί, κατ' ἔτος δὲ παρέχωσι διὰ τὰ σκάνδαλα πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν γίδια δώδεκα καὶ ἄρτους δώδεκα καὶ οἴνου μέτρον ἓν, ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ νῦν οὕτω παρηκολούθει ¹⁾. ὁ δὲ νῦν ἐπίσκοπος ἐνοχλεῖ τῷ μοναστηρίῳ καὶ οὐκ ἐὰν νέμεσθαι τὸ ὄρος μετὰ τῆς εἰρημένης τάξεως· διὸ λέγομεν ²⁾ ὁ ἐπίσκοπος ἵνα παύσῃ τῆς ὀχλήσεως, καὶ καθὼς ἀνέκαθεν ἡ τάξις εἶχε, οὕτω παρηκολουθῆτω ³⁾, εἰ δὲ μή, ὡς παραβίτην τῆς εἰθιμένης τάξεως καὶ αἰσχροκερδῆ καὶ σκανδαλοποιὸν ἔχομεν ἀργὸν πάσης ἱεροπραξίας, εἰ δὲ καὶ τῆς ἀργίας καταφρονήσῃ τὸν ἔχομεν ἀφωρισμένον ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος, οὐ μόνον τὸν νῦν ἀλλὰ καὶ τοὺς μετέπειτα ἐπισκοπεύσαντας· ἡμεῖς γὰρ τὴν γεγενημένην ἐκείνην συμβ.β.χ.σιν ὑπὸ [τοῦ] Θεσσαλονίκης τότε ἐκείνην βεβαίωσεν ἀσάλευτον εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα· διὸ καὶ ἡ σὴ ἱερότης τὸν ἐπίσκοπον νουθέτησον, εἰς ὃ εὐρην ἐστάναι, ἵνα μὴ εἴῃ εἰς ὃ ἀπεφήναμεν ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἔλεος εἴῃ μετὰ σοῦ. ,αφ' (1508) ἰνδικτιῶνος β' ἐν μηνὶ νοεμβρίου.

† Ὁ ἐλάχιστος ἐν ἀρχιερεῦσιν Ἀθηνῶν Κάλλιστος εἰς τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα τὰ τίμια καὶ προσκυνητὰ καὶ ἀποφασιστικά, τὰ βασιλικὰ καὶ πατριαρχικὰ γράμματα στέργων ὑπέγραψα εἰς ἀσφάλειαν. ἐν μηνὶ μαΐῳ, ἰνδικτιῶνος ἰδης ⁴⁾.

Μέρος Δ'. Διάφορα χρονολογικὰ σημειώματα καὶ ὑπομνήματα τοῦ Κυρίλλου.

σ. 101. Σημείωμα περὶ τοῦ σκευοφυλακείου (παλαιοῦ ἡγουμενείου) καὶ περὶ τῶν κτισμάτων Φιλοθέου πατριαρχοῦ πρώην ἡγουμένου Λαυριώτου.

«Πρὸς εἶδησιν τῶν μεταγενεστέρων, ταῦτα ἐνταῦθα ἐσημείωσα ἐγὼ ὁ εὐτελής προηγούμενος Κύριλλος» ⁵⁾).

σ. 102. Ἔτερον περὶ ἀφιερωμάτων ἀρχιερατικῶν ἱερῶν ἀμφίων

1) παρηκολούθη.

2) λέγομεν.

3) παρηκολούθητω.

4) Τῶν δύο τούτων γραμμάτων ἀπλῶς μόνον μνεία γίνεται Σ. Ἐν τοῖς ἐπισκοπικοῖς καταλόγοις τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν, τοῖς δημοσιευθεῖσιν ἐν Σωτήρι Α'—Β' τόμῳ, ὑπάρχει Κ α λ λ ἰ σ τ ὅ ς τις τῷ 1550—1564 (Β'. σ. 38).

5) Τὸ σημεῖωμα ἐδημοσιεύθη ἐν Byz. Neugrich. Jahrbücher σ. 424 ἀνευ τῆς ὑπογραφῆς.

κ.τ.τ. καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχιερέων, ὅσοι ἀφιέρωσαν ταῦτα καὶ ἐξωγόρισαν τὸ Καθολικὸν καὶ τὰ παρεκκλήσια τῆς μοιῆς. Ἐν τέλει: «ἄρα καὶ τάχα αὐτὰ μόνα ἀφιέρωσαν οὗτοι; τάχα δὲν εἶχαν χρυσία, ἀργύρια; οἱ τοιοῦτοι δὲν εἶχαν ἀσημικὰ μαλαματικά; τάχα δὲν εἶχαν καὶ κειμήλια ἀξιόλογα; ἢ τάχα δὲν ἐσώθησαν ἐδῶ»¹⁾.

Ἐπόμνημα περὶ τῶν πατριαρχῶν Ἀνθίμου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως καὶ Διονυσίου τοῦ ἀπὸ Λαρίσσης, οἵτινες διὰ τὰς πολλὰς πρὸς τὴν Λαύραν εὐεργεσίας θεωροῦνται δεῦτεροι κτίτορες²⁾.

σ. 156 «Ἐνταῦθα σημειῶ καθ' ἕκαστον τόμον τῆς Βυζαντιδος πότε ἀρχηναὶ καὶ πότε τελειῶνει»³⁾.

σ. 161 † Εἰς μίαν παλαιὰν παρρησιάν ἠῦρα καὶ τάδε: ἀχρή'. ταῦτα τὰ ὀνόματα εἶναι τοῦ Δημητρίου Κυρίτζη, ὅπου ἀφιέρωσε τὰ ἄσπρα εἰς τὴν Βενετιάν: Δημητρίου, Γεωργίου, Θωμᾶ καὶ Ἀναστασίου. ἀριθ' ὁμοίως καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα πάλιν τοῦ αὐτοῦ εἰσίν. Κυρίτζον, Ἀλεξίνδρα, Γκίνη, Στατήρας, Μιχαήλ. (καὶ διηγεῖται ὁ Κύριλλος τὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς Βενετιάν περὶ τῆς εἰσπραξέως τῶν τόκων τῶν χρημάτων τῶν κατατεθειμένων ὑπὸ τοῦ Κιστοριέως τούτου Κυρίτζη εἰς τὴν ἐκεῖ τράπεζαν ὑπὲρ τῆς σκῆτης τῆς ἀγίας Ἄννης)⁴⁾.

σ. 162. Ἀφήγητις περὶ ἐπιδρομῆς ληστῶν ἐν Ἄθῳ κατὰ τὸ 1755, οἵτινες ἐκδιωχθέντες μετέβησαν εἰς Ἀθήνας «ἠῦρα δύο σαῖτιαῖς ἀρβινίτικαις Τουλτζουνιώτικαις καὶ ἐσυμφώνησαν νὰ ἔλθουν νὰ πατήσουν τὴν Λαύραν... ἢ δὲ Κουκουζέλισα, ἢ κυρία οἰκονόμησα τῆς Λαύρας ἐστειλεν ἐκεῖ εἰς τὰς Ἀθήνας ἓνα **σαμπέκι** σκλαβούνικον καὶ ἔκαμε φρικτὸν πόλεμον μὲ τοὺς ἀρβανίταις καὶ ἐνίκησαν οἱ σκλαβούνοι ὅλους τοὺς κατατρόπους ἐκείνους Ἀρβανίτας... Λοιπὸν εἰς ἐνθύμησιν ἔστω καὶ τοῦτο τῶν μεταγενεστέρων»⁵⁾.

1) Καὶ τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἄνωτ. σ. 424—5, πλὴν τοῦ τέλους τοῦ ἐντὸς «...»

2) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 425—426. Κάλλιον μέντοι γε (διὰ τὰ προλεγόμενα) εἶχον ἤδη δημοσιεύθῃ ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Γεδεῶν ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ τόμ. Β' (Κ/πολις 1882) σ. 607—609). ἔγραψε δὲ τὰς βιογραφίας τούτων ὁ Κύριλλος ἐκ προφορικῶν πληροφοριῶν τῶν γερόντων τῆς Λαύρας καὶ διὰ τὸν Διονύσιον παραπέμπει εἰς τὸν Δοσίθεον Ἱεροσ. φύλλ. 1177. ὅπερ παρέλιπον οἱ δημοσιεύσαντες. διὰ τοῦτο ἀνεδημοσίευσεν τοῦ Ἀνθίμου τὴν βιογραφίαν πλήρη ἐν τῇ πραγματείᾳ μου: Ὁ Ἅγιος Στέφανος πατριαρχικὸν μετόχιον τῆς Μεγίστης Λαύρας ἐν Ἀδριανουπόλει, Ἀθῆναι 1935, σ. 13—14.

3) βλ. κατωτ. εἰς κεφ. Β' ὀλόκληρον.

4) Καὶ τοῦτο ἐδημοσιεύθη (Byz. N. Jahrb. σ. 427), ἀλλὰ τόσον κακῶς, ὥστε ἠναγκάσθημεν νὰ ἀναδημοσιεύσωμεν αὐτὸ ἄνωτ. σ. 16.

5) Ἐπίσης ἐνθ' ἄνωτ. σ. 427—428 πλὴν τοῦ τελευταίου. Τὸ γεγονός τοῦτο

σ. 163. *Περὶ τοῦ ἐν Λαύρα γενομένου φοβεροῦ σεισμοῦ τῷ 1585 καὶ οὗ κατέπεσον οἱ τροῦλλοι ὄλων τῶν ναῶν τῆς Τραπεζῆς καὶ τοῦ νοσοκομείου 1).*

«Εἰς ἓνα μνηαῖον παλαιὸν εὔρον καὶ ταῦτα τὰ γράμματα» ²⁾ (βλ. κώδ. Λαυρ. Ω 147). Περὶ τῶν χορῶν τῆς Λαύρας ἀνερχομένων εἰς 100 πούγγεϊα σημείωμα ἰδιόχειρον τοῦ βιβλιοκαρίου τῆς μονῆς προηγουμένου *Γενναδίου*. (κατὰ τὸ 1583 καὶ 1775 ὁπότε ἐγράφη τὸ σημείωμα). Περὶ τῶν χορῶν τῆς Λαύρας καὶ τοῦ ἁγίου Ὁρους ἐν γένει κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον βλ. *Εἰδολογίου Κυριλλὰ Δαυριώτου* Ἱστορίαν τοῦ τοῦ Ἀσκητισμοῦ, Θ]νική 1929, σ. 156—159.

σ. 164. *Πίναξ φορολογίας ἐπιβληθείσης ἐν ἁγίῳ Ὁρει τῷ 1764 ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως διὰ τοῦ «ἐξισωτοῦ ἤγουν ταχευτῆ... ἔχοντος μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἐφέντην τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τήρωνα καὶ σεργιάδην (sic) τῶν Σιδηροκαυσίων»*. Ἐκ τούτου μανθάνομεν οὗ ἐντὸς τῆς Λαύρας ὑπῆρχον 189 μοναχοὶ (νῦν 110) καὶ μετὰ γερόντων

ὑπενθυμίζει ἡμῖν τὰς φ ο ὄ σ τ α ς τῶν Ἀναργυρίων ἀποσπασμάτων: «ἀίσχωση-σάντων δὲ τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὸ τῆς φιλιτάτης ἡμῶν ἔδαφος ἐπανήλθομεν (εἰς Ἀθήνας). ἐν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει (1690) εἰσβαλόντων πάλιν τῶν φούσιδων ἠναγκάσθημεν τὴν ἐστίαν ἡμῶν καταλεῖψαι» βλ. Μνημεῖα Ἀθηνῶν ὑπὸ Γρ. Καμπούρογλου τόμ. Α' σ. 112, οὗτις ἐπιφέρει «φούστας ἔλεγον συνήθως ἐν Ἀθήναις τὰ ἀρβανίτικα στίφη τὰ ληστρικάς ποιοῦντα ἐπιδρομὰς καὶ διασπείροντα τὴν καταστροφὴν» (αὐτ. σ. 45), ἢ κατὰ τὸν Παπαρηγόπουλον «οἱ φουστανελλοφόροι Ἀλβανοὶ» (Ἱστορικαὶ πραγματεῖαι, Ἀθήναι 1858, σ. 231).

1 Ἐδημοσιεύθη τὸ σπουδαῖον τοῦτο σημείωμα (ὅπερ δὲν εἶναι τοῦ Κυριλλοῦ, ἀλλ' εὔρε καὶ συνεπλήρωσεν αὐτὸ ἄριστα) ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Ἀθῶ (Inscriptions chretiennes κτλ. Paris 1904, σ. 380). Ὁ ἀγνοῶν τὴν ἐκδοσὶν ταύτην ἐκδότης συνάδελφος κ. Σπυρίδων κακῶς ἤνωσε τὸ σημείωμα τοῦ 1585 μετὰ τοῦ σημειώματος τοῦ Κυριλλοῦ τοῦ 1771 καὶ οὕτως ἐπέρχεται πλήρης σύγχυσις. δὲν ἀνέγραψε καὶ τὴν δι' ἐρυθρᾶς μελάνης σεσημειωμένην πηγὴν τοῦ Κυριλλοῦ (βλ. Byz. N. Jahr. σ. 408—409). Ἐν δὲ κώδ. Λαυρ. Δ 41 φ. 107 γράφει ὁ Κύριλλος «.. ἡ Λαύρα τὸ μοναστήριον ὄλον ἐμαστῆχθη καὶ ἔπεσε μέρος καὶ ἀπὸ τὰ κελλία καὶ ἀπὸ τὸ τειχόκαστρον, καὶ ὁ περιβόητος ναὸς ἔουνη-τριβη, ὅλη ἡ κ ὀ β α ἐσχίσθη καὶ οἱ δύο χοροὶ καὶ σχεδὸν εἰπεῖν οὐκ ἔμεινε μέρος ἀπλήγωτον..» (βλ. Γρηγ. Παλαμᾶν τομ. Α', Θ]νική 1917, σ. 379).

2 Ἐδημοσιεύθη ἐν σ. 400-401. Εἰς τὸ β' σημείωμα, ὅπερ εἶναι χωριστὸν, διορθ.: καὶ νῦν, (ἀντὶ ἐν τῷ), τὸ χρέος ποσοῦμενον (ἀντὶ χρέος ποιοῦμενα), εἰ καὶ ἐξ ἁμαρτιῶν (ἀντὶ ὧ; ἐξ ἁ), Ῥωσῶν (ἀντὶ Ῥώσων, οὕτω καὶ Σεργῶν, Τουρκῶν κττ.), Ὁθωμάνων (ἀντὶ Ὁθωμανῶν). γράφει δὲ καὶ εἰς τὸ α'. ἐμωράνθημεν... καὶ οὐαὶ λοιπόν, καὶ οὐαὶ (ἀντὶ ἐμαρῖνθημεν καὶ οὐαὶ λ. οὐαὶ). τόσα σφάλματα εἰς ἐν μικρὸν σημείωμα!

καὶ τῶν ἐν τῷ πλοίῳ ἐν ὄλῳ 241. καὶ μετὰ τῶν πέριξ 581 (πλὴν τῶν ἐν τοῖς μετοχίοις καὶ τῶν ταξιδιωτῶν)¹⁾. Συνέβη ἡ ἀναχώρησις τῷ Τουρκικῶν τούτων ἐκ τῆς μονῆς τὴν 25 Σεπτ. ὅτε προσετέθησαν ὁ Κύριλλος «καὶ τὸ *λερὸν τοῦ Σολομῶντος ὑπὸ τοῦ Νοβουζαρδάν, καὶ τοῦτο τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ τῷ αὐτῷ μηνὶ ἔπαθεν*». ²⁾ Μετὰ ταῦτα ἐπιφέρει ἑτερονόμοισι μείωτον γεγονὸς (πῶς ὁ φιλίστωρ Κύριλλος συνδυάζει τὰ συμβάντα καταλλήλως πρὸς ἄλληλα). διὸ ἐξακολουθεῖ:

«Ὅμως (γρ. ὅπως) ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῇ κε', δηλ. τοῦ σεπτεμβρίου, ἐν ταύτῃ καὶ πρότερον ἐφυγον πάλιν ἐκ ταύτης τῆς Λαύρας οἱ διὰ τέλειον ταύτης ἐλθόντες ἀφανισμὸν Τοῦρκοι, προδότην καὶ ἔξαρχον ἔχοντες Κρητικὸν τινα ἄνθρωπον, διάκονον, ἐν ἔτει ρψλζ' (1737) καὶ ἔστωσαν πρὸς ἐπιθύμησιν». (εἶτα ἐπιπροστίθουσιν): «ὅπως δὲ γέγονεν ἡ τότε καταδρομή, ὅρα ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ καταλεπτῶς τὴν ὑπόθεσιν τὴν ὁποίαν αὐτὴν ἐπιστολὴν ἔστειλεν εἰς τὴν Κρήτην ὁ προηγούμενος *Τιμόθεος* τοῦ καλογέρου του, προηγουμένου *Μακσρίου Κρητικοῦ*, καὶ εἶναι σύνθεσις καὶ γράψιμον τοῦ διδασκάλου Κοσμά». ³⁾ Ὅντως φαίνεται, ὅτι ἦν ἐπικεκολλημένη ἡ ἐπιστολὴ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς, ὥστε τις οἶδε τις ὑπερπατριώτης Κρήτης ἀπέσπασεν αὐτήν, ἵνα ἀκοίση παρὰ τοῦ ὀξυκόλου Κυρίλλου ἐπισημειωσαμένου ἐναντι τάδε:

«*Ταύτην τὴν ἐπιστολὴν τὴν ἐκόλλησα ἐγὼ ἐδῶ, ὅμως δὲν ἤξεύρω ποῖος θεοκατάρατος τὴν ἐξεκόλλησε καὶ τὴν εὐγαλεν*»). *ὄχι ἄλλο*. ⁴⁾

Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τοῦ ὑπομνήματος, ὅπερ περιέλαβεν ὁ πρόην

1) Ἐδημοσιεύθη ἐν ἀνωτ. σ. 407—408.

2) Τὸ σημείωμα τοῦτο παρελείφθη ἀνωτέρω.

3) Λαυριώτου Σ.

4) Μηδεῖς νομίση ὅτι ὁ Κύριλλος ἐχολώθη διότι εἶχε πάθος τι ὡς Πελοποννήσιος κατὰ τῶν Κρητῶν, τοῦναντίον εἰς τὸν Κῆπον Χαρίτων, ἐκ τοῦ Παιδαγωγοῦ (τόμ. β' βιβλ. 7, κεφ. 10) ἀναφέρει τάδε περὶ Κρήτης: «Κρήτη τι αὐχεῖ; Τοῦ γνωστικοῦ νόμου λέγουσι γὰρ τὴν Κρήτην ἄγονον εἶναι θηρίων ὀλεθρίων. ὁ βίος καθαρὸς ἀπὸ παντὸς πονηροῦ ἔργου τε καὶ νοήματος καὶ λόγου, οὔτε ἐχθρὸν ἔχοντος (γρ. ἔχει) τὸ παράπαν ἀλλὰ καὶ φθόνου καὶ μίσους καὶ βλασφημίας πάσης καὶ διαβολῆς ἐν τὸς ὄντος (γρ. ἐστὶ)» σ. 124. ἀντίθετα δηλ. τῷ Παύλῳ γράφοντι πάντες Κρητες ψεύσται.

5) Οὔτε τὴν ἐλλείπουσαν ἐπιστολὴν παρετήρησεν ὁ ἐκδότης, οὔτε τὴν ἐπισημείωσιν τοῦ Κυρίλλου ἐξέδωκεν. καὶ ὁ ἀναγνώστης θαυμάζει πῶς, ἐνῶ ἀναφέρει τὴν ἐπιστολὴν παρέλιπεν νὰ σημειώσῃται τι περὶ αὐτῆς.

Ναυπάκιου και Ἐρητης Νεόφυτος ἐν τέλει τοῦ Συντόμου χρονικοῦ, ¹⁾ περὶ τῆς προδοσίας τοῦ **Νικοδήμου** Κρητός, ὅστις κατήγγειλεν εἰς τὰς Τουρκ. ἀρχὰς «ὡς ἡ μονὴ αὕτη (τῆς Λαύρας) **θησαυρὸν πολυάριθμον ἀρχαίων βασιλέων εὐρηκέναι... ἕξ και δέκα χιλιάδων δηλ. φορτία χρυσοῦ**». Οἱ Τοῦρκοι ἐπέδραμον τότε τῇ Λαύρα, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ περιουμένου θητυροῦ, ἀφροῦ ματαίως ἠρεύνησαν και κατέσκαψαν προχωρήσαντες μέχρι τῶν ἀδύτων, ἀνήρπασαν τὰ πρὸς διοικήσιν τῆς μονῆς χρήματα «**εἰκοσιῆς βαλαντίων ἀργυρίων**». ²⁾ ὁ δὲ δεινὸς συκοφάντης δὲν ἠδυνήθη οὔτε διὰ τῆς ἐξωμοσίας νὰ διασωθῇ, «**ἀλλά... τῇ δημοσίᾳ εἰρκτῇ ἀπρόιτος μέχρι τελευτῆς ἐναπεκλείσθη**». Τὸ ὑπόμνημα εὐρίσκειται και ἐν τῷ μεγάλῳ κώδικι τοῦ ἀρχείου τῆς Λαύρας (φ. 11—12). ἄρχεται δὲ διαφόρως ἢ ὡς ἐδημοσιεύθη.

«Κατὰ τὸ ἀφψλς' ἔτος ἐν μηνὶ αὐγούστῳ λ', Ἰνδικτιῶνος ιδ', ἡ καθ' ἡμᾶς αὕτη ἱερὰ και βασιλικὴ μονὴ μεγίστη Λαύρα ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου και αἰδεσιμωτάτου κυρ **Γρηγορίου Μακρῆ** τοῦ ἐκ Πελοποννήσου και σκευοφυλακοῦντος τοῦ πανοσιωτάτου ἀγίου προηγουμένου κυρ **Καλλινίκου** ³⁾ και περατοῦται:

«Ἀλλὰ δόξα τῷ παιδεύοντι και πάλιν ἰωμέ φ ὑπεραγάθῳ θεῷ· εἰ γὰρ διὰ τὴν πρὸς τὰ θεῖα αὐτοῦ ἐντάλματα ἡμετέραν παραβάσιν ταῦτα κατὰ συγχώρησιν ἡμῶν συνέβη, ἀλλ' ἡ ὑπεράπειρος θεῖα αὐτοῦ φιλανθρωπία φειδομένη τοῦ οἰκείου αὐτοῦ πλάσματος και ἐπικαμπομένη ταῖς μητρικαῖς πρεσβείαις και ταῖς ὀσιακαῖς δεήσεσιν οὐκ εἴασεν ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς πειραθῆναι ὑπὲρ δύναμιν, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ σύντομον πεποίηκε και τὴν ἔκβασιν. εὐλογητὸν οὖν εἶη τὸ θεῖον αὐτοῦ και ὑπερύμνητον ὄνομα ἀπὸ τοῦ νῦν και ἕως τοῦ αἰῶνος! Ἀμήν».

«Διὰ τε προμηθείας και παρακινήσεως τοῦ πανοσιωτάτου και αἰδεσιμωτάτου ἀγίου προηγουμένου και σκευοφύλακος κυρίου **Διονυσίου** κατετέθη τὸ παρὸν διήγημα ἐνταῦθα διηγεκοὺς μνήμης ἕνεκα».

Ἐπάρχει ὁμοως μεταξὺ τῶν δύο ἐκδόσεων, ὡς βλέπει τις, διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν ἤτοι τὸ μὲν ὑπόμνημα ἔχει τὴν 30 Αὐγούστου τοῦ 1736, ὁ δὲ Κύριλλος τὴν 25 τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ 1737. Τὴν διαφορὰν ταύτην λύει ἡ τοῦ Τυπικοῦ τῆς μονῆς (φ. 46β —

1) Ἐν Πάτρμ. βιβλιοθήκῃ, σ. 311—321.

2) Λέγεται δεῖ τὰ πολλὰ λύτρα ἐδάνεισεν εἰς τὴν μονὴν αὐτὸς ὁ Νεόφυτος.

3) Διὰ τὰ χρήματα ἔχει 16 βαλάντια «και γροσίων τριάκοντα.»

Τὸ γεγονός τοῦτο ἀπεμνημόνευσεν ὁ ἴδιος ἀρχιερεὺς δι' ὀλίγων και ἐν κώδ. 57, φ. 513 τῆς μονῆς Βατοπεδίου.

47α) διάταξις, δι' ἣς ἐκανονίσθη, ἵνα ψάλληται κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην παρίκλησις διὰ τὴν ἐκ τοῦ κακοῦ ἀπολύτρωσιν, ἣτις ἄχρι τοῦδε κανονικῶς τελεῖται.

«*Εἰς τὰς κδ', τῆς ἁγίας Θεόκλης*» (Σεπτέμβριος).

«Εἰς τὴν ἡμέραν αὐτήν, ἡγουν τῇ κδ' τοῦ παρόντος μηνὸς κοινῇ βουλῇ καὶ γνώμῃ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεράς Συνάξεως ἐδιωρίσθη ἀφ' ἐσπέρας μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἑσπερινοῦ ψάλλεσθαι ὁ παρακλητικὸς κανὼν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου μετὰ καὶ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου. Τὸ δὲ πρῶτ' μετὰ τὴν συλήθη ἅπασαν ὕψθριον ἀκολουθίαν δοξολογία καὶ ἀπόλυσις. μετὰ δὲ τὴν τῶν ὧρῶν ἀνάγνωσιν ἐπιτελεῖσθαι εἰς αὐτὸν τὸν σεβάσιμον καθολικὸν ναὸν ἡ ἱερά θεία μυσταγωγία, εἰς διηνεκῆ μὲν ἐνθύμησιν τῆς ἀπαλλαγῆς καὶ ἀπολυτρώσεως ἐκ τῆς ἐπελθούσης δεινῆς συμφορᾶς πρὸς δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν τοῦ λυτρωτοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δι' ἰδίαν ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν ταῖς εὐπαρησιάζουσιν μητρικαῖς πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τοῦ αὐτοῦ γνησίου θεράποντος ὁσίου θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, λυτρωσαμένου ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους αὐτοῦ δούλους ἐκ τῆς ἀγαρινῆς καταδρομῆς καὶ καταπατήσεως, τῆς συστάσης διὰ τῆς πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν ἀδίκου συκοφαντίας διαβουλῆς τε καὶ κατηγορίας τοῦ δολιοτρόπου, ἄνοσιου τε καὶ ἀνιέρου ἱεροδιακόνου **Νικοδήμου** τοῦ Κρητῶς, ὧν ἡ ἐπέλευσις μὲν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱεράν μονὴν μεγίστην Λαύραν γέγονε κατὰ τὸ ἔτος μψλς', τῇ λ' αὐγούστου, ἡμέρα β', ἡ δὲ ἀπολύτρωσις γέγονε τῇ κδ' Σεπτεμβρίου. καὶ διὰ τοῦτο τὴν μνησὶν αὐτῆν γίνεσθαι ἐπεκυρώσαμεν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ».

Εἰς τὸ ὡς ἄνω σημείωμα τοῦ Κυρίλλου ἀναφέρονται καὶ δύο ὀνόματα ὁ προηγούμενος **Μακάριος ὁ Κρητικὸς**, ὅστις εἶται ὁ Τριγώνης ¹⁾, καὶ ὁ πονήσας τὸ περὶ τοῦ Κρητῶς ὑπόμνημα διδάσκαλος **Κοσμᾶς Αὐριώτης**. Καὶ αὐτὸς εἶναι Λήμιος, ὅστις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ **Καλλινίκου** ἱερομονάχου ἔγραψε πολλοὺς κώδικας τῆς μονῆς. ὡς διδάσκαλοι δ' ἐν Λήμνῳ τιμώμενοι ἐμαρτύρησαν ἀμφοτέρω κατὰ τὴν ἐπὶ Ὁρλώφ ἐπαναστάσιν τῆς Πελοποννήσου. ²⁾

1) Οὗτος εἶναι ὁ ἐκδοὺς τὸ «Προσκυνητάριον τῆς... Μεγίστης ἁγίας Λαύρας... Ἐνετίησιν 1772.

2) Βλέπ. κώδικας K 62, K 62., M 71. «ἐκ τῶν τοῦ Κοσμᾶ διδασκάλου τοῦ Λημναίου... μαρτυρικῶς ἀποκτανθεὶς εἰς Λήμνον παρὰ τῶν Ὁθωμανῶν ἐν

Περὶ τῶν ὁρίων Λαύρας καὶ ἁγίου Παύλου (πρώην Ξηροποτάμου).

σ. 165. † "Ετυχεν εἰς ἀδελφός ξένος ἐδῶ καὶ μοῦ ἔδωσεν εἰς χεῖράς μου ἓν ἴσον χρυσοβούλλου τοῦ εὐλογημένου βασιλέως Ἀνδρόνικου τοῦ γέρου τοῦ παποῦ¹⁾ καὶ δίδει αὐτὸ τὸ χρυσόβουλλόν του εἰς τὸ Ξηροποτάμι, καὶ ἀπαριθμεῖ τὰ μετόχια τοῦ Ξηροποτάμου καὶ τὰ σύνορά τους, ὁμοίως καὶ τὰ σύνορα τοῦ μοναστηρίου Ξηροποτάμου καὶ φα"ερῶνει, ὅτι τὸ σύνορόν του εἶναι ἕως εἰς τὴν ἁγίαν Ἄνναν, τὴν σκήτην τῆς ἁγίας Λαύρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Καὶ στοχάσου ὁποῦ φλυαροῦν²⁾ οἱ Ἀγιοπαυλίται πῶς ἡ ἁγία Ἄννα εἶναι ἰδική τους. Ἴδου καὶ τὰ ἴδια λόγια τοῦ χρυσοβούλλου:

«Ἐπειδὴ αὕτη ἡ σεβασμία μονὴ τῆς βασιλείας μου (ἡ τοῦ Ξηροποτάμου) ἀρχαιοτάτη καὶ πρεσβυγενὴς τῶν ἐν τῷ Ἄθῳ μοναστηρίων καθέστηκεν, ἀκολουθῶ καὶ τὰ ὁροθέσια αὐτῆς πέρα τοῦ μετροῦ ἐξετείνοντο· καὶ γὰρ συνορῶται ὑπῆρχον ἢ τε σεβασμία μονὴ τῆς βασιλείας μου καὶ ἡ σεβασμία μονὴ τῆς μεγίστης Λαύρας περὶ που τὰ τῆς ἁγίας Ἄννης ὄρια· τὸ γὰρ τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Ξηροποταμηνοῦ μονήδριον, τοῦ ἐκ τῆς ἡμετέρας μονῆς τοῦπίκλιν λαχόντος, σκήτη ἦν ποτε τοῦ ρηθέντος ἁγίου Παύλου τοῦ Ξηροποταμηνοῦ, καθὰ καὶ ἡ ἁγία Ἄννα σκήτη ἦν καὶ αὕτη τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου, καὶ ἄλλα πολλά. Τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ δεκάτου ἔτους (1302), ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσβεβὲς ὑπεσημήνατο κράτος.

Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Δοῦκας, Ἄγγελος, Κομνηνός ὁ Παλαιολόγος.

Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο πράγματι ὑπάρχει διατηρούμενον καλῶς ἐν τῇ ἱερᾷ τοῦ Ξηροποτάμου μονῇ καὶ περιγράφεται ὑπὸ τοῦ φίλου προηγουμένου Εὐδοκίμου Ξηροποταμηνοῦ³⁾ ὅστις μάλιστα δι' ἁδρῶν ἐπιχειρημάτων ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ νῦν μονὴ τοῦ ἁγίου Παύλου ἦν τέως σκήτη τῆς νῦν τοῦ Ξηροποτάμου ἐπιλεγομένης, ὡς φαίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ βίου τοῦ ὁσίου Παύλου ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοῦ ἀξιωματικοῦ *Ραγκαβῆ* δημοσιευθέντος.⁴⁾ Πότε ἀκριβῶς συνεστάθη εἰς ἀνεξάρτητον μονήν

καὶ τῆς τῶν Ῥώσων ἐπιθέσεως ἀψογ'» (τέλος). Οὗτος ἐποίησε καὶ στίχους εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Φοβηνήν, εὐρισκομένους ἐν τέλει τοῦ Τυπικοῦ τῆς Λαύρας.

1) τοῦ γέροντος τοῦ παπποῦ Σ.

2) Ἐντεῦθεν μέχρι τέλους ἦτοι μέχρι τοῦ ὑπεσημήνατο κράτος. παραλείπονται Σ.

3) Ἡ ἐν ἁγίῳ Ὄρει Ἄθῳ ἱερά... μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου 421—25 (Θεσσαλονίκη 19226) σ. 157. περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ἐγγράφου ἔχω δισταγμούς.

4) αὐτ. σ. 17—18.

ἢ τοῦ ἁγίου Παύλου διαφανοῦσιν οἱ γράψαντες ¹⁾). Πάντως καταστραφεῖσα ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ τῆς Σερβίας βασιλέως Γκιούργη. ²⁾

*Σημείωμα περι δωρεᾶς τοῦ μοναχοῦ Χατζῆ Διονυσίου
εἰς τὴν Λαύραν. ³⁾*

σ. 166. «αψῆγ' ἐν μαίφ. Ἔστω πρὸς ἔνδειξιν τῶν μεταγενεστέρων, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ἔλειψε τὸ σιτάρι καὶ μὲ τὸ νὰ εἴχαμεν ἀνάγκην σιτοτροφίας ἐπαρακαλέσαμεν τὸν Χατζῆ Διονύσιον Σμυρναῖον, τὸν συναδελφὸν ἡμῶν καὶ μᾶς ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην καὶ μᾶς ἔδωκεν ἑκατὸν μουζούρια (ὅπερ πουλεῖται ἐφέτος δέκα γρόσια τὸ μουζούρι), καὶ μᾶς ἐπρόφθασεν εἰς ταύτην τὴν ἀνάγκην ἐξόχως ἀπ' αὐτὸ τὸ σιτάρι μᾶς ἔδωκε καὶ μετρητὰ γρόσια ἑκατὸν ὅθεν ἐπὶ συνάψεως πάντων ἡμῶν ὑπεσχέθημεν καὶ ἐβεβηλώσαμεν ταῦτα: πρῶτον μὲν ἐγράψαμεν τὸ ὄνομά του (Λιονυσίου μοναχοῦ) εἰς ὄλας τὰς ἐπιτάσεις τῆς Παρρησίας, δευτέρον ἐγράψαμεν εἰς τὴν Προθέσιν δέκα ὀνόματα, τὰ αὐτὰ ἐγράψαμεν καὶ εἰς τὸ σαρανταλείτουργον, τρίτον τὸ ὄνομα ποιέ

1) Τὸ ἀρχαιότερον ὑπὲρ ταύτης χρησόβουλλον εἶναι τοῦ 1259 ὑπὸ Μιχαηλίου Παλαιολόγου ἐκδοθὲν καὶ κατακυροῦν ὅλα αὐτῆς τὰ εἰς διάφορα μέρη τῆς Μακεδονίας μετόχια. (ἐδημοσιεύθη μετ' ἄλλων ὑπὸ Εὐλόγιου Ἀγιοπαυλίτου ἐν Νέᾳ Ἐποχῇ, Ἀθῆναι 1925, τευχ. 26, τοῦ Ἀ' τόμου, σ. 678—680).

2) Ὁ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀκριβολογῶν Θεοδώρητος γράφει: «Ὁ ρᾶται μοναστηρίου τάξις ἔχουσα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἐκτίσθη δὲ καὶ ἐκαλλωπίσθη παρὰ τοῦ... Γεωργίου, περὶ τὸ 1440 καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Μάρως (sic) γυναικὸς τοῦ Σουλτάν Μεχμέτ Β'» κατὰ τὸ Φιλοθεϊκὸν χειρόγραφον· βλ. παρὰ τῷ ῥώσῳ ἀρχιμανδρίτῃ Οὐσπένσκῃ Χριστιαν. Ἀθῶς (Κίεβον 1877) σ. 330. Τοῦτο φαίνεται τὸ πιθανώτερον διότι κατὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ ἁγ. Παύλου σωζόμενον σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Ματθαίου (ἔτους 1404) τότε τὸ μονῆριον τοῦ ἁγ. Παύλου ἐξηριᾶτο ὑπὸ τοῦ Ξηροποτάμου, καὶ παρεωρήθη ἤδη ἐλεύθερον εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Ἀντωνιον καὶ Γεράσιμον ὑπὸ τὸν ὄρον πληρωμῆς ὀρισμένου χρηματ. ποσοῦ καὶ τῆς ἀμοιβῆς φιλοφροσύνης, «ὅποτε ἄντις ἐκατέρων εἰς τὴν τῶν ἐτέρων παραβάλημονίην». Τότε ὀρίσθησαν ἀκριβῶς καὶ τὰ ὄρια πρὸς τὴν νεόδμητον ταῦ Διονυσίου μονῆν.

3) Τὸ σημεῖώμά του εἶναι ἐλλιπέστατον ὡς ἐδημοσιεύθη ἐν Byz. Neugr. Jahrb. σ. 401. ὅθεν ἐκ τοῦ Τυπικοῦ (φ. 126a) τῆς Λαύρας παραλαμβάνομεν αὐτὸ ἐνταῦθα πρὸς μίμησιν τῶν νεωτέρων εἰς τοιαύτας γενναίας ὑπὲρ τῆς μονῆς πράξεις—χειρὶ καὶ τοῦτο τοῦ Κυρίλλου,

Ναυπάκτου και Ἐργης Νεόφυτος ἐν τέλει τοῦ Συντόμου χρονικοῦ, ¹⁾ περὶ τῆς προδοσίας τοῦ *Νικοδήμου* Κορητός, ὅστις κατήγγειλεν εἰς τὰς Τουρκ. ἀρχὰς «ὡς ἡ μονὴ αὐτῆ (τῆς Λαύρας) *θησαυρὸν πολυάριθμον ἀρχαίων βασιλέων εὐρηκέναι... ἕξ και δέκα χιλιάδων δηλ. φορτία χρυσοῦ*». Οἱ Τοῦρκοι ἐπέδραμον τότε τῇ Λαύρα, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ περιεχομένου θησαυροῦ, ἀφροῦ μεταίως ἠρξάνθησαν καὶ κατέσκαψαν προχωροῦντες μέχρι τῶν ἀδύτων, ἀνήρπασαν τὰ πρὸς διοικήσιν τῆς μονῆς χρήματα «*εἰκοσιῆς βαλαντίων ἀργυρίων*». ²⁾ ὁ δὲ δεινὸς συκοφάντης δὲν ἠδυνήθη οὐδε διὰ τῆς ἐξωμοσίας νὰ διασωθῆ, «*ἀλλά... τῇ δημοσίᾳ εἰρηκτῇ ἀπρόιτος μέχρι τελευτῆς ἐναπεκλείσθη*». Τὸ ὑπόμνημα εὐρίσκεται καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ κώδικι τοῦ ἀρχείου τῆς Λαύρας (φ. 11—12). ἄρχεται δὲ διαφόρως ἢ ὡς ἐδημοσιεύθη.

«Κατὰ τὸ ἀψλς' ἔτος ἐν μηνὶ αὐγούστῳ λ', ἰνδικτιῶνος ιδ', ἡ καθ' ἡμᾶς αὐτῆ ἱερά καὶ βασιλικὴ μονὴ μεγίστη Λαύρα ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου καὶ αἰδεσιμωτάτου κύρ *Γρηγορίου Μακρῆ* τοῦ ἐκ Πελοποννήσου καὶ σκευοφυλακοῦντος τοῦ πανοσιωτάτου ἁγίου προηγούμενου κύρ *Καλλινίκου* ³⁾ καὶ περατοῦται:

«Ἄλλὰ δόξα τῷ παιδεύοντι καὶ πάλιν ἰωμέϊω ὑπεραγάθῳ θεῷ· εἰ γὰρ διὰ τὴν πρὸς τὰ θεῖα αὐτοῦ ἐντάλματα ἡμετέραν παράβασιν ταῦτα κατὰ συγχώρησιν ἡμῖν συνέβη, ἀλλ' ἡ ὑπεράπειρος θεῖα αὐτοῦ φιλανθρωπία φειδομένη τοῦ οἰκείου αὐτοῦ πλάσματος καὶ ἐπικαμπτομένη ταῖς μητρικαῖς πρεσβείαις καὶ ταῖς ὄσιακαῖς δεήσεσιν οὐκ εἴασεν ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς πειραθῆναι ὑπὲρ δύναμιν, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ σύντομον πεποίηκε καὶ τὴν ἔκβασιν. εὐλογητὸν οὖν εἶη τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ ὑπερούμνητον ὄνομα ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος! Ἄμῃν».

«Διὰ τε προμηθείας καὶ παρακινήσεως τοῦ πανοσιωτάτου καὶ αἰδεσιμωτάτου ἁγίου προηγούμενου καὶ σκευοφύλακος κυρίου *Διονυσίου* κατετέθη τὸ παρὸν διήγημα ἐνταῦθα διηγεκοῦς μνήμης ἕνεκα».

Ἐπάρχει ὁμοως μεταξὺ τῶν δύο ἐκδόσεων, ὡς βλέπει τις, διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν ἥτοι τὸ μὲν ὑπόμνημα ἔχει τὴν 30 Αὐγούστου τοῦ 1736, ὁ δὲ Κύριλλος τὴν 25 τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ 1737. Τὴν διαφορὰν ταύτην λύει ἡ τοῦ Τυλικοῦ τῆς μονῆς (φ. 46β —

1) Ἐν Πάτρμ. βιβλιοθήκῃ, σ. 311—321.

2) Λέγεται ὅτι τὰ πολλὰ λύτρα ἐδάνεισεν εἰς τὴν μονὴν αὐτὸς ὁ Νεόφυτος.

3) Διὰ τὰ χρήματα ἔχει 16 βαλάντια «καὶ γροσίων τριάκοντα.»

Τὸ γεγονός τοῦτο ἀπεμνημόνευσεν ὁ ἴδιος ἀρχιερεὺς δι' ὀλίγων καὶ ἐν κώδ. 57, φ. 513 τῆς μονῆς Βατοπεδίου.

47α) διάταξις, δι' ἧς ἐκανονίσθη, ἵνα ψάλληται κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην παρὰ κλησὶς διὰ τὴν ἐκ τοῦ κακοῦ ἀπολύτρωσιν, ἣτις ἄχρι τοῦδε κανονικῶς τελεῖται.

«*Εἰς τὰς κδ', τῆς ἁγίας Θέκλης*» (Σεπτέμβριος).

«Εἰς τὴν ἡμέραν αὐτήν, ἤγουν τῇ κδ' τοῦ παρόντος μηνὸς κοινῇ βουλῇ καὶ γνώμῃ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς Συνάξεως ἐδιωρίσθη ἀφ' ἐσπέρας μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἑσπερινοῦ ψάλλεσθαι ὁ παρακλητικὸς κανὼν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου μετὰ καὶ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου. Τὸ δὲ πρῶτ' μετὰ τὴν συνήθη ἄπασαν ὄρθριον ἀκολουθίαν δοξολογία καὶ ἀπόλυσις. μετὰ δὲ τὴν τῶν ὥρῶν ἀνάγνωσιν ἐπιτελεῖσθαι εἰς αὐτὸν τὸν σεβασμιον καθολικὸν ναὸν ἡ ἱερὰ θεία μυσταγωγία, εἰς διηνεκῆ μὲν ἐνθύμησιν τῆς ἀπαλλαγῆς καὶ ἀπολυτρώσεως ἐκ τῆς ἐπελθούσης δεινῆς συμφορᾶς πρὸς δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν τοῦ λυτρωτοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δι' ἰδίαν ἀγαθότητα καὶ φιλάνθρωπίαν ταῖς εὐπαρρησιάζουσιν μητρικαῖς πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τοῦ αὐτοῦ γνησίου θεράποντος ὁσίου θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, λυτρωσαμένου ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους αὐτοῦ δούλους ἐκ τῆς ἀγαρινῆς καταδρομῆς καὶ καταπατίσεως. τῆς συστάσης διὰ τῆς πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν ἀδίκου συκοφαντίας διαβουλῆς τε καὶ κατηγορίας τοῦ δολιοτρόπου, ἀνοσίου τε καὶ ἀνιέρου ἱεροδιακόνου *Νικοδήμου* τοῦ Κρητῶς, ὧν ἡ ἐπέλευσις μὲν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν μονὴν μεγίστην Λαύραν γέγονε κατὰ τὸ ἔτος αψλς', τῇ λ' αὐγούστου, ἡμέρᾳ β', ἡ δὲ ἀπολύτρωσις γέγονε τῇ κδ' Σεπτεμβρίου. καὶ διὰ τοῦτο τὴν μνησὶν ταύτην γίνεσθαι ἐπεκυρώσαμεν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ».

Εἰς τὸ ὧς ἄνω σημείωμα τοῦ Κυρίλλου ἀναφέρονται καὶ δύο ὄνόματα ὁ προηγούμενος *Μακάριος ὁ Κρητικὸς*, ὅστις εἶται ὁ Τριγώνης ¹⁾, καὶ ὁ πονήσας τὸ περὶ τοῦ Κρητῶς ὑπόμνημα διδάσκαλος *Κοσμᾶς Λαυριώτης*. Καὶ αὐτὸς εἶναι Λήμνιος, ὅστις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ *Καλλινίκου* ἱερομονάχου ἔγραψε πολλοὺς κώδικας τῆς μονῆς. ὡς διδάσκαλοι δ' ἐν Λήμνῳ τιμώμενοι ἔμαρτύρησαν ἀμφοτέρω κατὰ τὴν ἐπὶ Ὁρζλὼφ ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου. ²⁾

1) Οὗτος εἶναι ὁ ἐκδοὺς τὸ «Προσκυνητάριον τῆς... Μεγίστης ἁγίας Λαύρας... Ἐνετίησιν 1772.

2) Βλέπ. κώδικας K 62, K 62., M 71. «ἐκ τῶν τοῦ Κοσμᾶ διδασκάλου τοῦ Λημναίου... μαρτυρικῶς ἀποκτανθεὶς εἰς Λήμνον παρὰ τῶν Ὁθωμανῶν ἐν

νά μή λείψη ἀπὸ τὸ σαρανταλείτουργον Διονυσίου μοναχοῦ, καὶ ἑτέρας Παρορησίας. Ταῦτα ἐπὶ συνάξεως ἐβεβαιώθησαν καὶ σὺτως ἔσται βεβαίως, καὶ μηδεὶς παρασαλεῦσαι ταῦτα· ἀλλὰ μάλιστα ὁ κατὰ καιρὸν βηματάρης νὰ μὴν ἀμελήσῃ, ἀλλὰ νὰ ἔχη τὴν ἔννοιαν, ὅταν γράψῃ νέον σαρανταλείτουργον νὰ γράφῃ καὶ Διονυσίου μοναχοῦ γονέων καὶ ἀδελφῶν αὐτοῦ. Οὕτω γενέσθω ἐξ ἀποφάσεως καὶ μὴ ἄλλως».

Σημείωμα ὅτι «τὰ φράγκικα βιβλία ὁποῦ εἶναι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἔχουν γραμμένα ἀπὸ μέσα τὸ ὄνομα ἐκείνου ὁποῦ τὰ ἔφερον, ἦρουν *Μανουὴλ Μοσχιώτου... ἦν τὸ ἔτος ρχλ' (1630)*.¹⁾ Ταῦτα τὰ βιβλία εἰς Λατινικὴν καὶ Ἰταλικὴν γλῶσσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θεολογικὰ καὶ ἱστορικὰ, κεῖνται δυστυχῶς ἄνευ τινὸς τάξεως καὶ ἀναγραφῆς ἐν τῷ λεγομένῳ μουσεῖῳ τῆς μονῆς, σητόβρωτα νῦν καταστάντα ἐκ τῆς παρὰ τοῖς μοναχοῖς ἀδιαφορίας περὶ τὰ ξενόγλωσσα βιβλία. Περὶ τοῦ *Μοσχιώτου* εὐλόγως ὁ Κύριλλος εἰκάζει, ὅτι πρόκειται περὶ σπουδαίου ἀνδρὸς ἐγκλιταβιώσαντος ἐν Λαύρα. Τοῦτον ἐν τῷ Β' τμήματι τῶν ἐπιγραφῶν τῶν διδαξάντων ἢ φοιτησάντων ἐν τῷ τότε κλειζομένῳ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου ἀνέγνω ὁ *Σάθας Μοσχέτης*.²⁾ Ἀσφαλῶς κακῶς, διότι εἰς πάντα τὰ βιβλία ὑπάρχει *Μοσχιώτης*. Ἦν δὲ οὗτος καὶ συγγραφεὺς καὶ σώζεται ἀνέκδοτον ἔργον αὐτοῦ Εἰσαγωγή εἰς τὴν χριστιανικὴν παιδείαν, ἐν εἶδει διαλόγου διδασκάλου πρὸς μαθητὴν³⁾.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς τῶν χρυσοβούλλων ἀποδεικνύεται περιτρώνας, ὅτι ὁ Κύριλλος ὡς διανοούμενος στρέψας τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς πνευματικὸς θησαυροὺς τῆς Μονῆς ἀνέλαβεν ἔργον σοβαροῦ ἀρχιεποφύλακος καὶ διεννοεῖτο, ὡς φαίνεται, νὰ ἐπεκτείνῃ αὐτὸ ἐπὶ πάσης φύσεως ἐγγράφων ὥστε ν' ἀποτελέσῃ πρότυπον καταστροφῆς ἀρχείου ἐν Λαύρα. συγχρόνως δὲ ἐφιλοτιμεῖτο νὰ περισυλλέξῃ καὶ ὕλην διὰ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς. Ἄλλ' αἱ ἐξωτερικαὶ τῆς Μονῆς ὑπηρεσίαι δὲν ἐπέτρεψαν αὐτῷ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον⁴⁾. Ἔθετο ἐν τούτοις τὰς βάσεις, καὶ ἐπ' αὐ-

1) Byz. N. J. 409.

2) Νεοελλ. Φιλολογ. σ. 237.

3) Ἐν κώδικι 138. (XVIII αἰ'). τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς τοῦ Δοχειαρίου (Κατάλογ. Λάμπρου, Τόμ. Α', σ. 252]. Ὁ Μοσχιώτης οὗτος οὐχὶ μόνον Λατινικὰς ἀλλὰ καὶ Ἑλληνικὰς ἀρίστας ἐκέκτητο ἐκδόσεις, αἵτινες φέρουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ· π. χ. Π τ ο λ ε μ α ί ο υ τὴν Μεγάλην σύνταξιν καὶ τοῦ Θ έ ω ν ο ς Ἀ λ ε ξ α ν δ ρ έ ω ς τὰ ὑπομνήματα [Basileae 1538].

4) Κατὰ τὸ 1924—ὅτε διηύθυνον τὸ γραφεῖον τῆς Μονῆς, ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ὅτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ καὶ ἕτερος κώδιξ τοῦ Κυρίλλου, σχήματος μεζονοῦ τοῦ περιγραφομένου ἐνταῦθα. Ἐν αὐτῷ ἦσαν κατεστρωμένα ὅλα τὰ μετόχια

τῶν εἰργάσθη, ὡς εἶδομεν, ἔπειτα ὁ **Θεοδώρητος** Οὐτω ἐν τῇ γεραρᾷ Μεγίστῃ Λαύρα, τῇ ἐξαρχούσῃ ἐν Ἐθνομονῆ, ἐγένετο καὶ ἡ καλὴ αὐτῆ ἀρχή, ἣν συνέχισαν ἔπειτα καὶ τρεῖς κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος χρηματίσαντες γραμματεῖς ὁ **Ἀλέξανδρος**, ὁ **Ματθαῖος** καὶ ὁ **Σέργιος**. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος συνέπηξε τρεῖς κώδικας νέους, ὧν ὁ α') περιέχει ὅλα τὰ χρυσόβουλλα καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς Μονῆς, ὁ β') τὰ Τυπικὰ τοῦ ἁγίου Ὁρους καὶ ἄλλα σχετικὰ ἔγγραφα καὶ φερμάνια καὶ ὁ γ') ἔγγραφα διάφορα τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ ὁ δ' εἶδομεν περιγραφέντα ὑπὸ τοῦ κ. **Σωφρ. Εὐστρατιάδου**. οἱ δὲ λοιποὶ δύο κατήρτισαν τρεῖς ἐπίσης μεγάλους (εἰς φύλλον καὶ πλέον) κώδικας : 1) Τῶν Βουλευτηρίων (ἀρχαίας μονῆς κειμένης ἐνθα ἡ Σκήπη τῆς ἁγίας Ἄννης) καὶ τῶν Ἀμαλφηνῶν μετὰ πάντων τῶν νεωτέρων ἔγγράφων τῶν ἀφορώντων εἰς τὰ μετὰ τοῦ Ἁγίου Παύλου σύνορα τῆς Μονῆς, 2) Τοῦ Μυλοποτάμου καὶ ὅλων τῶν ἔγγράφων τῶν ἀφορώντων ἐπίσης εἰς τὰ μετὰ τῶν μονῶν Ἰβήρων καὶ Φιλοθέου σύνορα καὶ 3) τῶν μετοχίων τῆς Λήμνου Κονδέος, Γομάτου καὶ Χάρακος. Τὰ περιγραφόμενα ἢ ὀλογράφως καταχωριζόμενα (καὶ εἶναι τὰ πλεῖστα) ἐνταῦθα ἔγγραφα φέρουσιν ἀριθμόν, ὅστις ἐσημειώθη καὶ εἰς τὰ πρωτότυπα, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν οὔτε ἀρχεῖον οὔτε ἀρχαιοφυλάκα ἐν Λαύρα, ἡ κατάταξις ἐκείνη ἀνετράπη καὶ εἶναι φύρδην μίγδην νῦν τὰ ἔγγραφα, ὥστε οἱ κώδικες οὗτοι μόνον φιλολογικὴν πλέον ἔχουσιν ἀξίαν.

τῆς Λαύρας ἥτις εἶχε τόσα, ὅσας ἡμέρας ἔχει ὁ χρόνος, ὡς ἴδεται μετὰ τῶν ὀρίων αὐτῶν καὶ τῆς ἐξακριβώσεως τῶν τοποθεσιῶν, καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομιῶν τῆς Μονῆς. Τοῦτον τὸν πολῦτιμον κώδικα ἐπανελθὼν εἰς τὸ γραφεῖον τῷ 1932 ἐζήτησα, ἀλλὰ μεθ' ὅλην τὴν αὐστηρὰν ἐρευναν δὲν εὗρον. Ταῦτα συμβαίνουσι, διότι δὲν ὑπάρχει οὔτε κατάλογος κἂν τῶν κωδίκων τοῦ Γραφείου,

σκοπέλου. Ἡ Λύρα ἐκέκμητο ὄντως, δι' ἐκείνην τοῦλάχιστον τὴν ἐποχήν, πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην. Οἱ ἐκάστοτε τὸν βίον μεταλλάσσοντες ἐνταῦθα πατριάρχαι, ἀρχιερεῖς καὶ σπουδαῖοι ἄνδρες ἀπεθησαύρισαν ὅλον τὸν πνευματικὸν τοῦτον ἀμητόν. Ἐν τοῖς πρώτοις, ᾧ πλείστον ἐχρήσατο ὁ Κύριλλος, ἦν τὸ Corpus historicorum byzantinorum graecorum. Αἱ ἐπὶ τῆς ψᾶς τοῦ σώματος τούτου ἐγκατεσπαρμέναι σημειώσεις, τὰ ἐπιφωνήματα καὶ τὰ διάφορα δηλωτικὰ σύμβολα μαρτυροῦσι περὶ τοῦ πράγματος· ἐπὶ πλέον δὲ ὅτι ὁλόκληρον τὸ σῶμα μετ' ἐπιστασίας διήλθεν προσεπιμαρτυρεῖ ὁ ἐξῆς περιληπτικὸς πίναξ, ὃν ἔν τινι τῶν ἰδιογράφων κωδίκων αὐτοῦ ἐχάραξεν :

« Ἐνταῦθα σημειῶ καθ' ἕκαστον τόμον τῆς Βυζαντίδος πότε ἀρχηῖ καὶ ποῦ τελειώνει.

Γεωργίου Συγκέλου, ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Διοκλητιανοῦ, εἶτα Χρονικὸν τοῦ ἁγίου **Νικηφόρου** πατριάρχου, ἔπειτα ἔχει **σκάραν** θαυμασίαν χρονομετρίας τῶν βασιλέων, ἔθνους καὶ τῶν πατριαρχῶν.

Χρονικὸν Πασχάλιον, ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Ἡρακλείου κατὰ ἀκριβειαν, καὶ εἶτα **Δωροθέου** ἐπισκόπου Τύρου περὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἔπειτα χρονομετρίαν ἀκριβῆ.

Τοῦ ἁγίου **Θεοφάνους τοῦ Ὁμολογητοῦ**, ἀπὸ Διοκλητιανοῦ μέχρι τοῦ Τραυλοῦ Μιχαήλ· εἶτα ἐτέρου τινὸς χρονογραφία. ἔτος 1113.

Σκριπτόρες, χρονογραφία, ὅθεν ἔληξεν ὁ Θεοφάνης ἕως Κωνσταντίνου υἱοῦ τοῦ σοφοῦ Λέοντος. Ἐν αὐτῷ τῷ βιβλίῳ εὐρήσεις πολλὰ ἄξια κλ. κλ. κλ.

Ἰωάννου Ζωναρᾶ τόμοι 2, ὁ μὲν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ βασιλέως μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἐν αὐτοῖς θαυμάσια πολλὰ εὐρήσεις.

Γεωργίου Κεδρηνοῦ τόμοι δύο, ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως Ἰσαακίου Ἀγγέλου.

Μιχαήλ Γλυκᾶ, ἀπ' ἀρχῆς ἕως τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Κόρπου, **Χρονικόν**, ἐν ἀρχῇ ἔχει τοὺς πατριάρχας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶτα πῶς ἐδέχοντο οἱ βασιλεῖς τοὺς πρέσβεις. Ἄπαν τὸ βιβλίον ἐκλογαί εἰσι διαφόρων ἱστορικῶν.

Νικηφόρου Γρηγορᾶ λατινόφρονος, ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων· τόμοι 2.

Δούκας, **Χρονικόν**, λατινόφρων, ὅμοιος καὶ ὁμοίως ἄρχεται τῷ Γρηγορᾶ. ὄρα εἰς τὰ 202.

Χρονικὸν Ὅριεντάλε, χρονομετρεῖ τοὺς ἀπ' ἀρχῆς Λατινιστί·

εἶτα *Ἀγαθίου* σχολαστικοῦ περὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ, ἔπειτα τὰ ἐπιγράμματα αὐτοῦ τοῦ Ἀγαθίου.

Χαλκοκονδύλη Λαονίκου περὶ τῆς βασιλείας τῶν Τούρκων. Οὗτος ἕσχατος χρονικός.

Ἀναστασίου Χρονικόν. τοῦτο ἅπαν Λατινιστί.

Ἄννα Κομνηνή. Ἀλεξιάς, ἱστορεῖ τὰς πράξεις τοῦ πατρὸς τῆς Ἀλεξίου βασιλέως Κομνηνοῦ.

Γεωργίου Παχυμέρη χρόνων 50 ἱστορικὸν ἀπὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἕως Ἀνδρονίκου τοῦ εἰκοῦ γριφώδης.

Φαμέλια Βυζαντίδος, Λατινικόν. Ἔχει τὰς μονέδας τῶν βασιλέων κλ. κλ. κλ. Ὅρα ἐν τῇ ἀρχῇ Λαμιανὸν πατριάρχη.

Θεοφυλάκιου ἱστορικόν, ἀπὸ ἀρχῆς Μαυρικίου ἕως τοῦ τυράννου Φωκά. Ὅρα εἰς τὰ 134 περὶ Γονδιλόχ ἁγίας κλ. κλ.

Ἰωάννου Κινάμου, ἱστορεῖ τὰς πράξεις Ἰωάννου καὶ Μανουὴλ τῶν Κομνηνῶν. Ὅρα 254 ὑπογραφὴν βασιλέως, καὶ εἰς τὰ 500 ὄρα τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, καὶ στίχους τοῦ Ἀγαθίου κλ. κλ.

Νικήτας Χωνιάτης, ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ βασιλέως ἕως δύο Λατίνους βασιλεῖς τῆς πόλεως. Ὅρα εἰς τὸ τέλος.

Κωδινὸς Κυρροπαλάτης περὶ τῶν ὀφρικίων καὶ περὶ τῶν θρόνων τῶν πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν κλ. κλ.

Γεωργίου Ἀκροπολίτου, τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἕως τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου.

Προκοπίου τόμοι δύο περὶ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ.

Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ τόμοι τρεῖς περὶ τῶν συμβάντων ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἄριστα.

Ἀναστασίου βιβλιοθηκᾶρη ἅπαν Λατινικόν.

(Κῶδ. Κυρίλλου ἐν σ. 156. Οὗτος εἶναι σχήματος μεγάλου καὶ εὐρίσκεται ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Μονῆς).

Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν λέγει ταῦτα : «Εἰς φύλλ. 498 καταλεπτῶς ἀπαριθμεῖ Jacobus Goar τὴν ἀπὸ κτίσεως κόσμου *χρονομετρίαν* (ὄρος τοῦ Κυρίλλου) ἕως τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ παριστᾷ ἔτη 5500, τῷ δ' ἔτει τῆς 195 Ὀλυμπιάδος, ὥστε πρὸ Χριστοῦ ἄρχησαν αἱ Ὀλυμπιάδες 78 ἔτη (Χρονικὸν Γεωργίου Συγγέλλου καὶ Νικηφόρου πατριάρχου τοῦ Ὁμοιογητοῦ, τύπος Παρισίου ἔτος MDCLII ,αχνβ'). Διὰ τὰς Ὀλυμπιάδας πολλῶν πολλοὶ λόγοι φέρονται, σὺν δέ μοι ὄρα τὸν γεωγράφον Μελέτιον εἰς φύλλ. 365 (Κῶδ. Λ 41, φ. 213β).

Τὸ πολύτιμον τοῦτο σῶμα ἤρξατο ἐκτυπούμενον ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1648 καὶ ἔληξε τῷ 1711, καὶ ἀπετελέσθη ἐκ 42 μεγάλων εἰς φύλλον τόμων ¹⁾. Οὕτως δεόντως προπονήσας ἑαυτὸν ὁ Κύριλλος δι' ἀδράς τῶν πηγῶν μελέτης καὶ περισυλλογῆς προσέρχεται ἐπὶ τὴν χρονογραφίαν. Διὰ τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν αἱ πηγαὶ ὁμολογουμένως ἦσαν ἐλάχισται. Καὶ ἢ μὲν Turcograecia τοῦ **Κρουαίου**, χρήσιμος διὰ τε τὴν ἐκκλησ. καὶ πολιτικὴν ἱστορίαν, ἐξετυπώθη τῷ 1584, ὁ δὲ χρονογράφος τοῦ **Ψευδο-δωροθέου** τῷ 1631, διὰ τὰ ἐφεξῆς ὡς μόνην ἴσως πηγὴν εἶχε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ **Ἀθηνῶν Μελερίου**, ἣν ἐκδοθεῖσαν ὁ Κύριλλος ἐκ τῶν πρώτων ἔσπευσε νὰ προμηθευθῆ²⁾. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ὑπῆρχεν ἐν χειρογράφοις ἀπειρία **Συντόμων** ἀπὸ Ἀδάμ **Χρονικῶν**, εἴτι δὲ καὶ ἐκτενεστέρων χρονογραφικῶν, ὧν πλουτεῖ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μεγίστης Λαύρας, ἢ πασῶν τῶν ἐν Ἀθῶν καὶ τούτῳ ὑπερεξέχουσα. Βεβαίως ὁ Κύριλλος μὴ γράφων συστηματικὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ χρονογραφίαν σύντομον, ὡς σχεδιάγραμμα ἐχρησιμοποίησεν ἓν ἐκ τῶν τοιούτων. Ὡς πρὸς τὴν πατριαρχικὴν μάλιστα ἱστορίαν ὑπῆρχον ἀνεκὰθεν ἀναγραφαὶ πατριαρχῶν καὶ κατάλογος, οἷος ὁ τοῦ **Δαμασκηνοῦ Στουδίτου**, τοῦ ἐν ἔτει 1572 γράψαντος «*Περὶ τῶν ὁσσοῦ ἐπατριάρχουσιν εἰς αὐτὴν* (τὴν Κωνσταντινούπολιν), *ἀφοῦ τὴν ἐκτίσεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἕως τὴν σήμερον... καὶ ἰ πόσους χρόνους ἔκαμε ὁ καθέννας...*» ³⁾). Οὗτος εἶναι ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τοῦ λεγομένου **Θησαυροῦ**, καὶ ἀπὸ Λιτῆς καὶ Ρενδίνης ἐγένετο μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἀρτις ⁴⁾. Καὶ συμβαίνει τότε τὸ ἀξιοσημεῖον ἐν προκειμένῳ. Ἄλλος μητροπολίτης τῆς

1) Σήμερον ἡ ἐκδοσις αὕτη εἶναι σπανιστάτη ὅσον καὶ πολύτιμος. ἢ τε ἐν Βενετίᾳ μετατύπως 1729—1733 καὶ ἢ ἐν Βόννῃ ἐκδοσις 1828—1878 (ἣν ἔχει ἡ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου) δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντικαταστήσωσιν αὐτήν.

2) Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Λαύρας ἔχει 5 ἀντίτυπα ταύτης.

3) Σώζεται εἰς τὸν ἀριθ. 569 κώδικα τοῦ ἐν Κων)πόλει μετοχίου του Παγαίου Τάφου.

4) Βλ. Σάθια Μεσ. Βιβλ. Γ' σ. ια'—κε', Γ' ε δε ὧν Πατρ. πίνακες, Κων)πολις 1814, σ. 72—74. Περὶ τῶν τοιούτων καταλόγων πατριαρχῶν καὶ ἰδία τῶν ἐκ τοῦ Δωροθέου πρβλ. R. A. Lipsius, Die apokryphen Apostelgeschichten und Apostellegenden 1 (1883) 193—207, 3 (1890, 3 ἐ). Κύριον σύγγραμμα Franc. Fischer, De patriarcharum Constantinopolitanorum catalogis, Commentat. philol. Jenseich. τόμ. 3 (Λειψία 1884) σ. 263—333, ὅπου ἐξετάζονται οἱ μέχρι τοῦδε γνωστοὶ κατάλογοι καὶ αἱ πηγαὶ αὐτῶν, καὶ διερευνᾶται ἡ πρὸς ἀλλήλας τούτων σχέσις. ἀνακοινῶνται δὲ καὶ δύο ἄλλοι ἀνέκδοτοι (βλ. Κρουμβάχερ Α' σ. 796—6).

ἐπαρχίας ἐν Λαύρα τῷ 1740 τελευτήσας, ὁ *Νεόφυτος Μαυρομμάτης*¹⁾), ἔγραψεν : « *Χρονικὸν σύντομον ἐξ ἀνωνύμου τινὸς ἐπιμελεία συντεθέν ἐκ τοῦ πρώτου πλασθέντος Ἀδὰμ ἀρχόμενον, ἕως τοῦ νῦν τρέχοντος ἔτους ζσμδ', ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ἀψλζ'* », ²⁾ Ὁ ἐκδότης ὀρθῶς παρετήρησεν, ὅτι τὸ Χρονικὸν καὶ δὴ τὸ ἀπὸ τῆς τοῦ Σωτήρος ἐνανθρωπήσεως ἐκκλησιαστικῆ ἱστορία ἢ μᾶλλον τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως βασιλείων τε καὶ πατριαρχῶν κατάλογος τυγχάνει. Καὶ τοῦτο μὲν καλῶς, ἀλλ' οὐ ὀρθοῦ καταστοχάζεται ἀποδιδούς αὐτὸ τῷ *Νεοφ. Μαυρομμάτῃ*. οἱ δὲ ἐμφερόμενοι ὑπ' αὐτοῦ λόγοι εἶναι ἀσπληκτοί³⁾). Ὁ πρῶτον Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης διατρίβων ἐν Λαύρα ἐμελέτησε βεβαίως τὸν κώδικα Κ 34, γραφέντα τῷ 1711 ⁴⁾), ὅστις ἐν φ. 202α — 227β περιέχει τὸ Χρονικὸν τοῦτο μετ' ἀσημάντων διαφορῶν⁵⁾ καὶ ἐξικνεῖται μέχρι τῆς ἀλώσεως μόνον. Τοῦτο ὁ Νεόφυτος παραλαβὼν συνεπλήρωσε προσθεῖς τὰ μετὰ τὴν ἀλωσιν εἰς δὲ τὰ σύγχρονα ἀνέμειξε καὶ τὰ καθ' ἑαυτόν. Τούτου ἕνεκα ἐξέδωκεν αὐτὸ ἀνωνύμως παραλιπὼν τὰ πρὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Τὸ σύντομον τοῦτο Χρονικὸν ἀσφαλῶς ἐχρησιμοποίησεν ὁ ἡμέτερος Κυρίλλος. Εἶχεν ὅμως πρὸ αὐτοῦ καὶ ἕτερον κώδικα τῆς Λαυρ. βιβλιοθήκης, τὸν Ω 29 ⁶⁾). περιέχοντα ἐν ἀρχῇ (φ. 1α — 8β) « *Χρονικὸν συντομώτατον πονηθὲν (ἀπεσβέσθη τοῦνομα) ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ πλασθέντος Ἀδὰμ καὶ λῆγον καὶ μέχρι τοῦ νῦν τρέχοντος ἔτους ζσμς'* » (ἦτοι 1738). Ἐν τῷ ἐντύπῳ καταλόγῳ ὁ κῶδιξ οὗτος φέρεται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κυρίλλου, οὐχὶ ὀρθῶς, ἀφ' οὗ κατὰ τὴν ἐμφερομένην χρονολογίαν οὐτε κἀν εἶχε γεννηθῆ ὁ οὗτος. Ἀλλ' ὁ κῶδιξ ἦν κτῆμα αὐτοῦ καὶ

1) Βλ. Ἀλ. Λαυριώτου βιογραφίαν τοῦ Νεοφύτου ἐν Δελτίῳ τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεσ. ἐρευνῶν, Κων)πολις 1880, σ. 65 ἔ.

2) Πατριακὴ Βιβλιοθήκη, Κῶδ. ΣΠΕ'. ἀνήκων ἄλλοτε εἰς τὸν εἰρημένον Νεόφυτον. Τὸ Χρονικὸν τοῦτο περιλαμβανόμενον ἐν τοῖς πρώτοις 46 φύλλοις ἐδημοσιεύθη ἐν τέλει τοῦ Καταλόγου ὑπὸ τοῦ -I. Σακελίωτος σ. 289—315.

3) Βλ. ἐνθ' ἄνω. σ. 145.

4) Κακῶς ἐν τῷ τετυπωμένῳ καταλόγῳ τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς σ. 220 σημειοῦται ὡς χρονολογία τοῦ κώδικος τὸ 1571, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ἐν τέλει παιγνιῶδους σημειώματος. Πλὴν τοῦ ὅτι ἡ γραφὴ εἶναι καταφανῆς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὑπάρχει ἐν φ. 30β ἐπιστολὴ τις ἱερομονάχου Λαυριώτου πρὸς τὸν Ἀχιδῶν ἀρχιεπίσκοπον Διονύσιον, χρονολογουμένη τῷ « ραφ' », Ἐλαφηβολιᾶνος δευτέρου ἐπὶ δέκα»,

5) Παραλείπεται μόνον ἡ ἀπόκρυφος τοῦ Καὶν γενεαλογία.

6) Βλ. περιγραφὴν αὐτοῦ ἐν τῷ Καταλόγῳ σ. 329—30,

τὸ ὄλον μὲν ἔστι ἄλλη χειρὶ γεγραμμένον, ὕστερον ὁ Κυρίλλος ἀκολουθῶν τῷ ἔθει αὐτοῦ σημειώσεων προσήλωσεν ἐν ἀρχῇ τρία φύλλα (μὴ σημειούμενα ἐν τῷ Καταλόγῳ), ἐν οἷς κατεχώρισε διαφόροις ἱστορικᾶς σημειώσεις καὶ ἐγκυκλιώδη ἐπιστολὴν τῆς μονῆς πρὸς ἐν Βλαχία, ὡς φαίνεται, διότι ἀναφέρει τοὺς ἀποδέκτας: «τῷ κϞ κϞ Δημητρίῳ μεγάλῳ Τζηλένα (sic), πανιερωτάτῳ Λουκ[ά] μητροπολίτῃ τοῦ μεγάλου νέου κάσιρου, τῷ διοικητῇ καὶ προΐδρῳ τῆς ἀγιωτάτης καὶ θεοσυλλέκτου συνόδου». Πρὸς τοῦτοις ἔγραψεν ἐνταῦθα καὶ τὸ Ἰβηρικὸν ἢ Γεωργιανὸν ἀλφίβητον μετ' ἑλληνικῆς ἀποδόσεως καὶ ἐρμηνείας: «τὰ τῶν Ἰβήρων στοιχεῖα ὄντα λη', ἐξ ὧν τὰ μὲν κατελείφθησαν ὡς τῇ καθ' ἡμᾶς διαλέκτῳ ἀλυσιτελῇ, τὰ δὲ χρήσιμα κατεσιρώθησαν, ἀπερ ταῦτα ὑπάρχουσι κγ'.»¹⁾ ὡς καὶ τὸ περὶ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ἰβήρων «τῶν Γιουρτζίδων» (φ. 37α).

Ὁμοίως καὶ ἐν τρισὶν ἐν τέλει προσθέτοις φύλλοις ἀνέγραψε πολὺς περιέργους σημειώσεις, ὡς καὶ εἰς τὰ προτελευταῖα ὀκτὼ δοκίμια χρονογραφικὰ²⁾. Μετὰ τὸ εἰρημένον Χρονικὸν ἔπεται «*Νικηφόρου Καλλίστου Ξανθοπούλου Γραφῆς πάσης σύνοψις ἠκριβωμένη*» (φ. 91—56)³⁾. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων συνέταξε κατ' ἀρχὰς ὁ Κίριλλος τὰ ἀνωτέρω δοκίμια, ἀπερ μετὰ ταῦτα μετέφερren εἰς τὸ καθαρὸν ἐν τῷ Κώδικι Λ 201, σ. 343—360 ὡς «*Χρονικὸν συντομώτατον ἀρχόμενον ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως...*»⁴⁾.

1) Τὸ γύμνασμα τοῦτο περὶ τὴν τῆς Γεωργίας γλῶσσαν σημαίνει τὸν σκοπὸν τοῦ Κυρίλλου, ἵνα μετὰ τὴν Ῥωσσίαν ἐπισκέψηται καὶ τὴν ὁδόδοξον αὐτὴν χώραν, ὅπου πολλοὶ μοναὶ εἶχον μετόχια καὶ δὴ ἡ τῶν Ἰβήρων καὶ Φιλοθέου.

2) Περὶ πάντων τούτων, τῶν ἐν τε τοῖς παραφύλλοις καὶ τοῖς 8 φύλλοις, οὐδὲν λέγεται ἐν τῷ Καταλόγῳ καίτοι περιέχουσι σπουδαίας σημειώσεις.

3) Αὕτη ὑπάρχει παρὰ Migne 147, σ. 606 καὶ ἰδιαιτέρως ἐν τῇ Ἱερογραφικῇ Ἀρμονίᾳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας Κυρίλλου (Κων/πολις 1802), σ. 155—171.

4) Βλ. καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ Κώδικος. Αὕτη εἶναι ἡ τρίτη ἔκδοσις, διότι ὑπάρχει καὶ ἐν κώδικι Λ 41, φ. 208α—220β. Ἐγρᾶφη ἐν τῇ Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ (ἔτος ΙΒ', 1893 σ. 175) ὑπὸ τοῦ μακ. Ἀλεξάνδρου Λαυριώτου, οὗ ὁ Μαυρομμάτης ἀντέγραψεν ἕτερον Χρονικὸν ἐκ τοῦ κώδ. [Λ 135, φ. 425α-439]. οὗτος δὲν ἔχει ὅμως δίκαιον· διότι τοῦτο ἐκεῖνο δὲν περιέχει τοὺς πατριάρχας. Τοῦτο δύναται νὰ λεχθῇ μόνον, ὅτι τὸ εἰρημένον, ὡς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, εἶναι τὸ ἀρχέτυπον. Μετὰ ταῦτα Ἰγνάτιος ὁ Ναξιανόου (Λαυριώτης) ἔγραψεν (ἀρχ. ΙΘ' αἰῶνος) «Χρονολογίαν ἀκριβῆ τῆς θείας Γραφῆς (Ἐκκλ. Ἀληθ. Θ', 1888, σ. 230-231) καὶ τῶν πατριαρχευσάντων ἐν Κων/πόλει» Ἀναφέρομεν τὰ

Οὕτως ἐξ ἑνὸς ἀρχαίου συντόμου Χρονικοῦ προήλθον τόσα ἄλλα βελτιωμένα. Ταῦτα ὅμως ἦσαν τὰ πρωτόλεια τοῦ χρονογραφικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίλλου, καὶ ἐκ τούτων σαγηνευθεὶς ἐπεδόθη πλέον ἰδιαζόντως εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας, ἀποκλειστικῶς περιορισθεὶς εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ τὴν μετὰ τὴν ἄλωσιν περίοδον ἐν τοῖς δύο ἐπιμέτραις αὐτοῦ πονήμασι, τήντε «Πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν νέαν ἱστορίαν», ὡς ἐπωνόμασεν αὐτὰ εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἔκδοσιν. Ὁ μέγας λογοθέτης τῆς ἐκκλησίας *Ἰέραξ* συνέγραψεν ἀρχομένου τοῦ 15 αἰῶνος *Χρονικὸν σύντομον* ἀφηγούμενος περὶ τῆ φράσει τὰ ἀπὸ κοσμογονίας μέχρι *Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου* συμβεβηκότα, ἔπειτα τὴν συνέχειαν περὶ τῆς Τούρκων βασιλείας διὰ στίχων πολιτικῶν 15συλλάβων, ἣν ἐκ κώδικος τοῦ μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου ἐξέδοτο ὁ *Σάθας* ἐν τῇ Μεσ. Βιβλιοθήκῃ, Α' τόμῳ (Βενετία 1872) σ. 245—268.

Ἀσφαλῶς ὁ Κύριλλος θὰ εἶχε καὶ ἄλλας τοιαύτας χειρογράφους μονογραφίας περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ ὑπὸ Ἁγιορειτῶν ἔτι γεγραμμένας, οἵτινες διατρίβοντες ἐν Κων/πόλει ἠδὲκαίρου διὰ τοιαύτας συγγραφάς· καὶ ἀναφέρω ἕνα τῶν λογιωτέρων Ἰβηριτῶν πατέρων τοῦ 17 αἰῶνος, τὸν προϊστάμενον *Ἰωακείμ*, ὅστις εἶναι ἤδη γνωστὸς ἐκ τῆς πρὸς τὸν *Εὐγ. Βούλγαριν* καὶ τὸν πρόην Ἄρτης καὶ Ναυπάχτου *Νεόφυτον* δημοσιευθείσης ἀλληλογραφίας. Οὗτος ἔγραψε διὰ πολιτ. στίχων ἱστορίαν τῶν ἐν ἔτει 1730 συμβάντων ἐν Κων/πόλει καὶ περὶ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ *Μαχμούτ* (*Γεδεών*, Χρονογραφία τῆς μονῆς, Ἰβήρων, Κων/πολις 1906, σ. 20).

Δὲν εἶμαι βέβαιος, ἐὰν ἐχρησιμοποίησε καὶ τὸν *Ἵψηλάντην*, διότι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μονῆς δὲν ὑπῆρχεν ἀντίγραφον—ἴσως ἐμελέτησεν αὐτὸν ἐν Βλαχία—ἀλλὰ τὸν *Ἀθηνῶν Μελέμιον* εἶχε πάντοτε, ὡς φαίνεται, μετὰ χειρας ἐν χειρογράφῳ πρὶν κτήσῃται αὐτὸν

ἔγγυτερον τοῦ Κυρίλλου. ἀλλὰ τοιαῦτα Χρονικά εἶναι πολυάριθμα (βλ. Ἱστορίαν τῆς Βυζ. Λογοτεχνίας ὑπὸ Κρομμυβάχερ (μετάφρ. Σωτηριάδου), τόμ. Α', σ. 801—9). Περὶ δὲ *Ψευδοδωροθέου καὶ τοῦ Μαλαξοῦ*, ὅστις ἔγραψε καὶ τοιοῦτον σύντομον Χρονικὸν πολιτ. καὶ ἐκκλησιαστικὸν ὑπάρχον καὶ ἐν κώδ. Σουμελά 10 εἰς κοινὴν γλῶσσαν (βλ. αὐτ. 812—814). Περὶ πάντων τῶν παντοίας φύσεως Χρονικῶν ἄριστα περιέλαβεν ὁ *Ερρ. Gelzer* ἐν *Sextus Julius Africanus II* (Leipzig 1885) σ. 298—384, ἐφεξῆς δὲ καὶ περὶ τῆς Συνόψεως τοῦ *Νικηφόρου*.

ἔντυπον ¹⁾. Το ἔντυπον τοῦτο ²⁾ μόλις λαβὼν εἰς χεῖρας ὁ φιλόστοργος Κύριλλος ἐπλήρωσε καὶ τοὺς τρεῖς τόμους τῆς ἐκκλησ. ἱστορίας σημειωμάτων λίαν εὐστόχων, διορθούμενος καὶ συμπληρῶν τὸ κείμενον, ὡν σταχυολογοῦμέν τινα. Α', σ. 337. «Θαυμάζω ὅτι δὲν ἀναφέρει τελείως τὴν ἐν Τύρῳ σύνοδον ἐπὶ τοῦ μεγ. Κωνσταντίνου, καὶ ὅρα τὸν Εὐσέβιον λόγῳ δ' εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου βασιλέως, ὑπόθεσις μα'». Ὡς ἦτο ἐπόμενον αἱ παρατηρήσεις καὶ προσοθῆκαι πλεοιάζουσιν εἰς τοὺς τελευταίους δύο τόμους· π.χ. Β', σ. 66 (ὁ Μελέτιος κατὰ τὸν **Κεδρηνδὸν** γράφει, ὅτι ἐπὶ **Ἰουσίνου** καθιερώθη ἡ Ὑπαπαντή). «Ψευδῶς λέγουσι τοῦτο· καὶ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἦν αὕτη ἡ ἑορτή, καθὼς δηλοποιεῖται ἀπὸ πολλοῦ παλαιοῦ ἁγίου· μάλιστα δὲ ὁ ἅγιος **Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας**, ὁ θαυματουργός, ἐκθειάζει ταύτην τὴν ἑορτὴν διὰ πανηγυρικοῦ λόγου· ἐξαιρέτως δὲ ὁ ἅγιος μέγας **Ἀθανάσιος ὁ Ἀλεξανδρείας** ἔχει εἰς αὐτὴν τὴν ἑορτὴν θαυμασίον πανηγυρικὸν λόγον». Περὶ τῆς Θεοφανοῦς γράφει Β', σ. 366, «ἦτις ἐξωρίσθη εἰς Πελοπόννησον, ἔνθεν ἀποδράσας (sic) κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν· ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὠραιότατην **Ἰουλιανῶν** ὁ βασιλεὺς ἔλαβεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα ἑαυτοῦ. . . » Γ', 126: «Θαυμάζω κατὰ ἀλήθειαν τὸν συγγραφέα . . . παραιτεῖται κοῖ ἀποσιωπᾶ τὰ ὅσα κακὰ ἔκαμεν οὗτος ὁ θεοκατίρατος **Μιχαὴλ** βασιλεὺς ὁμοῦ μὲ τὸν διαβολοπατριάρχη τῆς **Βέκκον** ἐρημώσαντες Κύπρον, Κρήτην, Μωρέα καὶ πάσας τὰς νήσους, καὶ τοὺς κατοικοῦντας ἔκαυσαν, ἐπνιξαν, ἐθανάτωσαν, ὅπως συστήσῃ τὸν παπισμόν». Εἰς δὲ τὰς ἡσυχαστικὰς ἐριδας τοῦ Ἀθῶ προσέθηκεν σ. 213: «ἡ ἱερὰ καὶ μεγάλη Λαύρα ὀλίγον ἔλειψε νὰ γίνῃ αἰρετικὴ».

Οὕτω καταρτισθεὶς ὁ Κύριλλος καὶ προπονήσας ἑαυτὸν δι' ἀδράς τῶν πηγῶν μελέτης καὶ περισυλλογῆς πάντων τῶν σχετικῶν προσέρχεται ἐπὶ τὴν χρονογραφίαν, ἣ δὲ ἐποχὴ αὕτη ἐν Ἀθῶ εἶναι λίαν ἀξιοσημείωτος διὰ τὰς ἱστορικὰς μελέτας. Ἐγκαινιάζουσιν αὐτὴν οἱ τῆς περιωνύμου Ἀθωνιάδος Ἀκαδημείας εὐκλεῶς προστάντες **Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις** ³⁾ καὶ **Σέργιος ὁ Μακραῖος** ⁴⁾. Ἄλλ' ὁ πάντα ὑπερβαλὼν

1) Εἰς τὸν ἀνέκδοτον καὶ ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ **Μελέτιον** ἀναφέρονται πάντα τὰ σημειώματα τοῦ Κυρίλλου, ἰδίως τὰ ἐν τῷ Κήφῳ Χαρίτων.

2) Τοῦτο ἔχω εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μου βιβλιοθήκην προερχομένην ἐξ ἀνταλλαγῆς.

3) Ἐκατονταετηρὶς ἰῶν ἀπὸ Χριστοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπήσαντος ἡ πρώτη κτλ., Λειψία 1805.

4) Ὑπομνήματα ἐκκλησ. ἱστορίας (1750—1800). **Σάθρα**, Μεσ. Βιβλιοθ.

καὶ καθιερώσας καὶ ἐν τῇ ἱστοριογραφίᾳ τὴν δημώδη διάλεκτον ὡς καὶ τοὺς νέους πολιτικούς στίχους εἶναι ὁ πολυγραφώτατος **Κωνσταντῖνος ἢ Καισάριος ὁ Δαπόντες**, μονάσας κατ' ἀρχάς ἐν Σκοπέλῳ καὶ εἶτα ἐν τῇ τοῦ Ξηροποτάμου Ἀθωνικῇ μονῇ. Οὗτος γνωστὰ μὲν τύποις ἱστορικὰ ἔγραψε τὸν Χρονογράφον καὶ τὸν Ἱστορικὸν κατάλογον ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Σάθα¹⁾, καὶ τὰς Δακικὰς ἐφημερίδας ὑπὸ **Αἰμιλίου Legendre**²⁾· ταῦτα εἰς πεζόν, ἔμμετρα δὲ τὸν «**Καθρέπτῃν γυναικῶν**»³⁾, ἐν ᾧ περιέχονται γραφικῶς αἱ ἐν τῇ παλαιᾷ γραφῇ περιεχόμεναι σοφοῦσθαι ἱστορίαι καλῶν τε καὶ κακῶν γυναικῶν⁴⁾, καὶ **Κῆπον Χαρίτων**⁵⁾. Ἀνέκδοτα δὲ ἀφῆκεν ὁ Δαπόντες πᾶμπολλα, ὧν κυριώτερα τὰ ἐξῆς· πλὴν τῆς Γεωγραφικῆς ἱστορίας τὸ Βασιλικὸν θέατρον περιέχον ἱστορίας διαφόρων βσιλέων καὶ τὴν Βίβλον βασιλειῶν⁶⁾ Ταῦτα εἰς δεκαπεντασυλλάβους στίχους συντεταγμένα, ὅπερ οὕτως ἐστὶν ὁ συγγραφεὺς δικιολογεῖ, ἀταριθμῶν καὶ τὰ στιχουργικὰ ἔργα αὐτοῦ :

Διὰ ταῦτα κ' ἐγὼ λοιπὸν ὅτι παλαιότερα
ἢ στιχουργία ἢ χροσῆ, ἦτο τιμιώτερα,
οὔσα τιμιώτερα δὲ εἶναι καὶ γλυκυτέρα,
ἔστωντας γλυκυτέρα δέ, εἶναι ποθεινότερα,
οὔσα ποθεινότερα δέ, εἶχε στιχοποιήσει
καὶ τὸ ψαλτῆρι ὁ Δαβὶδ καὶ μὲ παρακινήσει,
κ' ἔκαμα τὰ βιβλία μου διὰ τῆς στιχουργίας
ὄλους τοὺς δέκα τόμους μου, καθὸ πλέον γλυκείας.
Πρὸς τούτοις καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς τοὺς τῆς χρονογραφίας

τόμ. Γ', σ. 201—419. Καὶ οὗτος μὲν ἔγραψεν εἰς ὕψος Θουκυδίδειον, ὁ δὲ Εὐγένιος εἰς «μιξοσόλικον».

1) Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 1—70. καὶ 71—200.

2) *Éphémérides Daces ou chronique de la guerre de 4 ans (1736—39)*, publiées par-traduites et annotées Paris 1880—3, τόμ. I—IV, ὁ τελευταῖος περιέχει μετῴφρασιν.

3) Λειψία 1766, τόμ. 1—2.

4) Ἀθήναι 1830, τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξέδοτο αὐτὸ ἐν Παρισίοις καὶ ὁ Legendre ἐν *Bibliothèque grecque vulgaire* III. Πρὸ τούτων δὲ ὁ Ἐπαμ. Σταματιάδης τῷ 1877 ἐν τῇ Ἐπετηρίδι Σάμου.

5) Σάθα, Νεοελλ. Φιλολ. σ. 504 Οὗτος ἀναφέρει *Καθρέπτῃν Γυναικῶν* καὶ *Φανάρι Γυναικῶν*, ἀλλ' εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό.

6) Κδδ. 254—255 μνησῆς Ξηροποτάμου (Καταλ. προηγ. Εὐδοκίμου σ. 180-1) καὶ Λαύρας Γ 137—Γ138 (ἐκτὸς τοῦ τετυπωμένου καταλόγου). ἀμφότεροι οἱ κώδικες ἰδιόχειροι τοῦ Δαπόντε [τοῦ Λαυρ. λείπ. βιβ. 23—].

τῆς παγκοσμίου νὰ εἰπῶ μάλιστα ἱστορίας,
εἰς τὰ ὅποια *ἐκατὸν πενήντα χιλιάδες*
στίχοι εὐρίσκονται θαρρῶ, ὡς τόσαι μυριάδες,
στίχους ὅπου δὲν φαίνεται οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀρχαίων
τόσους νὰ ἐστιχούργησεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τῶν νέων.

Τὰ ἔργα τοῦ Δαπόντε ἐκυκλοφόρουν εὐρύτατα· μετὰ δὲ τοῦ ἡμετέρου Κυρίλλου εὐρίσκετο ὡς φαίνεται, εἰς καλὰς σχέσεις καὶ διὰ τοῦτο παρέλαβε καὶ αὐτὴν Περιήγησιν αὐτοῦ ὁ Δαπόντες εἰς τὴν Γεωγραφικὴν ἱστορίαν, καὶ οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ἐπίδρασις. Πάντως δέον νὰ θεωρήσωμεν τὰ τοῦ Δαπόντε ἔργα προγενέστερα τῶν τοῦ Κυρίλλου. περὶ τῆς Βίβλου μάλιστα τῶν βασιλειῶν ἔχομεν τὴν χρονολογίαν ἐν τῷ Ξηροποταμηνῷ κώδικι 254 φ. 71α : «αψοβ', σεπτεμβρίου λ', ἤρχισα νὰ τὸ ἀντιγράψω» σημείωμα αὐτοῦ τοῦ Δαπόντε. Καὶ ἡ Βίβλος αὕτη εὐρίσκεται καὶ ἐν Λαύρα.

Τοιαῦτα τὰ μεγάλα ἱστορικὰ ποιήματα τοῦ Δαπόντε, ὅστις ἀπὸ τῶν βυζαντικῶν ἱστορικῶν ἐπαναφέρει τοὺς πολιτικοὺς στίχους καὶ ἐγκαινιάζει τόσον ἐπιτυχῶς τὴν δημώδη γλῶσσαν. Ὁ Σ. Λάμπρος ὅλως ἀιολαιπῶρως διέκρινεν ὅτι ὡς βάσις τῆς Βίβλου βασιλειῶν ὑπῆρξεν ὁ *Ψευδοδωρόθεος* ¹⁾, ἀλλ' οὐδόλως ἔκρινεν ὀρθῶς. Ὁ Δαπόντες, ὅπως καὶ ὁ Κύριλλος, κατακόρως εἶχον ἐνδιατρίψει περὶ τὰς πηγὰς τῆς ἱστορίας καὶ δαψιλῆ ἔχομεν τούτου τὰ ἴχνη, καὶ προπαντὸς εἰς τὰ ἔργα τοῦ πρώτου. Οὗτος ποικίλλει αὐτὰ παρεμβάλλων οὐ μόνον χωρῖα καὶ περιόδους τῶν πρὸ αὐτοῦ ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων τῆς καλῆς ἐπικῆς, ἀλλὰ γνωρίζει ἡμῖν καὶ πλεῖστα ἀνέκδοτα κείμενα καὶ ἐπιγράμματα, χρυσόβουλλα γράμματα καὶ διαφόρους ἀξιολόγους καὶ περιέργους παραδόσεις ἅμα καθιστῶν τερπνὸν τὸν λόγον.

Ἄλλ' εἶχε καὶ πλησιέστερον εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς χρονογραφίας ὁ Κύριλλος, τὸν *Εὐθύμιον Λαυριώτην*, τὸν αὐτοκαλούμενον Μακεδόνα, καίτοι καταγόμενον ἐκ Τραπεζοῦντος ²⁾). Οὗτος ἔγραψε δύο ἔμμετρα ἔργα τὴν «*Στηλίτευσιν τοῦ Πάπα*» ἐκ στίχων 17040, περὶ ἧς ἀλλαχοῦ, καὶ τὸ «*Προσκυνητῆριον ἀκριβέστατον τῆς ἐν τῷ ἁγιωνύμφῳ Ὄρει τοῦ Ἀθωνοῦ ἱερᾶς καὶ σεβασμίας, βασιλικῆς καὶ σιαν-*

1) Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγίου Ὄρους ἑλλήν. κωδίκων, τόμ. Α' Κανταβριγία 1895, σ. 224.

2) Βραχέα τινὰ ἔγραψε περὶ αὐτοῦ ὁ Ἄλεξ. Λαυριώτης ἐν Ἐκκλ. Ἀληθ. 1893. σ. 206.

ροπηγιακῆς μονῆς μεγίστης Λαύρας, συντεθὲν διὰ στίχων πολιτικῶν παρὰ Εὐθύμιου Μακεδόνοσ τοῦ καὶ τῆσ αὐτῆσ μονῆσ Ιερομονάχου»¹⁾. Πρὸσ τὸν ἀναγνώστην προοιμιάζεται ὁ ποιητῆσ ταῦτα :

Εἷσ κῆποσ πανευφρόσυνοσ καὶ μία κρύα βρύσι
ἢ περιβόλι με καρποὺσ με ῥόδα νὰ ἀνθήσῃ,
με δένδρα εἰσκιόφυλλα με δροσερὸν ἀέρα
καὶ με πουλλὰ γλυκόφωνα ποῦ τέρπουν τὸν καθένα κτλ.

Ὁ πρόλογοσ φθάνει μέχρι τῆσ 63 σελ. ἔωσ δὲ τῆσ σ. 82 τινὰ περι-
ἀγίου Ὁροσ, καὶ σ. 82—279 ἐκτίθεται ὁ βίοσ τοῦ κτίτοροσ τῆσ Λαύρασ
ἀγίου Ἀθανασίου καὶ μέχρι τέλοσ ἐν 70 σελ. ἡ περιγραφὴ τῆσ μονῆσ,
τὸ κύριον θέμα. Ἐν τέλει ἐγκώμιον εἰσ τὴν Μονὴν καὶ τὴν Θεοτόκον σ.
353 : «Ἐγράφη τὸ παρὸν εἰσ τὴν τοῦ Καυσοκαλυβίου Σκήτην ἔτει τῷ
απογ' (1773) μηνὶ σεπτεμβρίῳ»²⁾. Εἰσ τὸ τέλος ὑπάρχουσι δύο ἐπιγράμ-
ματα πρὸσ τὸν «συγγραφέα», ὧν τὸ ἕτερον ποίημα τοῦ Κυρίλλου, ὡσ ἡ
ἀκροστιχίσ δηλοῖ, ἐγράφη ἰδιοχειρῶσ ὧδε :

Στίχοι πολιτικοὶ πρὸσ τὸν συγγραφέα καὶ στιχουργὸν τούτῆσ τῆσ
βίβλου.

Καλῶσ καὶ πάντα κάλλιστα ἐστιχούρησεσ πᾶσαν,
λαμπροφανῶσ καὶ τὴν ζωὴν ἐξύμνησεσ εἰσ ἅπαν
ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματοσ φωτιζόμενοσ ὄντωσ,
αὐτόσ, σὺ Εὐθύμιε, προηγούμενε πάντωσ.
ῥίζαν, πόλιν καὶ γενεὰν πατρὸσ Ἀθανασίου
ὑμνησεσ καὶ τὰ θαύματα ἡμετέρου ὁσίου.
Ἴδεν ἡ Λαύρα, ἴδεν σε καὶ ἐγκωμιαστὴν τῆσ,
ῥεῖθρον καλὸν ὡσ ποτάμιον καὶ πανηγυριστὴν τῆσ.
λαμπρότατα ἀνύμνησεσ τὴν δέσποιναν Μαρίαν
ἰδίαν οὔσαν Ἀθωνοσ βοηθὸν καὶ κυρίαν,
Λαύρασ κυρίωσ μάλιστα μητρὸσ ἡμῶν τῆσ θείασ,
ᾧ θεῖε προηγούμενε ταυτησί ἐστίασ,
ὅπωσ καὶ ἄμφω σήσειασ (sic) βοηθοὺσ ἐν ἀνάγκαισ
τούτοσ οὔσπερ καὶ ὑμνησασ τοῦ βίου ἐν ταῖσ ζῳαίσ,

1) Κῶδ. Λαυρ. Α 51, ἐκ σ. 396 δον.

2) Ὁ Εὐθύμιοσ ἀπεχώρητεν ἐγκαίρωσ ἐκ τῆσ μονῆσ καὶ κατέφησεν
εἰσ Καυσοκαλύβια, εἰσ τὴν καλύβην τὸ Γενέσιον τῆσ Θεοτόκου, βαρυνθεῖσ ὡσ
φαίνεται ἐκ τῶν ἐντὸσ Λαύρασ διηνεκῶν σκανδάλων τῶν μοναχῶν, ὧν εἰσ τὴν
«Μέλισσαν» διὰ τῶν ζοφερωτέρων χρωμάτων περιγράφει τὸν βίον.

ὕπ' αὐτῶν βοηθούμενος, εὐγέ σου τῆς ἐλπίδος.
οὕτως οὖν αἰεὶ ἔχοιο, καὶ λήψη μέγα κῦδος
ὕπὲρ ἐμοῦ εὐχόμενος τοῦ οἰκτροῦ καὶ ἀθλίου
1798, Ἀπριλίου 19.

Πλὴν τῶν δύο τούτων ἔργων τοῦ Κυρίλλου ἐν τῇ ἐν Καυσοκαλυβίοις καλύβῃ αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ ἕτερον κατὰ στίχον πόνημα τοῦ Εὐθυμίου, ἡ *Μελισσα*, περιέχουσα διάφορα ποιήματα ἱστορικά, νοθετικά καὶ εὐχάς, ὧν ἀξιοσημείωτον εἶναι ὁ «*Νουθετικὸς λόγος πρὸς τὴν ποτε ἐρωμένην αὐτοῦ*», ἐν ᾧ ἐκτίθεται τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον¹⁾.

Ἔτος συντάξεως τῶν ποιημάτων τοῦ Εὐθυμίου, τοῦ μὲν Προσκυνηταρίου εἶναι τὸ 1765²⁾, τῆς δὲ Σηλητεύσεως τοῦ Παπά 1767³⁾, ἄρα ἀπὸ πολλοῦ τὰ ἀνέκδοτα ταῦτα ἔργα ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Λαυριώταις, πρὶν ἢ ἀρξῆται ὁ Κύριλλος τοῦ συγγραφεῖν. καὶ δὲν εἶναι δυνατόν, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐξύμνησέ καὶ τὸν ποιητὴν νὰ μὴ ἐπηρεάσθη καὶ ἐξωρηθῆ εἰς τὴν στιχουργίαν καὶ ἐντεῦθεν. Τοιοῦτος περὶ τὴν στιχουργίαν ἄνεμος ἔπνεε τότε περὶ τὰ μέσα τοῦ 11^{ου} αἰῶνος ἐν Ἀθῶν καὶ ποιητικὸς οἶστρος εἶχε κυριεύσει τοὺς λογίους, ὥστε ἀνεφάνησαν ἄφθονοὶ ἐξ ὑπογείου ποιηταὶ θυσιάζοντες τὰ πάντα πάντα χάριν τοῦ στίχου καὶ τῆς ὁμοιοκαταληξίας⁴⁾.

Τοῦ πολιτικοῦ στίχου χρῆσιν ἐποιήσαντο εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν καὶ οἱ Βυζαντινοί, οἷον ὁ *Ἐφραϊμ* εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ Καίσαρος μέχρι τῆς τῶν Λατίνων ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκβολῆς (1261) Χρονικόν, συντεταγμένον εἰς 9564 τριμέτρους βυζαντινοὺς. Τοῦτο μᾶλλον ὡς ἡμερολόγιον τῶν Αὐτοκρατόρων, θρησκευτικὸν ἐπιδιδῶσκον σκοπὸν, δύναται νὰ θεωρηθῆ, καὶ ἔνεκα τοῦ ἐκλελυμένου ὕφους, ὅτι ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον τῷ Κυρίλλῳ. (λέγει περὶ τοῦ μεγ. Κωνσταντίνου)

1) Ὁ κῶδ. ἀποτελεῖται ἐκ σελ. 7', 273 (βλ. Εὐλογίου Κυρίλλου Λαυριώτου Κατάλογος τῶν κώδικων τῆς ἱερᾶς σκήτης τῶν Καυσοκαλυβίων καὶ τῆν καλυβῶναυτιῆς, ἐκδιδόμενος μετὰ προλεγόμενων καὶ πινάκων ὑπὸ μητροπ. πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Paris 1930, σ. 112-114, ἐκτεταμένην περιγραφὴν τοῦ κώδικος). Ἀξιοὶ ἀναγνώσεως εἶναι οἱ περὶ τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει καταστάσεως στίχοι 239-248.

2) Λ 54, σ. 10.

3) Ω 103, φ. 63 ἐν Φιλιππουπόλει.

4) Ἡ ὁμοιοκαταληξία, ἣτις τόσῳ προσφιλὴς κατέστη εἰς τοὺς νεωτέρους Ἑλληνας, ἦν ἀγνωστος τοῖς ἀρχαίοις, καὶ προῆλθεν ἐκ τῶν Ἀράβων,

πατῆρ ἀνάκτων κεκλημένος
καὶ χριστολατρῶν κρατόρων ἀρχηγέτης
πρῶτος ὀριστῆς ποιμενάρχων συνόδου.

Ἄλλ' αὐτὸς οὗτος λέγει ὅτι ἐγένετο μιμητής, ὅπως καὶ συνεχιστής, τοῦ *Κωνσ. Μανασσῆ*, ὅστις φαίνεται ὅτι ἦν προσφιλὴς τοῖς μοιαχοῖς ὡς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀντιγράφων, τῶν σωζομένων ἐν ταῖς Μοναῖς. Τὸ χρονικὸν τούτου τελευτᾷ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Νικηφόρου Βοτανειάτου* (1081), καὶ συνέταξε αὐτὸ χάριν τῆς σεβαστοκρατορίας *Εὐφάνης*, νύμφης ἐπ' ἀδελφῶ (τῷ *Ἀνδρονίκῳ*) τοῦ αὐτοκράτορος *Μανουὴλ Κομνηνοῦ*· ὅθεν καὶ περὶ αὐτῆς στιχοῦργεῖ μεστὰ λιβα-
νωτοῦι τοιαῦτα :

Σὺ δέ, ψυχὴ βασίλισσα καὶ φιλολογικωτάτη
ἀεὶ διψῶσα γνώσεως καὶ λόγου καὶ παιδείας,
βίβλοις ἀεὶ προστέτηκας, ἐπεντροφᾶς τοῖς λόγοις
καὶ γίνεται σοὶ τῆς ζωῆς ἅπας ὁ χρόνος λόγος ¹⁾.

Περὶ τῆς συνεχίσεως τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μανασσῆ ταῦτα γράφει ὁ Κύριλλος:

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μανασσῆς ὁ ἄριστος ἐκεῖνος,
ὑπογράψας ὡς ἄριστα πολιτικοῖς τοῖς στίχοις,
μόλις σαφῶς κατέληξεν αὐτοῦ χρονολογίαν
ἕως τοῦ Βοτανειάτου, τοῦ γέροντος τοῦ τότε,
Νικηφόρου τοῦ ἀνακτος ἐκείνου τοῦ ματαίου.
οὐδαμῶς οὖν ἠθέλησεν ἐξ ὅτου ἕως δεῦρο
ὑπακολουθῆσαι ἐξῆς ἄλλος τουτὶ τὸ ὕφος·
τούτου οὖν ἠκολούθησα τὸ ὕφος καὶ τὸν τρόπον,
ἢ δέ γε καλλιέπεια καὶ λέξεων κομψότης
συνέφυγον, ἀπέδρασαν, μακρὰν που τοῦ νοός μου·
λοιπὸν δὲ τοῦτο ἔνεστιν ἐν τῷ πονηματίῳ
αὐτῷ δεκαπεντασύλλαβον, ξηρὸν ὅμως καὶ τοῦτο ²⁾.

1) Migne Patrol. gr. 127, 220.

2) Ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Νέας ἱστορίας πολιτικῆς τε καὶ ἐκκλησιαστικῆς
Λ 201. Περὶ τῆς γενέσεως τοῦ πολιτικοῦ στίχου βλ. Ζαμπελίου, Δημοτικὰ
ἔγγραφα, σ. 470—5.

Ἄλλ' ὅπερ ἀρμόζει νὰ παρατηρήσῃ τις περὶ τῆς στιχοουργίας τῆς *Μανιασῆ* εἶναι τὸ ἀνάρμοστον εἰς ἱστορίαν μέτρον. Τοῦτο δὲ καταντᾷ ἀνυπόφορον ἕνεκα τοῦ μήκους τοῦ ποιήματος, ἐστρωμένου ποιητικοῦ πνεύμιτος, τῶν αὐτῶν φράσεων καὶ λέξεων ἐπαναλαμβανομένων κατακόρωσ. Τὸ αὐτὸ ἐφαρμόζεται ἀληθῶς καὶ εἰς τὴν στιχοπλοκίαν τοῦ Κυρίλλου, ἣτις καθίστησι προσκορῆ τὸν ἀναγνώστην, εἰ καὶ οὐχὶ σπανίως προσπαθεῖ ὁ ποιητὴς νὰ ποικίλλῃ αὐτὴν δι' ἐγκρίτου τινὸς φράσεως ἢ ὠραίου ἐπιθέτου. Τοσοῦτον δὲ δυστυχῶς ἀκαλαίσθητος εἶναι ὁ ἡμέτερος ποιητὴς, ὥστε οὔτε περὶ τῆς ὁμοιοκαταληξίας φροντίζει πάντοτε, οὔτε κἂν ὅπως δώσῃ τὰς αὐτὰς συλλαβὰς εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον, ὅσαι εἰς τὸν προηγούμενον· π.χ. εἰς τὴν Περιήγησιν τῆς Ῥωσσίας διὰ πολιτικῶν στίχων γεγραμμένην ἀναγινώσκει τις :

στίχ. 619 ἐπικάνθηται τῆς πλευρᾶς τῆς κλίμακος.

» 652 καὶ μέσφ τούτων ὁ κουμπὲς ὁ μέγιστος.

Τοσαύτην συτιτίθειαν πρὸς τὸν Μανιασῆν ἠσθάνθη ὁ Κυρίλλος, ὥστε εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐκδώσῃ τύποις τὸ Χρονικὸν αὐτοῦ, ὅτε μετέβη εἰς Βενετιάν, θυμίζων ὅτι τοῦτο ἦν τότε ἀνέκδοτον.¹⁾ ἄλλ' ἔπειθ' αἱ χρηματικαὶ καταθέσεις τῆς μονῆς ἐν ἔνετ. τραπέζῃ (τσέκα) εἶχον ὑποστῆ μείωσιν δὲν ἐπέτυχε τοῦ ποθουμένου. Ἐκ τῶν τριῶν τοῦ Μανιασῆ κωδίκων, τῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ Λαυρ. βιβλιοθήκῃ προετίμησε τὸν Κ 58 τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.²⁾ Εἰς τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἐποιήσατο τὰς δε τὰς προσθήκας.

φ. 59β. Ἐκέλευσε τοὺς ἀπὸ Δαβιδ τὸ γένος ἄπαντας ἀναιρεθῆναι διὰ τὸ πρὸς τὸν Χριστὸν μῖσος ὁ *Δομετιανός*, ἰθ' καὶ κ' κεφ. τοῦ γ' βιβλίου Εὐσεβίου.

Περὶ τοῦ *Νερούα*: «Κορὴς τὸ γένος, ἡγεμὼν παντὸς ἐπαίνου ἄξιος, ἀπὸ Χριστοῦ ἔτη 96, ἐπαινεῖται ὅτι ἰδὼν ἑαυτὸν διὰ τὴν βαρύνουσαν ἡλικίαν καὶ τὴν τοῦ στομάχου ἀσθένειαν ἀδυνατῶς ἔχοντα πρὸς τὴν ἀρχὴν κ.τ.τ. εἰσποιεῖται τὸν Τραϊανὸν ἐν τῇ Γερμανίᾳ τότε ὄντα μετὰ τῶν στρατοπέδων καὶ ἐξεβόησε πρὸς πάντας: Τύχη ἀγαθὴ τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου Νερούας Τραϊανὸν εἰσποιεῖται».

φ 60α. Οἱ Γέται, ἔθνος παλαιὸν περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νίστρου

1) Τὸ ἀρχικὸν κείμενον ἐξεδόθη ὑπὸ J. Meursius ἐν Λουγδούνῳ Βαταυῶν 1616, εἶτα ὑπὸ A. Fabricius ἐν Παρισίοις 1655 καὶ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Bekker, Βιέννη 1839 κτλ.

2) Ἐν τούτοις ὑπάρχει ὁ Κ 54 ἐπὶ βομβυκίνου χάρτου καὶ μετὰ ἀρίστης ὀρθογραφίας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος (καὶ οὐχὶ τοῦ ΙΕ', ὡς γράφεται ἐν τῷ τετυπωμένῳ Καταλόγῳ μόνον αἱ ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ προσθήκαι εἶναι τοῦ ΙΕ'). Ὑπάρχει καὶ ὁ Λ 108 τοῦ ΙΙΙ' αἰῶνος (1737).

καὶ Δανουβίου τῶν ποταμῶν, κατὰ τὴν ἄκρην τῆς ποντικῆς θαλάσσης· ὄρα Μελέτ. Γέται . . . Χώρα Γετουλία καὶ Γαιτουλία ἢ Νουμιδία, φύλ. 600.

φ. 64β. *Μακρῖνος* φονεύσας τὸν *Ἀντωνῖνον* βασιλεύει ἔτη . . . οὐ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν φονευθέντος βασιλεύει ὁ ψευδῆς Ἀντωνῖνος, ὁ αἰσχρότατος καὶ κίναϊδος Ἐλαιογάβαλος (sic) ἔτη οὐ ἀναιρεθέντος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν *Ἀλέξανδρος* τῆς χριστιανῆς *Μαμαίας* [υἱός] βασιλεύει ἔτη . . . ὃν φονεύσας *Μαξιμίμος ὁ Θεῶξ*, ὁ λυσσώδης κύων (ὑπὸ Χριστοῦ ἔτη 235) βασ.λεύει ἔτη 5'. ἢ σύγκλητος μισαχθεῖσα τοῦτον ποιεῖ ἀντικαίσαρος τιμίους *Μάξιμον καὶ Ἀλβῖνον* διαρκέσαντας μῆνας τρεῖς, οὓς ἀνελόντες οἱ στρατιῶται βασιλεύουσι νήπιον *Φίλιππον* διαρκέσαντα ἔτη ἑπτὰ, ὃν φονεύσας ὁ *Δέκιος*...

φ. 73β. Ἦν δὲ ὁ *Γρατιανὸς* τοιοῦτος τοξότης εὐστοχος, ὡς ἴδεται πανταχοῦ, Γρατιανοῦ βέλη φρένας ἔχειν (παροιμία).

Θνήσκει τελευταῖον *Θεοδοσίος* ὁ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ προστάτης, ὑπέρμαχος ἐν Μεδιολάνοις ὕδρωπι συσχεθεῖς, ἐξηκοντούτης ὢν, ἀπὸ Χριστοῦ τ'η ε' (595), βασιλεύσας ἔτη 15'. Οὗτος ὁ θεῖος βασιλεὺς συχνάκις (sic) περὶ ἑαυτοῦ ἔλεγε, μᾶλλον γεγενθῆναι, ὅτι μέλος τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας γέγονεν, εἶπερ ὅτι ἐπὶ γῆς ἐβασίλευσεν.

φ. 117α. Βασιλεὺς γίνεται *Φιλιππικὸς ὁ Βαρδάνης*, ψια (γρ. ,σια', 6011· ἦτοι τῷ 503), ὃς ἐν μὲν τῷ λέγειν ἐδόκει ῥητορικώτατος καὶ ἐχέφρων, ἐν δὲ τῷ πράττειν ξυμπάντων ἀσυνετώτατος ἦν καὶ πάμπαν ἀδέξιος· ἐπειδὴ μονοθελήτης ἐς ἄκρον ἦν καὶ ἄσωτος.

φ. 118β. Τῇ ἀγία Πεντηκοστῇ ἀθροισθέντες οἳ τε τῆς συγκλήτου καὶ ὁ δημόδης ὄχλος, Ἀρτέμιον τὸν τοῦ Φιλιππικοῦ πρωτασηκρῆτην αὐτοκράτορα προχειρίζονται, Ἀναστάσιον μετωνομάσαντες· ἦν δὲ οὗτος καὶ λόγοις ὀμιληκῶς πραγμάτων διοικήσεων ἐκτριβέσταντος καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως προστάτης.

φ. 119α. Περὶ *Θεοδοσίου τοῦ Ἀτραμυνινοῦ*: «ἀνὴρ ἦθος μὲν χρηστοῦ καὶ βίου σεμνοῦ ἀπράγιμων δ' ἄλλως καὶ σφόδρα βασιλείας ἀποπεφυκώς».

φ. 171α Βασιλεία *Ῥωμανοῦ τοῦ Ἀργυροπούλου*, ἀδελφοῦ *Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου* (οὕτως ἔχει τὸ κείμενον ὁ δὲ Κύριλλος παρατηρεῖ): οὐκ ἦν οὗτος ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου, ἀπαγε! ἄλλὰ ἀνὴρ εὐγενῆς, λόγοις τε ἐντραφεὶς καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας μετεσχηκῶς, καὶ τῶν τῆς πολιτείας νόμων οὐκ ἄδαής. ἐπιλαμβάνεται τῶν σκῆπτρων ἐν ἔτει [α x η'], βιαίως πρὸ τῆς ἀναρῶσέως χωρισθεὶς τῆς αὐτοῦ νομίμου

γαμετῆς καὶ ζυζευχθεῖς *Ζωῆ* τῆ τοῦ *Κωνσταντίνου* θυγατρὶ. Μελ. βιβ. ια', κεφ. β'.

φ. 175α: Ἦν δὲ *Κωνσταντῖνος ὁ μονομάχος* εὐγενέτης (sic) μὲν καὶ τῶν ἐπισήμων καὶ κηδεστῆς τῷ βασιλεῖ Ῥωμαῖν ἔπ' ἀδελφόπαιδι χρηματίσας καὶ τὴν ὥραν ὑπέρλαμπρος, τῆς δὲ τῶν κοινῶν διοικήσεως; ἀδαῆς καὶ τοῦ βροσλεύειν παντάπασιν ἄπρακτος καὶ ἀφυσσιτος; καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἤρξαντο τὰ Ῥωμαίων πράγματα φθίνειν. Μελέτ. βιβ. ια', κεφ. γ'. *Μιχαὴλ πατριάρχης ὁ Κηρουλλάριος* σύνοδον ποιήσας πρῶντος καὶ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου Μονομάχου ἀνεθεμίτισαν καὶ ἀπόσαντο τῆς κοινῆς ἐκκλησίας τὴν δυτικὴν ὄφρῶν ἐν εἴτει ἀνγ'. Μελέτ. βιβ. ια', κεφ. α'.

φ. 177α (*Μιχαὴλ ὁ στραιωικὸς*), ὅστις τοῖς προσκομίσασι αὐτῷ ἀρχιερεῦσι τὰ τοῦ πατριάρχου μηνύματα, ὅτι ἔστεψαν ἄλλον, εἶπε: τί δὲ μοι ἄνευ τῆς βασιλείας παρῆξετε; ἀνταπεκρίθησαν αὐτῷ ἐκεῖνοι, τὴν οὐράνιον βασιλείαν. καὶ αὐτίκα τὰ τῆς βασιλείας παράσημα ἀπορρίψας ἀπῆλθε τῶν βασιλείων, καὶ οὐ πολὺ τῷ ἰδιωτικῷ σχήματι βιώσας ἀπέτισε τὸ χρεῶν. Μελέτ. βιβ. ια', κεφ. η'.

Ἄλλ' αἱ σημειώσεις αὐται βεβαίως εἶναι τῶν συνήθως ὑπὸ Κυρίλλου ἐρανισαμένων, ὅστις ἀναγινώσκων δὲν ἠνείχετο, φαίνεται, οὔτε τὰ χάσματα οὔτε τὰ μὴ ἀκριβῆ καὶ ὀρθά. Πλὴν τούτων, προτιθέμενος γὰ ἐκδῶ τύποις τὸ τοῦ *Μανασσῆ* Χρονικόν, δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἱστοριογραφίας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν Κομνηνῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ παράδοξον ἀντίληψιν προέβη καὶ εἰς τὴν συμπλήρωσιν ἑνὸς χάσματος, ὅπερ αὐτὸς ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἱστορουμένων Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ *Ἀδριανοῦ μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ*. Οἱ στίχοι οὗτοι, 172 τὸν ἀριθμὸν, εἶναι παρεμβλημένοι ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει τοῦ ὑπ' αὐτοῦ παρασκευασθέντος πρὸς ἔκδοσιν κώδικος φ. 64α—69β, καὶ ἐγράφησαν κατὰ τὸν ἴδιον ῥυθμὸν καὶ μέτρον ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου.

Ἡ συμπλήρωσις τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μανασσῆ.

φ. 64α Ἐπει δὲ ὁ συγγραφεὺς,¹⁾ ὁ *Μανασσῆς Κωνσταντῖνος*, ἄφησε, παρέλιπε τοὺς ἔφ' ἐξῆς βασιλέας,
ἢ διὰ τὴν αὐτῶν ζωὴν, αἰσχροὺς διαβεβλήμενους,
ἢ διὰ τὴν ἀμέλειαν, τὴν ἑαυτῷ (sic) συνήθη.

1) Ὁ Κύριλλος διαιρεῖ συνήθως διὰ κόμματος εἰς δύο ἡμιστίχια τοὺς στίχους.

καὶ ἔλιπε τὸ σύγγραμμα, ἀνωφελές, ὡς ἔλλειπον
διὰ τοῦτο προσέθηκα πᾶν ἐγὼ τὸ ἔλλειπον,
Κύριλλος εὐτελέστατος, προηγούμενος Λαύρας.

Βασιλεία Ἀδριανῶ

Ἀδριανὸς οὖν κράτιστος, βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων...
μέλλον τὸ θνητότητος βάρος ἀ[πο]πεφορτίσθαι,
ὑιοποιητῶ αὐτοῦ ὑἱῷ, κατέλιπε τὸ κράτος.

Βασιλεία Ἀντωνίνου τοῦ Πίου.

Ἀντωνίνος ἐλέγετο, Πῖος εὐσεβοκράτωρ,
καὶ εὐσεβῆς ὀνόμαστο, διὰ χρηστοτροπίαν.
Ἦν ἀνῆρ γένος μὲν λαμπρός, εἶδος καὶ εὐφυΐαν,
περιφανῆς περίπυστος, ὡς οὐδεὶς σχεδὸν ἄλλος·
χαρίεις δὲ τοῖς ἡθεσιν, ἰλαρὸς προσηνῆς τε,
τὴν ὄψιν εὐγενέστατος, καὶ τὴν ψυχὴν ὡς προῖος.
φ. 64β στωμίλος, γλαφυρότατος, εὐφραδέστατος λίαν,
σώφρων ἐν πᾶσι σύμμετρος, ἀπέχων ἀλλοτριῶν.
Ἐν πᾶσιν οὗτος ἄριστος, νικῶν ἀρεταῖς πάντας·
διὸ εἰκότως κέκληται καὶ παρὰ τῆς συγκλήτου,
Πῖος εὐσεβέστατος, εἶτα πατήρ τῆς πατρίδος·
οὗτος οὖν ἐτροπώσατο τοὺς Δάκας ¹⁾ τοὺς ἀκάμπτους,
καὶ τοὺς ἀφηνιάσαντας καὶ αἰθῆς Ἰουδαίους
κατέστρεψεν, ἠφάνισε, κακῶς τοὺς κακοὺς ἄρδην.
Οὗτος πάνν λαμπρότατα, ὁ λαμπρῶς βασιλεύσας,
ἔτη δύο ²⁾ καὶ εἴκοσιν, ὁ ἄξιος μυρίων.

Βασιλεία Μάρκου.

φ. 65α. Τὸν Μάρκον τὸν Ἀυρήλιον, εἰσποιητὸν νιέα
καταλ[ε]ίψας διάδοχον ἀρετῆς καὶ τοῦ κράτους,
αἰσίως ἐτελεύτησεν, ὁ ἄξιος τοῦ ζῆν ἔτι.
Μάρκος ἐβασίλευσεν, Ἀυρήλιος Ἀντωνίνος,
ἄνθρωπος ὢν ἐπεικῆς, φιλόσοφος τῷ ὄντι
ὑπάρχων καὶ λεγόμενος τοῖς πᾶσιν ἀραρότως·
πάντοτε γὰρ ἐθάμιζε, ποσὶν ἰδίους βαίνων
εἰς Σέξ<σ>τον τὸν φιλόσοφον, φιλοσοφίας χάριν,

1) Δάκας.— 2) δύο.

φέρων τὴν βίβλον ὡς αἰεὶ ὑπὸ μάλης ἰδίας.
Οὗτος τῷ ἐρωτήσαντι, ποῦ βασιλεῦ βαδίξεις ;
πῆ πορεύῃ γεραίτατος ; διατὶ ; καὶ ἐφ' ᾧτι ; ¹⁾
εἰκότως ἀπεκρίνατο, ἐγὼ εἶμι πρὸς Σέξ<σ>τον.
καλὸν γὰρ καὶ γέροντι μανθάνειν σφόδρα σφόδρα·
Τούτου ποτὲ στρατεύοντος εἰς Γερμανοὺς βαρβάρους,
καὶ τῆς στρατιᾶς πάσης τε, δίψῃ κινδυνευούσης,
πέντε καὶ πενήκοντα, χριστιανοὶ στρατιῶται,
παρ' αὐτῷ στρατευόμενοι, τῷ Μάρκῳ Ἀντωνίνῳ,
εἰς προσευχὴν ἐτρέπησαν, καὶ εὐθὺς πολὺ ὕδωρ
ἑαυτοῖς μὲν κατήγαγον, πλούσιον καλὸν ὕδωρ·
πολεμίοις δὲ ἔφερον, κεραννοὺς καὶ πῦρ ἅμα·
οὗτος οὖν ἐβασίλευσε λαμπρῶς τε καὶ δικαίως
ἐννέα ἔτη καὶ δέκα, ὁ ἄξιος χιλίων,
τελευταῖον φαρμακευθεὶς, τῷ τίῳ τῷ Κομμόδῳ,
ἐξέλιπε καὶ τέθνηκεν ἄξιος ζωῆς πάσης.

φ. 65β.

Βασιλεία τῶν παρὰ τῷ Ἡρωδιανῷ ἀναφερομένων.

Εἶτα χοῖρος ὁ *Κόμμοδος*, *Περτίναξ* καλὸς γέρον
Ἰούλιος Σεβήρος τ' Ἀντωνίνος, *Μακρίνος*,
Ἀντωνίνος ὁ κίναιδος, *Ἀλέξανδρος Μαμαίας*,
Μαξιμίγος ὁ κύων Θράξ, *Μάξιμος καὶ Βαλβίνος*,
Γορδιανός τὸ νήπιον, ἐν σίγμα λάμβδα ἦτα.
Τούτους ὅμως τοὺς δώδεκα, τροχάδην λελεγμένους,
ιδὲ τούτους θεώρησον, ἀκριβῶς σαφῶς λίαν,
ἐν τοῦ *Ἡρωδιανοῦ*, τῆ σοφῆ καὶ μικρᾷ βίβλῳ.

Βασιλεία Φιλίππου.

Ἐβασίλευσεν ἔπειτα, εἰς ἕξ μόνα ἔτη,
Φίλιππος ὁ χριστιανός, εὐσεβέστατος λίαν,
ἀναιμωτὶ παντάπασιν, ἐν πᾶσι πάντα φίλος.

Βασιλεία Δεκίου.

Ὅν περὶ ὁ θῆρ ὁ *Δέκιος*, ἐσπάραξε φονεύσας,
αὐτοχειρὶ ὁ δεΐλαιος, ὁ πρόπολος τοῦ ἄδου.

1) ἐφ' ὅτι ὁ κῶδ. τὸ ὀρθόν: ἐφ' ᾧ τι.

- φ. 66. Οὗτος λοιπὸν ὁ πάντολιμος, πόλεμον κινεῖ μέγαν
κατὰ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, τῶν τ' αὐτοῦ θεραπόντων,
φρονέας λυττήσας τε, ὡς οὐδεὶς τῶν πρόσθεν ἄλλος·
ὄθεν τοσοῦτον ἔκχεε (sic) τῶν χριστιανῶν αἷμα,
ὅσον οἱ ἄλλοι ἅπαντες οἱ πρόσθε τούτου αἷμα.
μήπω δὲ τούτου φθάσαντος, εἰς ἔτη δύο¹⁾ μόνα,
καὶ κακῶς τελευτήσαντος ἐν τέλειτι βορβόρον.

Βασιλεία Γάλλου.

Ὁ Γάλλος παρεισάγεται σὺν παιδὶ *Γαλιήνω*.
οὔτοι δ' εὐθὺς σπένδονται τοῖς Πέρσαις τοῖς βαρβάροις,
δασυὸν ἀποδέδοικεν (sic), αὐτοῖς τάλαντον χρυσοῖον,
ἵνα εἰρήνην ἔχοιεν τὰ δύο βασιλεία (sic)²⁾.
Τότε καὶ Σκῦθαι πάντολιμοι τὸν Ἰστρον ἀποβάντες,
κάκιστα φεῖ, διέθεντο ἅπασαν τὴν Εὐρώπην.
τότε καὶ λοιμὸς πάμφθορος ἄρξας ἐκ τῆς Αἰγύπτου
πᾶσαν κακῶς διέφθειρε Γραικίαν καὶ Εὐρώπην,
διαρκέσας, ὡς λέγουσιν, εἰς ἔτη δεκαπέντε.

- φ. 66β. Καὶ τούτους δὲ φονεύσαντες τοὺς δύο βασιλέας
δύο¹⁾ ἔτη μονώτατα ἠπίως ἄρξαμένους.

Βασιλεία Αἰμιλιανοῦ.

Αἰμιλιανὸν Λίβνα στέφει περικοσμοῦσιν,
ἄνδρα συνετόν, κόσμιον, τὰ πάντα ἀριστίδην·
μήπω δὲ τούτον φθάσαντα εἰς τετράμηνον χρόνον,
καίει τούτον φονεύει τε ταῖς μηχαναῖς καὶ δόλω·

Βασιλεία Οὐάλλεριανοῦ τοῦ καὶ Ἀθηλιανοῦ.

Φλόξ τις *Ἀθηλιανός*, λαμπάς τις ἀνααιμένη.
οὗτος πρῶτον μὲν ἠπίος ἐδόκει ἰλαρός τε,
καὶ χριστιανοῖς φίλτατος αἷμα καὶ προσηγής τε,
κοινωνοὺς προσιέμενος ζωῆς καὶ βασιλείας·
τῷ βέλ<λ>ει δὲ βαλλόμενος τῷ τῆς μακροζωΐας,

1) δύο.

2) Τὸ ὄρθον· βασιλεία τὰ δύο.

φ. 67α
τοῖς μάγοις αὐτὸν ἔκδοτον, τοῖς φαυλοργοῖς ἀνθρώποις,
ἐποίησεν, ἐδούλωσεν ὁ μάταιος ὁ ἄνους·
ἔξ ὧν μαθὼν ἐπίστευσεν, (ὡς ὄφελον μὴ εἶεν)·
ὡς εἰ Χριστοῦ τὸ ὄνομα ἀφανίσαι δυνηθεῖη,
μάλα πολλὰ βιώσεται καὶ ὄλβια τὰ ἔτη·
ὕθην καὶ φλόξ τις ἤπτετο, πυρκαϊὰ μεγίστη,
καίουσα, καταφλέγουσα τοὺς χριστιανοὺς πάντας·
ἡ δίκη δὲ οὐκ ἔμυσεν, εἰ καὶ ἐνύσταξέ τι·
ὠτρυνε γὰρ παρώξυνε τοῦτον αὐτὸν πολέμῳ,
ἔλθόντα καὶ μαχέσασθαι τῷ βασιλεῖ Περσίας·
τοῦτον οὖν χειρωσάμενος, **Σαβώρης** ὁ περσάρχης,
ἀλύσει δεσμούμενον, βαρυνόμενον πέδαις,
ὑποπόδιον τέθηκε τοῖς ποσὶ τοῖς σφετέροις,
καταπατῶν κλινόμενον εἰς τὸν αὐχένα τοῦτον,
ὁπότεν ἀνήρχετο ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἵππον.
ὄνπερ καὶ ἐθανάτωσεν οἰκτιρότατα εἰς τέλος·
εἰς δ' ἔτη βασιλεύσαντα, ἑπτὰ μόνα τὰ πάντα,
τοῦτον ἐκδιαδέχεται, ὁ υἱὸς **Γαλιήνου**.

Βασιλεία Γαλιήνου.

φ. 67β.
Φιλόδοξος, φιλότιμος, ὡς μάλα καὶ ἐχέφρων,
οὔτος ὁ φιλότιμος ἔγραψε φιλοτίμως,
ἐπιστολὴν φιλότιμον, φιλόθεον δὲ μᾶλλον,
πρὸς θεῖον **Διονύσιον** τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας.
Ὅρῃν σοι ταύτην ἔξεστιν, **Εἰσεβίῳ Παμφίλου**,
κατὰ βιβλίον ἑβδομον, κεφ[αλ]αίῳ δεκάτῳ.
ὄν λαμπρῶς βασιλεύσαντα, εἰς ὀκτὼ πάντα ἔτη,
ἐπαναστάντες κτείνουσι τοῦτον ἐν Μεδιολάνοις
οἱ πάντοτε αἰμοχαρεῖς, πάντολμοι στρατιῶται.

Βασιλεία Κλαυδίου.

Λοιπὸν ἀναγορεύουσι τὸν **Κλαύδιον Φλαβίου**,
ἄνδρα χρηστὸν ἐπεικῆ, ὅλον δικαιοσύνην.
Ἦν ἔτος τὸ σωτήριον, σίγμα ἕϊτε καὶ ζήτα ¹⁾).

1) Σημ. Τούτου τοῦ Κ λ α υ δ ί ο υ ἦν παῖς Κ ω ν σ τ ἄ ν τ ι ο ς ἐκεῖνος ὁ Χ λ ω ρ ὸ ς ὀνομαζόμενος, ὁ πατήρ τοῦ μεγάλου Κ ω ν σ τ α ν τ ί ν ο υ, τοῦ ἀνακτῆς χριστιανῶν τοῦ πρώτου.

εἰς δύο δὲ μονώτατα βασιλεύσαντος ἔτη,
καὶ καλῶς τελευτήσαντος τούτου ἐν τῷ Σιριμίῳ,

Βασιλεία Κυνδιλιανοῦ.

φ. 68α *Κυνδιλιανὸς* φέρεται τῇ σκηπτοκρατορίᾳ.
οὗτος, εἰ καὶ ἐτύγχανεν, ὁμαίμων τοῦ *Κλαυδίου*,
ἀλλ' ἀφελῆς καὶ μάταιος, εἰς οὐδὲν χρησιμεύων
ὄθεν μετ' ὀκτὼ καὶ δέκα, μόνας ταύτας ἡμέρας,
ἀνεῖλεν ἐθανάτωσεν ἑαυτὸν αὐτὸς οὗτος,
τεμῶν ἀπηνέστατα, οἰκείας χειρὸς τὴν φλέβα·
λοιπὸν ἀναγορεύουσιν ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμος,

Βασιλεία Αὐρηλιανοῦ.

Αὐρηλιανὸν ἄριστον, δόκιμον ἐν πολέμοις,
ἄνδρα στρατηγικώτατον, χριστιανῶν δὲ φθόρον.
ὄν ἐφ' ἕξ βασιλεύσαντα τὰ ἔτη τοῦτον μόνον,
οἱ στρατιῶται πνίξαντες, ἀπέρριψαν τῷ Ἰστρω,

Βασιλεία Τακίτου. ¹⁾

Ἄντ' αὐτοῦ βασιλεύσαντες (sic) *Τάκιτόν* τινα κλήσιν,
ὄνπερ μετὰ ἐπτάμηνον τοῦ ζῆν ἀποβαλόντες,

Βασιλεία Φλωριανοῦ.

Φλωριανόν κηρύττουσιν ἑαυτῶν βασιλέα.
καὶ τοῦτον μετὰ τρίμηνον οἰκτρῶς διανελόντες
στρατιῶται οἱ πάντολμοι, οἱ αἰμοχαρεῖς θῆρες,
καλῶς δ' ἀναγορεύουσιν, οἱ αὐτοὶ καὶ ὁ δῆμος

Βασιλεία Πρόβου.

φ. 68β *Πρόβον* τὸν *Αὐρηλιον*, ἐλλογιμώτατον ἄνδρα,
ὃς ἦν καὶ ἐνομιζέτο ἐν πᾶσιν ὑπερλάμπων,
εὐγενῆς τε φιλότιμος, φιλόδωρος καὶ πρᾶος.
Οὗτος ταῖς βίβλοις ἔχαιρε, βιβλίους ἐνετράφα,

1) Τακίτου.

οὗτος πολίταις ἔντιμος, φίλτατος στρατιώταις,
ἀγαπητὸς ¹⁾), ἐράσμιος ἄρχουσιν, ἀρχομένοις.
ὄς ἕξ ἔτη ἐκράτησε μόνα τὴν βασιλείαν,
ἀναιμωτὶ παντάπασιν, ὃ μέγα τε καὶ ξένον.
ἀλλ' ὅμως ὁ θυμᾶσιος κτείνεται δορυφόροις.
εὐθὺς δ' ἀναγορεύουσιν ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος

Βασιλεία Κάρου.

φ. 69α *Κάρον* στρατηγικώτατον, θυμολέοντα ἄνδρα,
δεξιόν, εὐεπήβολον ²⁾ πολέμοις καὶ ἀνδρεῖον.
Ἦν ἔτος τὸ σωτήριον, σίγμα πῖτε καὶ γάμα·
καὶ τοῦτον δ' ἀποκτείναντες οἱ δεινοὶ στρατιῶται,
οἰκτρότατα οἱ πάντολμοι, ἐν μέσῳ στρατοπέδῳ,
αὐτίκ' ἀναγορεύουσιν, ὥς οὐκ ὄφελον τοῦτοις,

Βασιλεία Νουμεριανοῦ.

Νουμεριανόν πάντολμον τὸν υἱὸν αὐτοῦ *Κάρου*
λοιμὸν πᾶσι δεινότατον, καὶ χριστιανῶν φθόρον·
τοῦτον οὖν ἐκστρατεύσαντα, κατὰ Περσῶν τῶν τότε,
ἐνίκησεν ὑπέταξε, *Σαβώρης* ὁ περσάρχης.
καὶ συλλαβῶν ἐξέδειρε τὴν δορὰν αὐτοῦ ζῶντα.
καὶ ἄντ' αὐτοῦ εὐφήμησαν οἱ ἐκεῖ στρατιῶται,
καὶ ἡ βουλή εἰσέπειτα Ῥωμαίων βασιλέα,

Βασιλεία Καρίνου.

φ. 69β *Καρίνον* τὸν λεγόμενον, καὶ αὐτὸν υἱὸν *Κάρου*.
εἰς τρία δὲ μονώτατα ἐβασίλευσαν ἔτη
οἱ τρεῖς οὔτοι, οὓς εἵπομεν, καταλέξαντες ἄρτι,
Κάρον καὶ *Νουμεριανόν*, καὶ *Καρίνον* τὸν παῖδα.
ὃν περ ὁ θῆρ ὁ πάντολμος, ἐπαναστὰς σπαράττει.

Βασιλεία Διοκλητιανοῦ.

Δεινὸς *Διοκλητιανός*, χριστιανῶν ὁ φθόρος,
καὶ τοῖς πᾶσι φημίζεται βασιλεὺς αὐτοκράτωρ.

1) ἡγαπητός. —2) εὐεπίβολον.

ἦν τὸ ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ, σίγμα πῖτε καὶ ζήτα·
σὺν αὐτῷ δὲ καὶ μετ' αὐτόν, κοινωνὸς βασιλείας,
Μαξιμιανὸς Ἐρμούλιος, γίνεται τῇ συγκλήτῳ¹⁾.

Τὸ Χρονικὸν τοῦ Κυρίλλου.

Τὸ κύριον ἔργον τῆς χρονογραφίας τοῦ Κυρίλλου περιέχεται ἐν τῷ ἀρχικῷ κώδικι Λαύρας Α 41, σχῆμ. δον, 0,19×0,14, τοῦ ἔτους 1809, φ. 286, ὅστις ἐπιγράφεται :

«Ἱστορία πολιτικὴ τε καὶ ἐκκλησιαστικὴ λίαν ἀληθής. ἡ μὲν πολιτικὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ λήγει ἕως τοῦ νῦν ἀψπὸ βασιλεύοντος, ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ ἀπὸ τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου ἕως τοῦ νῦν ἀψπὸ πατριάρχου. ἅπανα μὲν τοι περιέχει τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς πατριάρχας μόνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἔστιν αὕτη ἅπανα ἡ πραγματεία διὰ στίχων πολιτικῶν δεκαπεντασυλλάβων»

1 (φ. 1α—3β)

Προοίμιον.

Ἄρχ. Πάντες αἰεὶ οἱ ἄνθρωποι, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης,
ὁ φιλόσοφος εἶρηκεν ὀρθῶς γνωμοδοτήσας.

Τέλλ. Ταῦτα δ' ἐξεπονήθησαν ἐν ἔτει σωτηρίῳ
πάντως ἐν ὄγδοηκοστῷ ἑπτακοσιοστῷ τε
καὶ χιλιοστῷ βέβαια ἀπὸ Χριστοῦ Σωτήρος,
πόνημα εὐτελέστατον τοῦ εὐτελοῦς Κυρίλλου
προηγουμένου πέλοντος τῆς Λαύρας τῆς Μεγίστης

1) Ἐν τέλει: «Οὗτοι οἱ στίχοι ποιηθέντες ἐγράφησαν ἐνταῦθα ἐν ἔτει ἀψπᾶ, κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον ἐν τῇ Λαύρᾳ, τῷ εὐτελεῖ Κυρίλλῳ» Σημειωτέον ὅτι ὑπάρχει καὶ δημώδης μετάφρασις τοῦ Μανασσῆ, βλ. Praechter, Eine vulgärgriechische Paraphrase der Chronik des Konstantinos Manassis, ἐκ κώδικος Βιενν. gr. 77 καὶ τοῦ Laur. 59,13, φ. 134—149. παράφρασις ὑπάρχει καὶ ἐν Βερνενσῆ 596, XIV-XVαι. «Βιβλίον περιέχων χρονογραφικὴν ἐξήγησιν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἄρχεται τὸ δεύτερον βιβλίον ἕως τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ βοτανῆτη» φ. 1—51 (ἡ ἐπιγραφή τοῦ πρώτου βιβλίου εἶτα).

«Βιβλίον χρονικὸν δεύτερον ἀπὸ τῆς βασιλείας Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ ἕως τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ βοτανῆτη» φ. 52α—220β.

(Byz. Zeitschrift 1195, σ. 272—312).

2 (φ. 4α—76β). *Χρονικὸν (πολιτικὴ ἱστορία).*

Ἄρχ. Τοῦ Νικηφόρου γηραιοῦ, θέσιν Βοτανειάτιν
καλῶς ἐν ἔτεσιν τρισὶν ἀπολαύσαντος κράτους.

Τὸ ποίημα διαιρεῖται εἰς μικρὰς περιόδους καὶ μιᾷ ἐκάστη αὐτῶν ἔπεται τό: «τίνες σοφοὶ διέλαμψαν καὶ ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις», ἐπὶ δὲ τῆς ὧς ὑπάρχουσι πολλαὶ σημειώσεις. Ἐν τισὶ τὴν συνέχειαν τῶν γεγονότων εὐρίσκει τις ἐν τέλει τοῦ κώδικος ὡς καὶ τὰς πλείστας τῶν σημειώσεων, γραφεισῶν μεταγενεστέρως ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

3 (φ. 77α—204α). *Χρονικὸν (ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία).*

Ἄρχ. Τοὺς πατριάρχας ὄρα μοι πόλεως Κωνσταντίου,
ὁπόταν τούτων ἕκαστος σὺν θεῷ ἐπεσκοπεῖ.
Ὁ μέγας οὖν ἀπόστολος Ἀνδρέας τοῦ κυρίου
Ἀσίαν διερχόμενος ἐλθὼν καὶ εἰς τὴν Θράκην.

Ὡς πρὸς τὰς σημειώσεις ὁ συγγραφεὺς ἀκολουθεῖ τῷ αὐτῷ τρόπῳ, ὡς καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ. Ἐξεδόθη μετὰ προλεγομένων ἐν Ἀθηναίῳ τόμ. ζ' (Ἀθῆναι 1877, σ. 1—52). ὑπὸ τοῦ κ. *Μ. Γεδεών* τὸ μέρος τὸ περιέχον τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν πατριάρχας ὅστις ἐξαιρεῖ τὴν ἀμεροληψίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν εὐθυκρισίαν (σ. 12).

Ἀνωτέρω (σ. 69) ἀνεφέραμεν διὰ τὴν πατριαρχικὴν ἱστορίαν τὸν κατάλογον *Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου* καὶ παρεπέμψαμεν (σημ. 4) καὶ εἰς τὸν τοῦ Fischer. Ἐνταῦθα ἐραυζόμεθα ἐξ αὐτοῦ τινα πρὸς γνῶσιν τῶν πολλῶν ¹⁾. Εἰς τρεῖς κατηγορίας θὰ ἡδυνάμεθα τοὺς τ' ἐν χειρογράφῳ καὶ τοὺς ἐκδεδομένους τοιοῦτους καταλόγους νὰ διαιρέσωμεν: 1) Τοὺς ἀναγράφοντας τὰ ὀνόματα μόνον τῶν πατριαρχῶν καὶ τὰ ἔτη τῆς πατριαρχείας ²⁾. 2) Τοὺς περιέχοντας καὶ σημειώσεις ὀλίγας ἢ πολλὰς περὶ τοῦ βίου αὐτῶν, ὡς καὶ τοὺς κατ' αὐτοὺς αὐτοκράτορας. οἱ τοιοῦτοι κατάλογοι ἐνίοτε εἰσιν ἐντεταμένοι εἰς στίχους δωδεκασηλλάβους ἢ πολιτικούς, ὡς καὶ ἡ πατριαρχικὴ τοῦ ἡμετέρου Κυρίλλου ἱστορία ³⁾. Τῆς 2 κατηγορίας δημοσιεύει ἕνα ὁ Fischer ἐκ τῆς Καισαροβ.

1) Δὲν εὐρομεν τὸ βιβλίον τοῦ Fischer καὶ ἀρκούμεθα εἰς τινα μετάρφρασιν γενομένην ὑπὸ Κ. Δεληκάνη ἐν Ἐκκλ. Ἀληθ. τόμ. Ε'. 1935, σ. 221, 233, 244, 278 καὶ 283.

2) Βλ. Phil. Labbeus, Piotrepticum ad historiam Byzantinam, σ. 18 (Venet.), 35 (Paris). Ὁ κατάλογος οὗτος περιλαμβάνει τοὺς μέχρι Ἰωσήφ Β' (1416) πατριάρχας.

3) Μετ' ὀλίγων σημειώσεων ἐξεδόθησαν ὑπὸ Alfred Schoene μετὰ σχολίων ἐν τῷ Chronogratium compendium, τῷ ἐπισυναπτομένῳ ἐν τέλει τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Εὐσεβίου, καὶ ὑπὸ Ang. Maius ἐν Scriptorum veterum nova colle-

βιβλιοθήκης τῆς Βιέννης ἐκ κώδ. Theol. graec. 302 (34), ἀπὸ τοῦ Ἀνδρέου μέχρι *Ξιφιλλίνου*. Ἐν γένει ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι πρώτης τάξεως· διότι ὁ ἐκδότης ἀναφέρει καὶ πάντας τοὺς κώδικας, ὅθεν ἐγένοντο αἱ διάφοροι ἐκδόσεις καὶ τοὺς ἀνεκδότους ἔτι· περαιτέρω δὲ ποιεῖται λόγον ἰδιαίτως περὶ πολλῶν πατριαρχῶν, καὶ ταῦτα ἐν τῷ Α' μέρει μόνον. Μετὰ τὴν προσθήκην ταύτην ἐξακολουθοῦμεν.

Ἐν φ. 206α: Ἀπὸ τοῦ *Σιάχου* ἕως τοῦ *Μητροφάνου* ἐπίσκοποι 21
 ἀπὸ τοῦ *Μητροφάνου* ἕως τοῦ τοῦ Ἀθανασίου
 ἐπὶ τῆς ἀλώσεως πατριαρχαὶ 143
 ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἕως τοῦ νῦν *Νεοφύτου* > 109
 οἱ πάντες πατριαρχαὶ 252
 καὶ μετὰ τῶν ἐπισκόπων 21

4. (φ. 208α—213β. ἤτοι ἐν ὄλφ: 273

Χρονικὸν ἀρχόμενον ἀπὸ Ἀδάμ συντομώτατον.

Ἀδάμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος γενόμενος ἐτῶν σλ' γεννᾷ τὸν Σῆθ καὶ ἐπέζησεν ἔτη ψ' μέχρι τοῦ *Μαλελεήλ*, ὁμοῦ ἔζησεν ἔτη 930.

ctio τόμ. I, μέρ. β', σ. 1-40. Οἱ μετὰ πολλῶν σημειώσεων εἶναι συνηθέστεροι, ὧν πέντε ἐξέδοτο ἑλληνο-λατινιστὶ ὁ A. B a n d u r i u s ἐν Imperium orientale, Τόμ. Α', μέρ. 3, σ. 161 (Βενετ.) σ. 137 (Paris) καὶ εἶναι: α'.) Ὁ ἐκ τοῦ Νικηφόρου πατριαρχου ἐρανισθεὶς μέχρις Ἰγνατίου β'.) Ὁ τοῦ Νικ. Καλλιστόου Ξανθοπούλου, «Νέα ἀναγραφή» μέχρι Ἀθανασίου Α' ἔτ. 1304. γ'.) Ὁ ἐκ τοῦ Jus graecoromanum Jo. L e u n c l a v i i ἐκδοθεὶς ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1596 ὑπὸ M a r g u a r d u s F r e h e r u s μέχρις Ἰωσήφ. δ'.) Ὁ ἐκ τῆς «Νέας συνόψεως διαφόρων ἱστοριῶν» M a t θ α (ο υ Κ ι γ ᾶ λ α (Ben. 1637) μέχρι Νεοφύτου (1632). ε'.) Ὁ τοῦ Φιλίππου Κυπρίου ἑλληνολατινιστὶ ὑπὸ N. P l a n q u a r d u s ἐν Franequerae 1679 καὶ λατινιστὶ μετὰ σχολίων ὑπὸ E. H i l a r i u s ἐν Λειψία καὶ Φραγκφούρτῃ 1687 ἐν τῷ Chroniquum ecclesiae graecae, μέχρι Παρθενίου 1639. Πλείονες ὑπάρχουσιν ἐν χειρογράφοις ἀνέκδοτοι. Καταλόγων ἐμμέτρων ἔχομεν 3 ἐκδεδομένους. Ὁ μὲν ἐντῷ Protrepticum τοῦ L a b b e u s σ. 18 (35) μέχρι τοῦ Κ α λ λ ῖ σ τ ο υ. ὁ δὲ ὑπὸ L a n g u s (Θεοδ. Προδρόμου ἐπιγράμματα, Βασιλεία 1536), καὶ ὁ τρίτος ὑπὸ Ign. H a r d t (ἐν Beiträge zur Geschichte u. Litt. der Pfalz bayer Centralb. zu München, τόμ. I) μέχρι τοῦ Φιλοθέου. Καὶ ταύτης τῆς κατηγορίας οὐκ ὀλίγα χειρογράφα εἰσιν. Κατάλογος ἐμμέτρος μετ' ἐκτενεστέρων προσθηκῶν, ἐν ᾧ ὅμως παραλείπεται ὁ χρόνος τῆς πατριαρχείας, ὑπάρχει εἰς, ὁ ἐν τῇ ἀπαριθμῆσει τῶν αὐτοκρατόρων καὶ πατριαρχῶν τοῦ Ἐφραίμου μοναχοῦ ἐν στίχοις ἱμνικοῖς ἐξικκνούμενος μέχρι τοῦ Ἡσαίου (ἐκδ. Βόνν. σ. 383-417, στίχ. 9565-10392). Περὶ τῶν πηγῶν τῶν καταλόγων τούτων ἐπραγματεύθη ὁ G e l z e r ἐν Zeitschrift für wissen. Theol. XXVI, σ. 505 ἔ. (βλ. F i s c h e r ἐνθ' ἀνωτ. σ. 244-52). 4) Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 270 ὅ.

5. (φ. 214—217β). *Ἀρχὴ τῆς βασιλείας Ῥωμαίων.*
Ἔστ' ἦν βασιλεὺς *Σολομών* πρὸ Ἑβραίοις.
οὔτοι Ῥώμης ἀνακτες ἦσαν ἐν βίῳ.
6. (φ. 218α—220β). *Καὶ πατριάρχας τῆς νέας Ῥώμης βλέπε.*
Ἄρχιθύτης πρῶτιστος ἐν πόλει μέγας
ἄριστος ἀνὴρ ἱερὸς *Μητροφάνης*.
7. (φ. 221α—222β). *Τὰ ἐπιφερόμενα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου Μεθοδίου Πατάρχων ἐπισκόπου περὶ τῶν μελλόντων γενέσθαι ἐν τῷ τέλει (τῶν αἰώνων).*
Ἄρχ. Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ἐπαναστήσονται οἱ Ἀγαρηνοὶ (ἐξεδόθη ἐν τῇ Συλλογῇ διαφόρων προρρήσεων κτλ. παρὰ Π. Δ. *Στεφανίτζη Λευκαδίου*, Ἀθῆναι 1838, σ. 45—51. φέρεται δὲ ὁ χρησμός οὗτος ἐν πολλοῖς χειρογράφοις καὶ εἶναι ψευδεπίγραφος).
8. (φ. 224α—229α). *Μερικαὶ τινες ἀποσημειώσεις ἐκ τῆς βίβλου Ἐυσεβίου τοῦ Παμφίλου* ἐπιγραφομένης, Εὐαγγελικῆς προπαρσκευῆς, βιβλ. β'.
9. (φ. 238α—244α). *Περὶ τοῦ Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου.*
Ἄρχ. Ἐνταῦθα γράψαι βούλομαι καὶ καλῶς σημειῶσαι τὰ αἴτια, τὰ σκάνδαλα τῶν δύο βασιλείων Ῥωσίας Μοσχοβίας τε καὶ Βρεττανῶν Ἑγγλέζων καὶ τὸ πῶς ἠκολούθησεν ὁ πόλεμος τῶν Τούρκων.
10. (φ. 254α—263α). *Ὀνειροκριτικὸν τῆς Σιβύλλης διὰ στίχων ἰάμβων* (καὶ ἄλλα).
11. (φ. 264α—264β) Αἱ βρονταὶ ὅσα δηλοῦσιν ἐν ἑκάστῳ μηνί.
12. φ. 267β—268α). Περὶ τοῦ *Σουλτάν Σουλεϊμάν*.
13. (φ. 267β—276α). Συμπληρωματικοὶ στίχοι εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν, ἐν οἷς καὶ τοῦ *Μωάμεθ* πρὸς τὸν ρῆγα τῆς Νεμτζίας *Λεοπόλδον* ἐπιστολὴ καὶ ἀπάντησις αὐτοῦ κ. ἄ.
13. (φ. 278β—285β). Διάφοροι σημειώσεις εἰς τὰ προηγουμένα, καὶ συμπληρώματα τοῦ Χρονικοῦ.
14. *Χρονομετρίαι*¹⁾ φ. 213α τῶν βασιλείων τῆς Αἰγύπτου, φ. 233α τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, φ. 251α τῶν Τούρκων βασιλείων.
φ. 253β † ὁ σοφώτατος *Στέφανος ὁ Ἀλεξανδρεὺς* ἐπακολουθῶν

1) Οὕτως ὀνομάζει ὁ Κύριλλος τὰς χρονολογίας καὶ τοὺς χρονολογ. πίνακας τῶν βασιλείων, ὡς ἐνταῦθα.

τὸ τοῦ προφήτου ῥητὸν ἐπὶ ἔτους ,Σϑλα' (ἀπὸ δὲ Χρ. 1377) λέγει θεμά-
τιον περὶ τῆς τῶν Ἰσμηλιτῶν βασιλείας ποιήσας καὶ κανονίσας οὕτως:
Οὗτος κρατήσει ἐν ἰσχύϊ μὲν καὶ εὐτυχίᾳ ἔτη τθ', ἐν δὲ οὐσιροφῇ καὶ
ἀκαταστασίᾳ ἕτερα ἔτη ρνζ', ὥστε εἶναι τὴν διακράτησιν αὐτῶν πᾶσαν
εὐτυχοῦσαν καὶ δυστυχοῦσαν ἔτη υξε' (καὶ ἐπάγει τὸ ῥητὸν τοῦ Ἑσα-
ίου «...ἐκλείψει ἡ δόξα Κηδάρ, καὶ τὸ κατάλυμα τῶν τοξευμάτων ὑῶν
Κηδάρ τῶν ἰσχυρῶν ἔσται ὀλίγον»).

15. φ. 267α: «Ἐν ἔτει αχο' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ *Μεεμέτη*. Οὗτος
ἐπρόσταξεν καὶ ἐγκρέμησαν ὅλα τὰ καπηλεῖα τῆς πόλεως καὶ τοῦ Γα-
λατᾶ διὰ νὰ μὴ εὐρίσκειται κρασί πουθενά, καὶ μετὰ δύο χρόνους τοὺς
ἔδωσεν ὀλίγην ἄδειαν. ἐν δὲ τῷ αχπ' ἄλλιν ἐπρόσταξεν φοβερῶς, ὅτι
κρασί νὰ μὴν εὐρίσκειται παντελῶς. Τότε κατὰ πολλὰ ἔστενοχωρήθη ὁ
σμος παντοῦ ἀπὸ κρασί». καὶ 267β: «αφ' ἧς ἔγινεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ (τοῦ
Σουλεϊμάν) *Μεχμέτης* καὶ ἐπρόσταξε ὅτι κρασί νὰ μὴ εὐρίσκειται παν-
τελῶς. ἐχάλασαν τὰ ἀμπέλια ἕως τρεῖς χιλιάδες στρέμματα...» Τὸ
αὐτὸ λέγει καὶ περὶ τοῦ *Σελήμ* (φ 242β):

καὶ ἐχάλασεν, ἔφθειρε πάντα κρασοπωλεῖα,
κρασί νὰ μὴ εὐρίσκειται καὶ κρασί νὰ μὴν εἶναι.

16. φ. 286α *Εἰς τὰ ἐν τῷ τοῦ κυρ Ἑσαίου, (οἰκήματα) τοῦ κυρ
Παΐσιου*¹⁾.

Παΐσιοιο προηγῆτορος ἔργα νὲ' ὅσα τε κεδνά,
πρῆξις ἠγάθει, εὐκλήματοι ἀμπελοὶ, οἴκος,
ὅσα τ' ἀγλαά, ὅσα θ' ὀράεις, ὁ δὴ τεύξατο ἦρος (sic).
ὅ πόροι ὑψιμέδων καλὰ τ' ἀγαθά, ἦματα πάντα.
Παΐσιος δὴ κικλήσκειται οὐνομα, ὅς με ἴα τεύξε,
Κρητῶν εὐχος ἐών, Λαύρα δ' ἐ ἠγάσατο.

17. φ. 286β. *Τὰ ἐξαιρετὰ τῆς νήσου Δήμνου.*

Φύλλα ἄγραφα 6, 59, 75β, 94, 95, 204β—205, 206β 207, 229β—
237, 244β—520, 251β 253α, 263β, 265, 266, 276β, 277α, 278α καὶ
τρία ἐκτὸς ἀριθμοῦ ἐν ἀρχῇ. Στάχσις βυρσίνη μετ' ἐκτυπωμάτων.

1) Τὸ κ ὑ ρ Ἑ σ α ἴ ο υ εἶναι ὁ πολυῦμνητος ἀμπελῶν τῆς Λαύρας. ὦραν
μακρὰναυτῆς πρὸς Ν ἀπέχων.

Κώδιξ μὴ ἀναγεγραμμένος ἐν τῷ ἐντύπῳ καταλόγῳ Α 201, σ 528.

Νέα ἱστορία πολιτικὴ τε καὶ ἐκκλησιαστικὴ.

Ἡ μὲν πολιτικὴ ἄρχεται ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ λήγει ἕως τοῦ νῦν βασιλεύοντος Σουλτάν Σελῆμ τοῦ τρίτου 1793, ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ ἀπὸ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἕως τοῦ νῦν πατριαρχεύοντος κυρίου Νεοφύτου 1793. Ἄπασα μέντοι αὕτη ἡ Νέα ἱστορία περιέχει τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς πατριάρχας μόνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἔστιν ἅπασα αὕτη ἡ πραγματεία διὰ στίχων πολιτικῶν δεκαπεντασυλλάβων.

1. σ. 1—4 *Προοίμιον* (ὅμοιον τῷ ἐν τῷ προηγουμένῳ κώδικι, ἀναφέρεται δὲ τὸ ἔτος 1790. ὁπότεν ὡς φαίνεται ἤρξατο ἡ δευτέρα αὕτη τῆς χρονογραφίας ἔκδοσις):

Ταῦτα δὲ ἐξεπονήθησαν ἐν ἔτει σωτηρίῳ
πάντως ἐν ἐννενηκοστῷ ἑπτακοσιαστῷ τε
καὶ χιλιοστῷ βέβαια ἀπὸ Χριστοῦ σωτῆρος.

2. σ. 5—131 *Πολιτικὴ ἱστορία.* «αψ'ηγ', Ἰανν. λα'.»

ἀρχ. Τοῦ Νικηφόρου γηραιοῦ ἐκείνου *Βοτανειάτου*
μικρῶς ἐν ἔτεσι τρισὶν ἀπολαύσαντος κράτους.

τέλ. καὶ ἔλαβαν ἐπόρθησαν καὶ τὴν Βιένναν τὸ κάστρον,
τὸ Τάκτι, τὴν καθέδραν τε *Αὐγούστου* βασιλέως
ἐν ἄλφα καὶ ὦμέγα τε καὶ θήτα τῷ στοιχείῳ,
κατὰ μῆνα τὸν μᾶϊον τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους.

Ἄπαντες οἱ στίχοι εἶναι περὶ τοὺς 12000 ὁ κ. Γεδεῶν ἐδημοσίευσεν μόνον 1096.

Διάφορα χρονογραφήματα συμπληρωματικὰ τοῦ κειμένου.

Τὸ κείμενον ἐνταῦθα εἶναι συνεχὲς καὶ δὲν διακόπτεται ὡς ἐν τῷ προηγουμένῳ κώδικι παρεντιθεμένων ἄλλων σημειώσεων περὶ πραγμάτων διαφόρου περιεχομένου, ἢ ἀφιεμένων ὡς ἐκεῖ ἀγράφων φύλλων.

Περιελήφθησαν δὲ ἐντὸς τοῦ κειμένου πᾶσαι αἱ προσθηκῆαι καὶ σημειώσεις, ἅς ἐν ἐκείνῳ κατὰ καιροὺς καὶ μίγδην φύρδην ἔγραφεν ὁ Κύριλλος· ἐπὶ τῆς ὥχης δὲ ἐπανορθοῖ οὗτος πολλὰς χρονολογίας· πολλὰ δὲ στιχουργεῖ ἔχων ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον τὰς γνωστὰς ἐντύλους πηγὰς, ἀλλὰ καὶ χειρογράφους, «παλαιὰ τετράδια» σ. 92—καὶ κατὰ τοῦτο κέκμηται ἀξίαν τὸ Χρῆνικόν τοῦ Κυρίλλου—Ὡς παραδοξολόγος διαμνημονεύει διάφορα σημεῖα καὶ τέρατα, συμβάντα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, ὡς τὴν

ἐν ἔτει 1783 ἐξαλλοίωσιν τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τρεῖς μῆνας (σ. 105), καὶ περὶ καταστροφῶν ἐπελθουσῶν ἐκ κεραυνῶν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ πολεμουμένων τῶν Τούρκων ἐν Κριμαίᾳ (σ. 111). Τὸ κείμενον διακόπτεται ἐν τούτοις ὑπὸ ἱστορικῶν σημειώσεων ἰδίως ἐκ τοῦ Χρονογράφου εἰλημμένων (πλὴν τῶν ἀπὸ διαφόρων ἱστοριογράφων παρεντιθεμένων): π.χ. ἐν σ. 42:

«**Σημείωμα διατι ὁ θεὸς παρέδωκεν ἡμᾶς ταῖς χερσὶ τῶν Ἀγαρηνῶν.**

Ἐο παντεπόπτῃς θεὸς τὸν τῆς Ῥώμης πάπαν ὄρων ὡς λέοντα ὠρούμενον, ὅπως τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ πᾶσαν καταπίῃ καὶ καταβυθίσῃ τοῖς αἰρετικοῖς αὐτοῦ δόγμασιν, εἶασε τὸν Τούρκον διαρπάσαι πρὸς καιρὸν ἐκ τοῦ διανοιχθέντος παπικοῦ ἄδου (sic), ἵνα φυλάξῃ αὐτὴν ἀμίαντον καὶ ἄσπιλον διὰ τοῦ ἀσεβοῦς πάσης παπικῆς αἰρέσεως, ἕως ἄν ἔλθῃ φῶς ἀπόκειται καὶ ἔστιν εἰπεῖν τὴν δουλείαν ταύτην ἐλευθερίαν πίστεως, καὶ ἀποτέλεσμα εἶναι τῆς θείας προνοίας τοῦ θεοῦ ἀνεξιχνίαστον, κρίναντος ὑποτάξαι τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν μᾶλλον τοῖς ἀσεβέσιν ἢ τῇ ἀρχῇ τοῦ πάπα» ¹⁾).

σ. 57: «Εἰς ἓνα τετράδιον παλαιὸν ἡῦρα ταῦτα: **Σουλεϊμάνης** ὁ βασιλεὺς ἔκτισε τρία τζαμιά, καὶ τὸ παλάτι, ὅπου εἶναι πλησίον τῆς ἁγίας Σοφίας. Ἐχώρισε ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἔκαμε τὸν τοῖχον ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸν λιμένα ἕως τὴν ἐκκλησίαν τὴν Παντάνασσαν, ὅπου πρότερον ἔλεγετο αὐτὸ τὸ μέρος Χαλκῆ πύλη καὶ Χαλκῆ κελύφα, αὐτὰ περιέχονται τώρα μέσα εἰς τὸ παλάτι. Οὗτος ἔφερε καὶ 40 βρύσας νερόν, καὶ βασιλεὺς χρονοῦς 47 ἀπέθανεν ἐνδόξως εἰς τοὺς 1565».

σ. 64 «Ἐν ἔτει αἴθ' ἔγινε βασιλεὺς ὁ **Μεμετές** ὁ υἱὸς τοῦ **Μουράτ**. (ἀναφέρει τὴν κατάργησιν τῶν ἀμπελώνων). ἐν δὲ ἔτει αἴχ' ἔγινεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ **Ἀχμέτης**. Οὗτος ἠθέλε νὰ εὐγάλῃ τοὺς Ῥωμαίους ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ δὲν τὸν ἄφρισαν οἱ ἰτιζάλιδες, καὶ ἀντὶ τῶν Ῥωμαίων εὐγαλε τοὺς σκύλους διὰ νὰ γίνῃ ὁ λόγος του. Εἰς αὐτὸν ἐπῆγαν καὶ οἱ Ἑβραῖοι ὁμοῦ καὶ ὁ πατριάρχης μας μὲ τοὺς Ῥωμαίους μαζῆ καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ δίδουν τῇ βασιλείᾳ πέντε ἄσπρα κουμέρι εἰς κάθε μέτρον κρασί,

1) Ὁ κ. Μ. Γ ε δ ε ῶ ν κρίνων τὸν Κύριλλον ἀποφαίνεται: «ἡ δικαιοδοσία τοῦ θεοῦ λύει καὶ ἐξηγεῖ καὶ παρὰ τῷ Κυρίλλῳ πάντα τῆς πατρῴου ἱστορίας τὰ γεγονότα· διὸ καὶ δεικνύων τὴν ἰδέαν αὐτοῦ ταύτην, ἐπικαλεῖται πολλάκις τὴν θείαν δίκην ἐπὶ τοὺς πρωτουργοὺς οἰασθήκοτε ἀνοσιουργίας (Ἀθήναιον τόμ. σ' σ. 12). Ἐν κώδικι Ω 29, φ. 37β συμπληρώσας τὴν «Σύνοψιν» τοῦ Ξ α ν θ ο π ο ὑ λ ο υ μέχρι τῆς ἀλώσεως ἐπιφέρει ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰ τότε τραγικὰ γεγονότα:

Ἐ τῆς ἀνοχῆς σου, λόγε θεοῦ παντάναξ,
ὁ πάντα πράττων πρὸς τὸ συμφέρον ὄντως
τοῦ πλάσματός σου οἰκονομῶν πανσόφως.

μόνον νὰ δώσῃ θέλημα νὰ εὐρίσκειται ὡς καὶ πρῶτον, καὶ ἔτιζῃ ἔκαμε τὸ θέλημά τους. καὶ ὁ βασιλεὺς ζήσας χρόνους ἰδ' ἀπέθανεν». βλέπ. καὶ σ. 76.

Εἶναι δὲ ὀλίγω περίεργος ἡ γνώμη τοῦ Κυρίλλου ἐρμηνεύοντος τὰ αἷτια τῶν καταδιώξεων τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς ὁ *Γεδεῶν* ἀνωτέρω παρετήρησεν· διότι ἐπιζητεῖ ὀπωσδήποτε νὰ δικαιολογήσῃ τοὺς ἄρχοντας. Οὕτως ἐπαινῶν τὸν *Σουλτάν Ἀχμέτ* (1703) ὡς «φρονημώτατον ἄνδρα», ὅτι ναὶ μὲν ἐξηφάνισε δύο ἄρχαίας μονάς.

σ. 81 οὐκ ἦν δὲ οὗτος αἷτιος, οὐδαμῶς, ὡ φιλότης,
ἀλλὰ οἱ προϊστάμενοι κατὰ καιρὸν ἄχρεῖτοι.

Εἰς τὴν πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βοσπόρου παραλίαν, λέγει, ὑπῆρχε *μονὴ ἢ τοῦ Μαυρομώλου* καλουμένη, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ *Ταρασίου* καὶ *Νικηφόρου* τῶν πατριαρχῶν. Ἐνταῦθα καθ' ἃ ἀφηγήθησαν αὐτῷ ἀξιόπιστοι μάρτυρες, ὁ πατριάρχης *Σαμυὴλ ὁ Λαντζερῆς* (ἐξόριστος ἐν Λαύρα), ὁ ποστέλνικος *Ἀντιόχης* καὶ *Σάβας ὁ Λαυριώτης* προηγούμενος (ὁ θεῖος), ἐγένετο Κύριός τις ἡγούμενος, ὅστις δεινὸς τὰ μαγικά ἐκάλεσέ ποτε εἰς γεῦμα τὸν εἰρημένον Σουλτάνον καὶ παρουσίασεν αὐτῷ διὰ διαφόρων μαγγανειῶν τὴν τοῦ βασιλέως τῶν Ἰνδιῶν μαρμαρόπλοκον σκηρῆν, καὶ τράπεζαν ἐξαιρετον βρῖθιυσαν παμποικίλων ἐδεσμάτων, ἐπλήρου δὲ τὴν ἀτμόσφαιραν εὐωδία τις παντοίων θυμιαμάτων καὶ ἀρωμάτων. Ταῦτα πάντα ὅμως ἀντὶ νὰ συγκινησῶσι τὸν ἄνακτα ἐξεφόβισαν, ὥστε ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν πάραυτα καὶ κατέσκαψε τὴν μονὴν πρὸς ἀνεύρεσιν θησαυρῶν (σ. 82—84)¹).

*Δριμεῖτα ἐπίθεις τοῦ Κυρίλλου κατὰ τῶν συνεργῶν τῆς τοῦ
Ὁρλώφ εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείας.*

Ἰδιαιτέραν ἐν τῷ Χρονικῷ ἀξίαν βεβαίως ἔχουσι τὰ νεώτερα καὶ σύγχρονα γεγονότα, ἅπερ ὁ Κύριλλος ἐξιστορεῖ κατ' ἰδίαν ὅλως ἀντίληψιν, καὶ καθ' ἃ ἔμαθε καὶ ἤκουσεν, ὡς λέγει (σ. 102). Καὶ ὡς γνωστὸν συνέβησαν κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ ἐκστρατεία τοῦ

1) Ἡ μονὴ αὕτη ἀναφέρεται ὑπὸ μόνου τοῦ Βυζαντίου, ὅστις μόλις διαφόρα τὰ αἷτια τῆς ἐν ἔτει 1713 κατεδαφίσεως αὐτῆς δ αμνημονεῖ (Περιογραφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Τόμ. Β' Ἀθῆν, 1862, σ. 176). ἀλλ' οὗτος βεβαίως ἔχει ὑπ' ὄψιν ἄλλας πηγὰς, ἡτοι τὸν Τούρκον ἱστορικὸν Πασίτην (παραλαμβάνων ἐκ τοῦ Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σ. 292).

ρωσσικοῦ στόλου πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως (1770) ἦτοι τὰ Ὀρλωφικά καὶ ὁ πόλεμος τῆς Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας (1783) εἰς ὃν συμμετέσχον καὶ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη, καὶ καθ' ὃν ἐκινήθησαν καὶ αὐτῆς οἱ Ἕλληες ὑπὸ τὸν γενναῖον *Δάμπρον Κατσώνην*. Εἶναι ἀρκοῦντως περιεργοὶ αἱ εἰδήσεις, ἃς μανθάνομεν εἰτεῦθεν, ἀλλὰ περιεργοτέρα ἢ τοῦ χρονογράφου νοσοτροπία καὶ κριτική.

Τὰ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ ῥωσσ. στόλου «δῶδεκα μέγιστα κατάφρακτα πλοῖα» περιγράφει ὡς ἐξῆς ὁ πελοποννήσιος Κύριλλος χαρακτηρίζων τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων:

σ. 99 Μωροὶ Πελοποννήσιοι καινότερα ποθοῦντες
παρευθὺς ἀπεστάτησαν ὡς οὐκ ὄφελον ¹⁾ τούτοις,
οἱ ἄρχοντες οἱ πρότιστοι οἱ τῆς Πελοποννήσου,
Παναγιώτης Μπενάκης τε καὶ *Κρεββατᾶς* ἐκεῖνος,
Μονεμβασίας Ἄνθιμος τοῦ Σατανᾶ ὁ τρίπους,
φιλόυλοι, θνητόψυχοι, βορβοροφάγοι χοῖροι,
ὡς βουλόμενοι ἐκπιεῖν αἷμα τῶν πτωχῶν αἷμα.
Οὔτοι φθορεῖς παγκάκιστοι καὶ λοιμοὶ τοῦ Μωρέως,
καὶ πρόξενοι γεγόνασι φθορᾶς ἀνθρώπων τόσων.
οὔτοι δ' οὐν ἀνεστάτῳταν πάντας τοὺς Μωραῖτας,
μᾶλλον δ' ὡς πολέμαρχους τε καὶ τοὺς δεινοὺς Μανίους (sic)²⁾
οἱ κάκιστοι καὶ πάντολμοι λήσταρχοι φονητῆαι
πεφύκασι παγγάλεποι, ἐπάρατον ὃν γένος.
Οὔτοι λοιπὸν οἱ κάκιστοι καὶ ἐν εἴκοσι Ῥώσοις
ἐπόρθησαν καὶ ἔφθειραν Πάτρας καὶ Ἀρχαδίαν,
Ἀναβαρίνους, Ἀνδροῦσάν τε καὶ Λακεδαιμονίαν.
καὶ ἄλλους μὲν ἐφόνεον, ἐβάπτιζον δὲ ἄλλους,
τοὺς Ὀθωμανοὺς λέγω σοι, ἐν ἀληθείᾳ λέγω...
ἀλλ' ἵνα πῶς ἀρπάσωσι τὰ πράγματα τῶν ἄλλων
οἱ χριστιανοὶ βέβαια χριστιανῶν καὶ Τούρκων.
κοπετὸς οὐν καὶ θρηῆνός τε τότε μόνον ὑπῆρχε

1) ὄφελον.

2) Μανίους. τοῦτον τὸν τύπον δὲν ἔχει ὁ κ. Π. Φουρῆκης διεξοδικῶς ἐξετάσας τὸ κατὰ τὴν Μάνην (Παρατηρήσεις εἰς τὰ τοπωνύμια τῶν Χρονικῶν τοῦ Μωρέως. Μάνη, θέσις—κάστρα—ὄνομα, Ἀθηνᾶ τόμ. Μ', σ. 46—47). Προέρχεται δὲ ἐκ τοῦ βυζ. τύπου Μανία—Μάνιοι, ὅπως Κορινθία—Κορινθιοὶ. Ἔχομεν πρὸς τούτοις καὶ τὸν Μανιώτες (κατὰ τὸ Σουλιώτες). Οὕτως ἔχει τὸ χειρόγραφον ἐξ οὗ ἐξέδωκα τοῦ Ῥήγα Φεραίου τὰ ἀνέκδοτα ποιήματα (Θεσσαλικά Χρονικά τόμ. Γ', 1932, σ. 81) ὡς καὶ ὁ Κοραῆς καὶ αἱ τῶν Γάλλων περιηγήσεις καὶ ἱστορίαι ἔχουσιν.)

φονοκτονίαι πάντολμοι ἐκ κακίστων ἀνθρώπων...
τις οἶδεν ἢ τις δύναται τοιαῦτα περιγράψαι ;
ποῦ δὲ ταῦτα ἤκουσθησαν, ἐν ποίοις τῆς γῆς τόποις;
ἀνδροκτασίαι (sic) φόνοι τε, βίαι, φθοραί, πορνείαι.
ἀναισχύντως, ἀναναφιδόν, παραλόγως, ἀφρόνως;
οὐ Σαρμάται, οὐ Σκῦθαί τε, οὐ Πέρσαι οἱ πρόπαλαι
ἐτόλμησαν οὐκ ἂν ποτε τοιαῦτα κακὰ πράξαι. . .

Σημ. 1) Περίεργος ἢ διάστρφορος τοῦ Κυρίλλου ἀντίληψις, ὅστις παρουσιάζεται πρόδρομος τοῦ *Γιάννη Κορδάτου* (βλ. Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς ἑλλ. ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ Νεοελληνικὴ πολιτικὴ ἱστορία). ἄλλ' ὁ προηγούμενος τῆς Λαύρας δὲν εἶναι βεβαίως ἠγέτης τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, ἐπηρεάσθη ὅμως ἐκ τῶν οἰκτρῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης. Οὕτω καὶ ὁ πελοπονήσιος *Μάξιμος* ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπιτίθεται λάβρως κατὰ τοῦ κλεινοῦ ἐπισκόπου Τρίκκης *Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου* (βλ. *Δ. Σάρρον*, ὅστις ἐδημοσίευσε τὸν στηλιτευτικὸν τοῦ Μαξίμου λόγον ἐν ἹΠειρωτ. Χρον. Γ', 1928, σ. 180ε). Ἀντιθέτως εἰς τὸ περίεργον τοῦ *ἄββα Βενιζόνη* βιβλίον, Ἡ ἀλήθεια κριτῆς, τὸ ἐν Μοσχολόλει δημοσιευθὲν τῷ 1769, ἐκθειάζονται οἱ πρωτοεργοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῷ προλόγῳ ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ καὶ ὅστις, ὡς φρονῶ, εἶναι *Θεόκλητος ὁ Πολυείδης* (βλ. *Εὐλογίου Κουρίλα Δαυριώτου*, Θεόκλητος ὁ Πολυείδης καὶ τὸ Λεύκωμα αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ (1731-4733) ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Γερμανῶν σ. 176-177, Ἀθῆναι 1935)· ἐνθα περὶ τοῦ ἐκ Καλαμῶν *Παναγ. Μπενάκη* γράφονται τάδε: «...ἀγκαλὰ ἀπὸ αἵμα τίμιον καὶ ἐξαίρετον τοῦ Μωρέως, ὅμως εἰς οὐδὲ καμμίαν ποτὲ περίστασιν ὑψηλόφρων ἀνεδείχθη, μάλιστα ταπεινὸς καὶ σῶφρων, ὅσον σπουδαῖος, ἐνηγκαλίσθη πάντοτε μὲ ἀδελφικὴν χριστιανικὴν ἀγάπην ὅμοια τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθρούς του». Ὁ *Παπαζώλης* ἀποσταλεῖς ἐκ Ῥωσσίας νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἑλληνας, ἐκ Μάνης κατηυθύνθη εἰς Καλάμας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προύχοντος *Μπενάκη*. Οὗτος ἀνέλαβε πράγματι νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Ἑλληνας, ἀρκεῖ ν' ἀποσταλῆ μέγας ἀριθμὸς Ῥώσσιων ἐν Ἑλλάδι, ὅθεν καὶ συνεκάλεσεν ἀμέσως τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες ὑπέγραψαν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Παπαζώλη ὑποσχόμενοι τὴν ἐξέγερσιν ἑκατὸν χιλιάδων Ἑλλήνων. (βλ. *Π. Κοντογιάννην*, Οἱ Ἑλληνες κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' ρωσσοτουρκ. πόλεμον 1768—1774, Ἀθῆναι, σ. 73 καὶ *Ἀθ. Γρηγοριάδου*, Ἱστορικαὶ ἀλήθειαι, ἱστορία τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1479—1834, Ἀθῆναι, 1934, σ. 58 ἐ.)

Ὁ Παναγιώτης Κρεββατᾶς ἢν Σπαρτιάτης¹⁾. Μεταξὺ τῶν κληρικῶν τῆς ἐπαναστάσεως, οὗς ἀπαριθμεῖ ὁ **Κοντογιάννης** ἐκ τοῦ **ἀββα Βενιζόνη** παραλαβὼν, ἐλλείπει ὁ ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου μνημονευόμενος Μονεμβασίας **Ἄνθιμος**. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ῥωσικῶν πλοίων (βλ. αὐτ. σ.115). Καὶ τόσοι πραγματικῶς ἦσαν οἱ ἐθελενταὶ Ῥῶσσοι ὑπὸ τὸν λοχαγὸν **Μπάρκωφ**, ἀλλὰ κατὰ τὸν **Γρέγγ** μᾶλλον διεξήγαγε τὴν ἐκστρατείαν ὁ Ἑλλην ὑπολοχαγὸς **Ψαρὸς** ἢ ὁ Ῥῶσσος (βλ. **Κοντογιάννην** ἐνθ. ἀνωτ. σ. 129).

Σημ. 2) Δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ ὅσα γράφει ἐνταῦθα ὁ Κύριλλος περὶ τῶν Μανιατῶν. Οὕτως ἐκφράζονται πάντες σχεδὸν οἱ σύγγραφοι (ἐνθ' ἀνωτ. σ. 62 —55, βλ. καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπὰς καὶ **N. Θ. Κατσικάρου**, Ἡ βεντέττα ἐν Μάνη, Ἀθήναι 1933, σ. 36 ἐ.). Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι καὶ ὁ ὁμώνυμος τοῦ Κυρίλλου, **Κύριλλος Λαυριώτης ὁ Πατριεὺς**, τὰς αὐτὰς περὶ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ ἔθνους ἐν γένει ἰδέας εἶχεν. Εἰς τὴν 8τομον ἐρμηνεϊαν τῆς Ἀποκαλύψεως γράφει σ. , γτοή «ὁ διεφθαρμένος τὴν φρένα **Ῥήγας** καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀκαίρως καὶ ἀφρόνως σπουδάσαντες, καὶ πρόγε τούτων ἄλλα συχνοὶ ἐπιχειρήσαντες μὲν, μηδὲν δὲ μέγα ἢ μικρὸν κατορθώσαντες, ἀλλὰ πρὸς τὸ κακῶς δραμεῖν καὶ σφᾶς παρέδωσαν θανάτῳ ἀσχήμονι τοὺς ὁμογενεῖς πιστοὺς μεγάλους πειρασμοῖς καὶ ζημίαις ἐμβαλόντες», καὶ σ. , δλγ'... «ὡς ἐπὶ τοῦ παρόντος Ῥήγα, ὅς ἐκδοὺς ἐγκύκλια γράμματα διεγερτικὰ κατὰ τῶν νῦν τυράννων ἄνευ τῆς τοῦ Χριστοῦ εὐδοκίας κακῶς ὡς κακὸς τὸ ζῆν ἀπεστέρηται, θοίνη προσήκουσα τοῖς ἐν τῷ ποταμῷ Ἰστροῦ ἰχθύσι γειόμενος μετὰ τῶν αὐτοῦ συνωμοτῶν καὶ ὕλη τῆς αἰωνίου κολάσεως κατὰ τοῦ Χριστοῦ λυττήσας, ὅς οὔτε χριστιανός, οὔτε Ἑβραῖος, ἀλλὰ διάβολος ἦν ἀνθρώπου μορφήν ἐνδεικνύμενος » (Ἑλληνικά τόμ. Ε', Ἀθήναι 1932, σ. 54). Ἐνεκα τῆς τοιαύτης στίσεως ἐνίων κληρικῶν, ἧτις ἐκορυφώθη εἰς τὴν «**Διδασκαλίαν πατρικῆν**», ὑποβολιμαῖον φυλλάδιον ἐκδοθὲν ἐν Κ)πολεὶ τῷ 1798 ἐπ' ὀνόματι τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσαλύμων **Ἀιθίου** (εἰς αὐτὸ ἀπήνησεν ὁ **Κοραῆς** διὰ τῆς Ἀδελφικῆς διδασκαλίας), ἐξετοξεύθη κατὰ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου καὶ τῶν κοτζαπασηδῶν δριμεῖα σάτυρα, ὁ Ἀγγλο-Γαλλο-Ῥῶσσος (βλ. Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ **Μενδ. Βαρθόλμου** ἐκ τῆς γερμ. ὑπὸ **Μιχαὴλ Παπαρηγοπούλου**, Μερ. Α', Ἀθήναι 1872, σ. 6). Ταύτην τὴν σάτυραν ἀνεκάλυψε εἰς χειρόγραφον, ἦνπερ καὶ ἐδημοσίευσεν μετὰ τῶν **Ῥήγα ἀνεκδότων**

1) Γ. Ἀ ν α γ ν ω σ τ ο π ο ὄ λ ο υ, Κρεββατάδες καὶ Λακεδαίμων Λακωνικά Α' 173—291.

ποιημάτων (ἐν Θεσσαλικοῖς Χρονικοῖς, τόμ. Γ', σ. 83—89). ἀλλὰ μετὰ τὴν σάτυραν, ἔεται ὁ κατὰ τῶν ξένων προστατῶν τῆς Ἑλλάδος φιλιππικός καὶ ἡ ἀπολογία ὅτι: «τὰς πληγὰς καὶ τραύματά μου—ποῦ μοῦ δίδουν τὰ παιδιά μου— ἔχουν ἴσως καὶ αἰτίαν—ὅτι γίνονται μὲ βίαν» (σ: 88—9, βλέπ. ὅσα ἐγράψαμεν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ κλήρου καὶ τῶν Φαναριωτῶν ἔναντι τοιούτων συκοφαντιῶν αὐτ. ἐν σ. 64—70).

Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ὁ *Μπενάκης* δὲν εἶναι οὔτε πόρρωθεν ἄξιος τῶν προσοπτομένων ἐνταῦθα κατηγοριῶν, διότι καταρτίσας σῶμα στρατιωτικὸν πολυάριθμον ἐξ Ἑλλήνων δαπάναις αὐτοῦ ὡς τὸ πλεῖστον ὀπλισμένον, προσεπάθει νὰ πείσῃ τοὺς Μανιάτας, ἵνα ταχθῶσιν ὑπὸ τοὺς Ῥώσους, ὅπερ ἐν μέρει ἐπέτυχεν. ἀλλ' ἡ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων στάσις ἐπήνεγκεν ἀνήγεστα δεινὰ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τὴν ἀποτυχίαν εἰς τὸν ἀγῶνα· διότι οἱ Μανιάται φαίνεται βέβαιον, ὅτι οὐδὲν ἐσεβάσθησαν, οὔτε συθίκαζ, οὔτε στρατιωτικὴν τιμὴν, οὔτε τὴν περιουσίαν τῶν ἄλλων (βλ. Κοντογιάννην ἐνθ' ἄνωτ. σ. 129, 139, 187-8), καὶ εἰς τὴν ἀναμφισβήτητον αὐτῶν γενναιότητα προσετέθησαν τοιαῦτα κηλίδες, ὥστε ἡ μεγάλη τῶν Ῥωσσιῶν *Αἰκατερίνη* ἠναγκάζετο νὰ ἀπαντήσῃ πρὸς τὸν ἐνθουσιῶδη φιλλέληνα *Βολιαῖρον*: «Οἱ Ἕλληνες, οἱ Σπαρτιάται, διεφθάρησαν ἀποβαλόντες τὰς ἀρετὰς τῆς φυλῆς των, προτιμῶσι δὲ τῆς ἐλευθερίας τὴν ἀρπαγὴν» (*Κοντογ.* ἐνθ' ἄνωτ. 450). Ἄλλ' ἐν τούτοις φαίνεται, ὅτι ἔχει κατὰ μέρος δίκαιον ὁ Κύριλλος ψέγων τοὺς ἄρχοντας τῶν Μωραϊτῶν, ὡς ἐσχάτως μαρτυρεῖ περὶ τούτου καὶ ὁ *κ. Γιάνν. Βλαχογιάννης* (Κλέφτες τοῦ Μωρηῆ, Ἀθῆναι 1935, σ. 100 ἔ.).

Περὶ δὲ τοῦ ἀτρομήτου ἥρωος *Δάμπρου Κατσώνη* τοιαῦτα ὁ Κύριλλος στιχοιργεῖ, ὑπερεξαίρων δικαίως, τὴν γενναιότητα αὐτοῦ.

σ. 120 ἄνθρωποι τινες εὐτελεῖς τεταλαιπωρημένοι,
τῇ δυναστείᾳ τῶν Τούρκων καὶ κατατροχωμένοι...
ἤθελαν νὰ ἐκδικηθοῦν νὰ τιμωρήσουν Τούρκους,
κατ' ὀλίγον κουρσεύοντες Τούρκους καὶ χριστωνύμους,
ὧν εἷς *Δάμπρος* λεγόμενος ὦν ἐκ τῆς Λεβαδείας.
Ἐπῆραν, ἐκυρίευσαν καὶ ὡς μέγιστα πλοῖα,
καὶ πλείστην φθορὰν ἔκαμναν εἰς χριστιανούς, Τούρκους,
νὰ κυριεύσουν ἔμελλον οἱ Λάμπριδες τοὺς Τούρκους,
ἐπειδὴ ἀνδρειότατα καὶ ὡς μεγαλοψύχως
ὁ *Δάμπρος* ἐπολέμησε μὲ ἑπτὰ μόνα πλοῖα,
εἰς ἀρμάδα βασιλικὴν πρὸς λέοντα ὡς κώνωψ.

Είναι ομόλογα ταῦτα πάντα πρὸς ὅσα ἐξιστορεῖ περὶ τοῦ λεοντοθύμου τούτου ἥρωος ὁ *Σάθας*. Καὶ εἰς μὲν τὰς κολακευτικὰς τῆς Συλτάνου ἐπιστολάς, αἱ ἠξιούτο νὰ λάβῃ ὡς καὶ ὁμαίμων αὐτοῦ *Σκινδέρβης*, οὐδ' ἀπῆντα ὅλως, εἰς δὲ τὴν ὑπὸ τῆς Μεγ.Αἰκατερίνης ἀναγγελίαν περὶ τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας συνθηκολογήσεως (1792), καλούμενος νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, ἀπῆντα ὑπερόχως: «ἐὰν ἡ αὐτοκράτειρα συνωμολόγησε τὴν εἰρήνην της, ὁ *Καισῶνης* ἀκόμη δὲν συνωμολόγησε τὴν ἰδικὴν του»¹⁾, καὶ ἐξηκολούθει ὑπερανθρώπως ἀγωνιζόμενος.

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Ἄλλὰ δὲν ἠδύνατο ὁ χρονογράφος νὰ μὴ παρενείρῃ διὰ βραχέων καὶ τὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τρόπαια, ἅτινα διελαλοῦντο τότε καὶ ἐξυμνοῦντο ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ὡς τὰ πρωτόλεια τῆς τῶν λαῶν ἐλευθερίας²⁾. Τοῦ πρωτοστάτου δὲ τῶν ἐξαισίων τούτων γεγονότων τριαύτην ἔπειτα τὴν εἰκόνα ὁ Κύριλλος παρίστησιν:

σ. 127 Ὁ *Μπὸν πάριες* λεγόμενος, ὁ δραστήριος πάντα...
ὁ πάντα συνειτώτατος πολλαῖς ἐμπρέπων νίκαις...
μέγας νοῦς ἀπαράμιλλος αὐτὸς ὁ *Μπόνε πάριες*...
ἱμπεράτωρ, αὐτοκράτωρ ἀπίσης τῆς Γαλλίας.
ὡς βασιλεὺς καὶ κύριος, ἀπάσης Ἰταλίας κτλ.

Ἄλλὰ κυρίως ἐλθειάζει τοῦτον ὁ Κύριλλος, διότι συνέτριψε τὴν παπικὴν ὀφρῦν:

εὔγαλεν οὖν καὶ ἀφαίρεσεν ἀπὸ τὸν πάπαν πᾶσαν
ἐπαρσιν ἑωσφορικὴν πᾶσαν ἀλαζωνείαν³⁾.

1) Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς (Ἀθήνησι 1869), σ. 553.

2) Βλ. σ. 123-131 ὅτι ὁ Κύριλλος εἰσυνάπτει καὶ τοῦ Π α σ β ἄ ν ο γ λ ο υ τὴν στάσιν σ. 125. Εἰς τοῦτον εἶχεν ἀποπερατώσει τὴν χρονογραφίαν, διαμνημονεύσας ὁμῶς τὰ τῆς γαλλ. ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ 1792 ἐπέζησεν, ἵνα συνεχίσῃ τὸ ἔργον μέχρι τοῦ 1809.

3) Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ νέῳ κώδικι ἡ πολιτικὴ ἱστορία λήγει τῷ 1809, ἐνῶ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἔληγε τῷ 1793, ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ ὑπὸ τοῦ Σ ἄ θ ἄ ἀναφερομένῳ τῷ 1717 ἦτοι μέχρι τοῦ Σ ο υ λ τ ἄ ν Ἀ χ μ ε τ. Τοῦτο ἀποδεικνύει διὸ ὁ Κύριλλος δὲν ἔγραψεν ἀπαξ καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ Χρονικόν, ἀλλὰ προσετίθει ἐφ' ὅσον ἔζη τὰ σύγχρονα γεγονότα, εἰς ἃ ἔγκειται καὶ ἡ μείζων ἡ ἀξία.

3. σ. 134—320.

Πατριαρχική Ιστορία.

Τοὺς πατριάρχας ὄρα μοι πόλεως Κωνσταντίνου
ὁποῖαν τούτων ἕκαστος σὺν θεῷ ἐπεσκόπει.

Καὶ ἐνταῦθα, ὅπως εἰς τὴν Πολιτικὴν Ἱστορίαν, αἱ σημειώσεις περι-
ελήφθησαν ἐντὸς τοῦ κειμένου. Ἐν σ. 316 περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πα-
τριαρχῶν, οἵτινες εἰσι 252 καὶ 21 ἐπίσκοποι μέχρι τοῦ *Νεοφύτου* ἦτοι
τοῦ ἔτους 1796, ὥστε ἐν ὄλφ 253. καὶ ἐνταῦθα ἐπιφέρει τὸ τέλος :

Δόξα σοι, θεέ, δόξα σοι τῷ δυνάμιν μοι δόντι
ἀληθῶς καταγράψασθαι, ὅσους ἱστορησάμην
καὶ πέρας ἐπιθεῖναί τε ταύτης τῆς ἱστορίας.
ἐν ἔτει αψ'ηγ', ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ.

Μετὰ ταῦτα προστίθῃσι καὶ ἄλλους πατριάρχας μέχρι *Ἰερεμίου*
τοῦ Δ'.

Ἰερεμ'αν κρητικὸν τὸν γηραλαῖον (sic) ἄνδρα,
ἐν ἔτει τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τε
καὶ ἐννάτῳ βέβαια ἀπὸ Χριστοῦ σωτήρος.

Σημειώματα διάφορα περιεργα καὶ ἄλλα χρονικά.

Παραλαμβάνομεν ἐνταῦθά τινα τῶν ἀξιολογωτέρων σημειωμάτων :

«Ἐπὶ *Ἰερεμίου* τοῦ ἀπὸ Λαρίσης ἐκομίσθη εἰς τὰ πατριαρχεῖα ὡς
δῶρον ἢ κατὰ Χριστοῦ ἀπόφασις τοῦ Πιλάτου ἐπὶ μεμβράνης ἑβραϊκοῦς
γράμμασι γεγραμμένη, (ἦν καὶ ὁ Κύριλλος παρατίθεται ἐξελληνισθεῖ-
σαν σ. 260—263) ἔτους ιζ', *Τιβερίου* Καίσαρος Ῥωμαίων βασιλέως
μονάρχου τῆς οἰκουμένης κτλ».

σ. 278

Περὶ Ἀθανασίου τοῦ Πατελαρίου.

«Ἐγὼ δὲ ὁ ταῦτα πονήσας εὔρον εἰς ἓνα παλαιὸν τετράδιον μίαν
ὀλόκληρον ἀκολουθίαν εἰς τὸν μέγαν *Δημήτριον* πάνυ ἔντεχνον, καὶ ἐν
τῷ τέλει τῆς ἀκολουθίας εἶχε τρεῖς στίσεις κατὰ μίμησιν ἐκείων : Ἡ
ζωὴ ἐν τάφῳ., εἶτα εἰς τὸ τέλος εἶχεν ἀκάθιστον ὕμνον... κατὰ μίμησιν
τοῦ: Ἄγγελος πρωτοστάτης, καὶ ἐν τῷ τέλει ἔγραφεν οὕτω: ποίημα μη-
τροπολίτου Θεσσαλονίκης *Ἀθανασίου Πατελαρίου* τοῦ Κρητός.
ἅπαντα ἄξια καὶ ἔντεχνα»¹⁾.

1) Τοῦ Πατελαρίου τούτου δις πατριαρχεύσαντος 1634 καὶ 1652 καὶ
μετὰ τὴν παραιτήσιν ἐγκαταβιβάσαντος ἐν Ἀθῶν καὶ ἀνεγείραντος τὸ Σεράγιον

σ. 298

Περὶ τοῦ ἀπὸ Ἀαρίσης Διονυσίου.

«Οὗτος ἐκατάγετο ἐκ τῶν Κομνηνῶν ἐκείνων ἢ τῶν Παλαιολόγων· διὸ καὶ ἐτιμᾶτο ὑπὸ νῦν κρατούντων καὶ ἀσύδοτος ἦν, ὅθεν καὶ Μουσελίμης ἐγένετο. Πρὸς τοῦτον καὶ ὁ Ἑλίσις ὁ Μηλιάτης ἐγκώμιον ἐποίησεν ἐπαινῶν λίαν τοῦτον»¹⁾.

4. σ. 333—339. *Πίναξ βασιλέων Ῥώμης, Περσῶν, ἐπισκόπων Ῥώμης, Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, πόσα ἔτη ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκάθισεν ἕκαστος.*

5. σ. 337—338. *Τοῦ ἀγίου Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου χρονογραφία ἐντελεστάτη* (βλ. καὶ σ. 404 ἀτελής).

6. σ. 343—370. *Χρονικὸν συνομῶτατον ἀρχόμενον ἀπὸ Ἀδάμ ἕως τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως, ὁμοῦ καὶ τινὰ ἄριστα σημειώματα εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἀναφερόμενα περίοδον.*

Ἀδάμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος γενόμενος ἐτῶν σλ' γεννᾷ τὸν Σηθ. κτλ.

Εἶτα εἰς χωλιάμβους ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων βασιλέων καὶ ἐξῆς μέχρι τῆς ἀλώσεως ἡ ἱστορία.

Ῥώμης βασιλεῖς οἶδε τῆς παλαιτέρας
μεθ' ὑπάτους ἄρξαντας ἐκ μοναρχίας.

Ἰούλιος Γάιος ἐν πρώτοις Καῖσαρ
ἀδελφιδουῖς *Αὔγουστος* μονάρχης μέγας
(ἄνωθεν τίθενται τὰ ἔτη τῆς βασιλείας)

Ἔπονται οἱ πατριάρχαι : Καὶ πατριάρχας τῆς νέας Ῥώμης βλέπε.

εἶναι γνωστά μουσικὰ χειρουβικά, εἰρημοὶ κττ. οὐχὶ ὄμως καὶ ὕμνοι, πλὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Δαπόντε ἀναφερομένου εἰς τὴν Θεοτόκον, οὗ ἡ ἀκροστιχίς, Ἀθανάσιος ἐλέφ Θεῶ κτλ. ἀρχ. Ἀρχαγγέλων, ἀγγέλων τὰ τάγματα—νοερῶν στρατιῶν τὰ συστήματα...(Cronicarii Greci. . in epoca fanariota... de C o n s t. E r b i c e a n u, Bucuresti 1888, σ. 96) Οἱ ἐνταῦθα ἀναφερόμενοι οἴκοι εἰς τὸν ἁγ. Δημήτριον ὑπάρχουσι ἐν κώδικι 255 (47) τῆς Σκήτης Καυσοκαλυβίων ἐκδοθέντες ἐν Ἐρμουπίλει τῷ 1365 καὶ Ἀθῆναι 1925. Στῆχοι ἠρωελεγεῖοι εἰς Βασιλείον Μολδοβλ. χίας ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Κεραμέως ἐν Η u r m u z a k i, Documente privitoare la Istoria Românilor. τόμ. XIII Bucuresti 1909, σ. 433 449, 4ον. Νεωτάτη μονογραφία περὶ αὐτοῦ ἐξεδόθη ἐν τῷ τοῦ Βατικανοῦ περιοδικῷ Orientalia Christiana τεύχος 63, Σεπτεμβρίου 1930, Patriarch Athanasios Patelarios, seine Stellung zur römischen Kirche von G e o r g H o f f m a n n (καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς ἀνατολ. ἐκκλησίας ἐν τῷ πανεπ. Ἰνστιτούτῳ τῆς Ῥώμης).

1) Βλέπ. περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ ἐν Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἑθνολ. Ἐταιρείας τόμ. Β' (Ἀθῆναι 1884), σ. 661 ἐ.: Ὁ τελευταῖος Κομνηνὸς ὑπὸ Ἀθανασίου Κεραμέως.

Ἄρχιθύτης πρότιστος ἐν πόλει μέγας
ἄριστος ἀνὴρ ἱερὸς *Μητροφάνης*.

7. σ. 371. «Οἱ μῆνες διαφορογλώσσωσ καὶ πολυφώνωσ» Ἐβραϊστί,
Ῥωμαϊστί, Μακεδονιστί, Συριστί, Ἀραβιστί.
8. σ. 373—384. «Μερικαὶ τινες ἀποσημειώσεις ἐκ τῆσ βίβλου *Εὐσεβίου*
τοῦ Παμφίλου ἐπιγραφομένησ, Εὐαγγελικῆσ προπαρασκευῆσ, βιβλ.
β'». Περὶ τοῦ Ἡρακλέουσ.
9. σ. 385—389. *Ὀνειροκριτικὸν τῆσ Σιβύλλησ διὰ σίχων λάμβων*.
(στίχοι 99).

ἀρχ. Λαλεῖν καθ' ὕπνουσ ἰητρικῆσ τοῦναρ τόδε.
τέλ. Νῆξισ θαλάσσησ ἡμέρου, ὄναρ καλόν.

10. σ. 389—400. *Ὀνειροκριτικὸν διερόν κοιτόν κατ' ἀλφάβητον*.
Προοίμιον. Διάφορά εἰσι τὰ ὄνειρα καὶ κατὰ πρόσωπα διαφόρωσ
κρίνονται ἐν τέλει.

Ὅρα οὖν ταῦτα κατ' ἀλφάβητον καὶ ἐὰν θέλησ πίστευσον.
Ἄργυροῦν ἢ χρυσοῦν ἑαυτόν ἰδεῖν ἀποτυχίαν δηλοῖ μεγάλων τινῶν.

Ἐν τέλει σημεῖωμα τοῦ Κυρίλλου. «Τέλοσ τοῦ ψευτολόγου καὶ
ψευτογράφου» μεθ' ὃ ἐπιφέρει:

«Ἱερεῦσ τισ τῶν τῆσ Δυτικῆσ ἐκκλησίασ ἐθεώρει ὡσ ἐν ὄράματι, ὅτι
ἦν ὀσφραϊνόμενοσ λειμῶνόσ τινοσ κατὰ κόρουσ ἀπάσασ τὰσ εὐωδίασ,
ὀσφραίνεσθαι δύο μῆλα ἐγένετο ἅμα ἀφυπνῆσαι καὶ κατεῖχεν ἐν τῆ
καὶ ἐν τῷ χειρὶ αὐτοῦ τοῦσ ὄρχεισ ἀντὶ μῆλων. Τοιαῦτα μῆλα εὐρί-
σκουσι πάντοτε οἱ τοῖσ ὄνειροῖσ προσκείμενοι καὶ πεποιθότεσ».

11. σ. 401—403 Τὰ ἐπιφερόμενα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου *Μεθοδίου*
Πατάρων περὶ τῶν μελλόντων ἐν τῷ τέλει γενέσθαι.

12. σ. 407. *Σεισμολόγιον* τῶν ιβ' ζωδίων.

ἀρχ. Ἀπριλλίῳ, κριῶ, ἐὰν ἡμέρα σεισμός γένηται οἱ γεινιῶντες
βυσιλεῖσ ἀλλήλοῖσ ἐπιβουλεύονται.

(Τὰ τελευταῖα ἐν δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ σ. 410—412).

13. σ. 415 [*Μεθοδίου Καυσοκαλυβίτου*] *δίαιτα εἰσ τὴν ιεροφῆν*
τοῦ ἀνθρώπου.

Βιάζουσά με ἢ πρὸσ σὲ φιλία στίχοσ πλέκω
περὶ διαίτησ ὑγειοῦσ χάρισ σῆσ εὐζωίασ.

Ἐν τέλει «πὸνημα τοῦ κῦρ *Μεθοδίου* καυσοκαλυβίτου, ἐγράφθη-

- σαν δ' ἐνταῦθα αψ'1α', α' μαρτίου παρ' ἑμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Κυροίλλου.¹⁾
14. σ. 422—424 *Στίχοι διηγηματικοὶ περὶ τινος νεανίου* (βιαζομένου εἰς διαφθορὴν καὶ ἐξώμωσιν) ἐπὶ Μεσεμέτη βασιλείᾳ (ἀ:ελεῖς).
15. σ. 433—474 *Προγνωστικὸν καὶ βροντολόγιον* (προηγούνται συγκεντρωτικοὶ κύκλοι). ἀρχ. Οἱ προειρημένοι πύργοι εἶναι τῶν πλανητῶν τούτων τὰ δώδεκα ζώδια.
16. σ. 481—525 «*Προγνωστικὸν παντοτεινὸν μὲ τοὺς πλανήτας καὶ μὲ σημεῖα, ὅπου ἐξέρχονται κατ' ἔτος, καὶ σημειοῦν πῶς ἔχει νὰ τελειώσῃ ὁ χρόνος, ὅπερ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡλιακῆς κύκλου καὶ λήγει ἕως τὴν 28 καὶ αὐθις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πρώτου. Ἡλίου κύκλος α'.*»
- ἀρχ. Εἰσερχόμενος ὁ ἥλιος εἰς τὸν α' βαθμὸν τοῦ κυροῦ τῆ 1α' μαρτίου. Ἐν ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει πίνακες μετὰ διαφορῶν κύκλων καὶ βαρόμετρον.
- στ. 522 «*Ταῦτα τὰ ἐξ τετραδία, ἀστρολογία τινᾶ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀδολεσχίαν καὶ οὐκ ὀλίγην φληναφίαν ἐμπεριέχοντα, ἵνα μὴ ματαίως, ἀμελῶς καὶ ἀργῶς κάθημαι ἔγραψα ἐν νήσῳ Δήμῳ καθήμενος καὶ ἐφησυχάζων ἐν τῷ δευτέρῳ μου χρόνῳ ἕνεκα τῆς τῶν χριστιανῶν ἐξαγορεύσεως (φαίνεσθαι ὅτι ἀπεστέλλετο ὡς πνευματικὸς). Ἐγὼ δ' εὐτελής προηγούμενος τῆς μεγίστης Δαύρας ἐν ἔτει αψ'1α' κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον. οἱ δὲ ἀναγινώσκοντες σύγγνωτε. τὰ ἔγραψα δὲ καθὼς τὰ ἡῦρα ἐν παλαιαῖς τετραδίαις.*»

1) Ὁ Μεθόδιος οὗτος ἠσκέετο ἐν τῇ σκίτῃ τῶν Κανσοκαλυβίων ἐν τῇ φερωνύμῳ καλύβῃ. Ἔργα ἀνέκδοτα ποιήματα αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν κώδικι Κανσοκαλυβίων 3 τῆς καλύβης τοῦ ἁγίου Ἀκακίου, φ. 115—124 (βλ. Κατάλογον τῶν κωδίκων τῆς ἱερᾶς Σκήτης τῶν Κανσοκαλυβίων καὶ τῶν καλυβῶν αὐτοῦ ὑπὸ Εὐλ. Κουρίλα κελ. 3. 106, ἔνθα ἐσημειώσαμεν ὅτι πρόκειται σὺν θεῷ νὰ ἐκδώσωμεν αὐτά). Ὁ πρόλογος μόνον τοῦ διαιτητικοῦ τούτου ποιήματος εὑρίσκειται ἐκεῖ. Σημειωτέον ὅτι ὁ Μεθόδιος οὗτος ἦν βεβαίως σύγχρονος τοῦ κυροίλλου καὶ ἐλέγετο καὶ ἦν τῷ ὄντι μακρυγένης, ὅπως οἱ ὅσοι Ὀνοφριος καὶ Πέτρος ὁ Ἀθωνίτης. ἦν δὲ τουρκιστῆς ἄριστος καὶ ἐποίησε στίχους νοθετικούς σαφόμενος ἐν τῇ καλύβῃ τοῦ ἱω. τοῦ θεολόγου. Ἐν τῇ «Ἱερᾷ διηγήσει» τῆς μονῆς Προυσοῦ (Ἀθῆναι 1897) σ. 62—64 ὑπάρχουσι «στίχοι πολιτικοὶ . . . ἀναθεωρηθέντες δὲ παρὰ Μεθοδίου Κανσοκαλυβίτου τοῦ ἔχοντος τὸν πάγονα συρόμενον τῇ γῆ». Οἱ Οἴκοι αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον πατριάρχην Μεθόδιον —συνήθης ἀηδῆς ἀπομίμησις ἀνευ τινὲς ποιητικῆς ἐξάρσεως— ἐδημοσιεύθησαν ἐν Ἀθήναις τῷ 1926 (Τεύχος ἱερὸν περιέχον τὴν ἀκολουθίαν, τὸν βίον, παράκλησιν καὶ τοὺς κδ' οἴκους τοῦ ἐν ἁγίοις . . . Μεθοδίου . . . τοῦ Ὁμολογητοῦ σ. 52—69).

σ. 528 Ἐν τέλει : «*Τὰ ἑξαίρετα τῆς νήσου Λήμνου.*

- α. Ἡ αὐτιάκης εἰς πάντα εὐτυχία ἄνευ μόγιον ἑλαίου καὶ ξιλῶν.
- β. Τὸ ποδαλγίαν παντελῶς μὴ εἶναι.
- γ. Ἴκτεριῶντας μὴ εὐρίσκεσθαι διόλου.
- δ. Τὴν ἱερὴν νόσον μὴ ἀκούεσθαι.
- ε. Τὴν βδελυρίαν τῆς γαλλικῆς νόσου μὴ γινώσκεσθαι.
- στ. Πλευρίτιδα νόσον μὴ ἀκολουθεῖν ὄλως.
- ζ. Τὸ παντελῶς ἄνευ ἐπιηδέσεως τοῦ θαλαττίου ὕδατος γίνεσθαι ἄλας.
- η. Τὸ ἅγιον χῶμα.
- θ. Τὰ γλυκύτατα θερμὰ (ἄλλ. τὰ θαυμάσια).
- ι. Τὸ καίεσθαι κεραμίδια μὲ βοῦρα. ¹⁾

Πόνος μόχθου, ἐπιμελείας, χειρὸς καὶ νοῦ κακοσχόλου εὐτελοῦς Κυρίλλου Λαυριώτου.

Σημείωσις : Ἐθμελιώθη τὸ πορικλήσιον τοῦ ἀγίου Βασιλείου τῆ 27 Μαΐου ἡμέρα Σαββάτω 1727 (ὑπάρχει ἐν Λαύρα).

Ὁ κώδιξ ἑσταχωμένος διὰ ξιλίων πλακῶν ἐπενδεδυμένων μεμβράνη γεγραμμένη. Ἄγραφα φύλλα 132, 321—332, 330β—336, 339, 425—430, 477, 524. οἱ ἀρ. 330—339 δίς.

Παραλειπόμενα τοῦ κώδικος Ω 29 χρονικὰ καὶ ἄλλα.

1. φ. 34β Οἱ τῶν μεγίστων θρόνων πατριάρχαι. Εὐσέβ. ἐκκλησ. ἱστορ. Ἀλεξανδρείας, Ῥώμης, Ἱεροσολήμ, Ἀντιοχείας (μετὰ διαφορῶν σημειώσεων).
2. φ. 36β Περὶ τῶν μετὰ τὸν Διοκλητιανὸν βασιλευσάντων καὶ περὶ τοῦ χριστιανισμοῦ τῶν Ἰνδῶν καὶ Ἰβήρων (ἐκ τοῦ Σωκράτους).
3. φ. 37α *Συνέχεια πολιτικῆς ἱστορίας εἰς στίχους χωλιάμβους ἀπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.*

Ἀρχ. Καντακουζηνὸς ἀριστος Ἰωάννης
Ἰωάννης τέταρτος Παλαιολόγος.

Ἐν τέλει : Ἐν τοῖς στοιχείοις ἄλλα, ψῑ ξῑ καὶ ζ' οἱ στίχοι οὗτοι ἐποιήθησαν ἀφρόνως παρὰ τοῦ ἀθλίου ἐμοῦ, Κυρίλλου Λαυριώτου ἐν

1) Ταῦτα τῶν νεωτέρων· παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις: Λήμνος κυάμους τρέφουσα τακεροῦς καὶ καλοῦς Ἀ ρ ι σ τ ο φ ἄ ν η ς ἐν Λημνίαις παρ' Ἀθηναίω 369 d.

μηνὶ κνέμῳ (Γούλιος Μικεδονιστι) κατὰ τὸ Cibson τῆς micras russiae, moscobiae, Sarmatiae.

4. φ. *Συνέχεια πατριαρχικῆς ἱστορίας εἰς χωλιάμβους.*

Ἄρχ. *Γρηγόριος* ἄθεσμος ὁ *Μάμμης* λελεγμένος
καὶ τούτου πάλιν ἐνδίκως διωχθέντος.

Τέλ. Καὶ μετὰ τούτου *Γαβριήλ* Χαλκηδόνος (1699—1706)

5. φ. *Τὰ ὀνόματα τῶν ἰχθύων* (ἀρχαῖον, δηλῶδες) *καὶ τὰ ἐξῆς*:

«Ὁ πῆγμα, τὰ τειταρχευμένα ὡς τῶν ἰχθύων, τὸ κοινῶς αὐγοτάραχον. Ὁ Γαλατῆς, Συκαῖς ὄθεν καὶ Συκεώτης ὁ ἅγιος *Θεόδωρος*.
Τὰ Καστέλλια, Ἄβυδος»

φ. 38α

Τὰ μέτρα τῶν στίχων.

χοῖρος, κών, ὄφις, λαιμόνι, ἦρος
τροχ[αῖος], ἱαμ[βος], πρίχ[ιος] δάκτυ[λος] σπον[δεῖος]

6. φ. 40α «*Προνόμια τῶν τίτλων τῆς φήμης μερικῶν βασιλέων τῆς Ἰσπανίας*».

ἀρχ. Βασιλεὺς τῆς Καστιλίας, τοῦ λεγιῶνος τῆς Ἀρραγωνίας κττ.
(τὰ περιεργότατα τούτων εἶναι τὰ ἐξῆς):

φ. 41α «*Τοῦ Φράντζα: Χριστιανικώτατος βασιλεὺς καὶ πρωτογέννητον τέκνον τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας*».

Τοῦ μεγάλου Χάμ τῆς γρᾶν Ταρταρίας:

Ἡλιος, καὶ σκιὰ τοῦ ἀθανάτου θεοῦ, βασιλεὺς τῆς Ταρταρίας,
μονάρχης καὶ κύριος τοῦ κόσμου παντός.

Τῆς Κίνας:

Ὁ Βασιλεὺς ὁ ἅγιος, υἱὸς τοῦ οὐρανοῦ, ὁ μοναχὸς κυβερνήτης
τῆς γῆς, ὁ μέγας πατὴρ τοῦ ἑαυτοῦ λαοῦ.

7. φ. 44α. *Χρονολογικὸς πίναξ τῶν βασιλέων Ρωμαίων, Περσῶν, τῶν ἐπισκόπων Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξανδρείας* (εἶναι τὸ πρόπλασμα τοῦ ἐν κώδικι Λ 201 καταστροφθέντος).

Ἐν ἀρχῇ φύλλα τρία (ἐκτὸς ἀριθμοῦ) καὶ τέσσαρα ἐν τέλει μεστὰ ποικίλων σημειωμάτων.

Ἐν φ. 1α: «Καὶ τότε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔμοῦ Κυρίλλου ἱερομονάχου Λιευριώτου καὶ ὁ σφετερίσας μου τοῦτο ἀσυγχώρητος ἔστω».

Ὁ κώδιξ οὗτος, ὡς περιέχων χρονογραφικά, ἦν λίαν προσφιλὴς εἰς τὸν Κύριλλον· διὸ ἔφερον αὐτὸν μαζὶ καὶ κατὰ τὰς εἰς Ῥωσσίαν περιηγήσεις. Ἰσως ἔκ τοῦ *Ξανθοπούλου* ὠρμήθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν χρονογραφίαν, ὡς δεικνύουσι καὶ οἱ ἄνωτέρω (3,4) στίχοι, οὓς συνέθετο κατ' ἀπομίμησιν μέτρων τῶν ὑπ' ἐκείνου χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ Χρονικῇ αὐτοῦ Συνόψει. Καὶ εἰς τοῦτον ἐποιήσατο συνέχειαν. ¹⁾ Εἰς δὲ τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος «συντομώτατον χρονικὸν» ἐπλήρωσε τὴν ὡαν δισπλέσι σημειώμασι, πλεῖστι ἐπανορθωσάμενος, ὅπερ καὶ ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρκτη, ὡς εἶδομεν, ἀντέγραψεν ἐξ ἄλλου κώδικος. Εἶτα ὁ Κύριλλος μετέγραψεν ἐν τάξει καὶ καθαρῶς περιλοβῶν καὶ πολλὰ τῶν σημειωμάτων ἐν κώδικι Λ 281, φ. 243—360, ὡς ἄνωτέρω ἐγράψαμεν. Ὡστε ὁ κώδιξ οὗτος περιέχει τὰ πρωτόλεια τὰς χρονογραφίας τοῦ Κυρίλλου. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτον ἐνδιέφερε κυρίως ἡ βυζαντινὴ περίοδος βλέπομεν εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κώδικος, ὅτι τὰ τοῦ *Ξανθοπούλου* (φ. 32—34) βρίθουσι σημειώσεων καὶ ὑποσημειώσεων καὶ ἐπισημειώσεων, μάλιστα τὴν συνέχειαν τῶν πατριαρχῶν ἤρξατο ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου (φ. 34α), προσθεῖς τρεῖς μόνους στίχους μὴ χωρῶντων ἄλλων:

Ὁ κακοδαίμων *Καλέκας Ἰωάννης*
Ἰσίδωρος ἅγιος ἐκ Θεσσαλίας
φερωνύμως *Κάλλιστος* ἐνθεος τρόπους.

1) Τῷ 1802 ἐκ τοῦ Πατριαρχ. τυπογραφείου ἐξεδόθη ἡ «Ἱερογραφικὴ ἀρμονία ἐκ διαφόρων ἐμμέτρων ποιημάτων Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου, Γεωργίου τοῦ Πισίδου... καὶ Νικηφόρου τοῦ Ξανθοπούλου... παρὰ τοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως... ἀρχidiaκόνου τῆς... μεγάλης Ἐκκλησίας κ. Κυρίλλου. Οὗτος ἐχρημάτισε μετὰ ταῦτα (1813—1819) πατριαρχῆς οἰκουμενικός, καὶ ὄντως ἦν φιλόμουσος καὶ λόγιος ἀνὴρ. Ἀνεκδοτὸν εἰς αὐτὸν ᾠδὴν, ἀτζέμ ἀστρίν, ἐξεδώκαμεν μετὰ τῶν ἀνεκδότων τοῦ Πήγα ποιημάτων δημοσιευθέντων τῷ 1931 εἰς τὸν Γ' τόμῳ τῶν Θεσσαλικῶν χρονικῶν σ. 96 (βλ. περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ τινα ἐν σελ. 28). Ἐνταῦθα ἀντεγράφη καὶ ἡ Σύνοψις ὀλόκληρος τοῦ Ξανθοπούλου (σ. 155—200). καὶ ἐπειδὴ τοὺς πατριαρχὰς οὗτος ἀναγράφει μέχρι τοῦ Φιλοθέου, προσετέθησαν οἱ ἀπὸ τοῦ Καλλιστοῦ καὶ ἐξῆς εἰς ὁμοίους δωδεκασυλλαβούς στίχους (σ. 189—191) μέχρι τοῦ Καλλινίκου Δ' (γρ Ε' τῷ 1801), ὁμοίως ἐγένετο προσθήκη καὶ εἰς τὴν πολιτ. ἱστορίαν τῶν μεγάλων διερμηνέων μέχρι τοῦ Καλλιμάχου (σ. 191—192). Τὸ βιβλίον τοῦτο βεβαίως δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ἡμέτερος Κύριλλος.

Συστηματικωτέραν τῶν ἐν τῷ Κήπῳ χαρίτων κατάταξιν ἐποίησατο ὁ Κύριλλος ἐν κώδικι Λ 197, φ. 380, ἐξ' οὗ ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς.

«Σημειώματα τὰ πλέον χρησιμώτερα καὶ ἐκ τῶν τριῶν τόμων τοῦ ἐν ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν *Γρηγορίου* ἐπισκόπου *Νύσσης*. Ἄπαντα κατεγράφησαν ἐνταῦθα κατὰ ἀλφάβητον· ὅμως δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὰ ἅπαντα τούτου τοῦ ἁγίου ἐν μόνοις τούτοις τοῖς τρισὶ τόμοις ἐμπεριέχονται καὶ εἰσὶ τύπος Παρισίων, τυπωθέντες ἐν ἔτει ἀφλή· ὅμως κατὰ πολλὰ διεφθάρησαν ὑπὸ τῶν Ὀριγενιστῶν καὶ ὑπὸ ἄλλων αἰρετικῶν, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῶν ἀθέων Λατίνων».

φ. 33α Τέλος καὶ τῶν ἐκ τῶν τριῶν τόμων τοῦ *Gregorii Niseni*, θαυμαστῶν σημειωμάτων ἀρσὸβ', Ἰανουαρίου 7 παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς *Κυρίλλου* προηγουμένου *Λαύρας*.

φ. 385β Σημειώματα τὰ λίαν θαυμάσια ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ *Δαμασκηνοῦ* δύο τόμων. ἀρσὸβ', μαρτίου 19. Τοῦ α' τόμου ἦν δὲ ὁ τύπος οὕτως.

Venetis, typis Gasparis Ghirardi M. DCCXVII. Τόμος δευτέτερος, φ. 386β.

φ. 395β. *Σημειώματα τινα ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ χρονογράφου.*

φ. 396α. *Καιῶν ἐντεχνος καὶ εὐάρμοστος περιεκτικὸς τῶν ὄσα δοκοῦσι ἀριστα πάση βασιλείᾳ καὶ ἑτέροις ἄλλοις τῆς γῆς τόποις εἰς περιέργειαν τῶν πολλῶν, ποιηθεὶς παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Κυρίλλου προηγουμένου τῆς Λαύρας ἐν ἔτει ἀρσὸβ' ἐν τῷ Τζιλτικίῳ τῆς Θράκης. Ἡ δὲ ἀκροστιχὶς τὸ ἀλφάβητον, εἶτα φῶδῃ Κυρίλλου.*

Ἐφθῆ α', ἦχος πλ. δ'. Ἀρματηλίτην Φαραῶ ἐβύθισεν.

φ. 397α *Στίχοι ἠρωελεγεῖοι ἑμμετροί, καὶ οὔτοι ὑπ' ἐμοῦ ποιηθέντες· πρὸς τὸν ἅγιον Ἀδριανουπόλεως κῆρ Νικηφόρον.*

φ. 397β *Ἐτεροὶ στίχοι ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τὸν αὐτόν, ἠρωϊκοὶ ὅμως. (ἠμψότεροι ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν χειρογράφων Λαύρας σ. 300).*

† *Ἐτεροὶ στίχοι ἠρωελεγεῖοι πρὸς τὸν ἅγιον Τυρουλώης κῆρ Πορφύριον.*

Ἡ τὸ ἀριστεῖον τυροῦ ἀναδυσαμένη τύ,
ὦ Τυρουλώη, χαῖρε μάκαιρ' ἄ πόλις,
Τοῖον ἔχουσα ἀριστον καὶ ἦπιον ἀρχιερεῖα

εὐγενέων ¹⁾ Σαμίων, υἷα ὄντα καλὸν ²⁾
Ταῖς μυρίαῖς χάρισι πεπυκασμένον εὐσεβίης τε
τῆς σοφίης τε πόνοις, κυδαλίμοις καμάτοις.
οὐκ ἐν ἔδει σὺ τοῖον ἀριπρεπέ' ἀρχιερέα
αὐχεῖν, κωμόπολι ³⁾, ἀλλ' ἕνα οἷα σὺ εἶ.
ἀλλὰ σὺ μ' ἄνθος ἐὼν τῶν ποιμενάων, σὸν ἔχοιο,
καὶ ζῶης πολλοῖς ἡελίου ἀνόδοις. †

† γὰρ οὐνεκ

φ. 398α

....**Νεοφύτῳ τῷ οἰκουμηνικῷ.**

Ἐκθορες Ἀσίαθεν φασφόρος ἡελίος τις, ⁴⁾
θεῖε Νέοφυτε, κῦδος ἐὼν τὰς Σμύρνας τοῖον,
πάντοθεν αἰγλήεις, σελαγίζων ἠπιόθυμε.
οὐ πάντως ἀέκητοι (sic) θεοῦ σίμπασαν αἶαν
ταῖς μυρίαῖς χάρισι πεπυκασμένος ἄγλαίης τῆς.
Ἡ δὲ ῥα αἶα πᾶσα ἀρετᾶ· σᾶς τὸ κλέος ἄθροως
αὐδήσει χρόνον αἰέν, ἕως πόλος ἀστέρας ἔλκει,
ἀλλὰ, τὸ μ' ἄνθος ἐὼν τῶν ποιμενάων σὸν ἔχοιο;
καὶ ζῶης πολλοῖς ἀνόδοις δέ νυ ἡέλιοιο.

Ἐν τέλει: *«Ὁ ὀπισθεν κανὼν καὶ οὗτοι πάντες οἱ αἰχοὶ ἐπο-
ήθησαν παρ' ἐμοῦ Κυρίλλου τοῦ εὐειλοῦς προηγουμένου τῆς με-
γίστης λαύρας, καὶ ἀμφοτέροις τοῖς ἀρχιερεῦσιν εὐλαβῶς ἀφιερώ-
θησαν, διατερίβοντος ἐμοῦ ἐν τῷ Τζιλτικίῳ τῆς Θράκης ἐν ἔτει
αἴσσε».*

φ. 399β. **Πίνναξ (sic) τῶν πανηγυρικῶν λόγων τοῦ θεοῦ Χρυσσοστόμου.**

Ἐν τέλει *«ὁ τύπος τῶν τόμων τοῦ θεοῦ Χρυσσοστόμου anno*

1) εὐγενέων, ἄνω ιερῶν.

2) ἄλλως: πᾶν ἔόντα ἐόν.

3) κωμόπολη ἐν τῷ κώδ. Ω 56, σ. 342, ἐνθα τὸ πρῶτον ἔγραψε τὰ τρία ἐπιγράμματα ἔχει: κωμόπολις.

4) Εἶναι μεταποίησις τοῦ πρὸς τὸν Ἀδριανουπόλεως Νικηφόρον ἐπιγράμματος, ὃ τερ εὔρηται καὶ ἐν κώδ. 79, σ. 121 τῆς μονῆς Ξηροποτάμου (ἐκδ. Εὐδοκίμου προηγουμένου Ξηροποταμινοῦ, (=Ξηροποταμηνοῦ) Θ)νίκη 1932, σ. 30). Κακῶς ἀνέγνω τὸν πρῶτον στίχον ὁ φίλος κ. Εὐδόκιμος: Ἐκθορες ἀντυλίθητε φασφόρος ἥλιος ἄλλος (ἀντί: ἐκθορες). Ἐν τέλει: Ἀμαθὴς δούλος καὶ τέκνον ψιλλίζων τι, Κύριλλος Λαυριώτης.

clb Isc. XII Etonae, in collegio reggáli (sic).

φ. 400β «Πίνναξ τῶν τοῦ μεγ. Ἀθανασίου πανηγυρικῶν λόγων, ἐν τοῖς ὄσσι τόμοις. . . ὁ δὲ τύπος ἀπὸ τῶν τοιοῦτος: Coloniae MDCXXXVI.

«Φαίνεται μοι ὁμῶς ὅτι πολλὰ λείπονται· ἔτι δὲ καὶ πολλὰ νῶθα (sic) καὶ ψευδῆ ἐνυπάρχουσιν».

Ὁ κῶδιξ οὗτος εἰς τὸν σχῆμα περιγράφεται λεπτομερῶς ἐν τῷ Κατὰ λόγῳ τῶν χειρογράφων τῆς Λαύρας· περιέχει δὲ τὰ ἀπαντα τοῦ Ἰωσήφ Τυρνόβου ἐν Λαύρα τελευτήσαντος. Τὸν πίνακα τούτου ἐν ἀρχῇ κτιέστωπεν ὁ Κύριλλος ὡς δηλοῦται: «Τέλος τοῦ πίννακος (sic) σὺν θεῷ πικηθεὶς παρ' ἐμοῦ Κυρίλλου ἱερομονάχου ἀψῆξ', νοεμβρίου κα', ἐν Γιασίῳ». Καὶ ἐν φ. 1α «νῦν δὲ κτῆμα Κυρίλλου ἱερομονάχου Λαυριώτου». καὶ ἐπὶ τοῦ ἔναντι φύλλου:

«Παρά τοῦ πανοσιωτάτου καὶ παναιδεσιμώτατου ἁγίου προηγουμένου τῆς θείας ἡμῶν Λαύρας κυρίου *Μακαρίου* τοῦ Κρητός. Καὶ τοῦτο χάριν ἐδωρήθη μοι αἰτησαμένῳ Κυρίλλῳ ἱερομονάχῳ καὶ ὁ ἀποξενώσας μου τοῦτο ἐπάρατος ἔστω, ἐν ἔτει ἀψῆξ', ἐν σεπτεμβρίῳ.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ο ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΩΣ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗΣ. ¹⁾

Μετὰ τὴν ἄλωσιν δὲν παρήλθεν ἑκατονταετηρίς καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ῥωσία ἤρχισε νὰ παρουσιάζηται προστάτης τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁμοδόξων, ὡς ἐγράψαμεν ἄλλαχού²⁾. Τὸ ἀρχαιότερον ἐξ ὧν γνωρίζω εἶναι γράμμα τοῦ αὐτοκράτορος *Ἰωάννου Βασιλειάδου*, τοῦ φοβεροῦ, ἐν ἔτει 1564 ὑπὲρ τῆς μονῆς Χιλανδαρίου, δι' οὗ ἀφιεροῖ ἔπαυλιν ἐν τῇ νέᾳ πόλει Κιταῖῳ πλησίον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κρεμλίνου³⁾. Ἀλλ' ὁ ὑπερβαλὼν πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ αὐτοκράτορος εἰς ἔλεη, δωρεὰς καὶ ἀφιερῶματα πρὸς τὰς Ἀθώϊτιδας μονὰς εἶναι ὁ *Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς*⁴⁾, ὁ καὶ εἰς τὴν τῶν Ἰβήρων τὴν ἐν Μόσχᾳ περισεμνον τοῦ ἁγίου

1) Βλέπ. ἀνωτ. σ. 32 6. Εἰς ὅσα ἐκτὶ ἐγράψαμεν περὶ προγενεστέρων περιηγητῶν Ἑλλήνων πρόσθετες καὶ Ἀ ρ σ ε ν ι ο ν Ἑλασσῶνος ὅστις ἦν ἐν Ῥωσίᾳ ἐν ἔτει 1586-88 ὡς καθηγητῆς τῆς θεολογίας. Οὗτος ἐγραψεν εἰς πολιτ. στίχους περιήγησιν: «Κόποι καὶ διατριβὴ τοῦ ταπεινοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀ ρ σ ε ν ι ο υ» (Ταυρίνον 1740) βλ. P h i l. M e y e r, Die theol. Litteratur κτλ. σ. 164-6.

2) Θεόκλητος ὁ Πολυείδης σ. 165-169.

3) Τὰ ἁγιορειτικὰ ἀρχεῖα καὶ ὁ κατάλογος τοῦ Πορφυρ. Ουόπένσκη, ἐν τῷ Η' τόμ. τῆς Ἑπετηρίδος τῆς Ἑταιρ. Βυζ. σπουδῶν (Ἀθῆναι 1932) σ. 101 (καὶ ἰδιαιτέρως). — 4) Ἀντ. 100-103.

Νικολάου προσηλώσας μονήν τῷ 1654¹⁾). Οἱ υἱοὶ τούτου καὶ διάδοχοι ἐπ.κυριῶνες καὶ συνεχίζοντες τὰς ὑπὲρ τῆς μονῆς Λαύρας δωρεὰς τοῦ ἐπιτρώτου πατρὸς, ὅτε *Ἰωάννης* καὶ *Πέτρος* ἀπέλυσαν χρυσόβουλλον τῷ 1692, δι' οὗ ἐπιτρέπεται κατὰ τετραετίαν, ἵνα ἀρχμανδρίτης Λαυριώτης μετὰ τεσσάρων ἀδελφῶν μεταβαίῃ εἰς Ῥωσσίαν, καὶ «διὰ μεγάλης ἀδείας» νὰ περ φέρονται, ὅπου βούλονται, χάριν ἐλεημοσυνῶν, καὶ μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀδείας νὰ λαμβάνωσιν ἐκ τοῦ βισ. θησαυροφυλακίου τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν καθιερωθεῖσαν συνδρομὴν²⁾). Κατὰ ταῦτα ἔκτοτε οἱ Λαυριῶται ἐξηκολούθουν ἀποστέλλοντες ἀδελφοὺς εἰς Ῥωσσίαν χάριν ἐλεῶν, οἵτινες ἔφερον ἐκτὸς χρημάτων ἱερὰ σκεύη, κώδωνας, ἱερὰ ἄμφια καὶ εἰκόνας (ιδίως στάμπας=χαρτίνους εἰκόνας). Ἐν εἰς 1769 κατὰ Ἰανουάριον εὐρίσκειται τὴν ἐξῆς ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς μονῆς κώδικι (φ. 109β) ἀναγραφὴν: «150 γρόσια μετρίτῃ ὁ προηγούμενος κτῆρ *Μηνῶς* ἔλθων ἀπὸ μισχοβίαν. ἤφεραν καὶ ἱερὰ ἄμφια, μουρούνα καὶ στάμπες καὶ ἔγιναν τὰ πάντα γρόσια 4500 ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι τοῦ ἱεροδιάκων *Γαβριήλ* γρόσια 300 καὶ τοῦ Προκοπίου γρόσια 1200 καί.. ἔπροσφέρθη γέροντας ὁ *Προκόπιος*· ἄρα κατὰ τὸ ἔτος 1768 ἡ ἀποστολὴ αὕτη εὐρίσκειτο εἰς Ῥωσσίαν³⁾). Εἰκάζομεν ὅτι μέλος τῆς ἀποστολῆς ταύτης διωρίσθη ὡς ἱερομόναχος καὶ ὁ Κύριλλος, ἵνα μεταβῇ εἰς Ῥωσσίαν προαχθεὶς ἄμα, ὡς εἶδομεν, εἰς τὸ ὄψιμον τοῦ ἐκκλησιάρχου. Ἄλλ' ἔλθων εἰς Ῥουμανίαν φαίνεται προετίμησε νὰ μείνῃ ὡς διδάσκαλος εἰς τὴν ἀκαδήμειαν τοῦ Ἰασίου, καὶ εἶτα κατὰ τὸ θέρος ἐπεχείρησε τὸ εἰς Ῥωσσίαν ταξίδιον πρὸς συνάντησιν τῶν συναδέλφων αὐτοῦ. Ἐν κώδικι Ω 29 ἐν ἀρχῇ ἀναγράφει ὁ Κύριλλος τὸ Ἰβηρικὸν ἀλφάβητον μετὰ τῆς φθογγολογίας. Τοῦτο ὡς καὶ αἱ διάφοροι σημειώσεις δεικνύουσιν, ὅτι ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης σκοπῶν, ὡς φαίνεται, νὰ περιηγηθῇ καὶ τὴν Ἰβηρίαν, ἐνθα αἱ μοναὶ τοῦ Ἁθῶ εἶχον μετόχια. Καρπὸν τοῦ ταξιδίου τούτου ἔχομεν τὴν ὠραίαν ἔμμετρον περιήγησιν τοῦ Κυρίλλου:

1) Θεόκλητος ὁ Πολυείδης σ. 167.

2) Κῶδ. Κυρίλλου ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς μονῆς ἀποκείμενος σ. 47.

3) Κατὰ σημείωμα ἐν κώδ. Λαυρ. Ω 29φ 87α γράφει ὁ ἴδιος, ὅτι τῷ 1766 εὐρίσκειτο ἐν Σίβηρι τῆς Σαρματίας. πιθανὸν ἡ ἀποστολὴ τῆς Ῥωσσίας πρὸς συλλογὴν ἐράνων διήρκεσε 2 ἔτη καὶ πλέον. Ἐν στίχ. 51 ἀναφέρων τὸ ὑγειονομεῖον τῆς εἰς τὰ σύνορα πρώτης ῥωσσο. πόλεως, καὶ ὅτι ἄκρα ὑγεία ἐβασίλευεν ἐν Τουρκίᾳ ἐπάγεται: «καὶ ἐβεβαίωνε τοῦ πρέσβεως τὸ γράμμα,—ὃ ἡμῖν δῶκε ἐν Κωνσταντιπόλει». Δὲν δυνάμεθα ἐν τούτοις ἀσφαλῶς νὰ κρίνωμεν ἐκ τούτου, ὅτι ἦν μέλος ὁ Κύριλλος τῆς ἀποστολῆς· διότι ναὶ μὲν εἰς ὅλον τὸ ἔργον ὁμιλεῖ εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν, χωρὶς ὁμως οὐδαμῶ οὐδὲ ὑπαινιγμὸν περὶ συναδέλφων νὰ ποιῆται.

*Περιγραφή μικρὰ τῆς Ῥουσίας διὰ στίχων πολιτικῶν
δωδεκασυλλάβων ¹⁾.*

ἀρχ. Τέσσαρας ὥρας μακρυνθέντες Γιασίου
Παοῦτον ποταμὸν ἤρσομεν καλλιρροάν.
τέλ. Διπτόν, ὦ φίλε, γράψαντι σύγγνωθί μοι
ἀμαθῶς ταῦτα καὶ λίαν ἐσφαλμένως·
ὑπισχνοῦμαι γὰρ μὴ ὄλως εἶναι στίχους
ραψωδίας, τῶν ἐμμέτρων τινῶν στίχων,
λίμβων, λέγω, ἢ ἠρωελεγειῶν,
ὡπερ οὐδ' αὖθις ἑτέρων ἀναπαίστων.
τὸ τούτων τ' εἶδος, τὸ δωδεκασύλλαβον,
δπερ καλεῖσθαι πολιτικὸν φιλεῖ πω·
ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν στίχων τῶν παρόντων
ὑπάρχει, φίλε, συνθέσαντος ἢ κλησῖς ²⁾.
θεῶ δὲ τῶ μόνῳ σοφῶ, ἀγαθῶ τε
εὐχαριστία καὶ αἰώνιος δόξα.

αψῆη' κατὰ μῆνα Μάρτιον ἐν τῷ Γιασίῳ τῆς Μολδαβίης.
Οἱ στίχοι τῆς ἱστορίας ἄπαντες 786.

Ἀνάλυσις τῆς περιγραφῆς

Τὸ δρομολόγιον τοῦ Κυρίλλου καὶ ἡ περιγραφή ἔχει ὡς ἑξῆς. Ἐκ
τῆς Μολδαβίας μετὰ 4 ἡμέρας φθάνει εἰς Λεχίαν διελθὼν τὸν Ἰστρον
ἀπὸ τῆς πόλεως Σορόκας πρὸς τὴν λεχικὴν Ζιγανόφυτα ³⁾. ταύτης ἐξυ-
μνεῖ τὸ παρομῶδες πόμα τῆς ὑακῆς καὶ στιγματίζει τὸ «φορολόγιον»
Ἐβραίων σημήνος. Ἐρχεται εἰς Ὀρέλλην, παρὰλίμνιον ὠραίαν πόλιν. Μετὰ

1) Περιέχεται ἐπιμελῶς γεγραμμένη ἐν τῷ Λαυρ. κώδ. Ω 56 (Κῆπος χαρί-
των), σ. 317—332 εἰς δίστηλον. 2) Δηλοῦν ἐν τῷ ἐπιλόγῳ ἐν τοῖς μὲν προηγου-
μένοις: Κύριλλος, ἐν δὲ τοῖς ἐνταῦθα ἀναγεγραφομένοις: Λαυριώτης. Εἶθε ὁ στιχο-
πλόκος νὰ ἐτίθει τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ ταύτην καὶ νὰ ἄφινε καὶ τοὺς δωδεκασυλ-
λάβους εἰς τοὺς πράγματι ὄντας ποιητάς.

3) Legrand: Ζιγανόφυτα. παρ' αὐτῷ ὡσαύτως λείπει καὶ τὸ τέλος, ἦτοι ἡ
ἀκροστιχίς, 29 στίχοι. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ὅτι ὁ Κ υ ρ ι λ λ ο ς ἠρέσκετο λίαν
εἰς τὰ γεωγραφικά. οὐ μόνον εἰς τὰ χειρόγραφα αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἔντυπα
βλέπομεν ζωηρὰν τὴν κλίσιν αὐτοῦ ταύτην· π.χ. ἐν τῷ Β' τόμ. τῆς ἐκκλ. ἱστορίας
τοῦ Μελετίου σημειοῦται: «Ἄραδος ἐστὶ νῆσος μικρὰ ἀντικρὺ τῆς Κύπρου κατοι-
κημένη ὑπὸ Τούρκων ἀρμοδιωτάτῃ διὰ ἐξουρίστους, ἧτις νῦν λέγεται ἀβραὰ ἀντασί».

κατήμερον πορείαν ἔρχεται εἰς πόλιν τῆς Ῥωσσίας Καλαντῆρι (Λαζαρέτον, Κουδουμάντζαν), εἶτα ἀπὸ Βασιλικόβην εἰς Κιέβον (στίχ. 76) :

Κιέβόν ἐστι τερπνότης καὶ τὸ ἄνθος
πάσης Ῥωσσίας, καὶ τερπνὴ θυμηδία.
Κιέβόν ἐστι παλαιτάτη καθέδρα
τῶν βασιλέων τῶν τῆς μικρᾶς Ῥουσίας.
τοποθεσία ἢ τοῦ Κιέβου λέγω
ἐξοχωτάτη καὶ ἀρίστη ὡς μάλα,
εὐκρατος ἄηρ διειδέστατα ρεῖθρα.

Ἐναφέρων τὰ τρία ὄχυρά καὶ ἀπόρθητα «κάστρα» τῆς Ῥωσσίας, (Κιέβον, Πετζέρσκι καὶ Ἀρχαγγέλου) περιγράφει θαυμασίως τὴν μονὴν Πετζέρσκι (στίχ. 99 ἔ.), ἐνθα τὸ λείψανον τοῦ ἰσαποστόλου βασιλέως τῶν Ῥώσσων **Δτεφάνου**, καὶ περὶ τῆς μονῆς λέγει, ὅτι ἦν ἡ μεγίστη, «τὸ τέρας τῆς Ῥουσίας»:

στίχ. 184. τὴν ἐκκλησίαν ἄλλον οὐρανὸν εἶποις.
εἰκόνας ἔχει τῶν πρωτοτύπων πάντως,
διαφερούσας μηδαμῶς τὸ παράπαν.
μέγισται ὁμοῦ καὶ περιχρυσωμέναι
καὶ λιθοκόλλητοι λιθαξι (sic) πολυτίμοις...

Καὶ περιγράφων τὰ καθέκαστα τοῦ ναοῦ, τοὺς μεγαλοπρεπεῖς χρυσοῦς θόλους καὶ τὰ ὑπερμεγέθη κωδωνοστάσια, τὸ ἀρχυροχρυσότενκτα εὐαγγέλια καὶ τὰ τιμαλφῆ κειμήλια, τὰ στέμματα τῶν βασιλέων καὶ τοὺς πολυαρίθμους σταυροὺς ἐπάγεται:

στίχ. 178. ὡς ὑπέρολαμπρα τὰ τῆς δε τῆς Λαύρας πέλει,
ὡς ἀνώτερα φράσεως, ἱστορίας. ¹⁾

Εἶθ' οὕτως ἀναπαρίστησι τὸ ἔκπαγλον μεγαλεῖον τῆς ἁγίας Σοφίας, μητροπόλεως τοῦ Κιέβου.

στίχ. 193 μέγιστος ναὸς καὶ πάντερνος τὰ πάντα...
197 τὸ τέμπλον δὲ καὶ καιδεῖν ἐστι θάμβος.
τέμπλον, εἰκόνες, ἅπαντα καλὰ λίαν.
τὸ δὲ ἱερὸν ἐστι μετὰ μουσίου (sic)

1) Οἱ δύο οὗτοι στίχοι λείπουν παρὰ Legrand, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ μέχρι τοῦδε, περὶ τοὺς 40.

ιστορισμένον, ὡς ὑπέλαμπρον λίαν
καὶ τὰ γράμματα, ἱεραρχῶν τῶν θεῶν
μετὰ μουσίου, ἑλληνιστὶ τὸ ξένον.

Ὁ τρίτος ἀξιολύμαστος ναὸς εἶναι εἰς τὸ κάστρον τῶν Ἀρχαγ-
γέλων, ὅπου τὸ λείψανον τῆς ἁγίας *Βαρβάρας* τεθησαυρισμένον, ἦν
ὡς προῖκα μετὰ τῆς βασιλόπαιδος Ἄννης ἔδωκα τῷ βασιλεῖ *Βλαδη-
μίρῳ* οἱ πορφυρογέννητοι *Βασίλειος* καὶ *Κωνσταντῖνος*. Κἄπειτα ὡς
ἐπισφράγισμα ὁ ποιητὴς ἀναφέρει καὶ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου *Νικολάου*
καὶ μακρὰν, ὡσεὶ σταδίους δύο, τὰ ἀνάκτορα τῆς *Ἐλισάβετ*, καὶ τὴν
πόλιν Ποντόλλην, ἣν περιορᾷ ὁ Νίπερ.

στίχ. 278 μέγιστος Νίπερος, πάγκαλος καὶ τερπνός τε,
λίαν ἰχθυόροφος, χρυσόρειθρος. (sic) ὡς Νεῖλος
ταῖς ἀφθονίαις, ταῖς πάντα παγκαρπίαις.
εἶδη ἰχθύων μύρια τῶν μυρίων,
εὐωνοὶ ἰχθύς, διὰ πέλουσι πλείστοι,
ἦδεῖς τέ εἰσι, γλυκάζοντες ὡς μέλι·
μικροί, μεγάλοι, διάφοροι, ποικίλοι,
ἦδεῖς τὴν γεῦσιν πολλῶν γενῶν καὶ εἰδῶν (sic)¹).

Περιγράφει διὰ βραχέων τὴν Κιεβικὴν πεντάγλωσσον ἀκαδήμειαν,
ἣτις ἐστεγάζετο τότε ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγ. *Νικολάου* (στ. 300 ἐ.), καὶ πηδᾷ
εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ ποταμοῦ Νίσαν, 4 ἡμέρας τοῦ Κιέβου ἀπέχου-
σαν. Εἰς τὴν «εὐδαίμονα καὶ ὀλβίαν» ταύτην πόλιν εὗρισκει πολυάριθ-
μον κοινότητα «Ῥωμαίων», οὗς ὁ μέγας Πέτρος εἶχεν ὑποστηρίζει διὰ
χρυσοβούλλου. περὶ ὧν γράφει ταῦτα (στίχ. 332):

ἀλλ' ἢ μιὰ ἐνέσκηψε Ῥωμαίων
ἔρις βδελυρά, ἐκπολέμωσε τούτους,
κατ' ἀμφοτέρων, ὑπάνδρων καὶ ἀζύγων,
πρωτοκλισίας χάριν καὶ καθεδρίας·
καὶ οὕτως οὗτοι μάχονται σκιᾶς πέρι.
Μὴ θανμάσης ὅμως περὶ τούτων ὄλως,
ἀκούων ταῦτα· σκόπει δὲ πρῶτον τούτους,

1) Κάλλιστα ἠδύνατο νὰ εἶπῃ: πολλῶν γενῶν εἰδῶν τε. τούτους τοὺς στίχους
καὶ ἄλλους, τὴν περιγραφὴν τοῦ Νίπερ ἢ Δνίπερ, ἐν δλω 21, οὐκ ἔχει ὁ Legr.

Ἄρτηγούς ὄντας, Ἄρβανίτας τοὺς πλέον
ὄνους, ἀχρείους, μικροπρεπεῖς, βαρβάρους
φύσει καὶ ἔθει, πατρίδι καὶ τῷ γένει.
φθονερούς, ἀφίλους, οὐδαμινούς πόρνους,
καὶ τόσον πόρνους, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Ῥῶσοι,
ἀληθῶς σοὶ λέγω, βδελύσσονται τούτους,
φορίττουσί τε καὶ μᾶλλον ἀποστρέφονται.¹⁾

Διέρχεται ἔπειτα ὁ περιηγητὴς διὰ τῆς πόλεως Πουρουζουνᾶν καὶ προχωρῶν συναντᾷ «παράδεισον μέγιστον καὶ ὠραῖον» καὶ τὰ ἔρημα παλάτια τοῦ Χατμάνου *Μαζέππα* ὑπὸ τοῦ μεγ. *Πέτρου* κατατροπωθέντος, καὶ κάστρον Πατοῦρναν ἐντεῦθεν κατέρχεται ἐπὶ «ποταμὸν τῶν μεγίστων» Σάμην. ²⁾

1) Οἱ στίχοι οὗτοι λείπ. L. Πρωτάκουστος ὁ περὶ τῶν ἐν τῇ ξένῃ Ἄλβανῶν χαρακτηρισμὸς οὗτος τοῦ Κυρίλλου, ἴσως προέρχεται ἐκ λόγων προσωπικῶν καὶ δὴ ἐκ τῆς γνωστῆς μωραϊτικῆς πρὸς τοὺς Ἄλβανούς ἀντιπαθείας. Ἡ ἀλάθητος ἱστορία λέγει ὅτι ἡ Νίζνα ὑπῆρξε τὸ λικνον, ἐν ᾧ ἐξεκολλάφθη ἡ μεγάλη ἰδέα, ἣτις ἐθανυματούργησε ἐν Ἑλλάδι. Ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ἐντεῦθεν ἐξωρμήθησαν εἰς τὰ μεγάλα τῆς εὐπορίας καὶ φιλομουσίας ἔργα οἱ Ζωσιμᾶδαι καὶ Καπλᾶνσι (βλ. Γουῦδα, Παραλλ. βίους, τόμ. Γ'. Ἀθῆναι 1870, σ. 13 καὶ 86). Καὶ ἀκριβῶς τὸ 1768 καὶ ὁ Καπλᾶνης ἐγκατεστάθη εἰς Νίζναν, διατελέσας ἔτη τρία, μεθ' ὃ μεταφύκησεν εἰς Μόσχαν, ὅπως καὶ οἱ Ζωσιμᾶδαι.

Ὁ μακ. Καρολίδης συμπληρῶν τὴν Ἱστορίαν τοῦ Παπαρηγοπούλου γράφει: «Μεταξὺ Κιέβου καὶ Μόσχας ὑπάρχει πόλις ἰκανῶς σημαντικῆ, Νίσιχιν. Αὕτη πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν (γράφονται ταῦτα τῷ 1912) ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Αἰκα ἐρίνης Β' ἦτο πόλις ἑλληνικὴ μᾶλλον ἢ ῥωσικὴ, καὶ ὁμως σήμερον ὁ Ἕλληνας ὁ διερχόμενος τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καταλαμβάνεται ὑπὸ τινὸς ἀήθους αἰσθήματος δυσθυμίας ἀναγνώσκων ἐπὶ τῶν εἰσόδων πολλῶν δημοσίων καταστημάτων τὰς ἐπι σωζομένας ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς «Σχολὴ θηλέων» «Σχολὴ ἀρρένων»... Πανταχοῦ ἐπιγραφαὶ ἑλληνικαὶ καὶ οὐδαμοῦ ψυχὴ ἢ πνοὴ ἑλληνικὴ (Τόμ. Ε', μέρ Β', σ. 35 ἐκδ. Ἐλευθερουδάκη). Τῷ 1819 ἡ ἑλλ. κοινότης Νίζνης δωρεῖται τῇ μονῇ Ἰβήρων πολυτιμώτατον κηροστάτην σωζόμενον καὶ νῦν ἐν εἰδῇ λεμονέας εἰς ὕψος φυσικὸν μετὰ τῆς γάστρας αὐτῆς ἐξ ἀργύρου τὸ σύνολον κατεσκευασμένον μετὰ λεμονίων ἀργυρῶν ἐπιχρῦσων (Μ. Γεδεών, Χρονογραφία τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς τῶν Ἰβήρων, Κων)πολις 1906, σ. 87). Οἱ ἀδελφοὶ Πασχάλη Κωνσταντῖνος καὶ Παῦλος γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ ἐν Πασχάλη χωρίου Καπεσόβου ἐν Νιζνῇ τῆς Ῥωσίας διαβιώσαντες, ἄπασαν σχεδὸν τὴν ἑαυτῶν περιουσίαν διέθετο ὑπὲρ ἀγαθοεργῶν σκοπῶν (ἑλλην. γυμνασίου, γηροκομείου κτλ) ἐν Καπεσόβῳ. Ἦν δὲ τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα ρούβλια ἀργυρᾶ 2915, διώρισαν δὲ ἐπιτρόπους τρεῖς ὁμογενεῖς ἐκ τῶν λεγομένων Γραικῶν τῆς Νίζνης (βλ. Χριστοδ. Βουλοδήμου. Ἡ διαχείρισις τῶν ἐλεῶν τῶν ἀοιδίμων ἀδελφῶν Πασχάλη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1851—1874, Ἰωάννινα 1874, σ. 1).—2) Σέμην L.

στίχ. 367 δώδεκα, ὄνπερ, αὐλακες διαιροῦσι...
θαυμαστῶς λίαν οἱ ἐγχώριοι Ῥῶσοι ¹⁾
διὰ τοὺς μύλους ἀλήθοντας τὰ σῖτα.
370 Εἰσὶν ἰχθύες εὖωνοι καὶ ποικίλοι
καὶ καραβίδες πλήθος μάλιστα μέγα.
ἐν καπικὴ δός, ἑκατὸν πεντήκοντα
λαμβάνεις, φίλε, ἧ καὶ διακοσίας. ²⁾

Εἶτα κατὰ σειρὰν ἐπισκέπτεται τὰς πόλεις Καρλέβιτζα καὶ Γλούχοβον, ἔνθα τὸ τέρμα τῆς μικρᾶς Ῥωσσίας, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν πρώτην πόλιν τῆς μεγ. Ῥωσσίας Σιευβσκαν, καὶ τὴν «σφόδρα, σφόδρα μεγίστην», τὴν Ὀρέλ, ἣτις καὶ μέγαν πλώμιον ἔχει ποταμόν. Μετὰ ταῦτα εὐρίσκει τὴν κωμόπολιν Ὀμιτζενίσκαν, παρὰ ποταμόν φερεῖχθουον (sic) «καὶ μέγαν, ὡς ὁ Νίπερ, καὶ ἐντεῦθεν τὴν περιώνυμον Τοῦλλαν «μεγίστην χώραν», ἔνθα 45000 ἐργαστήρια τέχνης σιδηρουργικῆς ὑπῆρχον. Παρὰ τὸν ποταμόν Ὀκαν, ὁμοιον κατὰ τὸ εὖρος πρὸς τὸν Δούναβιν, εἶδε τὴν πλουσίαν ἐνδοχώραν Σέρποφον. Ἀφίησι, λέγει, τὰς ἐν τῷ μέσῳ κώμας καὶ χωρία, ἔνθ' ἀφθονία τῶν πάντων καὶ ὀπωρικῶν πλιησμονῇ πλὴν σταφυλῶν καὶ σύκων.

στίχ. 438. Τουτῦνι καὶ καβὲ μηδόλως, μῆ εἵπησ
ἄλλ' οὐδὲ οἶνον· γελάσουσι γὰρ πάντες,
οὐδεὶς γὰρ οἶδε, ἧ ἤκουσε τοιοῦτον,
πάσης τῆς χώρας ἀμοίρου οὔσης τούτων. ³⁾

Περὶ τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν τούτων λέγει «κάλλιστα ἔειθρα, καὶ πόματα λιμνιαῖα».

στίχ. 444. πράσινα ὁμῶς ἀμφοτέροισι πέλουσι,
πράσινα ἢ κίτρινα πέλουσι πάντα
δυσπιότατα, καὶ βλαβερὰ ὡς λίαν,
βαρέα πάντα ὡς μόλυβδος λυμένος (sic).
εἰ δ' θέλεις, ἄλλ' ἄλλα τὰ κρείττονα,
εἰ μὲν βαστάζεις πολλὰ ρούσικα πίε ⁴⁾

1) Ὁ στίχ. 368 λείπει L.

2) Οἱ στίχ. 370—373 λείπ. L.

3) Οἱ στίχ. οὗτοι λείπ. L.

4) Οἱ στίχ. 438—441 λείπ. L.

καὶ περιγράφει τὰ «φρούσια» ποτά, τὴν *Χορίλκαν* «ἀχρειοτάτην ῥακῆν», καὶ τὴν *κουράσαν* ἢ κουφίσον, εἶδος ζύθου, «ἀχρειότερον πάντων, τὸ μέντο ἐκ μέλιτος ἀχρείου ὅμως (ὄπερ L) οἱ Ῥῶσοι νομίζουσιν ὡς νέκταρ (στίχ. 457). καὶ τελευταῖον ἀναφέρει τὴν *πίβαν* «ἐκ κριθῆς γινομένην ὅμως «πικρῆ, βρωμερά». Ἐἶτα εἰς 10 στίχους (ἐλλείποντας παρὰ L),» ἐξαιρεῖ τὰς φυσικὰς καλλονάς, καὶ τοὺς «χειρὶ φυτευθέντας παραδείσους», τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ ἐπιλέγει :

στίχ. 471. ὡς πίων ἢ γῆ λιπαρὰ καρποφόρος.

Περὶ τῶν κατοίκων ὅμως τῆς μεγάλης Ῥωσσίας ὀμιλεῖ περιφρονητικῶς διότι οὗτοι ἀνῆκον εἰς τὴν αἵρῃσιν τῶν Ῥασκολνίκων, οὓς διὰ τῶν μελανωτέρων χαρακτηρίζει χρωμάτων.

στίχ. 479. αἵρεσις αὕτη ἀσεβεστέρα πέλει
καὶ δεινότερα τῶν πάλαι καὶ τῶν νέων¹⁾.

Ἐκ τῆς Σεργόφου μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔρχεται «εἰς τὴν θαυμαστὴν μεγάλην Μοσχοβίαν» (στίχ. 251) πρωτεύουσαν τότε τῆς ῥωσσο-αὐτοκρατορίας, ἣτις ἀπέχει 25 ἡμέρας ἀπὸ τοῦ Κιέβου, τὴν 24 Ἰουλίου. Ἐντεῦθεν ἐν 200 καὶ ἐπέκεινα στίχοις ἐξυμνεῖται ἡ Μόσχα.

Μοσχοβία, πολυῦμνητος πόλις²⁾,
Μοσχοβία ὑπέρλαμπρος τυγχάνεις
ὠραιότητα, καλλονὴν τῶν κτισμάτων.
τόπου δὲ θέσει, εὐκρασία ἀέρος
γίνεται μᾶλλον τιμαφῆς ἀσυγκρίτως·
θέσιν γὰρ ἔχει ἐπίπεδον, μεγίστην
ἰσόπεδόν τε καὶ ὠραίαν τὰ πάντα,
ἢ περίμετρος ταύτης ἐστὶ μεγίστη.

Ἐφεξῆς ἐπεκτείνεται εἰς θαυμασίαν περιγραφὴν καὶ καλλιεπῆ ἔξαρσιν τῶν τῆς Μόσχας ἀξιοθεάτων. Κατὰ μὲν τὴν ἕκτασιν εὐρίσκει αὐτὴν μείζω τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατὰ τὰς μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομὰς ὠραιοτέρην, ἐχούσας σιδηρᾶς τὰς θύρας ἔτι καὶ τοὺς ὀρόφους. Θαυμάζει τὰς μονὰς καὶ τὰς ἐκκλησίας :

1) Περὶ ταύτης βλ. ἀρχιμανδρίτου Γερμανοῦ Ἀφθονίδου Συναίτου, Περὶ τοῦ σχίσματος τῶν Ῥασκολνίκων κτλ. ἐν Κηπόλει 1876.

2) Ἡ Μοσχοβία, τὸ ῥόδον καὶ τὸ ἀνθος—τῶν βασιλείων ἀπάσης οἰκουμένης L. οἱ δὲ ἐφεξῆς στίχοι λείπουν παρ' αὐτῶν.

στίχ. 550 ὡς πανένδοξοι καὶ θαυμασταὶ ὡς λίαν,
ταῖς ζωγραφίαις, ταῖς εἰκόσι ¹⁾ ταῖς θείαις
τοῖς χρυσοτεύκτοις θείοις εὐαγγελίοις,
ἀργυροῦλοις, χρυσίῳ λαμπροτάτῳ, ²⁾
καὶ σταυροῦς θείους περικεκοσμημένους
λίθαξι, σμάλτοις, ῥουμπίνοις καὶ ζαφύροις (sic) ³⁾.

Εἶτα διαζωγραφίζει θαυμασίως «τὰ αἰθέρια καμπαναρία», καὶ
τοὺς κουμπέδες, οὔτινες,

στίχ. 568. ἄλλοι μὲν χρυσοῖ, ἀπολάμποντες λάμπιν,
ἄλλοι δὲ λευκοὶ ὑπάρχουσι, καὶ ἄλλοι
570. πράσινοι ξένως, ὑσγίνοβαφεῖς ἄλλοι
κίτρινοι ἄλλοι, γαλάζιοι καὶ ἄλλοι.
καὶ ἄλλως, τὸ ξένον δὲ τοῖς πᾶσιν,
ὅτι ἄλλοι μὲν λήγουσιν εἰς τὸ ὄξύ,
ἄλλοι δὲ πάλιν εἰς τὸ ὠοειδὲς ὄντως ⁴⁾.

575. στρογγύλαι ἄλλοι, τετράγωνοι, καὶ ἄλλοι
ὡς ἀγκινάραι τοῖς ἀκαθαντικοῖς φύλλοις
εἰσίν, ὦ φίλε, καὶ ὡς ῥοιᾶς ἄλλα,
καὶ ἄλλοι πάλιν ὡς καβούκια Τούρκων,
τὰ ἐφέντικα καὶ τὰ τζορβατζιδικά.

580. καὶ ἄλλοι ἄλλως ποικίλως δὲ καὶ ἄλλως ⁵⁾.

Ἐναφέρει τὴν ἐν Σομπορίῳ Γλυκοφιλοῦσαν, ἐκ τῶν τοῦ ἀποστό-
λου *Λουκᾶ* εἰκόνων ⁶⁾. καὶ ἑτέραν τῆς Θεοτόκου, ἣτις ἐκ Γεθσιμανῆς
ἐναερίως ἦλθεν ἐπὶ εἰκονομάχων ⁷⁾. Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ὑπάρχουσι καὶ
δύο κωδωνοστάσια, «μέγιστοι πύργοι», εἰς ἃ ἀνέρχονται διὰ 313 βαθ-
μίδων, καὶ 32 κώδωνες. ἐγγυὲς δὲ τοῦ ναοῦ ὑπῆρχον τὰ «βασίλεια»
ἔσωθεν κεχρυσωμένα δι' ἀμυθῆτου τέχνης, ἔξωθεν δέ :

στίχ. 618. λέοντες πέντε, ἐξαιρέτοι τῶ ὄντι,
ἐπικάθηνται τῆς πλευρᾶς τῆς κλίμακος

1) Ταῖς εἰκοσι L.—2) Στίχ. 553 λείπ. L.—3) L. Ἐφεξῆς στίχ. 6 λείπ. L.

4) Στίχ. 471—74 λείπ. L.—5) 576—580 λείπ. L.

6) Ὅτε βεβαίως οἱ Ρῶσοι ἦσαν εἰδωλολάτραι ἔτι.

7) Ἡ ἐκκλησία αὕτη, ἡ Συνοδική, τιμᾶται εἰς ὄνομα τοῦ προφ. Ἡλιοῦ, ὡς
νομίζω.

ὀλόχρυσοί τε καὶ βλοσυροὶ τὸ εἶδος.
οὐκ εἰσὶ ζῶντες, ἀλλὰ γλυπτοί, ὡς θαῦμα ¹⁾).

Πέριξ δὲ τῶν ἀνακτόρων ἀναφέρει ἐκκλησίαν «δωδεκάκουμπην» (ἦτοι μετὰ 12 κουμπέδων), ἐν ἣ τὰ μνήματα τῶν βασιλέων. Δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν ὁ Κύριλλος νὰ μὴ περιγράψῃ καὶ τὴν περίφημον εἰς ὄλον τὸν κόσμον ῥωσσοικὴν καμπάναν τὴν κεκλιμένην ἐπὶ γῆς.

στίχ. 633. μεγίστη πάνυ τὸ ὕψος καὶ τὸ χάος ²⁾
σπιθαμῶν ἔστιν ἑκατὸν τρεῖς ὁ γῦρος.

Ἐν στίχοις δὲ 8 (ἀλλοίπυσι παρὰ L) ἀναγράφει τὸ ἱστορικόν, διατὶ δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὁ τεράστιος κώδων, καταπεσῶν, ἐνῶ ἀνεβιβάζετο ἀπὸ τοῦ ἰκριώματος, καέντων τῶν ξύλων. Ἐν μέρος τοῦ χείλους τότε ἐθλάσθη, οὗ τὸ πάχος, λέγει, τρεῖς σπιθαμᾶς ³⁾). Εἶτα γράφει καὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ἐχούτης πέριξ 39 παρεκκλήσια! ἅπαντα μετὰ κουμπέδων.

στίχ. 649. οἱ δὲ κουμπέδες καβούκια πράσινα ⁴⁾
χρυσοειδῆ τε καὶ μέγιστα πέλοντα ⁵⁾
652. καὶ μέσφ τούτων, ὁ κουμπὲς ὁ μέγιστος,
καβούκι ὄντως καὶ φαινόμενον μέγα.
ὡς, εἴ τις εἴποι, εἰς ἐφέντιδες μέσον
βεζίρης ἔστιν, ἢ ἐφέντης ὁ μέγας. ⁶⁾

Παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον εἶχον στηθῆ ἐκ λαφύρων ἀπὸ Σουηδῶν καὶ Τούρκων, προερχομένων καὶ θαναμασταὶ «λουμπάρδαι», ὧν μία, ἡ μεγίστη

στίχ. 658. δωδεκάτρυπος, καὶ μέγισται αἱ τρύπαι,
ἧς περ ὁμοία[ν] ἰδεῖν ἄλλοῦ οἶκ ἔστιν.

Ἐν τῷ ναῷ Βλαδημιρίσκη εὐρίσκετο θαναμασία εἰκῶν τῆς Θεοτόκου ἔχουσα «ἰνερημίνευτον ὄλωσ κόσμον», ἀφιέρωμα τῆς μητρὸς τοῦ μεγ. Πέτρου οὔτης ἐγκύου (περιγραφὴ ἀδαμάντων καὶ πολυτίμων λί-

1) Στίχ. 618—621 λείπ. L.—2) πλάτος L.

3) Ἀναγνούς ἔχω περὶ τοῦ κώδωνος, ὅτι καὶ νῦν εὐρίσκεται ἐμπεπηγμένος ἐν μέρος εἰς τὴν γῆν, εἶναι τόσφ ὁ ἔνδον χώρος αὐτοῦ, ὥστε μετεβλήθη εἰς ναῖσκον, ἐνθα τελεῖται ἡ θεία λειτουργία.

4) Στίχ. 649 λείπ. L.—5) χρυσοειδεῖς τε πέλοντας καὶ μέγιστους.

6) Στίχ. 652—655 λείπ. L.

θων). Ἐν τέλει δμῖλεϊ ὁ περιηγητὴς περὶ τῶν βασιλικῶν κήπων, διὰ τὰ
ιατρεῖα καὶ φαρμακεῖα τῆς πόλεως, τὰς ἀκαδημείας καὶ τὰ τυπογρα-
φεῖα, τὰς εὐρείας καὶ λιθοστρώτους λεωφόρους, ὡς καὶ διὰ τὰς ὀλο-
χρύσουσ ἀμάτας «καρέτας» καὶ περὶ τῶν ἀναβατῶν ἢ μᾶλλον τῶν
«ἄραιοτάτων ξανθοειδῶν» ἀναβαίνουσῶν :

στίχ. 727. γυναικάρια αἰσχρότατα δι' ὄλου,
μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀγάλματα τῆς πλάνης,
τῆς Ἀφροδίτης μαινάδες, θυγατέρες. ¹⁾

Καὶ αὐθις ὁ λόγος περὶ τῆς Μοσχοβίας ταύτης, ἣτις

στίχ. 730 ἔν τρισὶ κάστροις πέλει
συγκλειομένη ὄστρακίνοις, τὸ ξέρον.

Περιρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ Μόσχα ποταμοῦ, καὶ αἱ πύλαι αὐτῆς «ὀλό-
χουσοι» ὠραίζοντο ὑπὸ τῶν ἐμβληματῶν τῶν ῥώσσων αὐτοκρατόρων
καὶ τῶν δικεφάλων ἀετῶν καὶ ταύτας περιγράφας τελευτᾶ οὕτως:

στίχ. 742 ἄλλα δὲ πλεῖστα τῶν θεαμάτων ὄντα
μέγιστα ὄμοῦ, ὑπερβαίνοντα λόγον,
ἄπερ πλουσίως κέκτηται Μοσχοβία,
745 ἀφίημι ταῦτα, ἀφίημι, φίλε,
ὡς ἀδυνατῶν καὶ ἀμαθῆς συνθέτειν,
καὶ μόλις μόνον εἰδῶς ὀλίγον γράφειν.

Ἐντεῦθεν ἢ ἀκροστιχίς «Κυρίλλου», τὸ δὲ «Λαυριώτου» βλέπε
ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦδε τοῦ κεφαλαίου.

Καθικετεύω καὶ λίαν δεόμαί σου,
ὑπάρχεις ὄστις ὁ ἐντυγχάνων ταῦτα,
750 ῥοδωνιάν ²⁾ σοι νομίζειν ταῦτα κείσθαι
ἵνα τὰ μὲν ῥόδα δρέπης καὶ λαμβάνης,
λαμβάνης, λέγω, ἱστορίας τὴν γνῶσιν,
λείπης δ' αὐτὰ πάλιν τὰ εἶδη ἀμαθείας·
ὄπερ σύ ποιεῖς καπὶ τῆς ῥοδωνιάς ³⁾
ὑφελὼν ῥόδα, λείπεις φύλλα, κέντρα.

1) Στίχ. 729 λείπ. L.

2) ῥοδονίαν.—3) ῥοδωνιάς.

2) Στίχ. 442—755 λείπ. L.

Ἄλλαι περιγραφαὶ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἡ τοῦ Κυρίλλου.

Τοιοῦτον τὸ ὁδοιπορικὸν τοῦ Κυρίλλου, ὅπερ δὲν ἐπανθίζουσι μὲν τὰ δῶρα τῶν Ἑλικωνιάδων, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ, ἀλλὰ διακρίνει ἡ ποικιλία τοῦ θέματος καὶ ὁ πλοῦτος ἐν ταῖς περιγραφαῖς ἰδίως τῶν ναῶν καὶ τῶν κειμηλίων αὐτῶν. Ἄλλ' ὁ Κύριλλος δὲν ὁμοιάζει τοὺς ἄλλους κληρικοὺς περιηγητάς, οἵτινες εἰς ταῦτα καὶ μόνον περικρίζονται, ἀλλὰ λίαν περὶεργος, ὡς τις τῶν νεωτέρων, διερευνεῖ τὰ πάντα καὶ ποιεῖται λόγον καὶ περὶ τῶν τῆς γῆς προϊόντων, εἰσέρχεται εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων καὶ κατέρχεται μέχρι τῆς καλύβης τοῦ πτωχοῦ, ὅν συναντῶμεν ἐν Ῥωσσίᾳ ἐργαζόμενον εἰς 45000 μηχανοστάσια ἐν μιᾷ μόνῃ πόλει! Ἀξία λόγου εἶναι ἡ περιγραφή τῶν μεθυστικῶν ποτῶν τῶν Ῥώσσιων, οἵτινες διὰ ταῦτα κατήνησαν παροιμιώδεις. Ἴνα ἐκτιμῆσθαι τις τὴν τοῦ Κυρίλλου περιγραφὴν διεξίτω ἑτέρου Ἀγιορείτου, τὴν τοῦ **Μελείου Κωνσταμονίτου** Περιήγησιν εἰς Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1862 — 1869 (Ἀθῆναι 1882), ἀκριβῶς μετὰ ἑκατονταετίαν γενομένην, ὅστις σχεδὸν μόνον διὰ τὰς ὑποδοχὰς καὶ τὰς εἰσπράξεις πραγματεύεται. Εἰς τοὺς τοιοῦτους χάριν ἐλεῶν μεταβαίνοντας εἰς Ῥωσσίαν Ἀγιορείτας ὀρεῖλομεν πλὴν τῆς δαυλείας τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ πνευματικὰ τοιαῦτα. Προσάγομεν καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἀρσενίου στίχους τινάς:

καὶ πάλιν ἐπροσκύνησα ἕως τῆς γῆς τὸ δάφος
Θεόδωρον τὸν ἄνακτα, χριστιανῶν τὸ κλέος,
ὁ βασιλεὺς μετὰ χαρᾶς ἔφησε πρὸς ἐμένα
νὰ ἔχῃς θάψρος περισσὸν νὰ ἀναπαύσω σένα ¹⁾.

Διονύσιος, ὁ μέγας ἀρχιμανδρίτης τῶν Ἰβήρων, μετέφρασε τῷ 1668 ἐκ σλαβωνικῶν πηγῶν τὴν Ἱστορίαν καὶ διήγησιν περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥώσσιων, πόθεν κατάγονται οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ πότε καὶ πῶς ἔλαβον τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ περὶ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου **Ἀνδρέου**, ὁποῦ ἦλθε σωματικῶς εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἐκήρυξε τὸ θεῖον κήρυγμα ²⁾. Ὁ δὲ τῆς αὐτῆς μονῆς διάκονος **Κοσμάς** τῷ 1694 μετέφρασεν ἐκ τῆς ὀρωσικῆς τὸ Πατερικόν, περιέχον τοὺς βίους τῶν ὁρίων πατέρων ἡμῶν, τῶν ἐν ταῖς Πετσέρσκαϊς διαλαμπάντων κτλ. ³⁾.

1) Παρὰ Phil. Meyer, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 165.

2) Σῶζεται ἐν κώδ. μονῆς Ἰβήρων 173, φ. 71α—168α ἀλλὰ κολοβή, πλήρης ἐν κώδ. I 35 Λαύρας, φ. 1α—132β καὶ ἐν τῷ τῆς πατριαρχ. βιβλιοθήκης Καίρου 58, φ. 1—181, (βλ. Κατάλογον τῶν χρονολογημένων κωδίκων αὐτῆς ὑπὸ Γ. Χαμητάκη, ἐν Δ' τόμ. Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. σπουδῶν (Ἀθῆναι 1927) καὶ ἰδιαιτέρως σ. 60—61.

3) Σῶζεται ἐν τῷ 24 κώδ. τῆς ἐν Κ)πόλει βιβλιοθήκης τοῦ παναγίου Τά-

Τὸ ἀκαλλῆς μὲν ὡς στιχουργία, ἀλλὰ περιεργον τοῦ Κυρίλλου ὀδοιπορικὸν ἐσαγγήνευσε καὶ τὸν χαριέστατον στιχοπλόκον **Καισάριον Δαπόντε**, τὸν Ξηροποταμηνόν, καὶ εἰς τὸ ἀνέκδοτον ἔτι βιβλίον αὐτοῦ, τὴν « Γεωγραφικὴν ἱστορίαν », περιέχουσα τὰς βασιλείας καὶ αὐθεντίας, τὰς πόλεις καὶ τὰς νήσους τῶν τεσσάρων μερῶν τῆς οἰκουμένης κτλ. ¹⁾, περιέλαβε καὶ τὸ ἔργον τοῦτο, οὕτως· δικαιολογούμενος καὶ συνιστῶν αὐτό:

Ἄλλ' ἐπειδὴ μοῦ ἔτυχε μία πολλὰ ἀξία
καὶ ἀψευδῆς περιγραφὴ Ῥωσσίας, καὶ τελεία
ὡς ἱερέως συγγραφὴ (καὶ χεῖλη ἱερέως
δὲν λέγουν ψεύματα ποτέ, ὡς λόγος ὁ ἀρχαῖος).
δὲν ἤμπορῶ παρὰ ἐδῶ νὰ σᾶς τὴν θεατρίσω,
ἐὰν καὶ διεξοδική, νὰ σᾶς καλοκαρδίσω.
Καὶ κάμετε, παρκαλῶ, νὰ ζῆ τὸ ὄνομά σας,
ἀγαπητοὶ ἀχροαταί, τέσσαρα τὰ αὐτιά σας·
ὅτι ἐδῶ καλότυχοι θωρεῖται τὴν Ῥωσσίαν,
ὡσάν νὰ εἴσθε εἰς αὐτήν, χαρὰ ᾗς τὴν θεωρίαν.

Ἐντεῦθεν ἐρρασιάμενος ἐξέδωκε τοῦ Κυρίλλου τὸ ὀδοιπορικὸν ὁ πολὺς **Αἰμίλιος Legrand** φυλῆσας τὴν τοῦ Δαπόντε ἐπιγραφὴν :

« Ῥωσσίας περιγραφὴ διὰ στίχων ἰάμβων, ἀτέχνων δὲ καὶ ὄχι κανονικῶν ²⁾, ποιηθεῖσα παρὰ Κυρίλλου ἱερομονάχου Μωραΐτου, ἐν ἔτει 695ῆ. » ³⁾

φου ὡς γράφει ὁ Κων. Οἰκονόμος (Τὰ σωζόμενα μετὰ θάνατον Τόμ. Α', Ἀθήναι 1862, σ. ιε'). Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ἐπίτω ὁ φιλομαθῆς ἀναγνώστης καὶ τὸ σπάνιον βιβλίον τοῦ ἐκ Φιλιππουπόλεως Ἀναστ. Μιχαήλ, Νύκτα καὶ ἡμέρας Ῥωσίας ἤτοι Ἱστορία συνοπτικὴ περὶ τῶν ψευδωνύμων θεῶν τῶν Σλαβῶνων καὶ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν μετὰ τῶν ἀπ' ἀρχῆς συμβεβηκότων, Μόσχα 1793).

1) Τὸ αὐτόγραφον χειρόγραφον ὑπῆρχε παρὰ τῷ ἐν Κ)πόλει πρίγκηπι Γ. Μαυροκορδάτῳ καὶ ἕτερον παρὰ τῷ Κ. Ι. Βελοῦδη (Μεσ. Βιβλιοθήκη Σάθα, τόμ. Γ', Βενετία 1872, σ. 55'—55').

2) Ἐπιτυχῆς ἢ κριτικῆ.

3) Bibliographie grecque vulgaire, τόμ. Β', Paris 1881, σ. 166—182, τὴν δὲ τὴν συγγραφὴν βιογραφίαν κατὰ Μ. Γεδεών, δημοσιεύει ἐν τῇ εἰσαγωγῇ σ. LXXVI—LXXX· εἶχε δὲ ὑπ' ὄψιν ὁ Legrand μόνον τὸ χειρόγραφον τοῦ Μαυροκορδάτου.

ἀρχ. Σὺν πολλῶ πόθῳ ἀψάμενοι τῆς στρατίας
τέσσαρας ὥρας μακρυνθέντες Γιασίῳ¹⁾,
τέλ. μέγιστα ὄντα, ὀλόχουσα τῶ ὄντι,
ἄπερ αἰετοὶ πέλουσι δικέφαλοι.

Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Legr. ὑπάρχουσι στίχοι ἐν ὄλῳ 502, ἀλλ' ὁ Κυριλλικός κώδιξ, ὃν περιεγράψαμεν, περιέχει 766, ἤτοι 264 στίχους ἐπὶ πλεόν (ἐσφαλμένως ὁ Κύριλλος γράφει ἐν τέλει σ. 332: «οἱ στίχοι τῆς ἱστορίας ἅπαντες 786»). Ἐν τοῦ Legrand ἑλλείπουσι στίχοι οἱ ἑξῆς: ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ 169 ἐν ὄλῳ 80, εἶτα οἱ 178-179, 278 292, 332-345, 363, 370-373, 430-41, 444-449, 455, 459, 461-471, 522-529, 553, 571 - 574, 476—580, 584, 594, 601, 609—610, 614, 618-21 625 627 635—642, 644, 649, 652—655, 667, 673, 675, 691, 693—695, 700—701 σπουδ. 714—715. 717, 714—715, 718 - 719, 729 σπουδ, 733—734 742—766. Προφανῶς ἔχομεν δευτέραν ἐκδοσιν τοῦ ὁδοιπορικοῦ γενομένην ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ὅτε προσέθηκε καὶ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα εἰς τὴν ἐν τέλει ἀκροστιχίδα. Αἱ προσθήκαι ἐγένοντο καθ' ὅλον τὸ ἔργον, ὅπερ καὶ ἐν πολλοῖς ἐπὶ τὸ βελτιον ἀνεθεωρήθη. Εἰς τὴν ἀνάλυσιν ἡμῶν προσεπαθήσαμεν νὰ περιλάβωμεν τὰς οὐσιωδεστέρας τῶν προσθηκῶν παραπέμποντες πάντοτε εἰς τὸ κείμενον τοῦ κώδικος. Ἐν τισιν ἐγένοντο καὶ ἐπανορθώσεις ἱστορικῶν ἀνακριβειῶν π. χ. εἶχε γράψει διὰ τὸ εἰς τὸν *Βλαδήμιρον* τὸν μέγαν δωρηθὲν λείψανον τῆς ἁγίας Βαρβάρας:

Ἐὸ *Ἡράκλειος* αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων
θυγατρὶ αὐτοῦ, *Βαρβάρᾳ* καλουμένην,
ὁπότεν ταύτην ἔπεμψε διὰ γάμον κτλ. ²⁾

1) Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὁ πρῶτος στίχος ἑλλεῖπει ἐκ τοῦ αὐτογράφου κώδικος τοῦ Κυριλλίου, ὡς καὶ ὁ 384 περὶ τῶν θόλων τῶν ναῶν τῆς Μόσχας: «τρίγωνοι ἄλλοι, πεντάγωνοι δὲ ἄλλοι» ὅπερ ὄντως παράλογον.

2) Legr. στίχ. 170. Περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ῥώσων ὑπάρχει διαφωνία βλ. κατωτ. τί γράφει ὁ Δαπόντες). Οἱ μὲν θέλουσιν αὐτὴν ἐπὶ Κων. καὶ Βασ. τῶν Πορφυρογεννητῶν, οἱ δὲ προγενέστερον ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο (Ἱστορία τῆς Ῥωσ. ἐκκλησίας κτλ. μεθερμηνευθεῖσα ὑπὸ Θ. Βαλλιάνου, Ἀθῆναι 1851, σ. 7. Διήγησις, ὅπως ἐβαπτίσθη τὸ τῶν Ῥώσων ἔθνος ὑπὸ Ἰ. Σακελίωνοιο, Ἀθῆναι 1891). Αἱ δύο γνώμαι συμβιβάζονται ὡςδε: ὅτι ἐπὶ Βασιλείου ἐβαπτίσθη ἡ Ὀλγα, καὶ ἔπειτα ὑπὸ τῶν Πορφυρογεννητῶν ὁ υἱὸς αὐτῆς Βλαδήμιρος μεθ' ὅλου τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ (βλ. Σοφ. Οἰκονόμου Περὶ τῆς Ἀγίας Ὀλγας). Οὕτως ἐκτίθησι τὸ γεγονὸς καὶ ὁ Ἰβηριτικῆς Διονύσιος ἐν κώδ. Λαυρ. I 35, φ. 18α ε'

Ταῦτα ἀφήρσεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει καὶ ἀναφέρει τὸ γεγονός ἐπὶ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, οἵτινες τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Ἄνναν, θυγατέρα τῆς Θεοφανοῦς, ἐξέδωκαν εἰς γάμον τῷ Βλαδήμῳ. Ἐντεῦθεν ποιεῖται προσθήκη εἰς στίχους 18 παρενείρων τὰ τῆς πολυμηχάνου βασιλίσσης ἐγκλήματα ἧτοι τὴν δολοφονίαν τοῦ *Νικ. Φακᾶ*¹⁾.

Κατὰ τὸ α' ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τῷ 1727, ἕτερος Ἕλλην Βυζάντιος, ὁ ἱερότατος *Βισ. Βατάτζης* ἐκ Θεραπειῶν, τρεῖς περιοδείας εἶχεν ἐπιχειρήσει εἰς Ῥωσίαν. Ὁ μακ. Σ. Λάμπρος ἐκ χειρογράφου τοῦ Βρεττ. Μυστείου ἐδημοσίευσεν ἀνάλυσιν τῆς ἐκ 2100 πολιτ. στίχων περιηγησεως αὐτοῦ²⁾. Μετὰ ταῦτα ὁ Legrand ἐξετύπωσεν ὀλόκληρον τὸ κείμενον³⁾. Εἰς τὸ α' μέρος περιγράφεται ἡ Περσία καὶ ἡ Ῥωσία καὶ εἰς τὸ β' αἱ λοιπαὶ εὐρωπαϊκαὶ χῶραι. Ἀρχεται δὲ οὕτω :

Χριστὸς μόνος ὡς ἔφησεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ
παντὶ γὰρ δίδει ἄδειαν γένει τῷ ἀνθρωπίνῳ...
ταξιδεύσας μὲν δις καὶ τρις ἕως τὴν Μοσχοβίαν,
ἐπανακάμπτων δ' αὐθις δὲ εἰς τὴν ἐμὴν πατρίδα...
εἰς γῆν λέγω ὀρθόδοξον ποῦ λάμπει ἐκκλησία
καὶ εἰς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν τὴν Μοσχοβία.

Βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ὡς πρὸς τὸ ποιητικὸν ἄνευ δὲν εἶναι ὁ *Βατάτζης* ἀνώτερος τοῦ Κυρίλλου. φαίνεται ὅτι ἦν συρμὸς τότε αἱ ἔμμετροι περιηγήσεις κατ' ἀπομίμησιν παλαιότερων προτύπων καὶ δὴ βυζαντινῶν, ὡς εἶδομεν ἱστοριῶν, καὶ τοῦ Διονυσίου, ὅστις ἐν ἡρωϊκῷ ἑξαμέτρῳ ἔγραψεν Οἰκουμένης περιήγησιν. Ἴσως ὁ Κύριλλος ἀνέγνω καὶ τὸν *Βατάτζην* καὶ ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ αὐτόν.

Κύριλλος καὶ Δαπόντες.

Ἐπίρχει ἐν τούτοις καταπληκτικὴ ὁμοιότης τοῦ Κυρίλλου πρὸς τὸν

1) Κώδ. στίχ. 213—35.

2) Παρνασσὸς τόμ. Ε', Ἀθῆναι 1881, σ. 713—719.

3) Voyage de Basile Vatace en Europe et en Asie, Mélanges orientaux publiés par l' école des langues orientales de Paris à l' occasion du Congrès de Orientalistes tenu à Leyden, Paris 1886 (μετὰ σπουδαίας εἰσαγωγῆς καὶ ἀνατυπώσεως τοῦ ἐν ἔτει 1732 κατ' ἐντολὴν τοῦ Βατᾶτζη σχεδιασθέντος χάρτου). Δὲν εἶδον τὴν ἐκδοσιν ταύτην. (Βλ. οὖν, ὁ φιλόσοφος, καὶ Συμπληρωματικὰ περὶ Βασ. Βατᾶτζη ἐν Παρν. Ε' σ, 801—804 ὑπὸ Ἀνδρ. Ἰδρωμένου, ὅστις εἶχεν ἕτερον χειρόγραφον ὑπ' ὄψιν.

ἀμορεΐτην **Δαπόντε** σχεδὸν καὶὰ πάντα. Καὶ ἐκεῖνος ὅπως ὁ Κύριλλος εἰς στίχους δεκαπεντασυλλάβου; ἔγραψε τὴν εἰς Βλαχίαν περιοδείαν μετὰ τοῦ τιμίου Σταυροῦ ¹⁾, ὅπως καὶ τὸν Καθρέπτην τῶν γυναικῶν (1766), καὶ τὰς ἄλλας περιοδείας καὶ περιγραφάς, τοὺς ἀπειραρίθμους ὕμνου, καὶ ἐγκώμια πρὸ παντὸς εἰς τὴν Θεοτόκον. Ἀλλὰ καὶ λόγους ψυχωφελεῖς ἐνέτεινεν οὗτος εἰς πολιτικοὺς στίχους (ὡς τὸν περὶ τῆς Δευτέρας παρουσίας καὶ ἐξόδου ψυχῆς τοῦ **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**). Ἐξαίρσιν ποιεῖται εἰς τὸν Ἱστορικὸν κατάλογον καὶ τὸν Χρονογράφον ²⁾ καὶ τὴν Γεωγραφικὴν ἱστορίαν (ἀνέκδοτος), ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἐπανθίζονται ὑπὸ πολλῶν στίχων, ἀνευ μὲν ποιητικῆς ἐξάρσεως, ἀλλὰ χαριεστάτων καὶ γλαφυρῶν. Ἀλλάμήπως ὕστερεῖ ὁ Κύριλλος τοῦ **Δαπόντε** εἰς τὴν σύνθεσιν κανόνων καὶ ἀκολουθιῶν καὶ ἐπιγραμμάτων πολυειδῶν ἐν ἀρχαίᾳ τε καὶ νέᾳ φράσει; Πιθανῶς δὲ καὶ τὴν προσωνομίαν Κῆπος Χαρίτων ἐδανείσθη ἐκ τούτου ³⁾. Εἰς δύο ὁμῶς ἀσφαλῶς ἐμιμήθη τὸν **Δαπόντε** ἦτοι εἰς τὸν Περιεκτικὸν (τῶν διαφόρων περιέργων τοῦ κόσμου πραγμάτων) κανόνα, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐν τοῖς στίχοις χρῆσιν τῆς χρονολογίας διὰ τῶν γραμμάτων, ὅπως ἐκφωνοῦμεν αὐτὰ ἐν τῷ ἀλφαβήτῳ, ὡς πολλαχοῦ ἀνωτέρω συνητήσαμεν· π. χ. ὁ **Δαπόντες** τῷ 1760 ἔγραψε :

Ξηροποτάμου τῆς μονῆς πέφυκεν ἡ φιᾶλη
αὔτη ἡ ἀργυρόχρυσος καὶ θαυμαστὴ τῷ κάλλει.
Ἐν ἔτει ἄλφα ψὶ καὶ ξὶ (=1760) ἐν Κωνσταντινουπόλει
διὰ χειρὸς τεχνουργικῆς τοῦ χρυσουργοῦ **Μανόλη** ⁴⁾.

Ὅτι δὲ τὰ ποιήματα καὶ πονήματα τοῦ Δαπόντε ὑπῆρχον λίαν διαδεδομένα ἐν Ἐθῷ τε καὶ ἀλλαχοῦ, εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὸν καὶ πρὶν ἔτι ἐκδοθῶσιν ⁵⁾. Κῶδιξ διμερῆς τοῦ Δαπόντε ὑπάρχει καὶ ἐν Λαύρα

1) Κῆπος Χαρίτων σ. 63- 90.

2) Ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Κ. Σάθα ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῆς Μεσαιων. βιβλιοθήκης σ. 1—200.

3) Ὁ μὲν Δαπόντες ἀπεπεράτωσε τὸν Κῆπον αὐτοῦ τῷ 1768 ἀφιερῶσας αὐτὸν τῷ Ἀλεξ. Ἰω. Μαυροκορδάτῳ, ὅτε ὁ Κύριλλος σχεδὸν ἤρξατο γράφειν τὸν ἑαυτοῦ, καὶ βλέπομεν αὐτὸν σημειούμενον διαφόρους προσθήκας μέχρι τοῦ 1809

4) Κῆπ. Χαρ. σ. 103 ἐν τέλει.

5) Αἱ πρῶται ἐκδόσεις τοῦ Δαπόντε ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ 1736 (Ἀκολουθία Χαραλάμπους, Ματρῶνας καὶ Σπυρίδωνος. 1746 Ῥηγίνου, καὶ τὸ περὶ Δευτ. παρουσίας καὶ ἐξόδου ψυχῆς τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἐν στίχοις πολιτικοῖς πεποημένον· τοῦτο ἐξεδόθη τὸ β' 1763 μετὰ Διηγήσεως περὶ τῆς μονῆς Βιτο-

(Κ 127) γεγραμμένος ἔν ἔτει 1747 καὶ 1781. Ὑπῆρχε καὶ ἡ Βίβλος τῶν Βασιλειῶν¹⁾ ἐξ ἧς ὁ Ἀλεξ. Δαυριώτης ἠτοίμαζε νὰ ἐκδώσῃ τὸ Ε' βιβλ. σ. 131β περὶ τοῦ χριστιανισμοῦ τῶν Ρώσων (κῶδιξ Λαύρ. Γ 137—38 μὴ ἀναγεγραμμένος ἐν τῷ ἐντύπῳ καταλόγῳ²⁾). Ὡστε οὐ μόνον ἐγνώριζεν ὁ Κύριλλος τὰ ἔργα τοῦ Δαπόντε, ἀλλὰ καὶ ἐσχετίζετο μετ' αὐτοῦ, ὡς φαίνεται, καὶ τὰ βιβλία ἴσως ἀνῆκον εἰς αὐτόν.

Καρυκεύματος χάριν παρέχομεν ἐνταῦθα δλίγους στίχους ἐκ τοῦ ἀνεκδότου τούτου ἔργου τοῦ Δαπόντε περὶ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ῥώσων ἐκ τοῦ εἰρημένου Λαυρ. κώδικος Γ 138, φ. 131β—132α.

Ὁ βασιλεὺς *Βασίλειος* ὁ τῆς Μακεδονίας
χρυσὸς βλαστὸς καὶ πάγχρυσος καρπὸς τῆς βασιλείας...
Μεγάλην ἐπιμέλειαν καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν
νὰ στερεώσῃ ἔδειξε τὴν πίστιν τὴν ἁγίαν...
ἀλλ' ἔτι καὶ οἱ Μόσχοβοι διὰ ἐπιμελείας
τούτου ἐχριστιάνισαν καὶ μεγαλοδωρίας.
Ἄλλοι δὲ λέν στοῦ *Μιχαήλ*, ἄλλοι στοῦ *Θεοφίλου*
τοὺς χρόνους πῶς ἐπίστευσαν, τοῦ καὶ δικαιοφίλου.
Ἄλλοι στοῦ *Ἰωάννου* δὲ τοῦ *Τζιμισακῆ* τὸ σέρνον
καὶ τὸ καταβιβάζουσιν ἐτοῦτο, καὶ τὸ φέρνον
στοῦ *Κωνσταντίνου* τὸν καιρὸν ὁμοῦ καὶ *Βασιλείου*
τοῦ καὶ Βουλγαροκτόνου τε καὶ τοῦ πολυχρονίου.

Ἐπιβεβαιοῦται δὲ δι' ἀρχαίας πηγῆς, ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ποιητής, ὅτι ἐπὶ τοῦ Μικεδόνος Βασιλείου οἱ Ῥῶσοι ἐβαπτίσθησαν. Ταύτην

πεδίου) 1766. Καθρέπτης τῶν Γυναικῶν, ὃν ὁ μακ. Λάμπρος ἐν τῷ 253 κῶδ. τοῦ Ξηροπ. ἐστειμείωσεν ὡς ἀνέκδοτον) κτλ.

1) Τὴν βίβλον ἢ Ἱστορίαν τῶν βασιλειῶν [τοῦ κόσμου] περιέχουσι οἱ 255—256 ξηροποταμηνοὶ κώδικες.

2) Εἶχομεν γράψαι ταῦτα, ὁπότε ἀναζητήσαντες εὑρομεν ἐν τῇ Μονῇ τὴν Βίβλον βασιλειῶν τοῦ Δαπόντε, εἰς δύο κώδικας ἰδιοχείρως γεγραμμένους ὑπ' αὐτοῦ. Τούτους περιεγράψαμεν ἐν τῇ ἐναγγος δημοσιευθείσῃ διατριβῇ ἡμῶν, Τὰ κειμηλαρχεῖα καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθῶν Μονῆς Λαύρος, Ἀθήναι 1935, σ.338 (ἀνάτ. Ἑπετ. Ἐτ.Βυζ. σπουδῶν τόμ. IΑ'). Εἶχομεν γράψαι κειμηλαρχεῖα καὶ οὕτως εὔρηται ἡ λέξις τὸ α' ἐν βίβῳ Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος σ. 39, 4 (ἐκδ. Ἰπκ. Delehaeye, Bruxelles 1927): «ὑπεξέρχεται (ὁ πατριάρχης) τοῦ θυσιαστηρίου καὶ πρὸς τὸ κειμηλαρχεῖον παραγεγὼνός κτλ.» ἀλλ' ὁ διορθωτὴς ἀγαπητὸς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Φ. Κουκουλέξ, μετέβαλεν εἰς κειμηλαρχεῖον (ἴσως κατὰ τὸ σχολαρχεῖον). δὲν διεμαρτυρήθην. διότι ἐν τῇ συνεκφωνήσει καὶ ἐάν γραφῆ δὲν ἀκούεται τὸ ι (πρβλ. κηροστάτης ἀντὶ κηροστάτης κ. ἄ.).

τὴν ἱστορίαν διὰ στίχων ἐκτίθησιν ἐφεξῆς, καὶ λέγει ὅτι πρῶτον μετέβησαν εἰς Ῥώμην καὶ ἔπειτα εἰς Κωνσταντινούπολιν οἱ κατὰ διαταγὴν τοῦ Βλαδημίρου ἀπεσταλμένοι Ῥῶσσοι.

φ. 134α ἐλθόντες δὲ εἰς τὸν ναὸν τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας,
τὸν μέγαν τὸν περὶ φημον, τὸ θάμβος τῆς καρδίας...
βλέποντες δὲ τῆς ἑορτῆς τὴν πολυανθρωπίαν
καὶ τὴν φτωχυσίαν δὲ καὶ τόσῃν ψαλμωδίαν,
ἐξέστησαν ἀπόρησαν. . . .

Καὶ ἐκτίθησι τὰ τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ ὕμνου καὶ λειτουργίας.

φ. 134β. Καὶ οἱ ὑποδιάκονοι ἀπὸ τὸ θεῖον βῆμα
εὐγεναν καὶ διάκονοι μὲ εὐπρεπὲς τὸ σχῆμα,
μετὰ λαμπάδων φωτεινῶν, μετὰ μαιουαλίων,
μετὰ θυμαμάτων τε καὶ μετὰ ῥιπιδίων.
κατόπιν δὲ οἱ ἱερεῖς, ὡς σύνηθες κρατοῦντες
τὰ ἄχραντα μυστήρια κιᾶλλοι ἀκολουθοῦντες.
Πρὸς τούτοις οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ μετὰ τούτους πάλιν
ὁ πατριάρχης ὁ σεπτὸς μ' εὐλάβειαν μεγάλην.
Καὶ ὁ λαὸς ὅλος εἰς γῆν κάτω προμυμοντισμένους
τὸ Κύριε ἐλέησον, κράζοντας δακρυοσμένους. . . .

Ἀσματικὸς κανὼν περιγραφικὸς τῶν ἐξαιρέτων ἐκάστης χώρας ¹⁾

Τὸ καθῆκον τοῦ περιηγητοῦ ἐξήσκει ὁ Κύριλλος ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν. Δὲν ἠσχολεῖτο μόνον εἰς τὴν πολιτικὴν γεωγραφίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φυσικὴν. Καὶ εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἰδιότητα ὀφείλομεν τὰς περὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς καὶ τῶν τῆς βιομηχανίας τῶν χωρῶν, ἃς περιώδευσεν, εἰδήσεις ὡς καὶ τὰς περὶ τῶν καλλωνῶν καὶ ἀξιοθεάτων αὐτῶν ²⁾ ταύτας δὲ κατὰ τὸ τότε κρατοῦν ἔθος συνήρομωσεν ἐντέχνως εἰς κανόνα κατὰ τὴν συνήθη ἐκκλησιαστικὴν ποιήσιν. Οὗτος ὁ κανὼν σχετίζεται πρὸς τὸν παρόμοιον τοῦ *Κων. Δαπόντε*, ὃν τῷ 1768 ἐξέδοτο ἐν τῷ Κήφω Χαρίτων ³⁾. Φρονῶ ὅτι μετὰ 10 ἔτη τοῦλάχιστον ἐστιχοῦργησε καὶ ὁ Κύριλλος τὸν κανόνα, ὃν ὡς

1) Βλέπ. ἀνωτ. σ. 53.

2) Ὁ Ἄθηναιος ἀναφέρει, ὅτι «Ἄντιφάνης ὁ χαρίεις τὰ ἐξ ἐκάστης πόλεως ἰδιώματα κατολέγει» Α 27 d λ. Ὁ Κύριλλος καὶ ἐν τέλει τῆς χρονογραφίας ποιεῖται τοιούτων ἐξαιρέτων πραγμάτων ἀπαρίθμησιν.

3) Τοῦτο τὸ εἶος φέρει ὁ Πρόλογος (σ. κζ') γραφεῖς ὑπὸ τοῦ Δαπόντε.

φύνεται μετὰ τῆς περιηγήσεως ἔπεμψε πρὸς τὸν Δαπόντε εἰς τὴν τοῦ Ξηροποτάμου 1). Μετὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς Περιηγήσεως νομίζομεν, ὅτι ἔχει ἀξίαν τινὰ νὰ δημοσιευῆ ὁ περιεργος οὗτος κανὼν. Εὐρίσκεται ἐν δυοῖς λαυρ. κώδιξι, τὸν ὀνομαζόμενον Κῆπος Χαρίτων ἐν συνεχείᾳ τῆς Περιηγήσεως (σ. 343 330), καὶ ἐν Λ 197, φ. 396α-397α, ἔνθα ἡ δευτέρα εἰδοςις. ἦν καὶ ἀντιγράφομεν ἐνταῦθα ὑποδηλοῦντες καὶ τὰς διαφορὰς τῆς πρώτης (=X). Πρὸς τούτοις παρσβάλλομεν καὶ πρὸς τὸν κανόνα τοῦ Δαπόντε (=Δ.).

φ. 396α. *Κανὼν ἐντεχνος 2) καὶ εὐάρμοστος τῶν ὄσα δοκοῦσιν ἀριστία ἐν τε πάσῃ βασιλείᾳ 3) καὶ εἰέροις ἄλλοις τῆς γῆς 4) τόποις εἰς περιέργειαν 5) τῶν τῶν πολλῶν 6) ποιηθεῖς παρ' ἑμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Κυρίλλου προηγουμένου τῆς Λαύρας 7) [προσφωνηθεῖς εὐλαβεῖα πάσῃ καὶ μετὰ πάσης αἰδοῦς τῶ πανιερωτάτῳ, σοφωτάτῳ καὶ σεβασμιωτάτῳ πατρὶ καὶ δεσπότῃ ἀγίῳ Ἀδριανουπόλεως κυρίῳ κυρίῳ Νικηφόρῳ, οὗ τα ἔτη πάμπολλα καὶ πανόλβια] 8), ἡ δὲ ἀκροστιχίς κατὰ ἀλφάβητιον, εἶτα φῶδῃ Κυρίλλου 9).*

᾿Ωδὴ α', ἦχος πλάγιος τοῦ δ'. Ἀρματηλάτην Φαραῶ.

Ἀρματηλάτης καὶ ὁ νοῦς γενόμενος, ταῖς φαντασίαις καλαῖς, ἐπιθυμεῖ πάντα τοῦ εἰδέναι πράγματα, τοῦ κόσμου ὄσα κάλιστα διὰ τοῦτο προτρέπω τὸν νοῦν ὀδίτην τοὺς ἔχοντας, τοῦτον τὸν κανόνα διέρεσθαι.

Βσιλευούσης ἀπασῶν τῶν πόλεων, Κωνσταντινουπόλεως, τὴν καλλονὴν πᾶσαν καὶ τὴν ὠραιότητα, ἀέρος τε τὸ εὐκρατον καὶ ἀρίστην

1) Τοῦτο ἐξάγω ἐκ τοῦ ξηροποταμηνοῦ 79 κώδικος, ἔνθα (σ. 111-120) ὑπάρχει ὁ κανὼν οὗτος καὶ προσφωνεῖται τῶ Ἀδριανουπόλεως Νικηφόρῳ (Καταλ. προηγ. Ἐὐδοκίμου σ. 30). Εἰς τοῦτον ἐποίησε καὶ ἐπιγράμματα ὁ Κυρίλλος ἐν Τζιλτικίῳ τῆς Θράκης διατρίβων (Κῆπ. Χαρίτων Κυρίλλου σ. 342). ταῦτα δὲ τὰ ἐπιγράμματα ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὸν ξηροποταμηνὸν κώδικα (σ.121).

2) ἐντεχνος λείπ. X.

3) ἐν ταῖς βασιλείαις X.

4) ἀντὶ τῆς γῆς ἔχει τισὶ X.

5) εἰς χαριεντισμὸν ἢ καὶ π. X.

6) τῶν πολλῶν λείπ. X.

7) ποιηθεῖς—Λαύρας λείπ. X.

8) Τὰ ἐντὸς [. . .] ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Ξηρ. κώδικος.

9) ᾿Εν ἔτει αψοε' (1775) ἐν τῶ Τζιλτικίῳ τῆς Θράκης. Τὸν κανόνα ἀναφέρει καὶ ὁ Σάθας Ν. Φιλολ. 607.

ὑγίαν, τὸν νοῦν ὀδίτην οἱ ἔχοντες¹⁾ δεῦτε εὐφημήσωμεν ἅπαντες.

Γεννᾶ ἡ πόλις πάντα τὰ ἔνδοξα, καὶ τὰ πολύφημα, εὐγένειαν γλώσσης, σοβρὰ ἰμῖτια, τέχνας διαφόρους τε, ἐργαστήρια ἔχει, πολυειδῆ μυριάριθμα, καὶ τζαμιά πάντα ὑπὲρ ἔννοιαν.

Ἔχει πόλις τὰ πάντα, καὶ τὰ καλὰ κάλλιστα, ἔχει καὶ τὴν θέσιν ἐκείνην τὴν περιλάλητον, καὶ τὴν ἐπτάλοφον, ἐν μέσῳ δύο γὰρ ἔστι, καὶ τῆς γῆς θαλάσσης τε, θαῦμα ἑξαισίον²⁾).

Δωροφορεῖται ἡ πόλις πάντοτε, καὶ προσκυνεῖται ὁμοῦ, ἐξ Ἀσίας πάσης, καὶ βορρᾶ καὶ νότου τε, Εὐρώπης ὡς βασίλισσα, παντὸς κόσμου τελοῦσα, τὸ θαῦμα πάλιν τῆς κτίσεως, τρίγωνον³⁾ τὸν κίονα δεικνυσιν.

Ἔδῃ γ'. Οὐρανίας ἀψίδος.

Ἔχει πόλις τὰ πάντα, καὶ τὰ καλὰ πάντοτε, καὶ τὸ σιάκι ἔχει καὶ τὰ ἀγγούρια, τὰ ἀναμιλλίδικα, καὶ αὐγοτάραχον ἔχει, μῆδια ἀστρίδια, χιβάδες, ἀκτένια⁴⁾).

Ζέρζελλα τῆς Νικαίας, καὶ τὰ μελίγλυκα ῥόγδια, Ἀπολλωνιάδος⁵⁾ ἰχθύες, καὶ τὰ ὀξύδια, καὶ τὰ ὑφάσματα τὰ μεταξένια Προύσης, καὶ θερμὰ τὰ ὕδατα, τίμια πράγματα.

Θαυμαστή καὶ ἡ Λῆμος, τῇ τῶν καρπῶν εὐφορία τε, καὶ διὰ τὸ χῶμα, τὸ θεῖον τῇ εὐρωστίᾳ τε, καὶ τοὺς λιμένας αὐτοῦς, μάλιστα δὲ τὰ θέρμα⁶⁾).

Ἡ Προικόννησος πάλιν, τὰ θαυμαστὰ μάρμαρα, καὶ ὁ Μαρμαρᾶς δέ, κολλιούς⁷⁾ τοὺς ἑξαιρέτους τε, ἔχει καὶ Τένεδος, πολὺν γλυκύτατον οἶνον, Ἀδραμύτι ἔλαιον, ἥδιστα πράγματα.

1) Ἀπῆλειψε τὸ πρότερον γεγραμμένον.

2) Τὸ τροπάριον τοῦτο προσετέθη ἔπειτα εἰς τὸ ἐναντι φύλλον· διὸ λείπ. X.

3) Ἐν X. διώρθ. τετράγωνον. Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ τοῦ τετραπλεύρου ὀβελίσκου τοῦ Θεοδωσίου, ὃν ἡ κοινὴ φήμη κατὰ τὸν Συναίου Κωνσταντῖνον ὀνομάζει Κολώναν Συμῶν τοῦ Στυλίτου (Κωνσταντινιάς παλαιὰ τε καὶ νεωτέρα, Κ) πόλις 1844³, σ. 64.

4) σιάκι κατὰ τὸν Βυζάντιον, ὁ σιάξ, ὁ ῥόμβος παρὰ τῶν ἀρχαίων λεγόμενος ἰχθύς. Δὲν γνωρίζω τί παθὼν ὁ ποιητὴς διέγραψεν ὄλωσ εἰς τὸν X τὸ σιάκι—ἰναμιλλίδικα, καὶ ἀντὶ τούτων ἔγραψε: τὴν θέσιν τοῦ τόπου ἀξιοθαύμαστον, βασιλικὴν τε ἰναμιλλίδικα λ. τουρκικὴ σημ. ἀμίλητα... Ὁ Δαπόντες σ. 246 τὰγγούρια τὰ τῆς Βλάχας, σ.257 στρεΐδια καὶ χτένια καὶ αὐγοτάραχο χιβάδες.

5) Ἀπολλωνιάδος ἰχθύες. Ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἀσκητισμοῦ ἀπεδείξαμεν ὅτι ἡ Ἀπολλωνιάς εἶναι ἡ νῦν Μπουροῦ λεγομένη λίμνη (σ. 99).

6) Προσετέθη ἔπειτα. λείπ. X. —7) Μαρμαρινοὶ κολοιοὶ Δ. 257.

Ἡ Μοιχόν <ν>ησος αὔθις, ἔχει καλὰ ὄκταπόδια¹⁾, ἔχει καὶ μεζέδες, Μυτιλήνη ἔλαιον παμπολύ, τὰ δὲ λεμόνια, καὶ τὸ μαστίχι ἢ Χίος²⁾ καὶ τὸ γιασουμόλαδον³⁾ ἄξια πρᾶγματα.

Ἡ ὀρνίθων καὶ γάλα, καὶ τὰ καλὰ ἅπαντα, φέρουσα ἢ Σάμος, καὶ οἶνον ἔχει μελίγλυκον⁴⁾, ἢ Πιάτμος ὅμως δέ, θαῦμα μοναστήριον ἔχει, ἐκκλησίαν Πίρος δὲ ἑκατοντάφυλον.

Θαυμαστά καὶ τὰ κίτρα, τῆς Ἀξῆς βέβαια, ἥδιστα ὡς ὄντα καὶ πλεῖστα, καὶ ὑπερθάυμαστα ἔχει, Ἀμοιργὸς δέ, τὴν ἐκκλησίαν ὠραίαν, καὶ ἢ Σαντορίνη δὲ οἶνον θαυμάσιον⁵⁾.

Θαυμαστά καὶ τῆς Σμύρνης, καρίδες καὶ τὸ σαπούνιον, αἱ σταφίδες σῦκ <κ>α, τὸ μέγα ἀλσιβέριον, πολλὰς δώρας πλουτεῖ, καὶ πανευφρόσυτον οἶνον, περισσὸν τὸ ἔλαιον, ἥδιστα πρᾶγματα⁶⁾.

Κάθισμα. Τὴν σοφίαν καὶ λόγον. ⁷⁾

Τῆς Ἀσίας ἀπάσης τὴν πλησιονήν, εὐτυχίαν τε πάντων τῶν ἀγαθῶν, οἱ πάντες θαυμάζουσι· θαυμαστὴ καὶ γὰρ πέφυκεν. Ἀμαζόνων ⁸⁾ τὰ τεῖχη, δεικνύει Ἀμάσεια, χάλκωμα Τοκατίον, ⁹⁾ εἰς τὸν κόσμον τὸ κρεῖττον ἀπίδια ἥδιστα, Ἐραπεζοῦς ἢ περίπυστος, τοποθεσία πεπλοῦτηγε, πάμπολλα χρυσᾶ ἀργυρᾶ, Κίουμυρσανᾶς¹⁰⁾ δὲ τὰ μαντέμια,¹¹⁾ καλὰ ὑφάσματα πάλιν, ἢ Περσία δεικνυσιν¹²⁾.

Ὅμοιον.

Τῆς Γκουρτζίας τὰ κάλλη τῶν γυναικῶν, εὐτυχίας τοῦ τόπου τὰς

1) νήσων τὰ μοσχοχτάποδα Λ. 257.

2) Χίος μαστίχη Δ. 254.

3) Ὁ κῆδ. γιουσαμόλαδον, γεσαμόλαδον X. γιασουμόλαδο Δ. 255.

4) μοσχάτο Σαμιάτικο Δ. 254.

5) Τὸ τροπάριον τοῦτο συνετάχθη ἔπειτα καὶ ὑπάρχει ἐν κώδ. X, σ. 312. ὁ Δ. σ. 255 ἔχει: τὰ κίτρα τὰ Χιώτικα καὶ τὰ Ἀξιώτικα (ἦτοι τὰ τῆς Νάξου).

6) Ἡ ῥαζακαῖς σταφίδες καὶ σῦκα τῆς Σμύρνης Δ. 254 καρίδες 257.

7) Καθίσματα δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὸν κανόνα τοῦ Δ α π ό ν τ ε.

8) Ἀμαζόνων.

9) Τοκάτ πόλις ἐξαιρετικὸς κατὰ τὸν Μελέτιον ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ παρὰ τὸν Σαρον. ἢ ποτε Εὐδοκιοῦπολις (Γεωγρ. σ. 480¹⁾). πλησίον τῆς Τοκάτ ἦν καὶ ἡ Κουκουσὸς κατὰ τινάς, ὅπου ἐξωρίσθη ὁ θεῖος Χρυσόστομος κατ' ἄλλους ὅμως εἰς τὰ σύνορα τῆς Καππαδοκίας.

10) Γκιουμούς—Χατζήκοι πόλις εἰς τὸ βιλαέτιον Σεβαστείας κειμένη καὶ ἔχουσα μεταλλεῖα ἀργυροῦχου μολύβδου (Γεωγρ. τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ Π. Κ ο ν τ ο γ ι ά ν η, Ἀθῆναι 1921, σ. 419. —11) ματέμια.

12) Τῆς Κίνας καὶ Περσίας ὑφάσματα Δ. 257.

περισσάς, 1) θαυμάζουσι· θαυμαστά γὰρ πέφυκε· τῶν δὲ Λαζῶν καὶ Τούρκων, ἢ γνώμη ἀτίθασος· ὄθεν ὡς θηρία, Κιλικία δὲ χώρα τὸν κρόκον τὸν ἄριστον, θαυμαστῶς ὑπὸ πάντων θαυμάζεται, 2) ὁ Εὐφράσσης Τίγρις τε, Ἀσίας εἰσὶ ποταμοί, τὸ Παγδάτι κάστρον ὑπερθαύμαστον, ἔχει δὲ καὶ ἔππους, τῶν ἐν κόσμῳ τοὺς κρείττονας.

Ἔδῃ δ'. Σὺ μου ἰσχὺς..

Ἴντι καλόν, ἤγουν Ἰνδία εὐφορος, ἢ μεγίστη, πλουσία καὶ μέλαινα, αὐτοφυῆ ἔχει γὰρ καρπούς, καὶ ζίχαρον πλείστην, μαργαριτάρια μέγιστα, πολύτιμα πετράδια 3), ἰοβόλους τε ὄφεις, ἀπιστίαν δὲ ἔχουσιν ἅπαντες.

Ἴσαυρες δέ, ἤγουν οἱ Καρμαίνιδες, πρόβατ' ἔχουν, πάμπολλα καὶ μέγιστα, τὸν δὲ καλὸν ἔχει παστουρμῶν, Καισάρεια 4) πάλιν, καὶ χαλία 5) εὐμορφα πράγματα. Ἄγκυρα δὲ αὐθις τὰ σα<λ>ιὰ τὰ ὠραῖα, 6) ἀλλατζίδες 7) δὲ ἔχει ἡ Μάγνησα (sic).

Κρητικὸν δέ, ἔλαιον 8) καὶ σαπούνιον, καὶ πάντα καὶ τυρία κάλλιστα, κουμανταρίαν Κύπρου 9) καὶ φιδέν, τῆς Κῶ καρπούζια, τὸν πλάτανον γλυκολέμονα, 10) τὰ φέσια Παρπαρίας 11) καὶ τὸ βούτυρον ταύτης, τῶν ἀνθρώπων οἱ πάντες θαυμάζουσιν.

φ. 396β. Λιβυή δέ, ἢ Ἀφρική ἔχει λέοντας, καὶ παρδάλεις, ἔχει καὶ ἑλέφαντας, στρουθοκαμήλους τε φοβερὰς, καὶ Αἰθιοπία, πτωχεῖαν ἔχει τῆς πίστεως· εἰσὶ γὰρ Νεστορίου, ἢ Ἐρυθρᾶ δὲ ἔχει, τὰ συνδέφια 12) θαλάσσια κάλλιστα.

Λίαν σαφῶς 13), Ἱερουσαλήμ τὰ μυστήρια, δεικνύει πάντα, τὰ κα-

1) Ἀπῆλειψε: εὐτυχίας τε τὰς παμπληθεῖς.

2) Ἀπῆλειψε: ὁ δὲ Ταῦρος τὸ ὄρος, ὡς μέγα ἐξαισίον, καλὸν κρόκον (οὗτω καὶ ἐν τῷ κειμένῳ)· θαυμαστῶς μόνη δίδωσιν X.

3) τὰ πετράδια Ἰνδίας Δ. 255.

4) καὶ παστουρμῶς Καισάρειας Δ.

5) χαλλεῖα. — 6) τὰ σαλιὰ τῆς Ἄγκυρας Δ. 255.

7) ἀλλατζίδες ὑφάσματα βαμβακερὰ λεπτά, τὰ ζαφεῖρια Δ.

8) ἢ ἐλιαῖς τῆς Κρήτης Δ. 255

9) κουμανταρία ἢ κυπριώτικη Δ. 254.

10) γλυκολαίμονο, λαιμόνια καὶ ἀνωτέρω. 11) Κώτικα... καρπούζια Δ. 255. Κῶς καὶ Βουσιτίνας ὁ πλάτανος Δ. 257.

12) Μπαρμαρίας τὰ φέσια Δ. 256. Βαρβαρία ἢ μεσόγειος παραλία τῆς Ἀφρικής (Μελετ. Γεωγρ. 583⁴).

13) καὶ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης σεδέφια Δ. 257ί

14) καλῶς X.

λά τῆς πίστεως, τοὺς ἀλλατζίδες ἢ Δαμασκός, καὶ μετάξι ἄλλα, ὁμοίως Ἀραβία ἅπασα, καβὲν καὶ τὸ Γεμένι, 1) ἢ εὐδαίμων Ἀραβία, μπαχαρικά καὶ ἡ Μέκκα τὸ βάλαμον. 2)

Μισῆρι δέ, ἦγουν ἡ πάλαι Αἴγυπτος, ἔχει Νεῖλον, ἔχει ὄζι πάγκαλον, καὶ ἐν λουτρὸν ἔχει θαναμαστόν, καὶ τὰς πυραμίδας, ψαθία ἔχει τε κάλλιστα, ἀνθρώπων ἔχει πλῆθος, καὶ κουμάδες τε πλείστους, τῶν ἀνθρώπων ἄταντες θαναμάζουσιν.

Ῥδὴ ε'. Ἴνα τί με ἀπόσω.

Νεῖλου δὲ ἀποβάντες, ἐπὶ τὴν Ἰσπανίαν ἦν διαπλεύσωμεν, 3) βασιλείαν πρώτην, τῶν Λατίνων πλουσίαν ὑπάρχουσιν· ἔχει γὰρ σιβύλλια, 4) καθαρὸν πολὺ ἀσῆμι, κατ' ἀλήθειαν ἄξιον θέαμα.

Νήματα τῆς Μεσσήνας, τὰ μεταξωτά, φημί ἐκείνα τὰ πάμπολλα, καὶ τὰ τῆς Φιορέντζας, καὶ τῆς Γέν(ν)οβας δὲ καὶ τῆς Μόνεγας, καὶ τοποθεσία, Νεαπόλεως, καὶ τὸ πλῆθος, θαναμάσια τε καὶ ἄδόμενα.

Ξένον θαῦμα τῶν πάντων, μόνη Βενετία κατ' ἔμπροσθεν φαίνεται, πῶς καὶ πλημμυρεῖται, καὶ χερσοῦται τῇ θαλάσῃ ἐκάστοτε, τὴν θηριακὴν τε 5) καὶ τὰ πάντα ἀριστοτεχνεῖται 6), καὶ θαναμάσια φλωρία ἐργάζεται.

Ξένους ἔτι φιλεῖ, καὶ ἡ Βενετία καλῶτατα πάντοτε· ἔχει γὰρ σαρδέλλας, τὰς νοστήμους ἐκείνας καὶ μάλιστα, τὸ πιαζεντί 7) τυρίον, καὶ πρὸς πόλεμον τοὺς Δαλιμάτας, τοὺς ἀνδρείους ἐκείνους ὡς γίγαντας.

Ξένα τὰ Βεν<ν>ετίας, ἢ λῆψις πλημμύρας 8) θαλάσσης ἐκάστοτε, εὐτυχία σίτου, καὶ τὸ ὄζι καλόν τε καὶ πάμπολυ, καὶ ἡ πάνυ πιάτσα,

1) ὁ καφὸς τοῦ Γεμενίου Δ. 256.

2) ὁ μάλσαμος Μέκκας Δ. 255.

3) ἀπῆλειψε : διοδεύσωμεν.

4) Οὗτος καὶ Χ. ἀλλ' εἶτα ἐν σ. 346 τοῦ Χ. ἔγραψεν ὧδε: ἔχει δὲ καὶ οἶνον, καὶ ὄζολι, τίμια καὶ πλείστα, καὶ μέλι ἀπαλὸν ὡς μετάξιον. Ἐνταῦθα προσέθηκε καὶ τὸ ἐπόμενον τροπάριον.

5) θηριακὴ βενετικὴ Δ. 255.

6) ἀπῆλειψε: λεπτοτεχνεῖται.

7) τὸ πιαζεντί τῆς Βενετίας Δ. ὁ Κύριλλος προσέθηκε τυρίον, ὡς γνωρίσας αὐτὸ ἐκ τοῦ πλησίον, ἄλλως δι' ἡμᾶς νῦν θὰ ἦτο ἀκατανόητος ἡ λέξις (εἶδος φέτας τοῦ Πιρνασσῶ). τὰ τῆς Βενετίας δὲ ἐσπούδασε καλῶς ὡς ἐκεῖ ἐν ἔτος διατρίψας· διὸ ἐπιφέρει καὶ τρίτον τροπάριον, ὅπερ συνέταξεν ἔπειτα καὶ ὑπάρχει ἐν τοῖς συμπληρώμασι τοῦ Χ.

8) λῆψις πλημμύρα.

καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ σάν Μάρκου ¹⁾, ὁ ταρσανᾶς καὶ τὰ [τῶ] ὄντι τζικίνια ²⁾.

Οἱ θιλυμάσιοι πάλιν, Γερμανοὶ οἱ λεγόμενοι Νέμιτζοι, ἐγκωμιαζέσθων, διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν τὴν λεπτότητα, ὡσπερ οἱ Φραντζέζοι, διὰ μπακαλάρον καὶ ἀντζόγες ³⁾, καὶ ἠδίστην τὴν κάππαρην ⁴⁾.

Ὁ πολυόλβος τόπος, Γερμανίας ὁ ἐξάγων ὑδράργυρον, σίδηρα ποικίλα, λεπτοτεχνεῖ τὰ πάντα καὶ μάλιστα, τὰ καλὰ χρυστάλλια, περιέχει δὲ Βοεμίαν, Οὐγγαρίαν καὶ ἄλλας εὐδαίμονας ⁵⁾.

Ὁ ναὸς τοῦ σάν Πέτρου, ⁶⁾ ὁ πολύκλειτος ἐν Ῥώμῃ, ὄντως καὶ ἄρρητος, καὶ ἡ στόφαις Φραντζας, τὰ ἠδόμενα πᾶσιν ὡς ἐνδοξα, καὶ τῆς Μαρσιλίας, τὰ σορόπια τὰ ἠδέα, τὰ καὶ μάκαρες ποθοῦσιν ὡς γέγραπται.

Πραγματεῖται τῶν Βέλγων, τῶν Ὀλλανδέζων φημί Φιαμένκων τε, καὶ ἡ τζόχαις τούτων, καθαρότης καὶ ἀπλότης θαυμάζονται, καὶ ὁ τύπος πάλιν, ἀμεμπτος ὁ τῶν βιβλίων, καὶ καράβια ἔχουσιν ἄριστα ⁷⁾.

ᾠδὴ 5'. Ἰλάσθητί μοι Σωτήρ.

Ῥωμαλεότητα ⁸⁾ δὲ, Ἑγγλέζων καὶ σταθερότητα, καὶ τὰ καράβια, μπαροῦτι καὶ ναῦτας τε, ὥρας καὶ καθρέπτας τε, ζάχαρην καὶ χύρτην ⁹⁾, καὶ τὴν τζόχαν πάντες φρίττουσιν ¹⁰⁾.

Σβετζέδων τὸ ἀπηνές, τῆς γνώμης ἐστὶ καὶ γνώριμον, ξύλα δὲ καὶ στου ρ[π]ί, καὶ πίσσαν καὶ κάνναβον, πλουσία ἢ Σβέτζια ¹¹⁾, ἀπερ ναυσιπύροις, ἀναγκαῖα πᾶσι δείκνυται.

Τοῦ Λανιμάρκα ἐστὶ, πολλὰ καλὰ ἡ εὐγένεια, καὶ ἡ τοποθεσία δέ.

1) σάν Μάρκου τῆς Βενετίας τὸ καμπαναριὸ Δ. 258.

2) Τὰ τῆς Βενετίας χρυσᾶ δουκάτα «τὰ νῦν ὀνομαζόμενα τζικίνια» Κοραῆς "Ἄτακτα I, σ. 107.

3) τριαντάφυλλα Φραντζας καὶ ἀντζόγαις Δ. 255. αἱ παστωμένοι σαρδέλλαι.

4) Ἐντὶ τῶν τελευταίων ὑπεσημειώσατο ἔπειτα κάτωθεν : διὰ τζόχαις θαυμασίαις, καὶ θαυμάσια χρυσοῦφρανα.

5) Καὶ τὸ τροπάριον τοῦτο εἰς τὰ συμπληρωματικά τοῦ κώδ. X. σ. 346., ὁτως καὶ τὸ ἀκόλουθον.

6) τοῦ Πέτρου ὁ ναὸς ὁ ἐν τῇ Ῥώμῃ Δ. 258.

7) Εἰς τὴν σειρὰν ἔχει : καὶ τοῖς πᾶσι τὰ πάντα θαυμάσιοι.

8) Ῥωμαλαιότης.

9) Ἀπύλειψ : στάμπαν τύπον.

10) Τοῦτο εἶναι ἀντιγραφὴ τοῦ Δ. Ἑγγλέζικη ζάχαρι καὶ στάμπα, μπαροῦτι καὶ αὐτῆς δὲ καὶ ναῦς, καὶ ὥρα καθρέπτης δέ... σ. 255-

11) Σβέτζια ἢ Σουηδία.

ἢ τούτου εὐφρόσυνος ¹⁾ ἐκφύει δὲ ἤλεκτρον, πάμπολυ λαμπρὸν τε, τὸ ποθούμενον τοῖς ἅπασιν.

Ἐπέρεται καὶ παντός, τζόχα ἢ Λιψιάνικη, ἐτέρου τόπου πολὺ ἀρίστη γὰρ πέφυκε, τῶν δὲ Προουσιάνων τε, ἢ ὄψιμαλέτης παρὰ πᾶσιν ἔστι γνώριμος.

Κοντάκιον. Ἡ παρθένος σήμερον.

Ἄπ' ἐντεῦθεν ἄραντες, ἴωμεν εἰς τὴν Κίνα, βασιλείαν πέλουσαν, ὀθωμανικὴν ἑλληνικὴν τε· αὕτη δὲ, ἔχει πλῆθος ὅσον αἱ ἄλλαι, ἅπασαι, βασιλεῖαι καὶ τὸν Φεισῶν ²⁾ δ' ἔχει, τζάϊ φαρφουρί ³⁾ καὶ πλοῦτον, πλουτεῖ ὡς ἄλλη οὐδεμία πάντοτε.

Ὁ οἶκος. Τὴν Ἐδέμ Βηθλεέμ. ⁴⁾

Τὴν καλὴν Μοσχοβίαν ἅπαντες, δεῦτε ἴδωμεν, ὅτι τερατὴν μεγίστην πέφυκε. Δεῦτε ἴδωμεν τοὺς τῆς Μοσχοβίας στρατιώτας ἀηττήτους, ἐκεῖθεν γεννᾶται νίκη ἀήττητος, ⁵⁾ θαλάσσης καὶ γῆς ἀπάσης· ἐκεῖ γεννῶνται γούν<ν>αις πολύταις, ⁶⁾ ἀφιόνι κηρί βούτυρον, πλεῖστα τ' ἄλλα κάλλιστα· ἐκεῖ Παρθένου ἢ θεῖα εἰκὼν τοῦ Λουκά, Πετζέροσκης μέγιστον κάστρον, ὁμοῦ καὶ μέγιστον μοναστήριον ⁷⁾, καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖ εὐσέβεια· διὰ τοῦτο Λαχίαν καὶ Ταταρίας δύο ὑπέταξε, καὶ πλουτεῖ ὡς ἄλλη, οὐδεμία πάντοτε.

Ἐδὴ ζ'. Θεοῦ συγκατάβασιν.

Φαιδρὰ καὶ ὑπερπλοῦτος, Λαχία πᾶσιν ἢ Μπογδανία ⁸⁾ δοκεῖ, ὅτι πάμπολυν οἶνον, καὶ πάμπολλα φέρει βούτυρα μέλι(τ)α, ⁹⁾ βόας παχίας, ἐκεῖνας τὰς βοῦτικας, ¹⁰⁾ σῖτον ἄλλας, ἡδέα ¹¹⁾ μῆλα καὶ πρόβατα.

1) εὐφρόσυνος. ἄνωθεν καὶ Χ. ἐν τῷ κειμένῳ ὑπερλαμπρὸς.

2) καὶ τὸν Φεισῶν Χ. ὁ κῶδ. ἢ Φυσῶν δ' ἔχει. ἀλλ' ὁ Φεισῶν εἶναι ποταμὸς τῶν Ἰνδιῶν, ῥέων ἐκ τῆς Ταταρίας κατὰ τὸν Μελέτιον (σ. 544).

3) Ἰνδίας... τὰ φαρφούρια, τὰ τζάγια Δ. 255.

4) Παρὰ Δ. οὐ.ε Κοντάκιον, οὕτε οἶκος ὑπάρχει.

5) ἀπροσμάχητος Χ.

6) γούνες μοσχοβίτικες Δ. 256.

7) ἀπῆλειψε: θεῖα μονή.

8) Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, μελισσῶν τὸ πολύγονον Δ. 256.

9) Δάντζικας (Danzig) βοῦτικαὶς δὲ καὶ Βλαχοπογδανίας Δ. 254. ἢ ὡστικὴ βότκα, εἶδος ἄκαρης.

10) ἡδεῖα.

11) μῆλα τὰ Μπογδάνικα Δ. 254.

φ. 377α. Χαρίεσσα πέφυκε, καὶ ἡ Βλαχία ὁμοία ἀνθρωπε, τῇ καλῇ Διὰ καὶ κίτταβίλλια ¹⁾ ἔχει πολλὰ καὶ καλά, ²⁾ καὶ ἀπὸ ἐντεῦθεν ὄξει, μέγα: ὁ Λαῦν<ν>αβίς, ἐπαινετὸς δὲ ἔστι διὰ χαβιάρι³⁾, καὶ μουροῦν<ν>αν ⁴⁾ καλήν.

Ψεκίδας χαρίτων σοι, πολλὰς δρῶμεν Ἀδριανούπολις: μέσον γὰρ ὕδατων, τριῶν ἀναπαύη, καὶ μέγα τζαμί, καὶ τὴν ἀρίζηλον ἔχεις μητρόπολιν, τὸ θαυμασίον τὸ τσαρσί, καὶ τὴν σκουριζίναν καλήν.

ἜΩ Θράκης τὸ καύχημα, Οὐζοῦν κρουπρού, ἤγουν μεγίστη γέφυρα, τὸ ἀμίμητον ἔργον, εἶτα βαδίζομεν, Αἶνον εἰς τὴν καλήν, ⁵⁾ ἐνθα λικουρίνοι, μεξέδες οἱ ἀριστοί, οἶνος πολὺς καὶ καλός, καὶ αὐγοτάραχον κάλλιστον.

ἜΩ δὴ ἡ. Ἑπταπλασίως κάμινον.

ἜΩ Γεν<ν>τζε τουτούνιον⁶⁾, καὶ σὺ πάσης τὸ στήριγμα ⁷⁾, τῆς Μικεδονίας, Θεσσαλονίκης ἐντιμε⁸⁾, Σερρών τὰ βαμπάκια ⁹⁾, καὶ τῆς Βερροίας μόνης καλά, λέντια¹⁰⁾ σαφῶς, καὶ τοῦ Ὀλύμπου τὸ ὄρος, μοναὶ τῶν Μετεώρων, Βοδενῶν τὰ πελόνια¹¹⁾, λαοὶ ὑπερυψοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Δεῦτε προθύμως ἅπαντες, εἰς τὸ Ὅρος τὸ ἅγιον¹²⁾, κἂν γῦν πορευθῶμεν, καὶ ἀγνώως κατίδωμεν, μοναστήρια εἴκοσι, πεφυλαγμένα ταῦτα θεῶ, ἐνθα τῆς ζωῆς αὐτὸ, τὸ πανάγιον ξύλον,¹³⁾ ἁγίων ἐνθα πλεῖστα, ἱερὰ λείψανά τε, τιμώμενα τοῖς πᾶσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἡ παμφαῆς καὶ πάντιμος, θεία Λαύρα αἰνεῖσθω μοι, Λαύρα ἡ ἀρίστη, ἡ τερπνὴ κα πάγκαλος, τοῦ ὄρους τοῦ Ἄθωνος, τὸ ἐγκαλλώπισμα καὶ κρηπίς, κτίσμα τοῦ πατρός, ἁγίου Ἀθανασίου, ἦν πάντες εὐφημοῦσιν, χριστιανοὶ ἀνυμνοῦσι, καὶ ὑπερυψοῦσιν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

1) Βλαχιάς τὰ κοσκαβάλια Δ. 255.

2) ἀπῆλειψε: ἄν καὶ ἐλάττων πολὺ τὰ πάντα δοκῆ.

3) χαβιάρι Βιδηνήσιο Δ. 255.

4) μουρούνας Δούναβι Δ. 255.

5) τῆς Αἶνου τὰ ψάρια Δ. 255.

6) τουτούνιον, κηπὸς τῶν Γεντισῶν τῆς Ξάνθης ἐξαιρετος, ἀρωματώδης.

7) Ὁ ἔπαινος X.—8) Ἐνταῦθα πόντος λείπει ἡ λέξις Δημήτρε.

9) Δ. 256.

10) καὶ τῆς Βερροίας τὰ προσόψια Δ. 256.

11) ἀπῆλειψε: τοῦ Ἄθωνος τοῦ ὄρους, μοναστήρια θεῖα. Τὸ Μετέωρα ἐκεῖνα μοναστήρια Δ. 258. πελόνια Βώδινα Δ. 255.

12) Ὀλύμπου ὄρος καὶ Ἄθωνος Δ. 257.

13) Ξηροποτάμου τὸ ξύλον τὸ τίμιον Δ. 257.

Κόσμου παντός οἱ ἄνθρωποι, τῆς Σκοπέλου τὸν ἥδιον¹⁾, καὶ τῆς Σαντορίνης, οἶνον ἐκθειάζουσι, σὺν τούτῳ γεγαίρουσι, τὸν τῆς Λαρίσης σῖτον καλόν, καὶ τὰ πογάσα²⁾, τὰ θαυμαστὰ τοῦ Τορνόβου, τὰ χέλια Ἰωαννίνων³⁾, γκιούλια⁴⁾ τ' ἐπαινοῦσι, τὰ κάλλιστα δοκοῦντα, εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους.

Ἐπεὶ ἐπαίνους ἅπαντας, οἱ Κορφοὶ οἱ ἀμάχητοι· ἔχουσι γὰρ τρία, κάστρα ὑπερδύναμα, δυνάμει τοῦ πρίγγιπος, ἀριστοκρατίας τῶν Ἐν<ν>ετῶν, καὶ τὸ θαυμαστὸν, πολὺ ἔλαιον⁵⁾· μᾶλλον, Σπυρίδωνα τὸν μέγαν φύλακα, ὡσπερ ζῶντα⁶⁾, ὃν ὑμολογοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἦδὴ θ'. Ἐφριξε πᾶσα ἀκοή.

Ῥύεται πᾶσαν τὴν ψυχὴν, ἀθυμίας καὶ θλίψεως πάντοτε, τερπιὴ ἢ Ζάκυνθος, ταῖς ἐκκλησίαις τῆ εὐφροσύνης· εἰ δὲ σταφίδας τὰς λεπτάς, ⁷⁾ ἐμβάλης τῆ χύτρα σου, καὶ πίης κάλλιστον ταύτης οἶνον, εὐθυμήσεις ὡς κάλλιστα.

Ἴνα σοὶ δεῖξω ἔμφανῶς, ἓνα τόπον περιέχοντα ἅπαντα, ἄνθρωπε πρόσεχε, Μωρέας ἐστὶν ὄντως ὁ πάμπορος· βρύη γὰρ σῖτα καὶ κρασὰ (sic), πρόβατα μέλιτ[τ]α, βούτυρα ἔλαια⁸⁾ καὶ μετάξι, καὶ πρινοκοῦκι⁹⁾ τὸ περιδοξον.¹⁰⁾

Λήψεται¹¹⁾ πλείστην χαρμυρὴν, ἐκ τοῦ μέλιτος Ἀθήνας¹²⁾ ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲ εἰς Εὐριπον, καλῶς ὑπάγη, φάγη καρύδια, καὶ τὰ σουζούκια καλά,¹³⁾ πίη τε μέλινα οἶνον, τὸν νόστιμον¹⁴⁾, τότε ἴδοι, ὅτι ζεῦκι καλὸν ἔκαμεν.¹⁵⁾

Δέλοιτε κόσμου τοῦ παντός, ἕως ἄδε τῶν καλῶν περιέργεια, ὅσα

1) κρασί σκοπελίτικο Δ. 254.

2) πογάσα: —3] χέλια Γιαννιώτικα Δ. 257.

4) γκιουλοσι κῶδ. εἶδος ῥόδου. —5] λάδι τὸ Κορφιάτικο Δ. 256.

6) φύλακα ὡσπερ, ζῶντα X. κατὰ διόρθ. ἀντὶ τοῦ φυλακάτορα.

7) σταφίδες Ζακυνθήσιαις Δ.

8) περιδοξον, ἀνωθεν τὸ κειμ. καὶ ὁ X. ἔχει ἄριστον. τὸ πρινοκοῦκι τὸ Μωραίτικο Δ. 256.

9) Πρινοκοῦκι.

10] Ἀπῆλειψε: πάμπολα.

11) λείψεται. 12) τὸ μέλι Ἀθήνας καὶ Σπανίας Δ. 256.

13) σουζούκι τὸ Γριππιώτικο Δ. 256.

14) ἀνωθεν, τὸν κάλλιστον.

15) ὅτι οὗτος λίαν εὐθύμησεν X.

ἠκούσαμεν, καὶ ὅσα εἶδομεν ἀληθεύοντες· τῶν θείων νῦν ἰδοῦ, πατέρων ἁγίων τε, λείψανα λέγομεν, προσκυνοῦντες, ἅπερ σῶα τυγχάνουσιν.

Ὁ Ἀδελφότης ἐστὶν Ἰσπανίας Καμπανία τῇ πόλει τε, 1) ἐν Βενετία δέ, εἰσὶν ὁ Σάββας καὶ ὁ Νικόλαος 2), καὶ Ἀθανάσιος ὁμοῦ, οἱ τρεῖς παμμέγιστοι, ὁ Σπυριδων ὡς ζῶν, ἐν Κορφοῖς τε, καὶ ἐν Πάτμῳ Χριστόδουλος. 3)

ὑπὸ τῶν πάντων εὐσεβῶν, Εὐφημία ἐν τῇ πόλει γινώσκεται, σῶα πανεύφημος, ἐν τῷ Κιέβῳ δὲ Βαρβύρα φαίνεται, θαυματοργοῦσα τὰ πολλά, ὀλόκληρος ἔνεστι, κεφαλῆς ἄνωθεν, δεξιᾶς τε τῆς χειρὸς ἢ πανέδοξος.

Ἡ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως χρῆσις εἰς κοσμικὰ θέματα, παρωδίας καὶ σατύρας.

Μετὰ τὸν κανόνα ἔπονται 4 ἐπιγράμματα εἰς τὸν Ἰερολόης *Πορφύριον*, τὸν Ἀδριανουπόλεως *Νικηφόρον* καὶ τὸν πατριάρχην *Νεόφυτον* (φ. 397α—398α), ὧν ἐν τέλει τὸ σημείωμα:

«Ὁ ὅπασθεν κανῶν καὶ οὗτοι πάντες οἱ σίχοι ἐποιήθησαν παρ' ἐμοῦ Κυρίλλου τοῦ εὐτελοῦς προηγουμένου τῆς μεγίστης Λαύρας, καὶ ἀμφοτέροις τοῖς ἀρχιερεῦσιν εὐλαβῶς ἀφιερῶθησαν, διατρίβοντος ἐμοῦ ἐν τῷ Τζιλτικίῳ τῆς Θράκης, ἐν ἔτει αψοε'.»

Ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς παραβολῆς τοῦ κανόνος τούτου πρὸς τὸν παρεμφερῆ τοῦ *Δαπόντε* ὅστις συνημολογήθη πρὸς τὸ Ἀνοίξω τὸ στόμα μου, ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ Κύριλλος εἶχε πρὸ αὐτοῦ τοῦτον καὶ ἀπεμμήθη αὐτὸν ἐν πολλοῖς, ἐπηύξησεν ὅμως ἱκανῶς τὰ ὀνομαζόμενα εἶδη τοῦ *Δαπόντε*, καὶ ἐὰν ταῦτα ἀναβιβάζη οὗτος εἰς 250, 4) τὰ τοῦ Κυρίλλου ἀσφαλῶς εἶναι, ὅπως καὶ τὰ τροπάρια, σχεδὸν διπλάσια. 5) ἀλλ' ὁμολογου-

1) ἐν Χ ἀπῆλειψε καὶ ἔγραψε: Καστελάνι ὡς λέγουσιν.

2) Σάββας καὶ ὁ Ἐλεήμων Χ. ἀπῆλείφθη Νικόλαος.

3) Ἐν σ. 316 Χ. διεγράφησαν τὰ ἔξη τροπάρια:

Ὁ Ἀδελφότης ἐστὶν Ἰσπανίας Καστελάνη, ὡς λέγουσι, καὶ ἐν τῇ Βάρη δέ, τῆς Ἀτουλλίας μέγας Νικόλαος, Ἰαννουαρίου δὲ ἐστὶ, τοῦ ἱερομάρτυρος, κἀρα πανσέβαστος, ἐν Νεαπόλει τοῖς πᾶσι φημίζεται.

Ὁ Ἐλεήμων ὁ κλεινός, Ἀθανάσιος ὁ Σάββας οἱ μέγιστοι, ἐν Βενετία μὲν, ταῦτα ἡμίσω διαγινώσκοντι, τοῖς βουλομένοις ἑνορᾶν, τοῦ ἔτους εἰσὶ τὰς τε, τοῦ Ἰσιδώρου δέ, ὅλον σῶον, ἀφανεὲς διαγινώσκεται.

4) Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 260.

5) Ὁ Ζαβίρις γράφει «συνέγραψεν ὁ Κύριλλος περὶ τῶν ἐν διαφόροις τόποις εὐρισκομένων πραγμάτων ἡγουν ὑφασμάτων καρπῶν, Ν. Ἑλλάς σ. 401,

μένως δὲν κατώρθωσε νὰ μιμηθῆ κατὰ πάντα τὸ πρότυπον. Ὁ Κυρίλλος παρὰ τοὺς συμπαρομαρτοῦντας καὶ τῷ Δαπόντε πλεονασμικῶς ἰδίως τοῦ τὲ καὶ δὲ (καὶ ὄτου οὐδαμῶς χρειάζονται, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εὐρυθυμίας τοῦ σίχου τιθέμενα); καθίσταται προσκορῆς διὰ τὴν ἐπανάληψιν καὶ χρῆσιν λέξεων ὅπως περιττῶν καὶ ποιητικῆ ἀδεία μόνον κειμένων. Ἀλλὰ τὸ πρῶγμα τοῦτο, ὡς φαίνεται, εἶναι κοινὸν εἰς τοὺς τοιοῦτους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ποιητὰς.

Ἡδὴ ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν βραχέ' ἅττα καὶ διὰ τὴν τῆς ἐκκλησιολογίας χρῆσιν εἰς τοιαῦτα θέματα. Ὁ ἁγιορείτης Νικόδημος, ἀέγγωνου, αὐστηρῶς ψέγει τὸ τοιοῦτον, καὶ δὲν θέλει τὴν οὐραϊαν Μοῦσαν, κατεργουμένην εἰς τοιαῦτα ταπεινά στρώματα· ἀλλὰ τὸ κακόν, ἐὰν θεωρηθῆ τοιοῦτον, εἶναι παλαιότερον. Ἀπὸ τῶν βυζ. χρῶσιν ἤδη αὐτὸς ὁ ἕπατος τῶν φιλοσόφων, Μιχαήλ ὁ Ψελλός, ἔγραψεν εἰς κανόνα σάτυραν δεινὴν κατὰ τοῦ οἰνόφυλτος ἡγουμένου τῆς τοῦ Συγκέλλου μονῆς *Ἰακώβου*. Τούτου τὸ πρῶτον τροπάριον μεθ' ἱκανῆς χάριτος καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἠνθιδὸν καὶ ὁ τοῦ Κυρίλλου εἰρμὸς πεποιημένον, ἦτο πρὸς τὸ Ἀρματηλάτην Φαράω, ἔχει ὧδε :

Μέθοι καὶ πότοι καὶ χοροὶ Ἰάκωβε, ἡ σὴ πανήγυρις, καὶ σὺν πότῳ κρότοι, καὶ τροφαὶ καὶ χάριτες, ὀρχίσματα καὶ κύμβολα, καὶ βοτρύων ἐκθλίψεις, καὶ ὀίγες ληνοβατούμεναι, καὶ κοιλίας πίθων πληρούμεναι¹⁾.

Βεβαίως τοιαύτην ἀσεβῆ παρωδίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἔμνων δὲν βλέπομεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους²⁾. Οὗτοι ἄλλας χρήσεις παρονομάζουσιν τούτων. *Ματθαῖος Μυρέων* ἐπίσκοπος, ὁ *Πωγωνιανίτης*, κατεσκεύασε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος κατὰ Λατίνων κανόνα, περὶ τοῦ αἵτιου τοῦ σχίσματος καὶ τῶν διαφορῶν πρὸς τοὺς Γραικοὺς, πρὸς τὸ Ὑγράν διοδεύσας ὡσεὶ ξηρῶν³⁾. *Ἀθανάσιος* ἱερεὺς ὁ

1) Παρὰ Σάθα Μεσ. βιβλιοθ. τόμ. Ε' (Παρίσιοι) σ. 177. Ὑπάρχουσι δυσσευῶς τινα τροπάρια, ἰδίως τῆς γ' ᾠδῆς τὸ α' ὑπερβαίνοντα τὸ μέτριον εἰς τὴν βωμολοχίαν (βλ. προλεγ. σ. 15—1η').

2) Ἦκουσα ὄμι περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος συνετάχθη ὑπὸ Ἁγιορείτου—ὡς Κυρίλλου τοῦ Κουτλουμουσιανοῦ— ἡ ἁκὸλθία τοῦ Κρασσοπατέρα Ἐφσσοφ Σεραγιώτου, μεμονωμένα ὅμως τροπάρια αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἐν χειρογράφῳ τινὶ συλλογῇ.

3) Οὗτος βεβαίως ἐμιμήθη τὴν Ἰωάννην Ζωναράν, οὗανος ὑπάρχει ἐν χειρογράφῳ «Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον κατὰ πασῶν τῶν αἰρέσεων» Λαυρ. Α 31 τ'γ—τ'θ'. Τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ματθαίου Μυρέων κανόνα ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Μ. Γεδεών ἐν Μνημείοις μεσαιων. ἑλλην. ποιήσεως,

Ἀμβρακιώτης συνηγορολόγησεν ὡς κατακλεῖδα ῥησίδιον τοῦ Πάτερ ἡμῶν εἰς διάλογον ἐκ 10 ἐξαστίχων ἀπαρτιζόμενον, ἐν ᾧ—εἰσάγεται ὁ πῖπας ὡς ἀποθανῶν—καὶ πατάσσω δὲν ἠνοίγετο ἡ πύλη τῆς βασιλείας [τῶν οὐρανῶν] ὁ δὲ Πέτρος ἔσωθεν δυσχεραίνων ἀπεκρίνατο ἀρνητικῶς¹⁾

Ἄνοιξόν μοι τὰς πύλας, Πέτρε, τῷ σῷ πάπα,
ὄν ὁ Χριστὸς καὶ ὑπὲρ σὲ ἡγάπα...
Δράμετε ἅγιοι μετὰ ψαλμῶν
ἐγὼ γὰρ εἰμί, ὃν λέγετε, *Πάτερ ἡμῶν*.

Ἄλλ' ὁ Πέτρος πάντα τὰ τοῦ πάπα ἀποκρούσας ἐπιχειρήματα καὶ κρατῶν ἐρμητικῶς τὴν θύραν κλειστὴν ἐπιλέγει :

Παντὸς γὰρ ἥψω πράγματος κακοῦ καὶ τολμηροῦ
ὡς οὐδέποτε εἶπειν Χριστῷ *ῥῥασαί με ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*.²⁾

Εὐθύμιος προηγούμενος Λαυριώτης, ὁ Μακεδῶν, σύγχρονος καὶ ὁμότροπος τοῦ Κυρίλλου συνεπλήρωσε διαπλατύννας τὸν Διάλογον τοῦτον, ὡς δεινὸς παπομάχος.³⁾

Τοῦ Πάτερ ἡμῶν ἔτι χειρὸν ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τινος ἀνωνύμου εἰς σχελιασμόν κατὰ τῆς θείας προνοίας, ἐν μορφῇ ποιητικῆ λίαν περιέργῃ. Εἶναι στίχοι 23 δεκαπεντασύλλαβοι, οἵτινες ἀρχόμενοι ἐκ τοῦ Πάτερ τελευτῶσι εἰς λέξιν τοῦ Πάτερ ἡμῶν ἢ φράσιν. Εὐρίσκεται τὸ ποίημα τοῦτο εἰς τὸν κώδ. Λάυρας Λ 31 ἐν σ. υκθ', γεγραμμένον χειρὶ τοῦ Κυρίλλου καὶ ἔχει ὧδε:⁴⁾

Ἀθῆναι 1879, ἀπόστ. τοῦ Α' τόμ. τοῦ Παρνασοῦ, σ. 26—8. ἀλλ' ἐν τῷ εἰρημένῳ λαυριωτικῷ κώδικι, ἀκολουθεῖ μετὰ τὸν τοῦ Ζωναρα ὁ κανὼν οὗτος ἐπιγραφόμενος «Τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων Νεκταρίου περὶ τῶν ἀρχῆθεν αἰτιῶν τοῦ σχίσματος τῶν Ἱταλῶν ἐν σχήματι κανόνος καὶ καθισμάτων». Ὁ δὲ ἐπόμενος φέρει τὸ τοῦ Μυρέων ὄνομα: «Ἐτερος κανὼν κατὰ Λατίνων καὶ κατὰ πασῶν τῶν αἰρέσεων πονηθεῖς Ματθαίῳ τῷ ταπεινῷ μητροπολίτῃ Μυρέων» πρὸς τὸ Ἀρματηλίτην Φαραῶ σ. υθ'—υκα'. Μετὰ τὴν φθὴν ὑπάρχουσι 16 τροπάρια διὰ τὰς λοιπὰς αἰρέσεις ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀρείου καὶ ἐξῆς.

1) Βλέπ. ἄνωτ. καὶ τοὺς ἄλλους παπομάχους Λαυριώτας σ. 21—27.

2) Ἐδημοσιεύθη ἐκ τοῦ 50 κώδ. τῆς μονῆς Κωνσταμονίτου ἐν τῷ Ἀγιορειτικῷ Ἡμερολ. τόμ. Α', Ἀθῆναι 1927, σ. 97—100.

3) Ζῆτει αὐτὸν ἐν κώδ. Καυσοκαλυβίων 208 (Καλύβη Γενέσιον τῆς Θεοτόκου 2) σ. 220—39, καὶ ἐν Λαυρ. Λ 31 τὸν τοῦ Ἀθανασίου ἱερέως, (ὅστις ἐνταῦθα γράφεται Ἀμβράκιος) σ. υθ'—υκα'.

4) Οὐχὶ ἐκ τοῦ κώδικος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀνεκδότου καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Λάυρας τοῦ Χρυσόστομοῦ προηγουμένου Λαυριώτου, ἐξέδοτο τοῦτο, ὅπως καὶ πάσας τὰς ἐν αὐτῷ κακῶς ἀναγεγραμμένας σημειώσεις (ὡς

Πάτερ, σὺ μισεύεις ¹⁾ καὶ μαζύ σου παίρνεις ²⁾ τὸ **ἡμῶν**,
ἐναντίον τοῦ ὀρισμοῦ ἐκείνου, ὅπου εἶναι **ἐν τοῖς οὐρανοῖς**.
ἔδῶ πλέον ἔτελείωσες τὸ **ἀγιασθήτω**,
καὶ ἔκαμες πάντας νὰ βλασφημοῦν τὸ **ὄνομά σου**.
Σὺ ἔλεγες πρὸς τὰ καλὰ ³⁾ με ὄρεξιν τὸ **ἐλθέτω**,
προφασιζόμενος πῶς ἔχει ἀνάγκην **ἡ βασιλεία σου**.
καὶ ἡμεῖς βιαζόμενοι ἐλέγαμε ⁴⁾ **γεννηθήτω** ⁵⁾,
εἰ καὶ ἀσεβὲς καὶ σκληρὸν τὸ **θέλημά σου**.
θέλομεν ζήσῃ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς **ὡς ἐν οὐρανῶ**
ἀλλοίμονον ⁶⁾ δὲ τοῖς οὔσι **καὶ ἐπὶ τῆς γῆς**,
ὅτι ἀρπάζοντες ⁷⁾ σὺ **τὸν ἄριστον ἡμῶν**,
μένομεν πάντες εἰς τὸν κλαυθμὸν **τὸν ἐπιούσιον**.
Καὶ διὰ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸ ἐδικόν σου ⁸⁾ **δὸς ἡμῖν**,
μόλις ἔμεινε νὰ ἔχωμεν τὸ ζῆν **σήμερον**.
Καὶ μ' ὄλον ὅπου ἔφωνάζαμεν ⁹⁾ **καὶ ἄφες ἡμῖν**,
δὲν εὐσπλαχνίσθης ¹⁰⁾ ποτὲ εἰς **τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν**.
Ποῦ τὸ λοιπὸν σὺ λέγεις **ὡς καὶ ἡμεῖς**,
χωρὶς νὰ ψευσθῆς εἰς τὸ **ἀφίεμεν** ;
ὅπου ποτὲ δὲν ἐσυγχώρησες ¹¹⁾ **τοῖς ὀφειλέταις**,
ὡς οὕτως μεθ' ὄρκου λέγει πᾶς ἐξ **ἡμῶν**.
Λοιπὸν, δεόμεθά σου, ἅγιε θεέ, **μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς** ;
διὰ τὸ ἄπειρόν σου ἔλεος πλέον **εἰς πειρασμόν**,

ἀλλὰ τῆς τοιαύτης τυραννίας καὶ ἀσεβείας **ρῦσαι ἡμᾶς τοῦ πονηροῦ**.

Τις ὁ πονηρὸς καὶ βλάσφημος οὗτος σχετλιαστής, οὐκ οἶδαμεν. ὁ κῶδιξ βεβαίως εἶναι χειρὶ τοῦ Κυρίλλου γεγραμμένος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ συντεταγμένος· διότι τῷ 1752 ἦν μαθητὴς, ὡς σημειοῦται, ἐν Σίφνῳ καὶ ὡς τοιοῦτος ἐκ περιεργίας μᾶλλον ἀντέγραψε τὸ ἀθεϊστικὸν τοῦτο συνονθύλευμα. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον (1756) ἐγράφη δημοτικὴ σάτυρα ἐν πολιτικοῖς στίχοις (ἐν ὄλῳ 3500) κατὰ τοῦ ἐν Ἀθῶν ὑπερορίου

ἀλλαχθὲ δ' ἐγράψαμεν ὁ Χρυσόστομος εἰσήγαγε τὴν ὀρθογραφίαν πανταχοῦ εἰς τὰς σημειώσεις), ὁ κ. Σ ω φ ὀ ν ι ο ς Ε ὐ σ τ ρ α τ ι ᾶ δ η ς ἐν Γρηγ. Παλαμᾶ, Α' 1917. σ. 461 (=Σ), ἐνθ' ἐσφαλμένως ἔχει ἡ παραπομπὴ φ. 217, διότι ὁ κῶδιξ ἔχει σελίδας ἡριθμημένας διὰ τῶν ψηφίων τοῦ ἑλλ. ἀλφαβήτου.

1) μισεύεις Σ. 2) πέρνεις. 3) καλὸν Σ. 4) ἐλέγομεν Σ. 5) γεννηθήτω.

6) ἀλίμονον 7) ἀρπάζοντας Σ. 8) ἰδικόν σου Σ.

9) ἐφωνάζαμεν Σ.

10) εὐσπλαχνίσθης Σ. — 11) ἐσυγχώρησας Σ.

ὄντος πατριάρχου *Κυρίλλου τοῦ Ε'*. Εὑρηται ἐν κώδικι 588 Βατοπεδίου, σ. 136-272. Τὸ ὄνομα τοῦ λιβελλογράφου ἀναγράφεται γραφωδῶς. Ὁ ἀνακαλύψας τὸ ποίημα ἄνθιμος ἱεροδ. *Βατοπεδινός*, ὁ ἀληστοῦ μνήμης διαπρεπὴς Ἁγιορείτης, ἀπέδωκεν αὐτὸ εἰς *Κριτίαν* τὸν Προυσαέα, καθηγητὴν τότε τῆς πατρ. Σχολῆς, ἀλλ' ὁ *Βασ. Γεωργιάδης*, ὁ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πρὸς Κύριον ἐκδημήσας οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ὁρθῶς ἀνεκάλυπεν ὡς συγγραφέα τὸν ἀπὸ Προῦλάβου *Καλλίνικον Ι'*. 1)

Ἐν Βλαχίᾳ οἱ λόγιοι κατέστησαν ὑπερέτιν τὴν σεμνὴν ἐκκλησίαν. Μοῦσαν εἰς τὸ νὰ ἐξυμνῶσι καὶ λιβανίζωσι τοὺς ἡγεμόνας.

Γεώργιος ὁ Χρυσόγονος συνέταξεν κανόνα πρὸς τὸ Στίβει θαλάσσης λαμβικὸν εἰς τὸν *Νικόλαον Μαυροκορδάτον*:

Στίφη σοφῶν τε, καὶ ἀρίστων ζητόρων
ἦρωα θεῖον, εὐσεβοῦς λαοῦ νίκην,
μέγαν σοφόν τε, ταινιώσατε ἐνδίκως,
ἔστεψεν ὄνπερ τῆς Δακίης ἡγέτην
ῥώμη κραταιὰ δεξιᾶς ἢ δεσπότης *).

Ἐτοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν ἕτερος Κανὼν μετενεχθεὶς ἀπὸ τοῦ κανόνος τῆς ... Ἁναστάσεως: π. χ. Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως εὐφρανίσθησαν... αὐθέντης γὰρ δίκαιος ἐν Βλαχίᾳ καθέζεται³⁾.

Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐγκωμιαστικῶν ὕμνων δέον νὰ καταταχθῶσι καὶ οἱ κανόνες τοῦ Δ α π ὄ ν τ ε καὶ Κυρίλλου⁴⁾.

1) βλ. Ἐκκλ. Ἁληθ. τόμ. Α' 1880, σ. 275.

2) Croniciari Greci, cari au scris despre romani in epoca Faunriota. textul grecesc si traducerea Romaneasca de C o n s t. F r b i c e a n u, Bucuresti 1888, σ. 205-8.

3) Αὐτ. σ. 208-11.

4) Πράγματι δὲ ὡς τοιοῦτους οἱ μοναχοὶ ἐκλαμβάνουσι αὐτούς: διὸ καὶ εὐθυμουῦντες ἐν ταῖς πανηγυρικαῖς πανδαισίαις καὶ ἐστιάσεσιν ἀπαγγέλλουσι τὸν Π ω ρ ι κ ο λ ὄ γ ο ν καὶ ψάλλουσι τοὺς κανόνας, οἵτινες ἐξυμνοῦσι τὰ καλὰ καὶ ἐξίστεία διαφόρων χ ω ρ ῶ ν, ὅθεν τερπόμενοι διδάσκονται. ἀλλ' ὅπως ἂν ἢ πάντοτε εἰς ταῦτα ὑπάρχει δόσις τις παρρησίας: ἐντεῦθεν δὲ θρασυόμενοι ἄλλοι, ἐν ὧραις βεβαίως εὐθυμίας καὶ οὗτοι. ἐνεδύσαντο ὄλωσ' κοσμικὰς ἐννοίας τῇ ἱεροπρεπεῖ ῥυθμῷ καὶ κανόνι, ὡς τὸ Ἄνοιξω τὸ στόμα μου, — ἔλα κοντά κοκῶνα μου κττ. ὥστε sum cuique καὶ μηδὲν ἄγαν' εὐφημείσθησαν οὖν οἱ τάτοι ταῦτα φράζοντες.

Ο ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ
ΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΙΟΣ ¹⁾

Καὶ περὶ μὲν τοῦ ποιητικοῦ ἐν τῇ χρονογραφίᾳ ταλιάντου τοῦ Κυρίλλου εἴπομεν, πλεον ὁμως ἠὺδοκίμησεν οὗτος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει, δι' ὧν ἐποίησε κανόνων καὶ ἀκολουθιῶν εἰς διαφόρους ἁγίους. Συλλογὴν τούτων περιέχει ὁ κώδιξ Λαύρας Ω 111 εἰς 4ον. Οὗτος ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ἐν φρῖσει ἑλληνιζούση περιέχει ἐρμηνείαν εἰς τὴν Γένεσιν γραφεῖσαν ὑπὸ δύο χειρῶν. Κακῶς ἀπεδόθη ἐν τῷ καταλόγῳ αὕτη εἰς τὸν Κύριλλον· διότι οὐ μόνον οὐδαμοῦ λέγεται τοῦτο, ἀλλ' εἶναι καὶ διὰ διαφόρων χειρῶν γεγραμμένον τὸ μέρος τοῦτο, καὶ ὕφει ἀήθει διὰ τὸν Κύριλλον. Ὡς φαίνεται ὁ καταλογογράφος παρεούρηθη ἐκ τοῦ β' μέρους, ὅτε περιέχει τοῦ ἐξῆς ἰδίᾳ τοῦ Κυρίλλου χειρὶ γεγραμμένους κανόνας.

1, φ. 143α. Κα ὦν πρὸς τοὺς ἁγίους βασιλεῖς Κωνσταντῖνον καὶ Ἐλένην.

Ἐδὴ α', ἦχος πλαγ. α'. Τῷ σωτῆρι θεῷ.

Ἐν τέλει : «Ἐν ἔτει αψοθ', Ὀκτωβρίου κγ' ἐν τῇ Λαύρᾳ ὕμνοποιήθεις παρ' ἐμοῦ εὐτελοῦς Κυρίλλου προηγουμένου».

2. φ. 118β. Ἀκολουθία εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν *Μάρκον* ἀρχιεπίσκοπον Ἐφέσου, τὸν Εὐγενικόν. Κανόνες δύο πρὸς τὸ Ἀνοίξω τὸ στόμα τῆς θεοτόκου, καὶ πρὸς τὸ Ὑγρὰν διοδεύσας τοῦ ἁγίου μετ' ἀκροστιχίδος : *Μάρκον* τὸν αἰόδιμον ὕμνῳ προφρόνως. Ἐν τέλει : «Ἢ παροῦσα ἀκολουθία ἐποιήθη παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς προηγουμένου Κυρίλλου ἐν ἔτει αψοθ' ἐν τῷ πλοίῳ διὰ τὴν Βενετιάν πλέοντος· ἀντεγράφη δ' ἐνταῦθα αψπ' ἐν Νοεμβρίῳ ἐν τῇ Λαύρᾳ Κ.Π.Λ.» μεθ' ὃ ἀκολουθεῖ : «Ἐτέρα ᾠδὴ ἡ' τοῦ αὐτοῦ κανόνος, Τὸν ἀναρχον βασιλέα τῆς δόξης. 1797 δεκεβ. λ' πόθῳ τοῦ ἁγίου».

3. φ. 191α. Μηνὸς Μαΐου ε', μνήμη τῆς ἁγίας ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος καὶ πολυάθλου *Ελεήνης*. Πανηγυρικὴ ἀκολουθία μετὰ δύο κανόνων, ὁ α' πρὸς τὸ Ἄσομαί σοι, κύριε ὁ θεός μου, καὶ μετ' ἀκροστιχίδος : Σαῖς με προσευχαῖς μάρτυς *Ελεήνης* σκέπε, ὁ β' πρὸς τὸ Ὁδὴν ἐπινίκιον ἄσωμεν πάντες. Ἀπεκόπη τὸ ἐν τέλει σημεῖωμα καὶ

1) Βλ. ἀνωτέρω σ. 84—5.

ἀντ' αὐτοῦ προσετέθη τὸ μετὰ τὰ τροπάρια τοῦ μικροῦ ἑσπερινοῦ ἔχον ὧδε, (φ. 192α).

«Γαύτην ἄπασαν τὴν ἀκολουθίαν ἐσύνθεσα ἐτι ὦν κοσμικὸς **Κωνσταντῖνος**, ὅταν ἦλθα ἐδῶ καὶ εἰς τοῦτο μὲ παρεκίνησεν ὁ κύρ **Γεννάδιος** ἱερομόναχος Κρητικὸς 1759 καὶ ὄρα τὴν ἀκροστιχίδα (εἰς τὰ ἑσπερινὰ) ἔχουσαν τὸ ὄνομά μου».

4. φ. 204α. Κανὼν πρὸς τὸν μέγαν **Δημήτριον** τὸν μυροβούτην, οὗ ἡ ἀκροστιχίς : Αἰνῶ σε Δημήτριε, ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίαις : Κυρίλλου. Πρὸς τὸ Ἐναστάσεως ἡμέρα.

«Τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα, τῷ εὐτελεῖ Κυρίλλῳ ἱερομονάχῳ, 1763, Νοεμβρ. στ'».

Ὁ κανὼν ἔχει ποιάν τινα ὁμοιότητα πρὸς τὸν ἐν Θύρα μετανοίας Βενετίας 1806) σ. 188, ὅστις, ὡς ἀλλαχοῦ ἐγράψαμεν, ἐξεδόθη ὡς ἀνέκδοτος ἐν τῷ ΙΑ' τόμῳ τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ (Θ]νίκη 1927, σ. 378).

5. φ. 207α. Ἔτερος κανὼν πρὸς τὸν ἅγιον **Γρηγόριον** Νεοκαισαρείας τὸν θαυματουργόν, οὗ ἡ ἀκροστιχίς : Δέχου τὸν ὕμνον θαυματουργέ· ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίαις : **Κυρίλλου**. Ἦχος β', ὧδ' α' πρὸς τὸ Δεῦτε λαοί. Ἐν τέλει : Τῷ εὐτελεῖ Κυρίλλῳ ἱερομονάχῳ.

6. φ. 210α. Ἔτερος κανὼν εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας, ἡχος πλ. β', ὧς ἐν ἡτείρῳ πεξεύσας ὁ Ἰσραήλ. Ἡ ἀκροστιχίς : Τοὺς ἁγίους ἅπαντας ἀννυμῶ. ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίαις ἀντιστρόφως **Κυρίλλου**. Ἐν τέλει : Καὶ οὗτος μὲν πέρας εἴληφεν ἐν ἔτει αψξςζ' Ἰανουαρίου κζ' ἐν τῇ Λαύρα, τῷ δὲ ἀρωγῷ θεῷ δόξα αἰώνιος· ἀμήν. Κύριλλος.

7. φ. 213α. Κανὼν πρὸς τοὺς ἁγίους βασιλεῖς **Κωνσταντῖνον** καὶ **Ἐλένην**, ὧδ' α', ἡχος πλ. β', ὧς ἐν ἡτείρῳ πεξεύσας· κατὰ ἀλφάβητον ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίαις : **Κυρίλλου**. Ἐν τέλει : Καὶ οὗτος εἴληφε πέρας ὁ κανὼν ποιηθεὶς παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς προηγοιμένου τῆς μεγίστης Λαύρας Κυρίλλου ἐν ἔτει αψοη' κατὰ μῆνα Νοέμβριον ἐν τῇ Λαύρα.

8. φ. 215α. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου... **Δημητρίου** τοῦ μυροβλύτου καθὼς ψάλλεται ἐν τῇ Λαύρα. Ἐν τέλει ἡ χρονολογία τουρκιστὶ καὶ εἶτα : Santo Laura Chirillos ieromonachos Coroneos bicarioys (sic). Κύριλλος ἱερομόναχος.

9. φ. 218β. Ἔτερος κανὼν εἰς τὴν ἁγίαν **Βαρβάραν** ποιηθεὶς μοι ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἐν τῇ κόμῃ **Κουζουμάνη** (=χιουτσουκ Μάνη, Μικρομάνη), αἰτησαμένων μὲν πρὸς τοῦτο τῶν χωριατῶν μου, διὰ τὸ εἶναι ἐν τῇ αὐτῇ κόμῃ τὸν ναὸν τῆς ἁγίας **Βαρβάρας**, ὅταν ἐκεῖ ἐπῆγα κληρονόμος 1769. Ἐκκλησιάρχης Κύριλλος. Ἡ ἀκροστιχίς : Τὴν καλ-

λιπάρθενον *Βαρβάραν* ὑδέω. ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίαις : *Κυρίλλου*. Ὁδὴ α', ἦχος πλ. δ', Ὑγρὰν διοδεύσας ὡσεὶ ξηράν.

10. φ. 220α. Ἔτερος κανὼν εἰς τὸν ἅγιον Ἀρτέμιον. Ἡ ἀκροστιχὶς ἐν τοῖς θεοτοκίαις : *Κυρίλλου*. Ὁδὴ α', ἦχος πλ. δ', Ὑγρὰν διοδεύσας ὡσεὶ ξηράν.

Ἐν τέλει : 1770, Ὀκτωβρίου κα', τῷ εὐτελεῖ *Κυρίλλῳ* καθηγουμένῳ. Εἶτα τὸ ἐξῆς σημείωμα :

Τῷ τότε ἔπρσαν εἰς τὸν Νεραντζῶνα αἱ τρεῖς φεργάδες γαλλιώταις καὶ τῆς θαλάσσης ἐλυτρώσαμεν ὄλους αὐτοὺς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς εἶχαμεν εἰς τὸ ἀρχονταρῖκι ἡμέρας 12, ὄντας τὸν ἀριθμὸν 186.

11. φ. 221β. Εἰς τοὺς ἁγίους βασιλεῖς [κανὼν πρὸς τὸ] Ἀναστάσεως ἡμέρα.

12. φ. 223. Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου... *Στυλιανοῦ* (μετὰ τῆς βιογραφίας αὐτοῦ).

Ἐν τέλει : Κτῆμα καὶ χειρὶ *Κυρίλλου*. Ἐπήνεγκεν οὗτος πολλὰς διορθώσεις (εἰς τὴν γνωστὴν ἐκδοθεῖσαν ἐν Ἀθήναις τῷ 1887)¹⁾.

13. φ. 233κ. Κανὼν εἰς τοὺς θεῖους ἀρχαγγέλους *Μιχαὴλ* καὶ *Γαβριήλ*. Ὁδὴ α', πρὸς τὸ Ἀναστάσεως ἡμέρα. Ἐπὶ τῆς ᾠας : Οἱ Δοχειαρῖται τοῦτον οὕτω ποιῆσαι με ἤτησαν, ἵνα πάντα τὰ τροπάρια ἔχειν τὰς ἰδίας ἀρχὰς τοῦ θεοῦ Πάσχα. 1792, Μαΐου Ϛ'. *Κύριλλος* προηγούμενος.

14. φ. 235α. Μεγαλυνάρια εἰς τὴν ὁσίαν *Παρασκευὴν* τὴν νέαν. αψπθ' Ὀκτ. ε', ἐν τῇ Λαύρᾳ.

15. φ. 235β. Μεγαλυνάρια ἐκ τοῦ ἁγιασμοῦ μετὰ τῆς θείας κάρας τοῦ μεγ. Βασιλείου. αψπθ', νοεμβρίου. Τῷ εὐτελεῖ προηγουμένῳ *Κυρίλλῳ* (ἢ συνέχεια ἐν ἀρχῇ φ. 1—2).

16. φ. 236α. (Μεγαλυνάρια) μετὰ τῆς θείας κάρας *Εὐστρατίου* 1798 Ἀπριλίου 24.

17. φ. 280α. Κανὼν πρὸς τὸν ὁσίον *Σίμωνα* τῆς Σιμοπετρας πρὸς τὸ Ὑγρὰν διοδεύσας.

18. φ. 2α. (Μεγαλυνάρια) μετὰ τῆς θείας κάρας τοῦ ἁγίου *Ἀλεξάνδρου*.

1) Ἀκολουθία ἐτέρα τοῦ ὁσίου ἐξεδόθη ἐν Κηφίῳ τῷ 1819 δαπάναις Θεοδοσίου προηγουμένου Σταυρονικητιανοῦ, ἧτις μόνον τὸν κανὼνα ἔχει κοινόν, τὰ δὲ λοιπὰ τροπάρια ἐποιήθησαν ὑπὸ Γεωργ. Τραπεζουντίου καὶ Μητροφάνους Γρηγοροῦ τοῦ ἐκ Δωδώνης.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω, πλὴν τοῦ ὑπ' ἀρ. 12, ὑπάρχουσιν ἀνέκδοτα.

Ἐπὶ τοῦ τὸ εὐρετήριον τοῦ Καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς καταρτίσαντος ἐσφαλμένως ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Κύριλλον ἄλλα τε καὶ ὁ ἐν κώδικι Λαύρας 177, φ. 364r. «Κανὼν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ι. Χριστὸν ὑπὲρ τῶν μισούντων», οὗ ἡ ἀκροστιχίς: Μισοῦσιν ἡμᾶς ἵλεως εἶης Λόγε¹⁾. ἐν δὲ τοῖς θεοτοκίαις: Κύριλλος. ἀλλ' ὁ κώδιξ, ὡς μαρτυρεῖ τὸ σημεῖωμα ἐν φ. 323a, εἶναι τοῦ ἔτους 1345. Πρὸς τούτοις ὁ Κύριλλος ἐπεστάτησε καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Καυσοκαλυβίτου ἱερομονάχου **Ραφαήλ** χαιρετισμῶν τῆς ἁγίας Βαρβάρας ἐν Βενετία τῷ 1780 δι' ὑποθέσεις τῆς μονῆς εὐρισκόμενος, ὡς γράφει: «ἐπιμελεία καὶ διορθώσι προηγουμένου Κυρίλλου Λαυριώτου» (βλέπ. ἄνωτ, σελ. 21).

Ἄλλ' ὡσαύτως ὁ Κύριλλος ἀνεθεώρησε καὶ συνεπλήρωσε καὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν **Ἀθανασίου**, περιεχομένην ἐν τῷ κώδικι 21 τοῦ τυπικαρίου τῆς Λαύρας (Κατάλογ. σ. 370), ὡς ἐν φ. 55a δηλοῦται: «κατὰ τὸ ἀψοβ' ἐν Αὐγούστῳ ἀντεγράφη ἡ παροῦσα ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν **Ἀθανασίου** οὕτως ἐπιδιορθωθείσα παρὰ τοῦ πανοσιολογιωτάτου ἁγίου προηγουμένου κυροῦ Κυρίλλου...».

Ὁμοίως ἔγραψε τὴν ἐν κώδ. Θ 125 ἀκολουθίαν τοῦ ἱερομάρτυρος **Βλασίου**, ὡς γράφει ἐν τέλει: «Ἐγρίφηθη ἡ παροῦσα ἱερὰ ἀκολουθία δι' ἐξόδου τοῦ πανοσιωτάτου ἁγίου καθηγουμένου τῆς μεγίστης Λαύρας κυρίου **Δαυρεντίου** ἐν ἔτει ἀψα', ἐν Αὐγούστῳ, διὰ χειρὸς εὐτελοῦς Κυρίλλου προηγουμένου». (Κακῶς ὁ Κατάλογος σ. 153 **ἀντὶ τοῦ κυρίου Δαυρεντίου ἔχει Κυρίλλου Λαυριώτου**, ἡ δὲ χρονολογία καὶ τὰ ἐξῆς παρελείφθησαν ἐν αὐτῷ). Ἡ ἀκολουθία δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὴν τετυπωμένην ἐν τοῖς Μηναίοις, ἀλλ' εἶναι συμπληρωμένη διὰ τροπαρίων καὶ δοξαστικῶν ὡς καὶ δευτέρου κανόνος πρὸς τὸ Θαλάσσης τὸ ἐρυθραῖον πέλαγος. δὲν πιστεύω δὲ ὅτι ἡ συμπλήρωσις αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου· διότι οὗτος ἐν γένει εἰς τὰ πονήματα αὐτοῦ ὑπέγραφεν ἰδιοχείρως.

Ἐντριβῆς ἦν ὁ Κύριλλος καὶ εἰς τὸ τυπικὸν τῆς ἐκκλησίας. Εἰς

1) Οὗτος ὑπάρχει καὶ ἐν κώδικι Ἰωασσαφαίων 83, φ. 67a ἐντεῦθεν προερχόμενος (βλ. Κατάλογον τῶν κωδίκων τῆς ἱερᾶς σκήτης Καυσοκαλυβίων συνταχθέντα ὑπὸ Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, μετὰ περὶ λεγομένων καὶ πινάκων ὑπὸ μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρ. Εὐστρατιάδου, Paris 1930, σ. 91.

τὰ 12 Μηναῖα, ἅπερ ἔφεραν ἐκ Βενετίας ἐκτυπωθέντα κατὰ διορθ. ἱερο-
διακόνου *Σπυρ. Παπαδοπούλου* 1778—9) καί εὐρίσκονται νῦν ἐν τῷ
Κυριακῷ τῆς ἁγ. Ἀννης, ὅτι ἴσχυουσι πολλαὶ ἐνδιαφέρουσαι σημειώσεις.
Οὕτω περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ γράφει εἰς τὴν 25 Μαρτίου :
« Ἐφέτος ἀψπβ' θεία οἰκονομία συνέπεσε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Σ' (= Πα-
ρασκευῇ) ἢ πανσέβαστος τοῦ θείου Εὐαγγελισμοῦ ἑορτή, καὶ κατὰ τὴν
ἐνταῦθα ἐρμηνεῖαν ἀπαρραλλάκτως οὕτω ἐποιήσαμεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ *ὀλοή-
μερος* ἔβρεχε, διὰ τοῦτο λιτανεῖαν οὐκ ἐποιήσαμεν, τὰς δὲ ὥρας ἐψάλλ-
λαμεν ἀργῶς κατὰ τὴν συνήθειαν. Ἐὰν ὁμοῦς λιτανεῖα ἐγίνετο, τότε αἱ
ὥραι οὐκ ἐψάλλοντο, ἀλλ' ἐλέγοντο ἅπαντα χύμα. ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν
τραπέζαν ἠψφράνθημεν τῷ *πίονι ρεβιδίῳ* καὶ τῷ νεκταρώδει οἴνῳ.
Κυρίλλος εὐτελής προηγούμενος».

Συνέταξε τὰ θεοτόκια εἰς τὸν α' κανόνα τοῦ ἁγ. *Εὐθυμίου* (Κῶδ.
B Μεθοδίου φ. 49.) Αὐτόθι ὑπάρχει ἐπίσης ποίημα τοῦ Κυρίλλου ἐν
φ. 317, τὸ ἀπολυτικίον τῆς Ζωοδ. Πηγῆς, ἤχος α'. Τοῦ λίθου σφραγι-
σθέντος. Τῆς πηγῆς σου τὰ ῥεῖθρα. «Τοῦτο οὕτω ψάλλεται ἐν τῇ τῆς
Θεσσαλονίκης Ζωοδ. Πηγῇ, τῇ λεγομένῃ *Δαγουδιανῇ*, καὶ ἦτις ἀνα-
ριθμητοὺς ἰάτρευσε καὶ καθ' ἐκάστην ἰατροῦει, καὶ ἐν ἔτει ἀψπῆ προη-
γουμένον τινα Κύριλλον Λαυριώτην ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ». Ταῦτα δηλ.
ὁ ἴδιος διηγεῖται περὶ ἑαυτοῦ.

Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην ποίησιν, κατ' εἶδος τοῦλάχιστον,
πρέπει νὰ καταταχθῇ καὶ ὁ ἐν κῶδ. Λαύρας Ω 56, σ. 333 καὶ Λ 198,
φ. 39δ «Κανὼν εὐάρμοστος, περιεκτικὸς κτλ.» τῶν κατὰ τόπους προϊ-
όντων (βλ. ἄνωτ. δλόκληρον). Ἄλλ' ἡ ἰδιότης τοῦ Κυρίλλου ὡς στιχο-
πλόκου δὲν περιωρίσθη μόνον ἐν τῇ χρονογραφίᾳ, ἔχομεν ἐγκώμια εἰς
ἁγίους εἰς χαλιάμβρους, τοὺς τόσῳ προσφιλεῖς εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς, καὶ
δὴ ἐν κώδικι Ω 56 σ. 443—447 εἰς *Χρυσόστομον*, *Γρηγόριον*,
Βασίλειον καὶ εἶτα εἰς τοὺς τρεῖς ἱεράρχας καὶ τὰ θαύματα τοῦ προφ.
Ἐλισσαίου, οὗ ἡ ἀρχή :

Μοναδικῶς μὲν οὐρανὸς τὸν φωσφόρον,
μοναδικῶς ἡ γῆ δὲ τὴν Ἐδὲμ φέρει.

Ἄληθῶς καίτοι ταῦτα εὐρίσκονται ἐν τῷ αὐτοτελεῖ τοῦ Κυρίλλου
κώδικι, δὲν φαίνονται ὁμοῦς τοῦ καλάμου τούτου προϊόν.

Θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ἐν τῷ Σ' κεφαλαίῳ εἰς ἀρχαῖα μέτρα καὶ
ἄλλα ἐπιγράμματα τοῦ Κυρίλλου, καὶ ὅτι ἐπεχείρησε νὰ ἐξελέγῃ μετρικὰ
σφάλματα εἰς τὰ προτασσόμενα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ τοῦ *Με-
λειτου*. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῷ εἰρημένῳ Λ 197 κώδικι φ.

405 γ, ἔνθα ὑπάρχει, *Διονυσίου* ἱεροδιακόνου Λαυριώτου τὸ ἐξῆς : ¹⁾

Ἐπίγραμμα ἠρωελεγείον εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον τὸν ἐνταῦθα.

Δόγματι <i>Μωσῆς</i> πάλαι θεοῖο Ἑβραίων δῆμον :	ἄκωλος.
γαίης Αἰγύπτου ρυσάμενος κόμισεν :	καλός.
εἰς γαίην Παλαιστίνης, ὅθι ἔρρεε μέλι :	ἄκωλος.
ἠδὲ γάλα, δι' ὧν θρέψατο ὡς βέλτιον :	ἄμετρος.
Τὼς <i>Ἀθανάσιος</i> οὔρει Ἄθω στίφρα ἥρωσ :	ἄκωλος.
μουνοτρόπων ἀλίσας, τρίβον ἐτήτυμόν γε. :	καλός.
Δεῖξεν ὄρους ἰδὲ κανόνας θεοφρόνως μάλα ἄγει : Τὸ—νας μακρὸν	
πρὸς βίον ἀγίῳ, χῶρόν τε τῶν μακάρων :	[ἀντί βραχέος.
(Ἐομοίως τὸ—όν τε μακρὸν ἀντί βραχέος).	

Ἐὐ Κύριλλος ἀποδεικνύεται ὅτι ἦν εἰς ἄκρον φιλαναγνώστης· καὶ οὐ μόνον ἐμελέτησεν ὀλοκλήρους τόμους ἐκ τῆς πλουσίας λαυριωτικῆς β.βλιοθήκης, ἀλλὰ καὶ ἐπλούτησεν αὐτοὺς διὰ διαφόρων σχολίων καὶ εὐστόχων παρατηρήσεων, ὡς εἶδομεν καὶ ἐν τῇ τοῦ Μελετίου ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ. Ἐξεδήλου δὲ ἀκράτητον τὸν πρὸς τοὺς συγγραφεῖς ἐνθουσιασμόν πλέκων τὸν ἔπαινον καταλογάδην τε καὶ διὰ στίχων· π.χ. ἀποσπῶμεν ἐκ τῆς ἐκδεδομένης Ἱστορίας τοῦ *Ἰω. Καντακουζηνοῦ*, ἐν τέλει τοῦ Β' τόμ. ἔκδ. Παρισίων, τὰ ἐξῆς :

Στίχοι πολιτικοί.

Πολύτλας *Καντακουζηνός*, ἄτλας οὐρανοφόρος,
ἢ *Νέστορ* τις πολύμητις, *Ὀδυσσεὺς* τετραῶς τε,
ὁ πάντα χρηστὸς βασιλεύς, εἰρήνης Χριστοῦ τέκνον,
βασιλεὺς πραότατος, τοῦ Θεοῦ μιμητής τε,
ὁ Θεὸν ἀρχῶν σύμμαχον ὑμνεῖσθω εἰς αἰῶνας.
·αψββ' Ἰουνίου κθ' ἐν Λαύρα. Κυρίλλω εὐτελεῖ προηγουμένω.

1) Τίς ὁ *Διονύσιος* οὗτος ἄγνωστος. Ἐν φ. 404α τοῦ αὐτοῦ κώδικος ὑπάρχει ἐπιστολή τις τοῦ Τυρνόβου Ἰωσήφ : «Τῷ ἡμετέρῳ ἱεροδιακόνῳ *Διο*·
νυσίῳ ἀκμήν φιλοσοφοῦντι...» ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἄλλοις εὐφήμοις γράφει καὶ
ταῦτα περὶ αὐτοῦ : «πῶς οὐχὶ καὶ αὐτὸς ἐν λόγοις μεγίστην
λάβοις ἐξ ἀμφοῖν τῆν ἐπίδοσιν; τοῦτο μὲν τῆς εὐφυ-
τίας χάριν, ἧς παρὰ τῆς φύσεως, ὡς οἶδας, κεκλήρωσαι,
τοῦτο δὲ καὶ τῆς σπουδῆς περὶ τὰ μαθήματα νύκτωρ
τε καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπιδείκνυσαι». Ἐκ δὲ τῆς φράσεως «εὐχό-
μεθα... κἂν τοῖς μαθήμασι καὶ τῇ περὶ ταῦτα προκοπῇ τῷ πατρὶ (εἰ καὶ κομ-
πηρὸν πω;) προσόμοιον», συμπεραίνομεν ὅτι ἦν ὁ *Διονύσιος* πνευματικὸν
αὐτοῦ τέκνον. Ἐνταῦθα ἐπονται «ἔτιροι λαμβικοί τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτόν :

Ἄρχ. Ἀντώνιος τὸ πάλαι σὺν Παχωμίῳ.

Ἐν τέλει τοῦ Α' τόμου.

Σύ, *Θουκυδίδη*, σίγησον, δύνων εἰς βυθὸν λήθης,
σίγησον καὶ σὺ *Ξενοφῶν*, στόματι χεῖρα τίθει.
Ἵμεῖς ἀττικαὶ μέλισσαι ἀρίζηλοι τῷ γράφειν,
κίψατε προσκνήσατε *δομέστικον* τὸν μέγαν,
συγγραφέα σοφώτατον, ὄντα τῆς βιβλου ταύτης.
οὗτος συνθέτειν (sic) μάλιστα καὶ δημηγορεῖν οἶδε,
τῷ ἀττικίζειν πρόσεστι, ἢ ὑμῖν καλῶς λίαν.
ἔλθετε μαθητεύσατε συγγραφεὶ ἀττικίζειν.
ἔλθετε, γνῶτε, μάθετε, ἄπειν συγγραφεὶ πάθος.
ὑπερτερεῖν τὴν *Θράκην* τε τῶν Ἀθηῶν σοφία.
Εὐγέ σοι, καὶ πάλιν εὐγε τῆς εὐφραδείας,
εὐγε τῆς πρὸς τὸν βασιλέα ἀδόλου σου φιλίας (ἢ συμποσίας).
Εὐτελεῖ Κυρίλλω ,αψαβ', ἐν Λαύρα.

Ἐν τῷ εὐρετηρίῳ τοῦ τετυπωμένου τῆς βιβλιοθήκης Λαύρας καταλόγου ἀποδίδονται εἰς τὸν Κίριλλον καὶ οἱ ἐξῆς στίχοι, ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος Η 103 εὐφρισκόμενοι καὶ καταλογάδην γεγραμμένοι : (Οἱ αὐτοὶ ὑπάρχουσι κατὰ στίχον καὶ ἐν φ. 321α τοῦ κώδ. Θ 2, πρὸς ὃν παραβάλλων παραπέμπω).

Ἴθι προφητῶν ἀκρέμων ¹⁾ τε καὶ κλέος,
ἀστὴρ φαεινὸς μακρόφων' ²⁾ Ἥσαϊα,
πληθὺν ἀγείρω[ν] τῶν μοναζόντων ξένως, ³⁾
ἅπας ὁ διψῶν ἐκβοῶν μακρῷ ἔπει
ἴτω ⁴⁾ τρυγάτω δαψιλῶς δῶρον μέγα,
τιμῆς τ' ἀργύρου ἐμπορούμενοι ἄτερ·
αἴσι γὰρ Χριστὸς προῖκα τοντὶ παρέχει,
οὗ οἶκος οὗτος μεστὸς ἀγιασμάτων, ⁵⁾
δνπερ ⁶⁾ ἀπ' αὐτῶν εὐφνει μάλ' ἀθέσει
βάθρων συνεστήσατο τάξει δευτέρῃ.
Λαύρας μεγίστης ὁ σοφὸς καθηγέτης,

1) Θ. ἐγράφη τὸ πρῶτον ἀκρέμων Κ.

2) Τὸ πρῶτον μακρόφων καὶ οὕτω Θ.

3) ξένος, ξένως ὁ Θ.

4) ἦτω ΚΘ. 5) ἀγίασμα=ἀγιαστήριον, ὅπως καὶ νῦν λέγεται ἐν Ἀθῶ.

6) Οἷτω Θ. ὁ Κ. ὄπερ.

σκήνωμα θεοῦ, ἱερὸς Θεοφάνης·
οὗ τέρμα χρηστόν¹⁾, καὶ χεροῖν τῶν ζωγράφων
καλλύνας εὐφυῶς πῶς ἄν φράσοις !
λέλοιπεν ἡμῖν κόσμον λαμπρὸν καὶ μέγαν.
ᾧ καὶ παρὰσχοις ἀγγέλων ξυναυλίαν,
Χριστὲ κραταιέ, πανδερχές, παντοκράτορ.
Ἔσχε δὲ τέλος ἐν ἔτει τῷ ἐννάτῳ
πρὸς τοῖς ἑξαπλοῖς χιλίων τ' ἑτερίδι²⁾).

Ἰνδικτιῶνος δευτ. Ὁ μὴν σημειοῦται σλαβονιστὶ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κώδικας.

Κατὰ ταῦτα ἡ αὐτοφυῆς (=τὸ μάρμαρον ἀναγέγλυται ἐπὶ τόπου) φιάλη τῆς μονῆς κατεσκευάσθη ἀντὶ τῆς παλαιᾶς «δευτέρου τάξεως» ἐν ἔτει 1501, οἱ δὲ περιέχοντες τὴν ἐπιγραφὴν κώδικες εἰσὶ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἄλλ' ὁ τῆς Λαύρας συντάξας τὸν Κατάλογον οὐδὲν τούτων παρετήρησεν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Κ 103 κώδικος παρασυρθεὶς ἐπιγραφῆς : «Τῆς ἡμετέρας ἱερᾶς Λαύρας τῆς φιάλης τοῦ κύκλου οἱ στίχοι» καὶ ἀναγνοὺς ἀντὶ τοῦ κύκλου : *Κυρίλλου*, ἔκαμεν ἄλμα 250 τοῦλάχιστον ἐτῶν³⁾). Ἄλλ' οἱ στίχοι οὗτοι ἔχουσι καὶ ἄλλην περιπέτειαν, ἥτοι ἀντεγράφησαν τῷ 1730 ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς μονῆς Διονυσίου μέχρι τοῦ : «Πᾶσι γὰρ Χριστὸς προΐκα τουτὶ παρέχει», εἶτα : «αὕτη ἡ μονὴ τοῦ σεβαστοῦ Προδρομοῦ κτλ.»⁴⁾ Ὡστε καὶ πάλιν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι τοῦ Κυρίλλου. Κατὰ δὲ τὴν κατασκευὴν εἶναι θαυμάσιοι καὶ ὑπερβαίνουσι τὰς δυνάμεις αὐτοῦ.

1) χρυστὸν ΚΘ.

2) τετερίδων ΚΘ. περὶ τοῦ τύπου πρβλ. G. Millet, I. Pargoiere et L. Petit. Recueil des inscriptions chrétiennes de l' Athos, première partie, Paris 1904, ἀριθ. 339 «ἐν ἔτει τῶν ἑτὰ χιλιάδων ἑτερίδων» (ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Λαύρας) δηλ. ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι 7009 ἥτοι ἀπὸ Χριστοῦ 1501.

3) Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα εἶναι τὰ σφάλματα τοῦ Καταλόγου τούτου τῶν χειρογράφων τῆς Μεγίστης Λαύρας! (βλ. τὰ κειμηλαρχεῖα, καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς. . . Λαύρας σ. 325—338), ὥστε πρὶσταται ἀνάγκη πάντως ἐκδόσεως νέου καταλόγου.

4) Millet ἐνδ'άνωτ. ἀρ. 492. Θαυμασίαν περιγραφὴν τῆς φιάλης βλ. ἐν Προσκυνηταρίῳ τῆς μονῆς Λαύρας τοῦ Σάββα προηγ. σ. 41—43 καὶ Μακ. Τριγώνη σ. 27-28.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ο ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΩΣ ΣΥΝΑΞΑΡΙΣΤΗΣ ΚΑΙ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ. *)

Θὰ ἀπετέλει ἐξαίρεσιν μεταξὺ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ὁ Κύριλλος, εἰμὴ ἐπελαμβάνετο καὶ τοῦ προσφιλοῦς πᾶσι σχεδὸν τοῖς μετὰ τὴν ἄλωσιν λόγιοις ἔργου, τῆς μεταφράσεως δηλ. βίων ἁγίων. Ἄλλως τοῦτο ἀνήκει πρὸς τὴν μεγίστην Λαύρα καθ' ὀλοκλήριαν. Λαυριῶται ἦσαν ὁ τε Ἀγάπιος ὁ Κρησὶς ὁ ἐκδοῦς τὸ Ἐκλόγιον ¹⁾, τὴν Καλοκαιρινήν ²⁾, τὸν Παράδεισον ³⁾, καὶ τὸν Νέον παράδεισον ⁴⁾, ἐν οἷς πληθὺν βίων ἁγίων ἀπεθυσάρισε καὶ ὁ Ἰωνᾶς ἱερομόναχος Κουσοκαλιβίτης ⁵⁾ καὶ ἄλλοι. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου αὐτοῦ ὁ Κύριλλος ἐφησυχάζων ἐν τῇ μονῇ ἤροξατο μεταφράζων τῷ 1793 βίου, οἷτινες ἀποτελοῦσι τὸν ὑπ' ἀριθ. 76 κώδικα εἰς φύλλον τοῦ Τυπικαρείου τῆς Λαύρας. Τοῦτον περιγράφω ἐν ταῦθα ἀπικριβωμένως, ἄτε ἀτελῶς καὶ ἐσφαλμένως περιγραφέντα τὸν κατάλογον ⁶⁾.

Ὁ κώδιξ οὗτος ἔχει διαστήματα 0,29×0,40 καὶ σελίδας 189+ φύλλα 9 ⁷⁾. Εἶναι ἐπὶ παχέος γάρτου γεγραμμένος κατὰ δύο στήλας.

Τοῦ Κυρίλλου εἶναι αἱ σ. 1-158. Τὰ ἐν ἀρχῇ 9 φύλλα καὶ αἱ ἐν τέ-

* Βλέπ. ἄνωτ. σ. 31-5.

1) α' ἐκδοσις Ἐνετίησι 1644.—2) α' ἐκδοσις Ἐνετίησι 1656.

3) α' ἐκδοσις Ἐνετίησι 1641.—4) ἐκδοσις α' Ἐνετίησι 1664.

5) Ἐν τῇ Λαυρ. σκήτῃ Κουσοκαλύβια ὁ ὑπ' ἀρ. 2 αὐτόγραφος κώδιξ τοῦ Ἰωνᾶ περιέχει μεταφράσεις νεομαρτύρων καὶ τὸν βίον τοῦ οὐρίου Ἀκακίου ἐν σελίσι 583 (βλ. Κατάλ. τῶν κωδίκων τῆς ἱεραξ. σκήτης Κουσοκαλυβίων κτλ. σ. 104-105 καὶ τὰς ἐκεῖ σημειώσεις μου). Γιλλοὶ τῶν βίων τούτων ἐν περιλήψει ἐτυπώθησαν εἰς τὸ Νέον Μαρτυρολόγιον τοῦ Νικοδήμου Ἀγιορείτου.

6) Δυστυχῶς εἰς κατάλογον τοῦτον, ὅστις ἐπιγράφεται: Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας τῆς ἐν ἁγίῳ Ὁρει, συνταχθεὶς ὑπὸ Σπυρίδωνος μοναχοῦ Λαυριώτου, ἐπεξεργασθεὶς δὲ καὶ διασκευασθεὶς ὑπὸ Σωφρ. Εὐστρατιάδου πρ. Λεοντοπόλεως κτλ. Paris 1925, εὑρίσκει τις κατὰ πᾶν βῆμα μυρία σφάλματα καὶ δὴ ὡς πρὸς τὰς τῶν κωδίκων χρονολογίας.

7) Ὁ τοῦ καταλόγου συντάκτης (σ. 377) γράφει οὗτω σ. 189+9, ἀντὶ σὺν 9 φύλλοις, διότι ἤροξε νὰ ἀριθμῇ φύλλα, ἔπειτα εὐρών τὰς ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου σημειουμένας σελίδας ἀφήκεν χωρὶς νὰ δηλώσῃ τι αὐτάς. Ὡστε αἱ πᾶσαι τοῦ κώδικος σελίδες εἰσι 207.

λει 159-189, ἤτοι 30 σελίδες διὰ νεωτέρων χειρῶν, προστεθέντα ἔπειτα, διὸ καὶ ἐν τῷ προτασσομένῳ τοῦ Κυρίλλου πίνακι τῶν περιεχομένων δὲν περιλαμβάνονται. Καὶ ἐν μὲν τοῖς πρώτοις φύλλοις ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς :

1) Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν *Ταρασίου* ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως λόγος εἰς τὰ εἰσόδια τῆς... θεοτόκου... ἀρχ. Φαιδρὰ καὶ παρὰδοξος ἢ παροῦσα πανήγυρις (φ. 1α 9α)¹.

2) *Λέοντος*... βασιλέως λόγος εἰς τὴν... Χριστοῦ... προέλευσιν... Ἄρχ. Θεοῦ ἐν σικρὶ δοξάζομεν γέννησιν (μετὰ τὸ α' φύλλον διακόπτεται)². Ἐφεξῆς δὲ τὰ ἔργα τοῦ Κυρίλλου.

Βίοι ἁγίων Κυρίλλου ἐν μεταφράσει.

Α'. (σ. 1—11). Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἁγίου *Εὐδοκίμου*.

Ἄρχ. Ὁφέλιμον κατὰ πολλὰ εἶναι τὸ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ γράψῃ τις τὴν βιοτὴν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου *Εὐδοκίμου*³).

Ἐν ἔτει αψ'γ', μαρτίου κα', ἐν τῇ Λαύρα, τῷ εὐτελεῖ Κυρίλλῳ.

Β'. (σ. 13—15). Βίος καὶ πολιτεία τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν *Ἰσαακίου, Φαύστου καὶ Δαλμάτου*.

Ἄρχ. Οὗτος ὁ μέγας θαυμαστὸς πατὴρ *Ἰσαάκιος*, ὁ κατὰ ἀρετὴν περιβόητος εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἦτον ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς⁴) Ἀυγούστου γ'.

Γ'. (σ. 15—19). Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἁγίου μάρτυρος *Δομετίου*. Ἀυγούστου ζ'.

Ἄρχ. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Περσίαν καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Περσῶν καὶ αὐτὸς ἦτο πυρσολάτρης⁵).

Δ'. (σ. 19—23), Μαρτύριον τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος *Στεφάνου* πάπα Ῥώμης καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Ἀυγούστου γ'.

Ἄρχ. Κατὰ τοὺς χρόνους Βαλεριανοῦ καὶ Γαλιήνου τῶν ἀσεβεστάτων βασιλέω⁶).

1) Δὲν εἶναι μετάφρασις, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πρωτότυπον, ὡς παρὰ *M i g n e Patrolog. Graecae*, τόμ. 93, στήλ. 1481—1483.

2) Ὁ αὐτὸς καὶ παρὰ *M i g n e* τόμ. 107, στ. 20—40.

3) Ἄλλη καὶ κατ' ἐπιτομὴν εἶναι ἢ ἐν τῷ Νέῳ Ἐκλογίῳ τοῦ *Νικολάου* μετάφρασις, α' ἔκδ. (Βενετία 1803), σ. 173—178.

4) Ὁ ἑλλ. βίος σώζεται ἐν Λαύρα ἀνέκδοτος.

5) Ὁ ἑλλ. βίος σώζεται ἐν Λαύρα ἀνέκδοτος. Ἄλλος βίος διάφορος ἐξεδόθη ἐν *Anat. Bol.* XIX (1900), σ. 286—317 ἐν *Archiv für slavische Philologie*, XXI (1899) σ. 45-49, καὶ μαρτύριον αὐτ. σ. 318—320.

6) Ὁ ἑλλην. βίος σώζεται ἐν Λαύρα (βλ. *ac. SS. Aug. I 139—141*).

Ε'. (σ. 24—31). Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος *Λαυρεντίου* καὶ τῶν σὺν αὐτῷ Ἀυγούστου ι'.

Ἄρχ. Ταραχὴ μεγάλη καὶ σύγχυσις ἐκυρίευσεν τὴν οἰκουμένην ¹⁾.

Ἐν τέλει : αψ'ις', Ἀυγούστου ιη'.

Ζ'. (σ. 32—34). Μαρτύριον τῶν ἁγίων μεγάλων μαρτύρων *Φωτίου* καὶ *Ἀνικλήτου*. Ἀυγούστου ιβ'.

Ἄρχ. Διοκλητιανοῦ τοῦ ἄσεβοῦς βασιλεύοντος αἱ μυσσοὶ καὶ βδελυραὶ τῶν εἰδώλων ἐπετελοῦντο θυσίαι (τὸ ἑλλην. μαρτύριον ζῶζεται ἐν Λαύρα. Νικόδημος).

Ἐν τέλει : τὸ αψ'ις', Ἀυγούστου κα'.

Ζ'. (σ. 35—41). Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος *Ἀνδρέου* τοῦ στρατηλάτου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Ἀυγούστου ιδ'.

Ἄρχ. Εἰς τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ ἄσεβεστάτου Μαξιμιανοῦ μέγας διωγμὸς ἐγένετο.

Ἐν τέλει : αψ'ις', Ἀυγούστου κς'.²⁾

Η'. (σ. 41—50). Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος *Ἀγαθοσίτου* καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Ἀυγούστου κβ'.

Ἄρχ. Μαξιμιανὸς ὁ ἄσεβέστατος καὶ αἰμοβόρος βασιλεὺς, ἀναχωρῶντας ἀπὸ τὴν Νικομήδειαν³⁾.

Θ'. (σ. 50-55). Μαρτύριον τῶν ἁγίων μαρτύρων *Ἀδριανοῦ* καὶ *Ναταλίας* καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς. Ἀυγούστου κς'.

Ἄρχ. Μαξιμιανὸς ὁ τύραννος βασιλεύωντας εἰς τὴν Νικομήδειαν μέγαν καὶ σφοδρὸν διωγμὸν ἐσήκωσε κατὰ τῶν Χριστιανῶν. ⁴⁾

Ἐν τέλει : αψ'ις', σεπτεμβρ. β'.

Ι' (σ. 57-64). Λόγος ὁλοῦ φανερώνει ἐν συντομίᾳ τὴν πρώτην καὶ καὶ τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην εὗρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ τιμίου καὶ θείου *Προδρόμου*.

1) Κατὰ τὸν Νικόδημον σώζεται ὁ ἑλλ. βίος καὶ ἐν τῇ τῶν Ἰβήρων ὕσας καὶ συνεπλήρωσε τοῦ ἁγίου τὴν ἀκολουθίαν προσθεῖς καὶ δεύτερον κανόνα.

2) Σώζεται τὸ ἑλλην. μαρτύριον ἐν Λαύρα Ἰβήρων καὶ ἐν ἄλλαις (Νικόδ.) καὶ ἐξεδόθη ἐν Patrol. gr. Migne τόμ. 115, σελ. 597—609.

3) Τὸ ἑλλην. μαρτύριον σώζεται ἐν Λαύρα (Νικόδ.). Ἐν act. SS. Aug. IV, 521. ἀρ. 12, 14—15 ἄλλο μαρτύριον : Μαξιμιανοῦ τοῦ τυράννου τὴν βασιλείον ἀρχὴν ὡς οὐκ ὄφειλε κατὰ τὴν Νικομήδους διέποντος.

4) Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον σώζεται ἐν Λαύρα (Νικόδ.), ἐξεδόθη δ' ἐν Act. SS. Septembr. III, σ. 209, ἀρ. 3.

Ἄρχ. Πάλιν καὶ τώρα τὴν σήμερον ἦλθεν εἰς ἡμᾶς ὁ θεῖος Πρόδρομος ¹⁾).

Ἐν τέλει αψ'1', μαρτίου Ϛ'.

ΙΑ'. (σ. 65—73). Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου... τοῦ Χρυσσοστόμου λόγος ἐγκωμιστικὸς πρὸς τὸν ἅγιον Φιλολόγιον, ὁ ὁποῖος πρῶτον μὲν ἦτο κριτῆς καὶ δικαστῆς τῆς πόλεως Ἀντιοχείας, ἔπειτα δὲ γέγονε πατριάρχης τῆς αὐτῆς πόλεως, καὶ περὶ τῶν θείων μυστηρίων, μετεφράσθη δὲ ὁ λόγος αὗτος εἰς τὸ ἄπλοῦν παρὰ τινος εὐτελοῦς.

Ἄρχ. Ἐγὼ καὶ σήμερον ἐτοιμαζομένην γὰ ἀγωνισθῶ.

Ἐν τέλει : Ὁ παρῶν λόγος μετεφράσθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἐγράφη ἐνταῦθα ἐν ἔτει αψπα', ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ, ἐν αὐτῇ τῇ θεοφρουρήτῳ μεγίστῃ Λαύρᾳ.

ΙΒ'. (σ. 74—81). Λόγος διαλαμβίνων περὶ τῆς ἁγίας καὶ παντίμου χειρὸς τοῦ τιμίου Προδρόμου, πῶς καὶ ποῦ καὶ πότε εὐρέθη.

Ἄρχ. Ἰδὸν καὶ πάλιν ἡμῖν ὁ ἱερός τοῦ Χριστοῦ ἐπεδήμησε Πρόδρομος διὰ γὰρ δώση πλουσίως τὰ νάματα τῶν αὐτῶν χαρίτων ²⁾).

ΙΓ'. (σ. 81—89). Τοῦ σοφωτάτου καὶ ἁγιωτάτου Συμίων τοῦ Μεταφραστοῦ ὑπόμνημα εἰς τὸν εἰδοξον ἀπόστολον ἅγιον Ἰωάννην τὸν εὐαγγελιστήν καὶ θεολόγον.

Ἄρχ. Ὅτι πῶς τάχα δὲν εἶναι πολλὰ μακρὰν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ὁ ἄνθρωπος.

Ἐν τέλει : Μετεφράσθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ ἄπλοῦν ἐν ἔτει αψήζ', σεπτεμβρίου κβ' ἐν τῇ Λαύρᾳ, ἐκ τῆς βίβλου τοῦ Οἰκουμενίου ἐν τῷ τέλει ³⁾).

ΙΔ'. (σ. 91—96). Ἐγκώμιον εἰς τὸν ὄσιον καὶ θεοφόρον πατέρα ἡμῶν Ἀθανάσιον τὸν ἐν τῷ Ἄθῳ μεταφρασθὲν εἰς τὸ ἄπλοῦν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τοῦ ὄντος ἐν τῇ β βλφ τῆς Διαθήκης τοῦ ἁγίου.

Ἄρχ. Οἱ φιλόθεοι καὶ ἀγαπῶντες τοὺς ἁγίους πάντοτε ἀγαποῦσι καὶ τῶν ὄσιων πατέρων τὰς ἑορτάς.

1) Ὁ ἑλληνικὸς σώζεται ἐν πολλαῖς μοναῖς τοῦ Ἄθῳ καὶ ἐξεδόθη ἀλλὰ χροῦ τε καὶ ἐν Act. SS. Jun. IV, σ. 731—735.

2) Ὁ λόγος οὗτος εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐγράφη ὑπὸ Θεοδώρου Δαφνοπαίου καὶ ἐξεδόθη οὕτως ἐν Act. SS. Jun. IV, 839.

3) Τὸ ἑλλήν. κείμενον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Meier, Oecumenii commentarii (Parisii 1631) σ. 838—52, καὶ Migne Patr. gr. τόμ. 114, σ. 684—706.

Ἐν τέλει : αψ'η', μαρτίου δευτέρου.

ΙΕ'. (97—100). Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν **Πρόκλου** ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως λόγος εἰς τὰ Βάϊα.

Ἄρχ. Σπουδαιότερος εἶναι, ὧ φίλοι καὶ ἀδελφοί, ὁ παρὼν καιρὸς¹⁾.

Ἐν τέλει : αψ'ιη', ἀπριλλίου β'.

ΙΣ'. (σ. 101—108). Μικτύριον τῶν ἁγίων **Μηνοδώρας, Μητροδώρας καὶ Νυμφοδώρας**.

Ἄρχ. Ὅχι μόνον οἱ ἄνδρες γενναίως καὶ ἀνδρικῶς ἐμαρτύρησαν²⁾.

ΙΖ'. (σ. 108—118). Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν **Χαρίτωνος** τοῦ Ὁμολογητοῦ.

Ἄρχ. Πολλὴν καὶ μεγάλην διδασκαλίαν καὶ μάθησιν λαμβάνομεν³⁾.

Ἐν τέλει : 1799, ὀκτωβρίου τρίτη.

ΙΗ'. (σ. 118—123). Τοῦ . . . **Χρυσσοτόμου** λόγος εἰς τὴν μέσῃν ἑβδομάδα τῶν νηστειῶν, εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ.

Ἄρχ. Δεδοξασμένος νὰ εἶναι πάντοτε ὁ ἅγιος θεός.

ΙΘ'. (σ. 123—127). Μικτύριον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μάρτυρος **Ἀλεξάνδρου** τοῦ ἐν Πύδνῃ.

Ἄρχ. Ὅποτεν ἐβασίλευον ἐκεῖνοι οἱ δύο τύραννοι καὶ ἄσπλαγχοι διώκται. Μαρτ. ιδ'.

Κ'. (σ. 127—131). Τοῦ... **Χρυσσοτόμου** λόγος εἰς τὴν παγκόσμιον ὕψωσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ.

Ἄρχ. Ἄσμα καινὸν ἄσωμεν τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ βασιλέως Κυρίου.

Ἐν τέλει : Ἐκ τοῦ Ζ' τόμου τοῦ θείου Χρυσσοτόμου φύλ. 493, ἀντεγράφη δὲ αψ'ιθ', σепт. κε'. Κυρίλλω.

ΚΑ'. (σ. 132—134). Τοῦ **Χρυσσοτόμου** λόγος εἰς τὸν χρηματισμὸν **Ζαχαρίου** καὶ εἰς τὴν σύλληψιν τῆς Ἑλισάβετ.

Ἄρχ. Οὐδὲν τοῖς δεσποτικοῖς ἀνυπότακτον ἔροις (μόνον τὸ προοίμιον εἰς τὸ ἀρχαῖον).

Ἐν τέλει : Μετεφράσθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πρὸς τὸ ἀπλοῦν ἀπὸ τοῦ Ζ' τόμου τοῦ θείου Χρυσσοτόμου εἰς φύλλα 340. αψ'ιθ'.

1) Τὸ ἑλληνικὸν παρὰ Migne Patr. gr. τόμ. 55, σ. 732.

2) Τὸ ἑλληνικὸν ἐγράφη ὑπὸ Συμ. Μεταφραστοῦ καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ Migne Patrol. gr. τόμ. 115, σ. 653—66.

3) Τὸ ἑλληνικὸν ἐν Act. SS. Sept. VII, 612—21, καὶ 3 ἐκδ. 561—584.

ΚΒ'. (σ. 135—145). Βίος και πολιτεία τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν **Γρηγορίου** ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ θαυματουργοῦ τοῦ καὶ **Παλαμᾶ**.

Ἄρχ. Μετὰ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ κυρίου... ἐπέρασαν χρόνοι χίλιοι διακόσιοι ὀγδοήκοντα πέντε¹⁾.

Ἐν τέλει : αὐ', ἐν μηνί μαρτίῳ.

ΚΓ'. (σ. 146—150). Μαρτύριον τῶν ἀγίων ἐνδόξων καὶ μεγάλων μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ **Κηρύκου** καὶ **Ἰουλίτης** τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ἰουλίου 15.

Ἄρχ. Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, συλλειτουργῷ καὶ συνεπισκόπῳ **Ζωσίμῳ Θεόδωρος** ἐλέῳ θεοῦ ἐπίσκοπος Ἰκονίου ἐν Χριστῷ χαίρειν.

Ἐν τέλει : Μεταφράσθη δὲ ὁ παρῶν λόγος, ὅπου εἶναι εἰς σχῆμα ἐπιστολῆς, ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς περὶ φράσιν πρὸς τοὺς ἄλλοις τῷ αὐτῷ ἱεροδιδασκάλῳ κυρίῳ Κυρίλλῳ ἐν ταύτῃ τῇ θεοσώστῳ ἱερᾷ Λαύρᾳ. Ἐν Ἰουλίῳ αὐξ' ²⁾.

ΚΔ'. (σ. 151—158). Βίος καὶ μαρτύριον τοῦ ἀγίου **Πολυεύκτου**.

Ἄρχ. Ἐὰν εἶναι καὶ ἄλλου τινὸς ἀγίου καλὴ διήγησις, μάλιστα

1) Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων πολυπληθῶν περὶ Γ ρ η γ. Π α λ α μ ᾶ ἔργων, ἄλλον βίον δὲν γνωρίζομεν, εἰμὴ τὸν ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου πατριάρχου Λόγον ἔγκωμιαστικὸν εἰς τὸν Θεσσαλονίκης Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν (ἐδημοσιεύθη ὡς πρόλογος ἐν τῇ Ἱεροσολ. ἐκδόσει τῶν 41 ὁμιλιῶν τοῦ Παλαμᾶ τῷ 1857 σ. α'—στ', ἀκολουθεῖ καὶ ὁ τοῦ πατριάρχου Νείλου πζ'—ρε', ὅθεν παρέλθε καὶ ὁ Migne): 'Ὁ Φιλόθεος λοιπὸν εἶναι πηγὴ κυρία διὰ τὸν βίον τοῦ Παλαμᾶ ὁ δὲ τοῦ Κυρίλλου ἐνταῦθα μεταφρασθεὶς εἶναι παρόμοιος ἀφαιρουμένων τῶν παρεκβάσεων τοῦ Φιλοθέου καὶ τινων θαυμάτων. Ἀλλὰ προέρχεται ἐκ τούτου ἢ μήπως εἶναι τὸ ἀρχέτυπον; ἴσως συμβαίνει τὸ δεύτερον. α') διότι δὲν ἦτο δυνατόν ὁ μεταφραστὴς νὰ μὴ ἀναφέρῃ τὸν βιογράφον, Λαυριώτην ὄντα, καὶ β') διότι ἔχει μικράς τινας παραλλαγὰς (πρβ. σ. 138 καὶ Φιλοθέου ιστ'). Ὁ Κύριλλος γράφει ὅτι ἐν Θ)νίκῃ μετὰ τῶν 12 ἀδελφῶν στενοχωρηθεὶς ὁ ἄγιος ἠβουλήθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἱερουσόλυμα, ὁ δὲ Φιλόθεος λέγει εἰς τὰ περίξ τῆς Θ)νίκης, ὅτε ἐπιφανέντος τοῦ ἀγ. Δημητρίου καὶ ἀποτρέψαντος αὐτὸν μετέβη εἰς Βέρροϊαν, (δηλ. λογικωτέρα εἶναι ἢ ἄ' ἐκδοσις). Ὑπὸ τοῦ Φαβρικού (Bibl. graeca τόμ. X, σ. 472) ἀναφέρεται ὡς βιογράφος τοῦ Παλαμᾶ καὶ Ἱεροθέος τις σακελλάριος. Ὁ Ἄθαν. Πάριος μετέφρασε τὸν Λόγον τοῦ Φιλοθέου καὶ ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ τῷ 1784 (Ὁ Παλαμᾶς ἐκεῖνος κτλ.), ἐπομένως ἦν γνωστὸς τῷ Κυρίλλῳ. Ὁ Νικόδημος ἐν Ν. Ἐκλογίῳ (σ. 361—372) ἐξέδοτο κατὰ συντομίαν μετάφρασιν τοῦ ἀνωτ. Λόγου τοῦ Φιλοθέου.

2) Τὸ Ἑλληνικὸν ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ G. Van Hoff ἐν Anal. Boll. τόμ. I, σ. 201—207.

εἶναι καὶ τοῦ ἁγίου Πολυεύκτου. Ἐν τέλει 1793, μαρτίου γ' ¹⁾.

Μέχρι τοῦδε αἱ μεταφράσεις τοῦ Κυρίλλου, ἐν δὲ ταῖς ἐφεξῆς 159—189 σελίσι γεγραμμέναις τῷ 1861 περιέχονται τάδε: 1) Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀνδρέου Κρήτης τοῦ Ἱεροσολυμίτου λόγος εἰς τὴν ὕψωσιν τοῦ... σταυροῦ. Ἀρχ. Σταυροῦ πανήγυριν ἄγομεν (σ. 159—73) ²⁾. 2) Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἐπισκόπου Σελευκείας λόγος εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀρχ. Μεγάλας τῶν ἐγκωμίων εὐρήσει τὰς ἀφορμὰς (σ. 174—189).

Τέλ. Ἐμψυχοῦς ἐπομένους τῆς ἀκτίστου καὶ ὁμοουσίου Τριάδος τῆς ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι νοουμένης τε καὶ δοξαζομένης ³⁾. αὐξά', δεκεμβριῷ ιε' ⁴⁾.

Σελίδες ἄγραφοι: 12, 56, 90, 150, καὶ τὰ παράφυλλα ἀνά δύο ἐν ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει. Αἱ μεταφράσεις τοῦ Κυρίλλου ἐγένοντο διὰ τὴν ἐπ' ἐκκλήσιᾳ ἀνάγνωσιν, κατὰ τὸ Τυπικὸν τῆς μοιῆς ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς μέχρι τοῦ Πάσχα (κατὰ τὸ θέρος αἱ ἀναγνώσεις περιορίζονται κατὰ Κυριακὰς καὶ τὰς μεγάλας ἐορτὰς καὶ ἀγρυπνίας ἀνά δύο ἐξαγγελλόμεναι) καὶ διὰ τοῦτο ὁ κῶδιξ εὐρίσκεται ἐν τῷ Τυπικαρεῖῳ. διὸ ἐν τῷ προτασσομένῳ πίνακι προηγοῦνται χάριν εὐκολίας αἱ μηνολογίαι, καὶ ἐν τῷ πρὸς Φιλολόγον λόγῳ τοῦ Χρυσοστόμου σημειοῦται: «Δεκεμβρίου, Κυριακῇ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως», ἐπειδὴ διαλαμβάνει καὶ περὶ τῆς θείας μεταλήψεως.

Βιογραφίαι καὶ Συναξάρια ⁵⁾.

Ὁ Κύριλλος λόγον ποιούμενος περὶ ἀρχιερέων ἀφιερωσάντων τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἐν Λαύρᾳ ἄμφια, οὓς καὶ σημειοῦται κατ' ὄνομα, ὡς καὶ τὰ

1) Ὁ ἐλληνικὸς παρὰ Migne Patr. gr. τόμ. 114, στ. 417—19.

2) Ὑπάρχει ἐν τοῖς ὑπὸ C o m b e f i s ἐκδοθεῖσι S. Andreae Cretensis orationes σ. 97—108 ὅθεν καὶ ὁ M i g n e, παρέλαβεν ἐν τόμ. 97, στ. 1017—36.

3) Τὰ σωζόμενα τοῦ Βασ. Σελευκείας ἐξέδοτο ὁ C l. D a u s q u e i u s; B. Basilii Seleuciaae Isauriae episcopi opera quae exstant (Parisiis 1622), ἐντεῦθεν καὶ ὁ M i g n e ἐν τῷ 85 τόμῳ. Ἄλλ' ἐνταῦθα οὐχ εὐρήται ὁ λόγος οὗτος.

4) Πάντα σχεδὸν τὰ χρονολογικὰ σημειώματα, ὧν τινα σπουδαῖα ὡς τὸ ἐν τῷ τέλει τοῦ ΚΓ' κεφ., παρελείπονται ὑπὸ τοῦ καταλογογράφου, ὅστις κακῶς καὶ τοὺς δύο ἐν ἀρχῇ λόγους, ἐν ἀρχαίᾳ ἐλληνικῇ ὄντας, ἀπαδίδωσι τῷ Κυρίλλῳ. Καὶ ὁμοῦς ὤφειλεν αὐτὸς ὡς Λαυριώτης καὶ περὶ Λαυριώτου προκειμένου τοῦ λόγου νὰ μὴ δεῖξῃ τοιαύτην ἀδιαφορίαν.

5) Βλ. ἄνωτ. σ. 57.

ἀφιερώματα αὐτῶν¹), ἐπάγεται : « Ἄρα καὶ τάχα αὐτὰ μόνα ἀφιέρωσαν οὗτοι; τάχα δὲν εἶχαν χρυσία, ἀργύρια; οἱ τοιοῦτοι δὲν εἶχαν ἀσημικά, μαλαματικά; ἢ τάχα δὲν εἶχαν κειμήλια ἀξιόλογα; ἢ τάχα δὲν ἐσώθησαν ἐδῶ; τῶν δὲ τριῶν (*Παρθενίου, Ἰρηγορίου καὶ Ἰωακείμ*) τὰ ἀφιερώματα ἀγνοῶ. ὅμως ἀπὸ τινε ἐπιτραχήλια παλαιότατα σίγμα, ὀλίγον τι ἐκατάλαβα, ὅτι ἦτον πατριάρχαι, ἔγραφον τὰ τοιαῦτα ὀνόματα καὶ ἄλλα τινὰ παμπάλαια ἀρχιερατικά τε καὶ πετραχήλια γράφουν ἄλλα ὀνόματα πατριαρχῶν, μητροπολιτῶν, ἐπισκόπων ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ἔκαμαν παραίτησιν τοῦ θρόνου τους, ἤλθαν καὶ ἐσώθησαν ἐδῶ, καὶ ὅσα ἀφίερωσαν, μάλιστα ὁ πατριάρχης *Ἄνθιμος* (οὗτινος εἶναι τὸ *α'* μνημα)²) πολλὰ ἀφίερωσεν ἐδῶ». Ἐντεῦθεν ἀφορμώμενος ἔγραψε συνοπτικῶς τὰς βιογραφίας τῶν δύο πατριαρχῶν, τοῦ *Διονυσίου* καὶ *Ἀνθίμου*, οἵτινες, ἀνθ' ὧν περ ἔπραξαν περὶ τῆς Λαύρας, θεωροῦνται καὶ μνημονεύονται ὡς κτίτορες, καὶ περὶ ὧν εἵπομεν ἀνωτέρω³). Εἶναι αἱ εἰδήσεις αὗται τοῦ Κυρίλλου πολῦτιμοι διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς καὶ διὰ τὴν πατριαρχικὴν, ἣν διὰ στίχων ἐφιλοπόνησεν⁴).

Κατὰ τὸ Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Ὁρους κατὰ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστήν, πλὴν τῶν ἐκτεταμένων ἀναγνώσεων ἐν τῷ ἕρθρῳ, μετὰ τὴν 7, ᾧδὴν τοῦ κανόνος ἀναγινώσκειται κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ σὺντομον συναξάριον τῆς ἡμέρας ὑπὸ τοῦ Τυπικάρη. Τὰ συναξάρια ταῦτα συνέταξεν ἀρχικῶς *Νικηφόρος Κάλλιστος ὁ Ξανθόπουλος*, καὶ μετέφρασεν ἔπειτα *Ματθαῖος Κιγάλας ὁ Κύπριος* (Βενεταῖς 1539), ἀλλὰ ταῦτα διὰ τὰς μονάς, αἵτινες καὶ δύο ἀναγνώσεις ἐτέρας ἀκούουσιν, ἦσαν διεξοδικά· διὸ καὶ ὁ ἡμέτερος Κύριλλος, οὐ μόνον συνέταμε αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον μετήνεγκεν ἐν κώδ. Λαυρ. Θ 52, φ. 146α—151α τὰ τῆς Μεγ. ἑβδομάδος, ὡς δεικνύει τὸ ἐν τέλει σημείωμα : « Ταῦτα συνετημή-

1) Ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν ἐν Byz. Neogr. Jahrb. τόμ. Ζ', σ. 424-25.

2) Ἐκ τῶν τριῶν ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Λαύρας μνημάτων τὰ δύο ἕτερα εἶναι τοῦ *Διονυσίου Βαρδάλεως* καὶ τοῦ *Γερεμίου Γ'* τοῦ Πατρῆου (βλ. *Millet, Inscr. chrét.*, 394, 395, 399 τὰς ἐπιγραφάς).

3) Σελ. 57, εἰς *α'* δέον νὰ προστεθῇ, ὅτι τὰ κείμενα ἐστάλησαν εἰς τὸν κ. Γεδεὼν μεταπεποιημένα ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον, ἐνῶ τὸ ἕφος τοῦ Κυρίλλου εἶναι ἀκραιφνῶς δημῶδες, ὡς ἀνωτέρω φαίνεται.

4) Βλ. περὶ τοῦ *Διονυσίου* Χρον. στίχ. 811-836, περὶ δὲ τοῦ *Ἀνθίμου* 618-628. Περὶ τοῦ πρώτου ἔγραψεν ὁ κ. Λημ. Πασχάλης ἐν τοῖς Ἐνασίμοις *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου* ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν (Ἀθήναι 1931) σ. 318-349, τὸ κείμενον περὶ τοῦ Διονυσίου ἔλαβε καὶ οὗτος ἐκ τοῦ Γεδεῶν (σ. 326).

θησαν παρ' ἑμοῦ τοῦ εὐτελοῦς Κυρίλλου προηγουμένου τῆς Λαύρας». Καὶ πρὸς τούτοις: «ἐπειδὴ τὰ ἐν τῷ τύπῳ συναξάρια τοῦ Πεντηκοσταρίου πλείστην ἀηδίαν τῇ αὐτῶν πολυλογία προξενοῦσι, διὰ τοῦτο ὄρα ταῦτα περιληπτικά καὶ χαρμόσυνα ἐνταῦθα». Ἐκάστου προτάσσεται δίστιχον ἱαμβικόν (Ἐν κώδ. *B. Μεθοδίου*, φ, 316—323β): «Τὰ τοῦ Τριωδίου συναξάρια τοῦ *Νικηφόρου Ξανθοπούλου* συντμηθέντα δὲ νῦν λίαν συνεπιυγμένως παρὰ τινος πάνυ ἀμαθοῦς ἱερομονάχου Λαυριώτου», καὶ πάλιν: «Ταῦτα τὰ συναξάρια τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου ἐποιήθησαν ἐν ἔτει αψα', ἐν Ἰουλίῳ παρὰ Κυρίλλου προηγουμένου τῆς μεγίστης Λαύρας, εὐρίσκονται δὲ χειρόγραφα εἰς τὸ Πεντηκοστάριον τοῦ Κυριακοῦ τῶν Κανσοκαλυβίων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

Ο ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΩΣ ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΞΟΓΑΡΦΟΣ.

ΚΗΠΟΣ ΧΑΡΙΤΩΝ (ἐν κώδ. Ω 56, 8ον, σ. 454).

Ὅντως ὅπως ὁ εἰσερχόμενος εἰς κῆπὸν τινα καὶ παράδεισον εὐρίσκειται πρὸ τοῦ ἀναριθμήτου πλήθους παντοειδῶν δένδρων, φυτῶν καὶ ἀνθέων, καὶ ἐξίσταται πρὸ τοῦ κάλλους καὶ τῆς ποικιλίας αὐτῶν, οὕτω καὶ ὁ μετὰ χειρὸς ἔχων τότε τὸ βιβλίον τοῦ Κυρίλλου, τὸν Κῆπον χαρίτων¹⁾. Ἄλλ' ἐκεῖ ὑπάρχει τάξις καὶ κοσμιότης, ὅπερ δὲν συμβαίνει δυστυχῶς ἐνταῦθα. Οὔτε τάξις ὑπάρχει, οὔτε διαίρεσις, οὔτε σύστημά τι ἐν γένει, ἀλλὰ φύρδην μίγδην, εἶναι διεσκορπισμένον πολύτιμον ὄντως ὑλικόν, ὅπερ ἐκ τῆς ἐκάστοτε ἀναγνώσεως βιβλίων ὁ συγγραφεὺς ἀπεταμιεύσατο δίλην φιλέργου μελίσεως ἀπανθισάμενος. Φαίνεται ὅτι ὁ Κύριλλος οὐδέποτε ἀνεγίνωσκεν ὡς οἱ πολλοὶ τέρψεως καὶ ἀπλῆς περιεργίας ἔνεκεν, ἀλλὰ σπουδάζων ἀεὶ καὶ μελετῶν ἐπλούτιζε μὲν τὰς

1) «Διότι ὁ κῆπος δὲν εἶναι παρὰ ὅλος χαρὰ, εὐφροσύνη καὶ ἀναψυχή ψυχῆς τε καὶ σώματος... διὰ τῶν φυτῶν ἀνθέων τε καὶ καρπῶν, τὸ βιβλίον διὰ τῶν λόγων καὶ ἱστοριῶν. ὁ κῆπος διὰ τὰ ὕδατα καὶ χωρίσματα καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ὅλα τερπνά, τὸ βιβλίον διὰ τὰ νοήματα καὶ χαρίσματα καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ὅλα καλά» Δ α π ό ν τ ε ς, Κῆπος Χαρίτων, ἐν τῇ ἀφιερῶσει σ. κε'.

γνώσεις, ἔσημειοῦτο δὲ καὶ ὅσα χρήσιμα αὐτῷ πρὸς τὰς ἐκπονουμένας ἐργασίας, κατάλοιπα δὲ ἐπωφελῆ τοῖς ἐπιγιγνομένοις. Ἐσημειοῦτο καὶ πίντοτε ἀντέγραφε, φρονῶν, ὅτι φευγαλέον πᾶν τὸ λειπόμενον, κτῆμα δ' ἀσφαλὲς τὸ θηρώμενον. Οὕτω οὐ μόνον ὁ παρῶν, κῶδιξ, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἰδιόχειροι αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι κώδικες, οἷς πρὸς χρῆσιν εἶχεν μεθ' ἐντοῦ, βρῖθουσι παντοειδῶν σημειωμάτων ἐν τε τοῖς παραφύλλοις καὶ ἐξωφύλλοις, ἐν τῇ ᾧα καὶ εἰς πᾶν ἄγραφον μέρος, ὅπου ἠδύνατο νὰ χαραχθῆ μνημονικόν τι. Τὸ αὐτὸ δυστυχῶς ἐφήμοζε καὶ εἰς τὰ ἔντυπα, καὶ πολλὰ τούτων παρουσιάζουσι θέαμα ἔλεεινὸν σημειωμάτων, ἀποξυσμάτων καὶ ἀποσβεσμάτων· εἶχε δὲ ἐπινοήσει καὶ χρῶμά τι λευκόν, δι' οὗ καλύπτει τὴν πρόην γραφὴν, ἵν' ἐναποθέσῃ αὐτὸς τὴν ἑαυτοῦ! Ἄλλ' εἰς ὅλον τὸν κυλεῶνα, ὃν παρουσιάζει ὁ ἀκαταπόνητος ἐρασιστής οὗτος ἐν τῷδε τῷ κώδικι, ὑπάρχει καὶ τι ἀξιοσημείωτον, δι' ἣν ἐποχὴν ἐγράφη. Ἐν πρώτοις τὰ ἀπανθίσματα ἐνὸς ἐκάστου συγγραφέως γράφονται ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ χωρὶς· σπανίως δὲ παρενεύρονται καὶ ἄλλων ἢ ἀξιοπεριεργόν τι· εἶτα ὁ Κύριλλος εἶχε πάντοτε τὴν πρόνοιαν, εἴτε ἐν Λαύρα εὐρισκόμενος εἴτε καὶ μακρὰν αὐτῆς, εἰς τὰς διαφόρους τῆς Τουρκίας καὶ Εὐρώπης μέρη, νὰ μεταχειρίζηται τὰς ἀρίστας τῶν ἐκδόσεων, καὶ ἐν τῷ συγγράφειν καταφεύγει σχεδὸν πάντοτε εἰς τὰς πηγὰς, (σπανίως ἔχει ὑπ' ὄψιν βοηθήματα)· π. χ. διὰ τὰ ἱστορικὰ καταφεύγει εἰς τὸ *Corpus historicum graecorum Byzantinorum* καὶ εἰς ἄλλας ἀξιολόγους ἐκδόσεις, αἵτινες τότε ἐθεωροῦντο ὡς στρεβότυποι. τὸ αὐτὸ πράττει καὶ διὰ τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας. Ἐκ τοιούτων πηγῶν ἀπήντησε τὰ ἀξιολογώτερα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας γεγονότα, καὶ ἠρανίσαστο τὰ ἄξια μνήμης ἐρμηνευτικὰ καὶ ἄλλα περίεργα χωρία καὶ ἀποφθέγματα, ἀποτελέσας τὸν παρόντα κώδικα, ὃν προσφυῶς ἀπεκάλεσε *Κητῶν Χαρίτων*, συγγράφας αὐτὸν κατὰ διαφόρους τόπους καὶ χρόνους¹⁾· ἡ δὲ πλήρης αὐτοῦ ἐπιγραφή ἔχει ὡδε:

1) Οὕτως ἐπωνόμασε καὶ ὁ **Καϊσάριος Δαπόντες** τὴν ἔμμετρον μετὰ τοῦ τιμίου Σταυροῦ περιήγησιν (Ἀθῆναι 1880). ἀγνωστὸς ὅμως πότερος ἐμμήθη τὸν ἄλλον. Οὐχ ἀρμοζόντως ἐποιήσατο τοῦτο, ὁ πάντοτε τοὺς τίτλους ἐκ τῶν ἄλλων δανειζόμενος, **Νικόδημος**, ἀποκαλέσας τὴν ἐρμηνείαν τῶν Θ' ᾠδῶν *Κητῶν χαρίτων* (1803). Παρωρομήθη δὲ ὁ Κύριλλος εἰς τὴν ὀνομασίαν ταύτην καὶ ἐκ παλαιοῦ βιβλίου ἐκ τοῦ Ἱτολικοῦ μεταφρασθέντος: **Ἄνθ' ος χ α ρ ἰ τ ῶ ν** με διδασκαλίας καὶ παραδείγματα ἀρμοδία (sic) εἰς τὰς ἀρετὰς καὶ κακίας κτλ. Βενετία 1830 (εὐρίσκειται παρ' ἐμοί). **Ὁ Λάμπρος** ἐν Ν. Ἑλληνισμῶν. τῆμ. ΓΓ' (1916), σ. 329—383 περιγράφει τὴν ἐκδοσιν τοῦ 1675 ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῶν

Βιβλίον ὡραιότατον, νεον, καλούμενον

Κῆπος τῶν Χαρίτων,

*ἐν ᾧ περιέχονται πολυειδῆ καὶ χρήσιμα σημειώματα
πρὸς διάφορα συμβαλλόμενα, ἐρρανισθέντα μάλα φιλο-
τίμως ἐκ πολλῶν βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν φιλομαθῶν.*

οὐ δὲ ταῦτα ἀναγινώσκοντες

*σύγγνωτέ μοι (δέομαι), τῷ ταῦτα φιλοπόνως γράψαντι,
τῷ εὐτελεῖ προηγουμένῳ Κυρίλλῳ.*

Εἰς τρία ἐν ἀρχῇ φύλλα ἐκτὸς ἀριθμοῦ ἀναγράφονται «ὄσοι ἱστο-

ἐν Κausοκαλυβίους Ἰωασαφαίων, ἡ δὲ πρώτη ἐγένετο τῷ 1546. Ἐν τῇ βιβλιο-
θήκῃ ἔχω δύο ἐκδόσεις τὴν τῷ 1649 παρ' Ἰω. Ἀντωνίου τοῦ Ἰουλιανοῦ γενο-
μένην Ἐνετίησιν, καὶ τὴν τῷ 1830 per Franc. Andreola. ἀλλ' αὕτη ἐκτὸς τοῦ
ὀνόματος οὐδὲν σχεδὸν κοινὸν ἔχει μετὰ τοῦ πρωτοτύπου, ἔχει μεταρρυθμισθῆ
τελείως. Ἄνθος χαρίτων ἐπιγράφεται καὶ ὁ κῶδ. Λαύρας Θ 187 (Ἰγνιλάτης).

Σχεδὸν ὁμοίος κατὰ τὸ περιεχόμενον εἶναι καὶ ὁ κῶδ. Κ 116 Λαύρας ὀνο-
μαζόμενος Μέλισσα, ἣτις ὀνομασία ἀπεδόθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἠθικὴν
Σύλλογὴν τοῦ Βυζαντίου. ἀλλ' αὕτη ἔχει συστηματικὴν καὶ κατ' ἀλφάβη-
τον τὴν διάταξιν τῶν διαφόρων γραφικῶν καὶ πατερικῶν ρήσεων, καὶ τῶν θύρα-
θεν συγγραφεύων. Ὅταν τὸ περιεχόμενον ἀναφέρηται εἰς ἀσκητικὰ ὀνομάζεται
Παράδεισος. Τὴν Μέλισσαν ἐσχάτως μετωνόμασε Λογίονθησαύρι-
σμα (τόμ. 1—2, Ἀθῆναι, 1895—6) ὁ πρ. Πενταπόλεως Νεκτάριος Κε-
φαλάς, καὶ παλαιότερον Νεόφυτος ὁ Μεταξᾶς Ἰερογράφικὸν ἀπάνθισμα (Ἀθῆν. 1847), μεταποιήσαντες καὶ συμπληρώσαντες
αὐτήν. Ὅπως τὰ ἀνωτέρω εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς βιβλίον :

Κῆπος πολυανθήης, ὅστις περιέχει φυτὸ πολυποίκιλα, τριαντάφυλ-
λα ἀμάραντα, ἄνθη ἄφθαρτα, δένδρα θεοφύτευτα, μαθήματα οὐράνια, γνωμικὰ
ἀθάνατα, ἅπερ ἠρρανισθῆσαν ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων πατέρων καὶ φιλο-
σόφων παρὰ τοῦ ταπεινοῦ Ἰωάννου Συμεωνίδου, τοῦ ἐκ τῆς κατὰ
Μακεδονίαν γῶρας Ταρλιζίου καὶ πρῶην διδασκάλου τῆς ἐν τῷ Μεγάλῳ Τουρνό-
βῳ Σχολῆς, τὰ ὅποια καὶ ἐξηγήθησαν παρὰ τοῦ ἰδίου τῆς τὴν ἅπλῃν καθομιλου-
μένην γλώσσαν διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν τῶν Χριστιανῶν καὶ διωρθώθησαν μετὰ
πλείστης, ἐπιμελείας, καὶ ἀφιερῶθη ἡ βιβλος εἰς τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων, ἵνα με-
λετῶσιν αὐτήν. (Οὗτος ἦν ἐκ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, Ἀθωνίτης,
ἀποθανὼν τῷ 1865). Νῦν δὲ πρῶτον ἐτυπώθη διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ὀμοπίστων
καὶ φιλοκάλων ἀνδρῶν ἐν Πέστη τῆς Οὐγγαρίας παρὰ τῷ εὐγενεῖ Τράττηρ τε
καὶ Καρόλφ, 1840, Σον, σ. 224 (Βιβλ. Ἰωασαφαίων, Ἀθῶς, Κausοκαλύβια).

Ἐν τέλει ὁ κῶδ. 39 τοῦ Γυμνασίου Ἀδριανουπόλεως περιέχων διηγήσεις καὶ
παραινέσεις τῶν πατέρων καλεῖται : Ἀνθη τοῦ παραδείσου (βλ. Κα-
τάλογον ἐν τῷ Byzantinische Zeitschrift ὑπὸ Βασ. Στεφανίδου τόμ.
XIX, σ. 673).

ρικοί ἐμπεριέχονται ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ», καὶ «πίναξ τῆς βίβλου κατ' ἄλφιβήτον». Οἱ συγγραφεῖς εἶναι οἱ ἑξῆς: Θεοδώρητος ὁ Κύρου, Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν, Ἀστερίος ὁ Ἀμασειᾶς καὶ οἱ ἐν αὐτῷ πολλοὶ καὶ διάφοροι. Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Διονύσιος Πετάρβιος, καὶ Ἀχιλλεὺς Τάτιος, Θεόδωρος Γαζῆς, Μάξιμος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, Ἰσαὰκ μοναχὸς [ὁ Ἀργυρὸς], Ἀνδρέας Κορίτης, Ἀέτιος Ἀμιδηνός, Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς... Ἰωσήφ Γενέσιος, Περδικας Πρωτονοτάριος, Μεθόδιος Πατάρων, Ζωναράς, Γεώργιος Σύγκελλος, Ἰωάννης ὁ Κίναμος, Γεώργιος Ἀκροπολίτης, Μιχαὴλ ὁ Γλυκάς, Θεολογικὸν Εὐγενίου, Χρονικὸν Πασχάλιον, Ἐπιφάνιος Κύπρου, Στράβων ὁ γεωγράφος, Γεώργιος Κορέσσης, Βασίλειος βασιλεὺς, ὁ Μακεδῶν (κ. ἄ. πολλοὶ μὴ ἀναγραφόμενοι ἐν ταῦθα ὡς ὁ Ξενοφῶν, Ἀππιανὸς οἱ τρεῖς Καππαδόκαι, καὶ ἄλλοι μεγάλοι πατέρες, ὡς ὁ Ἰ. Δαμασκηνός, Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς κλπ).

Ἐν ἐκάστῳ τοῦ ἀπανθίσματος χωρίῳ σημειοῦται ἐπακριβῶς ἡ σελὶς καὶ ἐν ἀρχῇ ἢ ἐν τέλει ὁ τίτλος τῆς βίβλου ὡς καὶ ὁ τόπος καὶ χρόνος τῆς ἀναγραφῆς: π. χ. σ. 51:

«Σημειώματά τινα θαυμάσια διαφόρων ἀγίων ἐκ τῆς βίβλου τοῦ ἁγίου **Ἀστερίου Ἀμασειᾶς**. Ὁ τύπος τῆς βίβλου οὕτως: Parisiis, sumptibus Antonii Bertier, via Jacchaea, sub signo fortunae. M. DC. XLVIII. Cum privilegio Regis et approbatione Doctorum».

σ. 155. «Ἐν τῇ Βενετίᾳ αψπ', ἐν μαρτίῳ, ἐκ τῆς βίβλου τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος **Μεθοδίου Πατάρων**, τῆς ἐπιγραφομένης Συμπόσιον τῶν παρθένων».

σ. 215. «Ἦν δὲ τῆς βίβλου ὁ τύπος οὕτως = **Γεωργίου τοῦ Ἀκροπολίτου**, τοῦ μεγάλου Λογοθέτου, Χρονικὴ συγγραφὴ, Parisiis, e Typographia Regia M. DC. LI».

σ. 217 καὶ 259 «αψπα' δεκεμβρίου, ἄριστα σημειώματα ἐκ τῆς Χρονικῆς βίβλου κυροῦ **Μιχαὴλ τοῦ Γλυκά Σικελιώτου** — ἦν δὲ ὁ τύπος τῆς βίβλου οὕτως: Parisiis e typographia Regia, MDCLX = αχξ' αψπβ', Ἰανουαρίου κγ'. Εὐτελεῖ Κυρίλλῳ προηγουμένῳ τῆς μεγίστης Λαύρας»¹⁾.

σ. 293. «καὶ ταῦτα μὲν (εἰδήσεως χάριν τῶν ὅσοι ὡς καὶ ἐγὼ ἀμα-

1) Ἀναγράφων τὴν βίβλου τοῦ Γενεσίου ἐν ἔτει αψπ', Ἰαν. κβ' ἐν τῷ Τριεσίῳ χαρακτηρίζει καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ περιεχομένους συγγραφεῖς, ἴτοι Γεωργ. τὸν Τρατζίρυντιον, Ἰωάννην τὸν Ἀντιοχέα, Ἰωάννην Φωκᾶν, Ἐπιφάνιον

θεῖς) τὰ ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν καὶ θαυμασίων σημειωμάτων τοῦ σοφωτάτου, ὀρθοδοξωτάτου καὶ λίαν πολυίστορος ἁγίου πατρὸς Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κύπρου, οἱ δὲ σημειωθέντες ἀριθμοὶ εἰσι τῶν φύλλων τῆς βίβλου τοῦ ἁγίου, τυπωθείσης ἐν Βασιλείᾳ ἐν ἔτει αἰαμδ'. οἱ δὲ ἀναγνώσκοντες εὐχεσθε πρὸς κύριον ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταῦτα ἀντιγράψαντος Κυριλλίου προηγουμένου τῆς μεγίστης Λαύρας, αἰοα' ἔτους, ἐν τῇ Λαύρᾳ. Τὸ δὲ μέρος τοῦτο ἐπισφραγίζει ὁ ἑραριστῆς διὰ τῶνδε τῶν στίχων σ. 316 :

Ἐγκώμιον πρὸς τὴν κυρίαν Θεοτόκον διὰ στίχων πολιτικῶν:
(ἡ ἀκροστιχίς ἐν τοῖς ἡμιστίχοις: Κυριλλίου)

Κυρία καὶ βασίλισσα, ὑπερδεδοξασμένη
ἑσδωνιὰ (sic) μυρίπνοε, ἶον πολλὰ εὐῶδες,
λίβοιμέν σου δεόμεθα, λαμπρῶς σὴν εὐωδιάν,
ὅπως τὸ μέγα πέλαγος ὑμῶμεν σῶν χαρίτων.

Ὀλόκληρα ἔχει ὁ κῶδιξ τὰ ἐξῆς: «*Μάρκου τοῦ Ἐθγενικοῦ... ἐπιτολή πρὸς Ἰαῖδωρον ἱερομόναχον περὶ ὄρων ζωῆς αἰτήσαντα*» (γνωστὴ πρὸ πολλοῦ σ. 385 9ῶ) καὶ τὰ προσφιλῆ εἰς τὸν Κύριλλον παραινετικά τοῦ *Μακεδόνο* *Βασιλείου* κεφάλαια πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ *Λέοντα* (σ. 397-427), καὶ δύο αὐτοτελῆ τοῦ Κυριλλίου ποιήματα ὡς ἡ περιγραφὴ τῆς Ρωσσίας (σ. 317ε.) καὶ ὁ Κανὼν τῶν προϊόντων (σ. 333ε.). Τὰ λοιπὰ μέρη ἀναγράφονται ὅπως οὖν ἀκριβῶς ἐν τῇ τοῦ καταλόγου περιγραφῇ τοῦ κώδικος (σ. 337-338). (1)

Ἐπιγράμματα.

Ἄλλ' ὁ Κύριλλος καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀπανθισμάτων τούτων δὲν ἔλησμόνει καὶ τὸν ποιητὴν. Οἶονεὶ δὲ θέλων νὰ φαιδρύνῃ ἔτι τὸν ἑρατεινὸν αὐτοῦ κῆπον συνεσώρευσεν ἐνταῦθα πληθὺν ἐπιγραμμάτων εἰς ποιικι-

μοναχόν, Περδίκαν Πρωτονοτάριον, Ἰω. Ἀναγνώστην, Θ. Γαζῆν κ.λ.π. σ. 150 152 ἐντεῦθεν ἀντιγράφει ὀλόκληρον τοῦ Περδίκου τὴν Ἐκφρασιν περὶ Ἱερουσαλῆμ (σ. 137-150)

(1) Ἐνταῦθα ἐν τέλει τῆς περιγραφῆς παρελήφθη καὶ τὸ ἐν σ. 316 εἰς τὸν π ὰ γ ὠ ν α τ ε τ ρ ἄ σ τ ι χ ο ν καὶ ἀπεδόθη ἐσφαλμένως εἰς τὸν Κύριλλον (ἐνθα τὸ: μ υ ο σ ὀ β υ ν ἐτυπώθη μυσοβόν), μόνον διότι παραπλεύρως κεῖται ἡ ὑπογραφή αὐτοῦ, ὡς σύνηθες αὐτῷ ἐν τέλει ἐκάστου μέρους. σημειωτέον ὅτι οὗτος διακρίνει τὰ ἑαυτοῦ ποιήματα διὰ τοῦ: ἡμέτερον, ἢ εὐτελεῖ Κυριλλῶ (βλ. σ. 317). Ταῦτα ἀναφέρων ἐννοῶ τὸν κατάλογον τῆς Λαύρας.

λίαν στίχων και μέτρων (1). Προηγούνται τρία δύο πρὸς τὸν Ἀδριανουπόλεως Νικηφόρον και ἐν πρὸς τὸν Τυρολόης *Πορφύριον* και ἐπονται τὰ ἑξῆς:

σ. 343. *Ἡρωελεγεῖοι στίχοι παρ' ἐμοῦ και οὔτοι εἰς τὸ ἐν Σμύρνη μετόχιον ἡμῶν.*

Λαύρας θείας ἐγὼ τελέθω μέλαθρον περιλάλου,
ὡς μάλα ἀφυδῶς (sic) κτισθὲν ὡς οἰκέσθαι.
Οὔνεκα δ' ἔμμεναι οἶκος ἅπασι χριστιανοῖς σφιν.
πατράσι θαυμασίοις, πάντοτε δ' εὐθύνομαι.
τοῖς δ' ἀγαπῶσί με Θεοτόκος Μαρίη ξὺν ὀπάζοι (sic)
κλυτῷ Ἀθανασίῳ καρδίας αἰτήματα.

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἀγίου Νικολάου τῆς Μονῆς Γρηγορίου.

Λῶστε, φερεζῶιο θεοῦ παρὰ πατρός ἰκάνω,
ἴαμα οὔρει τῷδε πινυτῷ θαματοεργόν·
Οὔ κλέος εὐρὺ ἐπ' αἴαν τὰ θαύματ' ἐγὼ *Νικόλαος*.
τί τις δ' ἐμφρονες πολυταλάντων χριστεπωνύμων,
θαύματα παπταίνοντες, ἅ ποιέω ἠθάδι ἔθει
ῥυόμενος βαρύουσον (sic*) ἱμασσομένων δέμας ἀνδρῶν,
ῥέξαν ἐλδομένοις μοναχοῖς τέμενος πολύκλυτον.

σ. 344 ἀψοθ', ἐν Μαίῳ. *Στίχοι τινὲς ἔμμετροι ποιηθέντες ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς ἐν τῇ Σμύρνη διατρίβοντος.*

Εἰς εἰκόνα τῆς Θεοτόκου.

Υἱα θεοῦ πάνταρχον, ἀναρχον ἔγεινασα οἶα
μορφὰν σὰν σώζοις, τὸν φιλέοντα κόρη. 2)

Εἰς εἰκόνα τοῦ Θεολόγου.

Θεοῦ λόγου σὺ ἀναπεσὼν τῷ στήθει
Μαυρουῖδεϊ τῷ σῶ ἔς ἀεὶ πρόστηθι.

Εἰς εἰκόνα τῆς Θεοτόκου.

Ἰαμβος]. Σῶσόν με, σὺ Παναγία, *Γρηγόριον*
ἠρ[ωϊκόν]. Γρηγορίου Θεητόκος εὐτελέος θεομητορ, 3)

(1) Βλ. ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ κώδ. Α 197, ἐνθα ὑπάρχουσι τὰ αὐτά. Ἔλλα ἐπιγράμματα βλ. ἀνωτ. κεφ. Δ', σ. 135-137 *) ἴσως νόυσω.

(2) Τοῦτο (ὡς και τὸ κατωτέρω) ἐπαναλαμβάνονται και ἐν σ. 348 και τὸ σημεῖωμα: «ἀψοθ'. ἐν μηνί Μαίῳ, οἱ στίχοι εἶναι ἔμμετροι ποιηθέντες ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαθοῦς ἐν τῇ Σμύρνη διατρίβοντός μου διὰ τὴν Ἰταλίαν. Εἰς εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ζωγράφῳ τινι Κρητικῷ αἰτήσαντι.» 3) Ἀκατανόητον.

Λαύρας προφηγητορος (sic) γείνασα οἴα θεόν μου.

Εἰς τὸ καινὸν ἐν τῇ Σμύρνῃ μετόχιον ἡμῶν ἐπὶ τῆς κλίμακος.

Ἄγλαυ ταῦτα δόματα τὰ Λαύρας δείματα (sic) θείας.
ἄκωλος καὶ ἄμετρος. Ἦσαῖας προηγουμένος αἰδέσιμος
ἐρχομένοις πᾶσι ἢ δ' αὐτόχθοσι βουλομένοις σφιν
παῦλαν δοῦναι οἷς τειρομένοις κροτάφοις.
Ἄλλὰ, Θεοτόκε, ταῦτα ἀνώτερα πυρὸς αἴτης γε
σὺν πατρὶ τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ ἔχοις.

σ. 346 *Εἰς τὴν γαλαρίαν* [τοῦ μετοχίου Σμύρνης].

Τίπτε με, κοῦρε, δόμον τόνδε εἰσοράεις καλὸν ὄντα,
ὅτι καλὸς τελέθω; ναί, φίλε, καὶ λέγε μοι.
Λαύρας θείας ἐγὼ τελέθω μέλαθρον περιβώτου,
φέγγει τῷ γλυκερῷ βαλλόμενον δροσερῶς
εἰσοράω νῆας, πολυτερεπέα νῶτα θαλάττης,
χαρμονὰ τ' ὄσσα πέλει, ὄσσα φίλα φιλέεις,
τοῖς τε καλοῖς ζεφυροῖσι δροσίζομαι ἡματα πάντα,
τεῦξε πολύμητις Ἦσαῖας καμιάτη.

Στίχοι ἠρωελεγεῖοι πρὸς τὴν κυρίαν Θεοτόκον ὑπὲρ τῆς Λαύρας.

Κοίρανε θεογεννητρια, μυρία παμμεδέοντος
γαίης θαλάττης, τῶν θ' ὄρατῶν ὄσα τ' οἶ.
Τὸν δ' Ἄθω λόγος αἰὲν ὑπερνεφέ' ἔμμεναι σοῖο
ναίεις γὰρ τ' Ἄθω ἔνδοθε χωροβατεῖς.
Τοῦ κλυτὸν οὔνομ' ἐπαινέουσαν, πάνταγε κούρη.
σὴν Λαύραν κλυτὴν ἀκλόνηρον φυλάττοις.

Περὶ τῆς αὐτῆς.

Ὦς μελιθρέπτοις ξουθαῖς μικροδέμασι μελέτταις
ἄρχὸς ἀρείων, οἷς ἔμπεδον ἢ πέλει,
Λαύρα θ' ὁμοίως θειοτάτη μονὴ ταῖς ἀπάσαις
μουναῖς τῆς γαίης, ἰσχύϊ Θεοτόκου.

σ. 347 *Εἰς τὴν βιβλιοθήκην* [τῆς Λαύρας] *στίχοι ἠρωελεγεῖοι.*

Ὦδε ταμείον ἱρῶν δέλτων, ξεῖν' ὦ γαθέ, κείνων
οἱ λάμπαν γαίῃ, ἠέλιος πάση ὥς,

ὠδέ τε Παρνασσὸς ἀθάνατα ζάθε' ἄνθεα ἀρχῶν
ἤδέ τε ὕδατα ὡς νέκταρα ἠδύτατα ¹).

Ἔτεροι στίχοι εἰς τὴν βιβλιοθήκην.

Ἐνθαδὶ ἀρμονίης ἱερῆς μελιηδέαι βίβλοι, ἠρ[ωϊκὸς]
ἔτι τὰ τῶν μουσῶν, κῆπος εὐφροσύνης, ἔλ[εγειακὸς]
κρήνη βρύουσα νέκταρα ψυχοτρόφα ²).

σ. 348. Ἡρωελεγείον δίστιχον δοθὲν αἰτήσαντι τῷ σιῶρ Ἰωάννη
Ἀλφόνσου Κεφαλληνεῖ (sic) περὶ τινος Ἰωάννου ἱατροῦ αὐ-
τῷ φιλουμένου, αψπ', μαΐου ις', Βενετία.

Οὐκ ἀθεεὶ στέφαν νεόν Ἰπποκράτην Ἰωάννην
μοῦσαι ἀριστίνδην μῦνον ἐπεὶ ἔλαχον.

Πρὸς τὸν αὐτόν.

Μοῦσαι ἔριν ποτὲ τίς ἄρα ἔσχον ἐράσμιον δώσει
καὶ ῥά Ἰωάννη μούνῳ ἔδωκαν ὄλα.
Οὐρανίη τόδε, ἃ δὲ Πολύμνια νοῦν ἐρατεινὸν,
ἅπασαι δ' ἄπλετον ὡς ἄμβροτον ὠπασαν ὦ.
ὄν δὲ φιλέουσιν ἔκειναι ὁμῶς θεὸς οἶδεν ἐπαινεῖν,
πάντες ὁμοῦ ζήτω αἰὲν Ἰωάνν' ἔφαν.

σ. 349. αψ ις', μαΐου ιβ', ἐν ταῖς Ἐπιβάταις.

*Εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου
Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (1286).*

Ἀθανάσιος θαυμάσιος τοῖς πάλαι,
θαυμάσιος σύνεστι καὶ τοῖς ἀγγέλοις.

1) Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι καὶ δύο ἐπιγράμματα τοῦ διδασκάλου Ρ α φ α ἠ λ
Κ α υ σ ο κ α λ υ β ῖ τ ο υ εἰς βιβλιοθήκην καὶ εἰς βρύσιν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

2) Ἐν τῷ ἐπιτίτλῳ τοῦ περιοδικοῦ «Ὁ Ἄθως» ἀπὸ τοῦ Α' τεύχους (1920)
ἐπανελαμβάνετο εἰς τετράστιχον τοῦτο, οὐχὶ κατὰ στίχον δυστυχῶς, ἀλλὰ καταλο-
γάδην ἢ μᾶλλον κατ' ἀνθαιρέτων τῶν στίχων διαίρεσιν, ὡς δύναται νὰ ἴδῃ τις, τὸ
ἐ ν θ α δ ῖ μάλιστα ἐξεδόθη: ἐνθα δι' ἀρμ. . . καὶ τὸ με λ ι η δ ε α ῖ : μελιδέαι, τὸ
ἐ ὕ φ ρ ο σ ὦ ν η ς, εὐφροσύνης. Εἰς πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐπιγράμματα ὁ ποιητὴς
ἐπέγραψε πλαγίως τὸ ὄνομα: Κυρίλλῳ, δύο δὲ ἐφεξῆς σημειοῦνται τῷ διδασκά-
λῳ Ρ α φ α ἠ λ, ἅπερ καὶ παραλείπω.

Εἰκάδι Ἀθανάσιος ἀφίστατο ὀγδοάτη γῆς,
ὀγδοάτη Ἀθανάσιος εἰκάδι ἄγχι θεοῖο.

Ἐπάνω εἰς τοῦ κῆρ Ἡσαίου.

σ. 350. Τρισσὸθεν εἰσορῶ πολυτέρπεα νῶτα θαλάττης
πάντοθεν ἡματίῳ φέγγει βαλλόμενος·
εἰς ἐμὲ γὰρ κροκόπεπλος ὅταν περικίδναται ἤως
τεροπομένη στείχειν πρὸς δύσιν οὐκ ἐθέλει,
ῥῳη ἀναψύχω θέρεος καὶ χεῖματι θάλπω,
τοῦλιπέξ (sic) ὥραϊων ἐξ ἐμέθεν παρέχων.
Γρηγόριος δὲ κικλήσκεται τούνομα, ὅς με ῥα τεῖξε
ποιμενῶν εὖχος, Λαίρας τε ὧν κῆδος ¹⁾).

Ἄτεροι Ἰάμβοι.

Μήκει καμοῦσαν πανδαμίτορος χρόνου
πτῶσιν τ' ἀπειλοῦσάν με οἰκίαν ἰδὼν
οὐμός δομήτωρ θεῖος *Γρηγόριος*
ἔραζε ῥίψας κ' ἀνεγείρας αὐθί με,
ἐν φιλοτίμῳ δαπάνῃ ἧς οὐσίας,
μετ' αὐτὸν ἄλλον κόσμον Λαυρίταις μ' ἔδω.

Τροπάριον ἦχος, α'. Αὕτη ἡ κλητῆ.

Αὕτη ἡ τερπνὴ καὶ καλλίστη οἰκία, ἡ πάμφωτος ὥραία καὶ βασι-
λις καὶ κυρία, τῶν λοιπῶν οἰκιῶν, τὸν πανίγιον ἀνχοῦσα *Γρηγόριον*.
αὐτὸν εἰς πολλὰ ἔτη, Χριστὸς διαφυλάττει.

*Διαιρέσεις τοῦ ποικιλωτάτου περιεχομένου τοῦ κώδικος
καὶ παράθεσις τῶν ἀξιολογωτέρων.*

1) Δύο ἔτερα εἰς τὸν Παῖσιον, προῖστάμενον τοῦ κῆρ Ἡσαίου (τοῦ ἀμπελῶνος), ἀνεγράψαμεν ἀνωτέρω ἐκ τοῦ κώδ. Α 41. Εἶναι περίεργον, ὅτι ὅπερ ἀνωτέρω ἀναφέρει ὁ Κύριλλος εἰς τὸν Παῖσιον: Παῖσιος προηγῆτορος ἔργα κτλ. ἐνταῦθα ἐπαναλαμβάνει τὸ αὐτὸ εἰς τὸν Γρηγόριον: Γρηγόριος πατριάρχαιος ἔργα (τά λοιπὰ ἀπαρραλλάκτως), καὶ εἶναι οὗτος ὁ Ε', ἐξόριστος ὧν τότε ἐν Λύρα καὶ διαμένων, ὡς φαίνεται, εἰς τοῦ Κῆρ Ἡσαίου ἀνεκαίνισσε τὰ οἰκήματα, ἐνῶ ὁ Παῖσιος περιεποιεῖτο τὸν ἀμπελῶνα. Τὸ τοιοῦτον δὲ ὄντως γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἀκολούθων ἰάμβων. Ἐνταῦθα ὁ Κύριλλος ἔκαμε οἰονεὶ συλλογὴν ὄλων τῶν ἐν ἀρχαίᾳ γλῶσσῃ ποιημάτων αὐτοῦ, ἅπερ κατὰ καιροῦς εἰς διάφορους κώδικας εἶχε γράψει.

Καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ κώδικος, ἐν τοῖς καθέκαστα ὁμῶς τὸ πολυειδὲς καὶ πολυποίκιλον αὐτοῦ ὕλικόν δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς ἐρμηνευτικά, περίεργα καὶ παράδοξα σημειώματα ἐκ διαφόρων πηγῶν συνειληγμένα.

Α'. Ἑρμηνευτικά.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ Κύριλλος συνεκέντρωσεν ἀπὸ διαφορῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ ἄλλων συγγραφέων τὰ κεφαλαιωδέστερα ἐκ τῶν ἀπορριμμένων τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ προσήγαγε καὶ τὰς ἐρμηνείας αὐτῶν. Ἰδίως ὡς γνωστὸν ἠσχολήθησαν ἐπὶ τοῦ δυσκόλου τούτου θέματος ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ δὴ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς κλασσικὸς ἐρμηνευτὴς τῶν δυσκόλων καὶ ἀμφισβητουμένων μερῶν τῶν Γραφῶν ¹⁾, ὁ Ἐπιφάνιος Κύπρου (σ. 279 ἑ.), ὁ Θεοδώρητος Κύρου, ὅστις ἔγραψεν: «Εἰς τὰ ἅπορα τῆς θείας Γραφῆς κατ' ἐκλογὴν εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις» ²⁾, ἐπομένως προσσαμόζεται πρὸς τὸ θέμα τοῦ ἡμετέρου ἐρανιστοῦ καὶ διὰ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ χωρίου ἄρχεται). Ἐκ τούτων δ' ἔπειτα ὡς καὶ ἄλλων ἠντιλησεν ὁ Ἀναστάσιος Σιναΐτης καὶ κατήρισε τὸν «Ὁδηγὸν πρὸς τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ (152) ἐρωτήσεις παρὰ τινων περὶ διαφορῶν κεφαλαίων τὰς λύσεις καὶ ἀποκρίσεις ἐκ τῶν θείων Γραφῶν ποιησάμενος» ³⁾. Κατὰ τοὺς μετέπειτα βυζαντινοὺς χρόνους τὸ πνεῦμα τῆς περιεργίας ἐπέδωκεν ἐπὶ πλέον, καὶ ἐρασμίως ἠσχολοῦντο εἰς τοιαῦτα ἀνθολόγια πολλοί, ὧν ὑπερεξέχει ὁ τὸ Σύνταγμα γράψας *Μιχαὴλ Γλυκάς* ὁ γραμματικὸς, οὕτινος πολυάριθμα εἰς τὰς βιβλιοθήκας συναντιῶνται τὰ «Κεφάλαια εἰς τὰς ἀπορίας τῆς θείας Γραφῆς» (βλ. σ. 217 ἑ.) ⁴⁾. Λί γλύσεις ἢ ἀπαντήσεις εἰς τὰ τοιαῦτα ἐρωτήματα πολλάκις εἶναι σχολαστικαὶ καὶ χαρακτηριστικαὶ τῶν θεμάτων περὶ ἃ ἠσχολοῦντο οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ὡς πᾶς τις ἐννοεῖ ἐκ τῶν ἐξῆς, ἀπερ σταχυολογῶ ἐνταῦθα παρὰ τοῦ

1) Βλέπ. προχθίζως τὴν ἔκδοσιν: Διδασκαλία . . πρὸς Ἀντίοχον δοῦκαν, καὶ λύσεις πλείστον γραφικῶν ζητημάτων καὶ τινα ἄλλα πάνυ ὀφέλιμα, ὑπὸ Σωφρ. Ἀγιορείτου (Ἀθῆναι, 1885).

2) Patr. Graecae Migne, τόμ. 80, σ. 76—2003. — 2) σ. 1—10.

3) Τρίτη ἔκδοσις, Ἀθῆναι 1889, δαπάνη Ἱερωανύμου Βούρου μοναχοῦ. Τὸ βιβλίον πολυανάγνωστον, ὡς δεικνύουσι καὶ ἐν τέλει οἱ πολυπληθεῖς συνδρομηταί.

4) Πλήρη αὐτῶν ἔκδοσιν ἐποίησατο ὁ κ. Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης εἰς δύο τόμους Α', Ἀθῆναι 1905 ἐν τῇ Μαρσλειῶν Βιβλιοθήκῃ καὶ Β', Ἀλεξάνδρεια 1911, ἐνθα καὶ παραπέμπω ἀνωτέρω.

Κυρίλλον : Μή μου ἄπτου, διατί; σ. 6. Μεταμέλεια τοῦ Θεοῦ τι ἐστὶ; σ. 8. Περί τοῦ ἀριθμοῦ ἐπὶ καὶ τῶν 70 ἑβδομάδων σ. 2, 165, 237. Τί σκότος ψηλαφητόν, τὸ μάννα πῶς ἦν; Διατί καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα ζῶα; σ. 243. Περί τοῦ κρανίου τοῦ Ἀδάμ σ. 97, 104. Βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τί ἐστίν; σ. 13. Τὸ φραγκέλιον τί ἦν; Τι ἐστὶ τὸ πλυνεῖ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῖ; σ. 89. Τὸ τοῦ Ἄβελ αἷμα πῶς φωνεῖ; σ. 104. Πόσον καιρὸν ἔκαμεν εἰς τὸν παράδεισον ὁ Ἀδὰμ; σ. 188δ. Πόσα ἔτη ᾤκοδόμουν τὴν πυργοποιίαν; σ. 189. Περί τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε σ. 237. Τι ἐστὶ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ κατ' ὁμοίωσιν; σ. 286 καὶ ἄ. Τοῦ Βαλαάμ ὁ ὄνος πῶς ὠμίλησε; Λ 197, σ. 330β. Δερματίνους χιτῶνας τίνας ἐννοητέον; φ. 331α. Ἐσκήρυνε τὴν καρδίαν Φαραὼ πῶς νοητέον; νῆπια που ἄρα ταχθήσονται; φ. 183α. Παῦλος ὁ ἀπόστολος πῶς καὶ τίνας οὐρανοὺς οἶδε; Παραδείσου ξύλον γνώσεως τί ἦν; (πολυζήτητον). Κόλασις πῶς, ποῦ καὶ ὁποία; 186β¹).

Ὡς πρὸς τὰ τῆς Π. Διαθήκης καταφεύγει συνήθως εἰς τὸν *Ἰουστίνον* σ. 87 ἔ. καὶ τὸν *Κλήμεντα* σ. 120 ἔ. ὃθεν παραλαμβάνομεν ἐν ταῦθα τὸ «Κατὰ τῶν ξηρόντων (sic) τὸ γένειον». ὅπερ ὡς γνωστὸν ἀπηγορεύετο τοῖς Ἑβραίοις ὡς καὶ τοῖς πρώτοις χριστιανοῖς.

σ. 110. «Ὁ γὰρ θεὸς τὴν μὲν γυναῖκα λείαν ἠθέλησεν εἶναι, αὐτοφρεῖ τῇ κόμῃ μόνη, ὥσπερ ἵππων τῇ χαιτῇ γαυρουμένην, τὸν δὲ ἄνδρα καθάπερ τοὺς λέοντας γενείοις κοσμήσας καὶ τοῖς λασίοις ἠνδρῶσε στήθεσι, δεῖγμα τοῦτο ἀλκῆς καὶ ἀρχῆς. Ταύτη καὶ τοὺς ἀλεκτρούνας,

1) Ἐν κώδ. Ἑλλήν. Φιλολ. Συλλόγου Ἐων)πόλεως ἀρ. (27) ὃδ ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἐξῆς ἀπόκρυφα : σ. 43 «Βίος καὶ πολιτεία Ἀ δ ἄ μ καὶ Ε ὦ α ς τῶν πρωτοπλάστων ἀποκαλυφθεὶς ἐκ πρωστάξεως Θεοῦ διὰ τοῦ ἀρχαγγέλου τῷ Μωσῇ τῷ θεράποντι αὐτοῦ, ὅτε τὰς πλάκας τῆς διαθήκης ἐδέξατο», καὶ δημῶδης κοσμογραφικῆ συλλογῆ : σ. 83 «Περί τὸ πῶς ἴσταται ἡ γῆ μὴ κραταυμένη παρὰ τινος»... σ. 154 «Περί διαγνώσεως χρόνου τοῦ λιμόδου καὶ σισμόδου καὶ θανατηφόρου καὶ σπαθοκύνησις» σ. 165 «Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ τῶν ἐρωτημάτων καὶ ἀ ν θ ο λ ο γ η σ μ ἄ τ ω ν ἐκ τοῦ παλαιοῦ νόμου καὶ προφητῶν... μετὰ ἐτέρους λόγους καὶ διαφορὰς, ὥσπερ θησαυρὸν καὶ τὴν ἄβυσσον» κττ. (Δ η μ. Σ ἄ ρ ρ ο υ Κατάλογος τῶν χειρογράφων ἐν τῷ Η' τόμ. Ἑπετ. Ἑταιρ. βυζ. σπουδ., Ἀθῆναι 1931, σ. 174—5). Εἶναι περιέργον ὅτι μετὰ τῶν τοιούτων γραφικῶν ἀπορρητῶν καὶ χρησμῶν ἀναμαγνύονται καὶ φυσικὰ φαινόμενα π. χ. πόθεν ἡ ἀστραπή, ἡ χιὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φερομένη πόθεν λευκαίνεται κττ. ὡς ἐν ταῦθα καὶ ἐν βίῳ Ἀνδρέου τοῦ διὰ Χριστὸν σαλοῦ, ὑπὸ Α ὕ γ ο υ σ τ ῖ ν ο υ Ἰορδανίτου ἐκδεδομένου Ἱεροσόλυμα, 1912, σ. 134, 137).

τούς ὑπερμαχοῦντας τῶν ὀρνίθων, καθάπερ κόρυσι τοῖς κόλλεσιν ἐκάλ-
λώπισεν (κόλλεον γάρ τὸ ὑπὲρ κεφαλῆς κτενοειδὲς ἐρυθρὸν σαρκίον τῶν
ἀλεκτρούωνων), καὶ οὕτω περὶ πολλοῦ τὰς τρίχας ταύτας ὁ θεὸς ἠγεῖται,
ὥστε ἅμα φρονήσει κελεύει παραγίνεσθαι αὐτὰς τοῖς ἀνδράσι. καὶ δὴ
ἀγασθεῖς τῇ σεμνότητι τὸ βλοσυρὸν τοῦ θεάματος γεραροῦ τετίμηκε
πολιᾶ. Τοῦτο οὖν τοῦ ἀνδρὸς τὸ σύνθημα τὸ γένειον, δι' οὗ καταφαί-
νεται ὁ ἀνὴρ, προσβύτερόν ἐστι τῆς Εὐκς καὶ σύμβολον τῆς κρείττονος
φύσεως. τούτῳ πρέπον ἐδικαίωσε τὸ λάσιον ὁ θεὸς καὶ διέσπειρε παρὰ
πάν τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς τὰς τρίχας. τὸ δὲ ὅσον λεῖον καὶ μαλθακὸν
ἀφείλετο τῆς πλευρᾶς εἰς ὑποδοχὴν σπέρματος εὐαφῆ τὴν Εὐαν δημι-
ουργήσας γυναῖκα (Παιδαγωγοῦ βιβλ. γ', κεφ. γ').

Τὴν περικοπὴν ταύτην ἐξεπίτηδες κατεχώρισεν ἐνταῦθα ὁ Κύριλλος
πρὸς ἔλεγχον τῶν παπιστῶν, πρὸς οὓς ἐμφαίνεται ἐν πᾶσι τοῖς πονήμασιν
αὐτοῦ ἀδυσώπητος ἐλεγκτὴς καὶ διαπομπειτῆς (χαρακτὴρ τοῦτο τῶν μετὰ
τὴν ἄλωσιν λογίων). Εἶναι ἀφάνταστος ὁ κατ' αὐτῶν φανατισμὸς τοῦ Κυ-
ρίλλου, ἡ δὲ τοῦ ἰχθύος τῆς γλώσσης αὐτοῦ καὶ ὁ ἐν ταῖς σημειώσεσι τῆς
τοῦ Μελετίου ἐκκλ. ἱστορίας χυδαῖσμός δὲν δύναται νὰ τύχη οὐ-
δεμιᾶς ἐπιεικείας¹⁾ «κρείττον πίπτειν ἀπὸ κρημοῦ, λέγει τὸ γνωμικόν,
ἢ ἀπὸ γλώττης». αἱ ἐκτοξεύμεναι κατὰ τὸν πάπα ὕβρεις εἶναι ἀκα-
τανόμαστοι! Ἐνταῦθα παραπέμπομεν ἀπλῶς εἰς τὰ ἐν τῷ κώδικι τοῦτῳ
κεφάλαια, ἐκ δὲ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ μόνων δύναται νὰ κρίνῃ ὁ ἀναγνώ-
στης. Περὶ τῆς παπίσης Ἰωάννας σ. 22. ὁ Κύριλλος παραπέμπει εἰς
τὸν Μελέτιον βιβλ. Θ', κεφ. ζ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὗτος εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸ
ἐν ἀρχαίᾳ γλώσσει χειρόγραφον, εἶναι λίαν διάφορον· ἦτοι ἔχει ὧδε,

«Φασὶν οὖν γυναῖκα ἐπὶ τὴν τῆς Ρώμης ἀρχιερατείαν ἀφικέσθαι·
οὗ γὰρ ἐπίδηλος ἦν, ὅτι ταῖς γυναῖξιν ὁμοίᾳζον ξυρῶντες ἐπιεικῶς τὸ
γένειον οἱ ἄρρητες πίσης τῆς Ἰταλίας. ἔγκνον δὲ γενομένην ὡς εἰς τὴν
θυσίαν ἀφίκετο, γεννησαί τε τὸ παιδίον κατὰ τὴν θυσίαν καὶ ὀφθῆναι
ὑπὸ τοῦ λαοῦ. ἐκ τούτου οὖν ἔθως κεκράτηζε παρὰ τοῖς καρδιναλέσιν,
ὥστε μετὰ τὴν ἐκλογὴν καθίζειν τὸν πάπαν ἐπὶ σκίμποδος, ὅπῃν ἔχον-
τος, καὶ τῶν ὄρχεων αὐτοῦ ἐπιχεμαμένων ἄπτασθαί τινος τῶν προ-

1) Οὐδεὶς ὁμοῦ δύναται νὰ ἀντείπῃ ἐν οἷς κατακρίνει τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς
'Ανατ. Ἐκκλησίας «διότι ἔδωκαν ἀέρα ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸν πάπαν νὰ γίνῃ τοποῦσι
εἰς αὐτοῦ», καὶ τοὺς μωροῦς βασιλεῖς τῆς Κ)πόλεως, οἵτινες προσέτρεχον εἰς αὐ-
τόν, ἵν' ἐξαιτῶνται στρατιωτικὴν βοήθειαν, ἣν οὐδέποτε ἔλαβον, καίτοι ἐθυσία-
σαν τὴν Ὀρθοδοξίαν.

σαχθέντων και ἀφάμενον ἐπιφωνεῖν : ἄρσῃν ἡμῖν ἐστὶν ὁ δεσπότης»¹⁾.

σ. 30. Ὁ τίτλος τοῦ μαγαριωτάτου πάπα. . . . πάπας θεὸς ὠνομάσθη. σ. 17. Κεφαλήν τῆς ἐκκλησίας τὸν πάπαν λέγεσθαι πόθεν ;

σ. 156. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναχῶν τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας (2.038.600, μόνον οἱ Φραγκισκανοὶ 364.825)²⁾.

Φυσικὰ τινα ἰδιώματα (εἰς πρόγον) τῶν Λατίνων (ῥῶδ. I 86, φ. 156 λ). Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ἀναγόμενον ἀκριβῶς εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, περιληπτέα καὶ τὰ ἠθοπλαστικά, φιλοσοφικά καὶ δογματικά. Ταῦτα λαμβάνει ἐκ τε τῶν ἄλλων ἀρχαιοτέρων καὶ τῶν νεωτέρων Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως (σ. 263 ἐ.), Γεωργ. τοῦ Κορρυσίου (σ. 355 ἐ.), ἐν οἷς καὶ τὰ παραινενικά κεφάλαια τοῦ Βασιλείου Μακεδόνοσ (σ. 373 ἐ.). Ὡς καλλιλογικὴν χαρακτηρίζει τὴν ἐν κώδ. I 36, φ. 152α—156β ἐκλογὴν ἀποφθεγμάτων περὶ ἀνδρείας, γνώσεως, δειλίας, κάλλου, πονηρίας, καὶ περὶ μοναχῶν. Ἐν τέλει : «καὶ ταῦτα μὲν ἀροκοῦσι περιεργείας χάριν ἐκ τῆς βίβλου τοῦ στωμύλου Νικῆτα Χωνειάτου» ἦν δὲ ὁ τύπος τῆς βίβλου οὕτωσί, Parisiis e tyrographia Regia M. DC. XLVII».

Β'. Περίεργα.

Πολυζήτητον ἦν ἀπὸ τῶν πρώτου χριστιανικῶν χρόνων τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν γραμμάτων τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν θέμα κττ.

Ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἀναγράφομεν τὰ κυριώτερα τῶν περιέργων τοῦ κώδικος ὡς ἑξῆς :

Τινες ἐφεῦρον τὰ ἐπιτηδεύματα τὸ κατ'ἀρχάς ; σ. 93. Τῶν τεχνῶν ἐφευρέται τίνες ; σ. 114. Τίνες τὸ πρῶτον ἐφεῦρον τὰς ἐπιστήμας ; σ. 160. Γράμματα τίνα τὰ πρῶτα ; σ. 97. 115, 127. Περὶ Σιβυλλῶν³⁾ σ. 5, 88, 114

1) Πρὸ βλ. Ἐκκλ. ἱστορ. Μελετιίου τόμ. Β' (Βιέννη 1783), σ. 282—283 κατὰ πλάτος τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπερ οὗτος ἔχει ἐν ἀπλή φράσει καὶ εἶναι ἐκ τοῦ Χ α λ ο κ ο ν δ ύ λ ο υ εἰλημμένον.

2) Βλ. ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. Γ', σ. 82. Ἐντεῦθεν ἀντέγραψεν ὁ Κύριλλος καὶ περὶ τῶν διαλαμνάντων ἐπὶ παιδείᾳ καὶ σοφίᾳ (κατὰ περίληψιν) σ. 26—45 (γρ. 55, διότι ἐπαναλαμβάνονται οἱ ἀριθμοὶ 40—50 δίς).

3) Τὰς Σιβύλλας οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἐθεώρουν θεοπνεύστους (βλ. Θεοφίλου Ἀντιοχείας πρὸς Ἀύτολκον βιβλία τρία (Cantabrigia 1862) σ. 132, ἐφ' ὅσον περὶ Χριστοῦ προηγόρευον, ἀλλ' ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ μέρη ταῦτα εἶναι μεταγενέστερα καὶ δὴ χρόνων χριστιανικῶν.

121, 169, 268, 3000¹). Κύνες διατί λυσσῶσι; σ.231. Γυναῖκες σοφαί καὶ περιβόητοι σ. 109, 120, 132, 172, 184, 300. Περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ **Σολομῶντος** σ. 168, 192. Περὶ μαγείας σ. 199. Τίς ἡ ἀρχαιοτέρα διάλεκτος; 8, 97, 127, 189. Βιβλιοθήκη θανμίσιος (ὁ ἐμπρησμός αὐτῆς ἐν Κων) πόλει ἐπὶ τοῦ τυράννου *Βασιλίσκου*. «*ἡ βιβλιοθήκη ἐτύγγανε δώδεκα μυριάδες βιβλίων ἀποκειμένων ἐν αὐτῇ ἔχουσα, ἐν οἷς ἀναγράφεται εἶναι καὶ δράκοντος ἔντερον μήκους ὄν ποδῶν 120, ἔχον ἐγγεγραμμένα χρυσοῖς γράμμασι τὰ τοῦ Ὀμήρου ποιήματα τὴν τε Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν*» (ἐκ τοῦ Ζωναρᾶ). Περὶ τῶν δώρων τῶν μάγων σ. 283 (Ἐπιφανίου). Περὶ τῆς παραστάσεως τοῦ Ἰνδοῦ βασιλέως σ.133.

Πατριάρχης ἀγορίματος:

«*Νικήτας τις εὐνοῦχος . . . μηδὲν ἄλλο εἰδὼς ἢ ἐσθίειν καὶ πίνειν χειροτονεῖται πατριάρχης. Οὗτος ποτε τὸ εὐαγγέλιον ἀναγιώσκων ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαίου. ἐξεφώησε ἐκ τοῦ Ματθαίου· τότε τις τῶν παρισταμένων εἶπε μὴ διαίρει, δέσποτα, τὴν αἰ διφθογγον, πρὸς ὃν ἐκεῖνος μετὰ θυμοῦ ἔφη: φλυαρεῖς ἀσύνετε· τὰς γὰρ διφθόγγους καὶ τριφθόγγους πολλὰ μισεῖ ἡ ψυχὴ μου»¹).*

Τρίχες διατί αἱ μὲν σγουραὶ ἄλλαι δὲ βουρλωταί; Λ 197, φ.183β. Ψυχὴ πῶς συνίσταται καὶ πότε καὶ τί ἐστί; φ. 184β. Τί χρη ἐσθίειν καθ' ἕκαστον μῆνα; φ. 185β. Ὡς πρόδρομος τῶν τῶν δημοσιογράφων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ Κύριλλος, ἀναγράφων τὴν ἱστορίαν ἐνὸς κλέπτου, ὅστις ἀνεπαισθήτως ἐσύλα τοὺς θησαυροὺς τοῦ βασιλέως Αἰγύπτου Ραιμμήτου (ἐκ τοῦ Ἡροδότου) σ. 63—65. Ὡς ἐπισφράγισμα τῶν περιέργων τοῦ Κυρίλλου ἐράνιζόμεθα καὶ τόδε:

«*Τὰ καλὰ καὶ ἐδώδιμα τοῖς παλαιοῖς*».

«*Τὰς ἐν τῷ πορθμῷ τῷ Σικελικῷ συμραίνας ἐπαινοῦσι πολυπραγμωνοῦντες, τοὺς μιανδροεῖους χέλεις, τοὺς ἐν Μήλῳ ἐρίφους, τοὺς ἐν Σικιάθῳ κεστρεῖς, τὰς πελωρίους κόγχας, τὰ ὄστρεα τὰ ἀβυδηνά, τὰς ἐν Λιπάρα μινίδας, τὴν γογγύλην τὴν μιντινικὴν, τὰ παρὰ τοῖς Ἀσκαραίοις τεῦτλα, τοὺς μεθυμναίους κτένας, ψήττας ἀττικαίς, τὰς δαφνίους κίχλας, χελιδονίους ἰσχάδας· καὶ γὰρ οὐ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα κοινοῖ*

1) Τὸ γεγονός ἀναφέρει ὁ Μιχ. Γλυκάς εἰς τὸ Χρονικὸν (ἐκδ. Παρισ. 1660) σ. 248, ὅπερ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ ὁ Ἐρασμος ὑπὲρ τῆς προφορᾶς τῆς ἑλλ. γλώσσης κατὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ.

τόν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἡ περὶ τῆς ἀκρασίας διάληψις κενή»¹⁾.

Γ'. Παράδοξα.

Ὁ Κύριλλος, ὡς καὶ ὁ Δαπόντες²⁾, ἐμμήθη τοὺς ἀρχαίους παραδοξογράφους, ὡς καταφαίνονται ἐκ τῶν ἐξῆς ἐπιγραφῶν, ἃς ἐκ τοῦ Κήπου Χαρίτων λαμβάνομεν. Περί τῶν πυραμίδων τῆς Αἰγύπτου 309. Περί τῶν 7 θεαμάτων³⁾ τοῦ κόσμου 66, 130, 135, 301, 304, 309. Βαβυλῶνος περιγραφή 304 (ἐκ τοῦ Στράβωνος). Περί τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ λαβυρίνθου 66. Θυμᾶσια ἔργα Ναβουχοδονόσορος 192 (ἐκ τοῦ Συγκέλλου). Ποταμὸς ἐν Πεκίνῳ αἱματώδης 171 (Ζωναράς). Γυνὴ γιγαντώδης 132, 182. Θάλασσα ποντίσασα 251 :

«Μετά τὸν αἰσχιστον ἐκείνον Οὐάλεντα βασιλεῦσι **Γρατιανός**. (παροχλείπονται τινα, τηνικαῦτα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρᾶγμα ἐξαισίον γέγονεν, ἡ θάλασσα ἔφηνεν ἐντὸς εἰσελθοῦσα τοσοῦτον, ὥς καὶ τὰ πλοῖα μεῖναι ἐν τῇ ξηρᾷ. συρρέυσαντος δὲ τοῦ λαοῦ τὸ θαῦμα ἰδεῖν ἀνέδραμεν αὐτοῖς ἡ θάλασσα καὶ τοῦ ὄρισμένου ὑπερθεν, ὥς ἐχτεῦθεν ὑποπνιγῆναι μυριάδας πέντε. ἀλλὰ καὶ τὰ μέρη Κρήτης καὶ Σικελίας πάντα σχεδὸν κατεκλύσθησαν τῆς θλίψης; ἐπαναδραμούσης καὶ ἐξελεύσεως ὡσεὶ στάδια ρ'

1) Ἐκ τοῦ Παιδαγωγοῦ τοῦ Κλήμεντος Β' κεφ. α', σ. 164, 175 τοῦ α' τόμου.

2) Ὁ Μ. Γεδεὼν μετὰ τοῦ Ἐλευθ. Θωμαῆ ἤρξαντο τῆς ἐκδόσεως (τῷ 1857) Μεσαιωνικῆς Ἀνθολογίας ἀπὸ τοῦ Δαπόντε ἀρχόμενοι, Περί θαυμασιῶν ἀκουσμάτων καὶ σπανίων πραγμάτων τοῦ κόσμου (τοῦτο ὁ Βρετὸς ἐν Νεοελλ. Φιλολογίᾳ τόμ. σ. 194 φέρει ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις). Ἐκ τοῦ 256 κῶδ. τῆς μονῆς Ξηροποτάμου, ἐνθ' ἐν φ. 39β—41β ὑπάρχουσι 106 στίχοι προσάγω τοὺς ἐξῆς τίτλους : α'. Διὰ νὰ κάμῃς αὐγὸ νὰ σηκώνεται ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν ἀέρα. β'. Διὰ νὰ κινῆται τὸ αὐγὸ ἐνθεν κακεῖσε. γ'. Διὰ νὰ μεθύσουν οἱ ὄρνιθες. δ'. Διὰ νὰ ψηθῇ πάπια καὶ ὅταν τὴν λιανίζῃς νὰ φωνάζῃ. ε'. Διὰ νὰ πηδᾷ τὸ ψωμί μέσα εἰς τὸν φούρνο. στ' Διὰ νὰ μὴ μεγαλώσῃ ὑπερ τὸ μέτρον τὸ πρᾶσον. ζ'. Διὰ νὰ ἀνάψῃ ὄντας χωρὶς ξημίαν. η'. Διὰ νὰ ἀνάπτῃ κηρὶ μέσα εἰς τὸ νερό. θ'. Διὰ νὰ κίμῃς τὸ νερὸ νὰ φινῇ χρυσά. ι'. Διὰ νὰ κολλήτῃ τὸ ποτῆρι εἰς τὰ χεῖλη ὅπου τὸ πίνει. ια'. καὶ τελευταῖον καὶ μέγιστον καὶ ἀσφαλτον εἶναι καὶ ἀναγκαῖον:

πανούκλας τὸ ἱατρικὸν μὲ θειάφι καὶ μὲ ἄλας
χωρὶς ἐξόδους περισσὰς καὶ ἱατρείας ἄλλας.

3) Θεάματα καὶ οὐχὶ θαύματα θέλει ὁ Κύριλλος νὰ λέγωμεν διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐκκλ. ἱστορίαν τοῦ Μελετίου ἀντικατέστησε τὴν λέξιν (τόμ. Γ' σ. 105.) δὲν ἔχει δίκαιον ὁμῶς, διότι πᾶν θέαμα δὲν εἶναι καὶ θαῦμα (καὶ ἀλλαχοῦ ἔχω συναντήσει τοῦτο).

(ἦγουν μίλια δώδεκα), καὶ τὰ μεγάλα πελάγη διχῆ τότε διέστησαν, ὡς ἐπὶ βυθοῦ τὰ πλοῖα καθῆσαι, καὶ αὐθις ἀνελθεῖν ἀποκαταστάντος τοῦ ὕδατος· καὶ ἡ Νίκαια μετὰ τῶν ἄλλων ὑπὸ σεισμοῦ κατέπεσεν ἅπασα. τοσοῦτος δὲ φόβος ἦν πανταχοῦ, ὥστε τοὺς ἀνθρώπους ἐν ὄρεσι φεύγειν». (ἐκ τῶν τοῦ Μιχ. Γλυκᾶ σ. 255). Ὁ δὲ Κύριλλος, ὅστις οὐδὲν ἐκ τῶν τοιούτων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ συμβεβηκότων παραλείπει νὰ ἀναγράψῃ, σημειοῦται ἐπὶ τῆς ἀνω ὄψης: «Οὕτως ἀπαραλλάκτως γέγονεν καὶ νῦν (μψπα΄) ἐν τῇ νήσῳ Σικελίᾳ ἐν τινὶ ταύτης πόλει Μεσσηνῆ λεγομένη, καθὼς ἡ εἰς δ.η.γῆ.τ.ν.τό.τι.νε.ς εὐρεθέντες ἐν πλοίοις ἐκεῖ».

Εἰδὼλον ἐν ἀέρι 252. Παιδίον γεννηθὲν ἐν Κ]πόλει χωρὶς ὀφθαλμῶν καὶ χειρῶν μετὰ σφραῖς ἰχθύος. Παιδίον δικέφαλον καὶ τετράπουν 253 (ἐπὶ Μαυρικίου ἐν Κ]πόλει) ζ.

Πήγανον μέγιστον 169.

Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ἐν τοῖς βασιλείοις ἦν καὶ πήγανον ἄξιον διὰ τὸ μέγεθος θαύματος· συκῆς γὰρ οὐδεμιᾶς ὕψους καὶ πάχους ἐλείπετο» (Ζωναροῦ σ. 308) ζ.

Δένδρα παράδοξα ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ 307. Δράκων μέγας πλεθραῖος 308. Παράδοξι γῆς τε καὶ θαλάσσης 309. Λίμνη παράδοξος 298. Οἰμωγαὶ καὶ θρήνοι γυναικῶν ἐκ πηγῆς ἐξερχόμεναι ἐν Θράκῃ.

Εὔπομεν ὅτι ὁ Κύριλλος παραλαμβάνει ἐπιμελῶς καὶ τὰ σίγγρονα· π. χ. ἐν τέλει τοῦ κώδικος γράφει:

Ἔλθεν ὁ *γεροθεοδόσιος Μανιάτης* ἀπὸ τὴν Βίγλαν¹⁾ καὶ μετ' ὤρκισεν εἰς τὸν θεὸν νὰ γράψω εἰς ἐνθύμησιν, ὅτι εἰς ὀπτασίαν οὐκ ὄναρ εἶδεν ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῶν Καρεῶν ἐρχόμενον ἐν θηρίον ἀλλόκοτον καὶ εὐθύς εἶδεν ἕνα χοῖρον ἐρχόμενον ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῶν σκῆτεων, καὶ ἀνταμώθησαν μέσα εἰς τὴν Λαύραν καὶ ἐπολέμησαν, ἔπειτα ἐχόρευσαν καὶ ἐκεράτισαν τοὺς ἀδελφούς, εἶτα ἠφανίσθησαν. Εἶδομεν οὖν τὰ ταῦτα ἔσται». (σ. 452).

Ὡς πηγὴν κυρίαν διὰ τὰ περιεργα καὶ παράδοξα δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Κύριλλος, κώδικά τινα Κοσμικῆς χρονολογίας σύμμεικτον, ὡς ὁ 268 τῆς μονῆς Διονυσίου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος²⁾

1) Βίγλα τοποθεσία ΝΑ τῆς Λαύρας κειμένη παρὰ τὸ Ἀκράθως.

2) Ὁ κώδιξ οὗτος ἐπιγράφεται: Νηπιτικὴ ἐκλογὴ κεφαλαίων ρο' ὑπὸ τοῦ Σ. Λάμπρου (Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos, Α' σ. 398), τὸ δ' ἀληθές εἶναι ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἤκιστα ἀρμόζει εἰς τὸ περιεχόμενον, οὐ καὶ ἀτελεστάτην ἐκεῖνος παρέχει περιγραφὴν. Εἶναι σχεδὸν κατὰ πάντα

Προσθήκη ἐτέρων παραδόξων.

Ἴνα δὲ ὁ ἀνάγνωτις πληρεστέραν σχηματίσῃ γνώμην περὶ τῶν βυζαντινῶν τούτων παραδοξογράφων σταχυολογῶ ἐκ τοῦ εἰρημένου Διονυσ. 268 κώδικος τὰ ἑξῆς:

φ. 33. Ἀ τὸ μὴ προσωνηῆσαι τὸν Ἀδὰμ ἐξέπεσεν (ὁ Σατάν), ὅτι αὐτὸς οὐκ ἦν ἐξ ἀρχῆς ἐμφερόμενος μετὰ τῶν ἐτέρων ἀγγέλων.

φ. 4 α. Ἀγγελοὶ πρὸ προσώπου, ἄγγ. δόξης, ἄγγ. πνευμάτων πνεόντων, ἄγγ. νεφελῶν καὶ γνόφων καὶ χιόνος καὶ χαλαΐζης καὶ πάγων, ἄγγ. φώτων, βροντῶν καὶ ἀστραπῶν, ἄγγ. φύχους καὶ καύματος, χειμῶνος καὶ φθινοπώρου, ἔαρος καὶ θέρους καὶ πάντων πνευμάτων καὶ σκοτισμάτων (ἴσ. κτισμάτων) αὐτοῦ. . . .

φ. 4 α. Περὶ τῶν κβ' ἔργων, ἃ ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς 1—7 ἡμέρας τῆς δημιουργίας.

φ. 5 α. Τὸ ξύλον τῆς γεύσεως ἐστὶν ὁ θεότης.

φ. 5 α. Περὶ τῶν τεχνῶν, ἃς ἐφεῖρεν ὁ *Καῖν* καὶ περὶ τῶν θυγατέρων τοῦ τῶν διεφθαρμένων.

φ. 5 β. Ἀδὰμ δὲ ἐπὶ ἔτη ρ' ἐπὶ κοίτην τῆς γυναικὸς οὐκ ἦλθεν διὰ τὴν θλίψιν τοῦ Ἀβελ.

φ. 6 α. 72 Γλῶτται ἐκ τῆς συγχύσεως ἐν Βαβυλωνία προῆλθον τίνες;

φ. 6 β. Τὸν *Νεβρωδ* ἐθεοποίησαν Ἀσύριοι *Βήλ* μετονομάσαντες, Ἕλληνες δὲ *Κρόνον*. οὗτος κτίζει τὴν Βαβυλῶνα πρὸ πάντων τῶν ἔθνῶν βασιλεύει ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ποιητὴς καὶ διδάσκαλος γίνεται μυσσῶν ἔργων.

φ. 6 β. Ἐπολέμει ὁ Νεβρωδ μὲ ράβδους μὴ ἔχων μήτε πείραν ἵππου ἢ ἀομάτων θεωρίαν ἢ σιδήρου.

φ. 7 α. Σπάθην. . . πλοίων πείραν μὴ ἔχοντες καὶ ὁ Ἐβερ ὁ υἱὸς τοῦ *Νεβρωδ* λαβὼν ὧς ὑπόδειγμα τὴν κιβωτὸν τοῦ Νῶε ἐν Ἀραράτ, κατέκτισε ἐν Λαζικῇ πλοῖον ἔκτισε.

ὁμοίως πρὸς ἕτερον κώδικα τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης, τὸν 224 ἦτοι τὴν Χρονικὴν σύνοψιν τοῦ Θεοδώρου Κωνσταντινου, ἣν ὁ μακαρίτης παρέδωκε τῷ βυζαντινολόγῳ J. B. Unger ἵνα περιλάβῃ εἰς τὴν Συλλογὴν τῶν βυζαντ. συγγραφέων (βλ. Ν. Ἑλληνομν. τόμ. ΙΔ' σ. 204—205). Δὲν γνωρίζω ἐὰν μέχρι τοῦδε ἐξεδόθη ἡ Σύνοψις αὕτη ἐξ 700 σελ. ἀποτελουμένη. Ἐχομεν ὅμως πρὸς τὸν κώδικα 268 παρόμοιον Χρονικὸν ἐκδοθὲν ἐν τοῖς Anecdota graecobyzantina τοῦ A. Vasiliev (σ. 188—292).

Τὸ δὲ ἀπὸ *Νῶε* ἕως *Ἀβραάμ* γενεαὶ ἰ'. Οὗτοι πάντες ἐδίδαξαν ἀγαλιματοποιίας. ὁ *Ἀβραάμ* ἔλαβε γυναῖκα *Χετοῦραν* μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς *Σάρρας*.

φ. 8β. Πρῶτοι μὲν τῶν αἰρέσεων πάντων μητέρες τε πρόκριτοι καὶ ὀνομαστοί. . . . τέσσαρες βαρβαρισμός, σκυθισμός, Ἑλληνισμός, Ἰουδαϊσμός φ. 9β.

Ὁ Κέκρωψ κατήργησεν τὴν κοινογαμίαν, «καὶ θήσας λόγον ἀσφαλῆ ὡς νόμον, ὅτι ἐὰν παραφθαρεῖ ἕκαστος εἰς ἄλλην κοίτην παρατυχῶς ἀποθανεῖται» φ. 10β. *Ρέα Μισαράμη* λεγομένη αὐτ. καὶ τὸν . . . *Δία* διεσῶσται μηχανὴν ποιούσα καλύπτειν τοῦ παιδὸς τὸ κλαίειν, Κορῦβαντας καὶ Κουρήτας προσκαλεῖται ὄρχησιν καὶ κρότον ἐπιτελευτήσας, (ὁ Ζεὺς) λαβὼν γυναῖκα ὀνόματι Ἴθραν ἀπέτεκε Νῆνον καὶ Περσαῖον.

Ζωρεάστρης υἱὸς τοῦ *Νίνου* εἰσηγητῆς τῆς τύχης φ. 11α.

Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ λέγεται ὅτι ἔστησε τὸν ἥλιον, ἵνα κανονίσῃ τὸ ἡμερολόγιον, ὄρισας ἔπειτα τὸ βίσεκτον.

φ. 12α. Διὰ μαχαιρῶν πετρίνων περιτέμνει τὸν λαόν.

Ἄωδ ὁ ἀμφοτεροδέξιος (φ. 12α; ἐποίησε μάχαιραν δίστομον.

Σισάρα καὶ *Βαράκ* (φ. 12β). *Σαμψών*, διάφοροι τρόποι ἐξασθενώσεως τῆς ἰσχύος. φ. 14β.

Δαβίδ συνέθετο τὸ ψαλτήριον κατὰ τῶν Ὀρφικῶν μελωδημάτων. φ. 16α. Τὸν Ὀρφέα λύραν ἐκάλουν οἱ Ἕλληνες διὰ τὸ εὐλάλον καὶ ἠδύφ. 16α. Πολλὰ λέγει περὶ τῆς μουσικῆς τοῦ *Δαβίδ*. φ. 16β.

Κάσανδρος τελευτῶ καταλείψας ἀδελφὴν *Δωριάδα*, ἦντινα ἐπόθησεν ὁ τῶν Λακεδαιμόνων βασιλεὺς καὶ εἰσελθὼν ἐπ' εὐνῆς τοῦ καθευδῆσαι μετ' αὐτῆς ἔχουσα μάχαιραν ἔληξεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ καὶ τοῦτον σφάξασα κατέσχε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. τούτου δὲ γενομένου φόβον ἐκτίησται πολλήν, ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ ἀναιρεθέντος *Φίλιππος* φοβηθεὶς τὴν *Δωριάδα* τοὺς Ἀχαιοὺς κατέλαβε, κακεῖ λαβὼν γυναῖκα *Καλλιόπου* στρατηγοῦ αὐτῶν καλουμένην *Ἀλισβηδά*, ἐζήτησαν τοῦ πολεμῆσαι τὴν *Δωριάδα* καὶ τὸ ἔθνος αὐτῆς. . . φ. 19α.

Χρησμός *Πυθίας Εὐωπτίας*: Ὅσποτε τις φησι, ταύτην ἐλάσειε γῆν καὶ δίχα σφάλλματος γεννήσεται σὰρξ καὶ αἷμα τοῖς θεότητος ὄροις, ἀνιάτων παθῶν λύσει φθοράν, καὶ τούτω φθόνος γενήσεται ὡς θανάτου κατὰδικος ἐξ ἀπίστου λαοῦ, καὶ πρὸς ὕψος κρεμασθήσεται καὶ πάντα πάθη ὑπομείνη καὶ ταῦτα ἐκὼν προθήσεται φέρειν, θανεῖς δὲ εἰς ζῶην αἰώνιον ἄρρητο φ. 19α.

Σανθίππη ἱερεῖα ἦν εἰς τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν ἴστου ὑφαινομένου ἱεροῦ καὶ πορφύρας ἐπισήμου φ. 19β. (ἐδόθη περὶ αὐτῆς ὁ ἐξῆς).

Χρησμός. Ἀνδρῶν γάρ τις ἡμῶν εὐνή μιγάδος ἑναργές ὄν κύημα πρύτανοι θεοῦ ἀήττητοι ρώμην ἔχοντες ἀτέρμονα, ὡς ὄδον κυκλοῦντες πάντα δόρατι λύειν φ. 19β.

Χρησμός Ἀπόλλωνος. Στραφεῖς ὁ τρίπους τριττὴν στρόφησιν προφήτης πυθμύει· τριτὰ γὰρ τούτων ἑωσφόρος τις, οὐ νόμῳ πεμφεῖς πάρεισιν, ἰδῶν ὑέλων εἰκόνη διήκω δεομάς αὐτῶν διαπλάττων, ὄνομα δὲ αὐτοῦ δις ἑβδομήκοντα ἕξ, ὁ στακτεῖ οὐρανίδας, καὶ πᾶν ἱερὸν σέβας καθελὼν ἐπὶ τὴν ἄκραν τῆς πανόλβου σοφίης μεταξὺ παντὸς κλέους τὸ γέρας φ. 19β.

Προύπιος ἱερεὺς χρησιμοδοτῶν **Κύρω**. . . , Συγχαίρω σοι βασιλεῦ, ἡ Ἥρα ἐν γαστρὶ ἔλαβε φ. 20α.

Περὶ **Ἥρας** καὶ πηγῆς.

Φαίνεται δὲ ἀστὴρ ἐπὶ τῆς γῆς τῷ **Κύρω** καὶ μάγοι ἐξηγοῦσι τὸ παράδοξον φαινόμενον καὶ πείθουσι τὸν Κύρον, ἵνα στείλῃ εἰς Ἱεροσόλυμα ἀναζητῆσαι τὸν τεχθέντα βασιλέα.

Μάγοι ἐξωγράψισαν τὸ βρέφος σὺν τῇ μητρὶ καὶ ἐναπέθηκαν ἐν τῷ ἱερῷ τῶν Περσῶν προσκυνεῖσθαι ἐπιγράψαντες : ἐν τῷ διιπετεῖ ἱερῷ δι' ἡλίῳ θεῷ μεγάλῳ βασιλεῖ Ἰησοῦ τὸ περσικὸν κράτος ἀνέθηκε φ. 22α.

Δαίμονες Ἀγοῦρι καὶ ἀγαθήμενοι 25α. Θαβάρια βαρυτύζικον 25β.

Καὶ ἄλλα παρόμοια ἀδολέσχου βυζαντινολογίας παράδοξα, ὧν ὁ Κύριλλος ἀπεταμιεύσατο ἐν Κήπῳ Χαρίτων τὰ μᾶλλον σοβαρεσθαιῆ καὶ περίεργα κατὰ τὸ τῶν τότε λογίων τὸ ἔθος καὶ τὰς τῶν ἀναγνωστῶν κλίσεις, κατατριβομένων τὸν χρόνον μᾶλλον εἰς τὰ περίεργα ἢ εἰς τὰ σπουδαῖα.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ

σ. ζ', στ. 13 κάτ. γράφ. ἐκρήξει.

σ. η', στ. 18 ἄνω » 1686.

Σ. 8 μέσ. γράφ. ἐκάρη.

σ. 11, στ. 12 κατ. » ἀνυποίστου.

σ. 15, στ. 15 κάτ. » καθυστεροῦντο.

σ. 37, στ. 2 κάτ. » ἀποκαθαίρων.

σ. 40, στ. 5 κάτ. » actes

σ. 47, στ. 2 ἄνω » βασιλεύς.

σ. 46, στ. 7 ἄνω » παρακολουθείτω.

σ. 59, στ. 3 ἄνω » προσέθηκεν.

σ. 59, στ. 5 κάτ. » ἐκτός.

σ. 70, στ. 8 ἄνω » ἀλλ' οὐ τοῦ ὀρθοῦ.

σ. 74, στ. 4 κάτ. » ἀπάλειπον τό: ἀλλ' εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό.

Τοῦ Δαπόντε τὸ Φανάρι τῶν γυναικῶν εὑρηται ἐν κώδ. Ξηροποτάμου 253, ἐκ φ. 333 συγκείμειον. Ὁ Βρετὸς Νεσελλ. Φιλολ. Α' σ. 104 λέγει κατὰ σημείωμα τοῦ λογίου Ἑρμοῦ ὅτι τὸ Φανάρι ἐξεδόθη. ἀλλ' ὁ μακ. Σπ. Λάμπρος ἐρευνήσας δὲν εὑρε τοιαύτην ἔκδοσιν (Καταλόγ. τόμ Α', σ. 223).

σ. 74 ἐν τέλει πρόσθετος: Οἱ δύο κώδικες τοῦ Δαπόντε οἱ τὴν βίβλον βασιλειῶν περιέχοντες εὑρέθησαν εἰς -ὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἄλεξ. Λαυριώτου χρηματίσαντος γραμματέως ἐν τῇ τοῦ Ξηροποτάμου μονῇ.

σ. 80, στ. 11 κάτ. γράφ. ἐντριβέστατος.

σ. 90, μέσ. » Βενετία 1729 καὶ ἀπάλειπον τὸ Paris.

σ. 97, στ. 5 ἄνω » ἀναφανδόν.

σ. 100, στ. 3 ἄνω » νὰ λαμβάνη.

σ. 112, στ. 4 ἄνω » Παιοῦτον. ἀσφαλῶς εἶναι ὁ Προῦθος.

σ. 122, στ. 4 κάτ. » Bibliothetheque.

σ. 124, μέσ. » ἦσαν συρμός.

σ. 126, στ. 15 κάτ. » ὄν—ἀνέκδοτον ἀπάλειπον.

σ. 137, στ. 9 ἄνω » πανένδοξος.

σ. 141, στ. 2 κάτ. » εὐφημείωσαν.

σ. 150, μέσ. κατάλογον γράφ. εἰς τὸν κατάλογον.

σ. 151, στ. 11 κάτ. γράφ. βασιλέων.

σ. 151, στ. 11 κάτ. γράφ. βασιλέων.

Τὰ περὶ τὸν πνευματισμὸν καὶ ἄλλα ὀλίγα σφάλματα μὴ διαστρέφοντα τὴν ἔννοιαν ἐθεωρήσαμεν περιττὸν νὰ ἐπιδηλώσωμεν ἐνταῦθα.

Ἐν τέλει τοῦ Προλόγου προσθετέα καὶ ταῦτα περὶ τῆς ἐπὶ Κυρίλλου παιδείας ἐν Μεσσηνίᾳ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων καταφαίνεται ὅτι δύο αἰῶνας μετὰ τὴν τῆς Κ]πόλεως ἄλλωσιν ὑπῆρχε σχολεῖον ἐν Καλάμαις καλῶς κατηρτισμένον, ἀφοῦ ὁ Ἱεροθέος ἐσπούδασεν αὐτόθι οὐ μόνον τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν Λατινικὴν. Πολλοὶ μάλιστα ἀρχιερεῖς, ὅσοι ἦσαν ἐγγύρωοι, ὡς ὁ Ἀνδρούσης Νικηφόρος περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, Νησιώτης, ἀσφαλῶς ἀπεφοίτησαν ἐκ τοῦ σχολείου τούτου. κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὁμοῦ τοῦ Ὁρλώφ ἔκλεισεν, ὡς φαίνεται.

Ἡ πρώτη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀφύπνις τῶν Μεσσηνίων ἐκ τοῦ τῆς ἁμαθείας ληθάργου γίνεται δι' ἱεροπρεποῦς ἀιδρός, τοῦ *Γερασίμου Παπαδοπούλου*, ὅστις τῷ 1789 ἀνασυνέστησεν τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν Καλάμαις, τρόφιμος αὐτὸς τῆς ἐν Δημητσάμῃ σχολῆς καὶ μαθητῆς τοῦ Ἀγαπίου Ἀντωνοπούλου. Ἐνταῦθα παῖδες καὶ κοράσια ἔξ ἀπάσης τῆς Μεσσηνίας συνέτρεχον πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης¹⁾. Τὸ σχολεῖον τοῦτο ὑπεστήριξε καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' δι' ἐπιστολῆς τῷ 1814 ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Πετρόμπεην²⁾. Εἰς αὐτὸ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἐφοίτησεν καὶ ὁ *Παναγιώτης Θεοδώρου Ἀναγνώστης*. Οὗτος γεννηθεὶς ἐν Καλάμαις τῷ 1785 ἐνεγράφη τῷ 1798 καὶ ἀπεφοίτησε τῷ 1804, ὅτε ἀπῆλθε διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν³⁾. Ἄτερον κληρικὸν διδάσκαλον ἐν Καλάμαις γνωρίζομεν τὸν *Θεοδόσιον Δημάδην*, ὅστις ἀπεστάλη τὸ 1819 ἐκ Κ]πόλεως συνιστώμενος ὑπὸ τοῦ Παπαφλέσσα πρὸς τὸν Πετρόμπεην. Ἀλλὰ κυρίως διοργανωτῆς ὑπῆρξεν ὁ Παργινὸς *Χριστοφ. Περραιβὸς* περὶ τὸ 1820, ὃν καὶ ἐτίμησεν ὁ Πετρόμπεης διὰ πολιτογραφήσεως εἰς Μάνην⁴⁾.

1) Δ. Δουκάκη, *Μεσσηνιακά κτλ.* Ἀθῆναι σ. 183 καὶ Κ. Δουκάκη Πνευματικὴ Τράπεζα, Καλάμαι 1883, ἐνθα καὶ ἡ βιογραφία τοῦ διδασκάλου Γερασίμου γραφεῖσα ὑπὸ Δανιὴλ Γεωργοπούλου ἱεροκήρυκος Μεσσηνίας.

2) Φιλήμονος, *Δοκίμιον* τῆς ἑλλ. ἐπαναστ. τόμ. Α', σ. 167.

3) Ἐκκλ. Ἀλήθ. ἔτος ΛΕ', 1915, σ. 70.

4) Φιλημ. Δοκίμ. σ. 166—167.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ἀφιέρωσις σ. δ'. Πρόλογος—Σύντομος ἱστορικὴ ἔρευνα περὶ Μι-
χρομάνης καὶ τῶν πέριξ σ. ε'—ιβ'.

Κεφ. Α' Βιογραφία Κυρίλλου Λαυριώτου σ. 5—65

Καταγωγή καὶ σπουδαί σ. 5 - Κοινοβίσις εἰς Λαύραν καὶ καθηγε-
σία ἐν Ἰασ'φ σ.9 - Ὑπηρεσίαι πρὸς τὴν Μονήν. Ἐπιστολὴ πρὸς Μιχ. Βό-
δαν. Διάφορα χρηματικὰ ποσὰ προσφερόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου ἐκ ταξι-
δίων σ. 11 — Ἀξιώματα τοῦ Κυρίλλου, ἡ φήμη τοῦ καθηγουμένου σ. 14—
Ἀποστολὴ εἰς Βενετίαν. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα καὶ ὑπομνήματα. Ὁ
ἀφιερωτὴς Δημ. Κυρίτζης Καστοριεὺς καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ. Δύο ἐκδό-
σεις ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ Κυρίλλου σ. 15—Τὰ ἱστορικὰ βιβλιογραφικὰ ἀπο-
σημειώματα σ. 21—Ὁ παπομάχος Κύριλλος, Εὐθύμιος ὁ Μακεδὼν καὶ
ἄλλοι Λαυριῶται σ. 24—Ἡ περὶ δύο Κυρίλλων Πελοποννησίων ἔρις σ.
27—Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Κυρίλλου. Τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁθῶ ὡς
πνευματικὸν κέντρον τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ Χρονικὸν. Περιγραφὴ τῆς Ρωσσίας. Ἐκκλ.
ποίησις καὶ μετάφρασις βίων ἁγίων. Ὁ Κῆπος Χαρίτων σ. 30—Ὁ Κύ-
ριλλος ὡς ἀρχιεπίσκοπος. Περιγραφὴ τοῦ Α Κώδικος σ. 36—Μέρος Α'.
Χρυσόβουλλα καὶ προστάγματα. Κριτικὴ περιγραφὴ, σχόλια ἱστορικὰ
καὶ πανομοιότυπα αὐτοκρατ. ὑπογραφῶν σ. 39—Μέρος Β'—Γ'. Ἀ-
γιορειτικὰ γράμματα σ. 46—Μέρος Δ'. Διάφορα χρονογραφήματα καὶ
ὑπομνήματα σ. 56.

Κεφ. Β'. Ὁ Κύριλλος ἐξεταζόμενος ὡς χρονογράφος σ. 66—110

Οἱ παλαιότεροι μοναχοὶ δεινοὶ φιλαγνῶσται. Ὁ Κύριλλος ἀνέ-
γνω τὸ Corpus scriptorum historiae byzantinae σ. 66—Αἱ πηγαὶ διὰ
τὸ Χρονικὸν καὶ τὰ πρῶτα δοκίμια σ. 69—Τὰ πρότυπα διὰ τὴν σι-
τουρησίαν τοῦ Κυρίλλου. Εὐθύμιος Μακεδὼν καὶ ὁ Δαπόντης σ. 73—Ὁ
Κύριλλος θαυμαστής τοῦ Μανασσῆ καὶ μιμητὴς σ. 78—Ἡ συμπλήρω-
σις τοῦ Χρονικοῦ τοῦ χρονογράφου Μανασσῆ, ἀπὸ Ἀντωνίνου Πίου μέχρι
Διοκλητιανοῦ σ. 81—Τὸ Χρονικὸν τοῦ Κυρίλλου, ἐκτελεσθεῖς περιγραφὴ
τῶν δύο κωδίκων καὶ ἀνάλυσις σ. 88—Διάφορα συμπληρωματικὰ χρο-
νογραφήματα σ. 93—Δριμεῖα ἐπίθεσις κατὰ τῶν συνεργῶν τῆς τοῦ Ὁρ-

λώφ εκστρατείας εἰς Πελοπόννησον σ. 96 — Ἡ γαλλικὴ ἐπαιάσταις
100 — Σημειώματα διάφορα περίεργα καὶ ἄλλα χρονικά καὶ περὶ Μ
θοδίου Μακρογένους τοῦ Κανσοκαλυβίτου σ. 101 — Χρονικά παραλ
πόμενα τοῦ κώδικος Ω 29 καὶ ἄλλα σ. 105 — Δύο ἐπιγράμματα σ. 10

Κεφ. Γ'. Ὁ Κύριλλος ὡς περιηγητὴς σ. 110—142.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ῥώσων αὐτοκρατόρων ὑπὲρ τοῦ Ἁγίου
Ἰεροσολύμων, ἢ Λαυριωτικῆ ἀποστολῆ καὶ ὁ Κύριλλος σ. 110 — Τὸ δογματικόν
γιον καὶ ἡ ἀνάλυσις τῆς Περιγραφῆς τῆς Ῥωσσίας σ. 112 — Αἱ προη
θεῖσαι περιγραφαὶ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἡ ἀξία τῆς τοῦ Κυρίλλου σ. 121
Κυρίλλος καὶ Δαπόντες σ. 124 — Ἀσματικὸς κανὼν περιγραφικὸς τῆς
ἐξαιρέτων ἐκάστης χώρας σ. 127 — Ἡ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσε
χρήσις εἰς κοσμικὰ θέματα, παρθένια καὶ σαύρας σ. 137.

**Κεφ. Δ'. Ὁ Κύριλλος ὡς ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς καὶ ἐπι
γραμματοποιὸς σ. 142—157.**

Ἀκολουθίαι πλήρεις, συμπληρώσεις, καὶ κανόνες εἰς διαφόρους
ἀγίους σ. 142 — Ἐπιγράμματα ἀρχαῖα διάφορα σ. 146.

**Κεφ. Ε'. Ὁ Κύριλλος ὡς συναξαριστὴς καὶ μεταφραστὴς
150—166.**

Προοίμιον σ. 150 — Μεταφράσεις εἰς τὸ ἀπλοῦν βίων διαφόρων
ἀγίων σ. 151 — Βιογραφίαι καὶ συναξάρια σ. 155.

**Κεφ. Στ'. Ὁ Κύριλλος ὡς ἐρανιστὴς καὶ παραδοξογράφος
145—162.**

Πῶς ἀνεγίνωσκεν ὁ Κύριλλος; σ. 145 — Κῆπος Χαρίτων, τὸ περι
χόμενον κυρίως ἱστορικόν, καὶ πῶς ὠνόμαζον τὰς τοιαύτας συλλογὰς
146 — Ἐπιγράμματα ἀρχαῖα σ. 148 — Διαίσεις τοῦ ποικιλωτάτου περι
χομένου τοῦ κώδικος καὶ ἀναγραφή τῶν ἀξιολογωτέρων. Α'. Ἐρμηνη
τικά σ. 152 — Β'. Περίεργα σ. 156 — Γ'. Παράδοξα σ. 157.

Παροράματα καὶ συμπληρώσεις σ. 177—178.

Πίναξ τῶν περιεχομένων σ. 179—180.

